

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKİ SLAVYAN UNİVERSİTETİ

V.V. Alimov, Y.V. Artyomova

TƏRCÜMƏNİN PRAKTİK KURSU

İCTİMAİ-SİYASİ
(ÜMUMİ)
TƏRCÜMƏ

22 DƏRS

Dərs vəsaiti

*Bakı Slavyan Universiteti Elmi Şurasının
09 dekabr 2024-cü il tarixli iclasının
(pr. №02) qərarı ilə çapa tövsiyə edilmişdir.*

Bakı – 2025

**Mətnləri rus dilindən
tərcümə edən və redaktor:**

fil.ü.f.d. Xəyalə İbrahimova

Rəyçilər:

prof. Qılıncxan Bayramov

prof. Fidan Qaraqurbanlı

fil.ü.f.d., dos. Aysel Məmmədbəyli

fil.ü.f.d., dos. Aygün İsayeva

fil.ü.f.d. Günel Mustafayeva

İCTİMAİ-SİYASİ (ÜMUMİ) TƏRCÜMƏ. *Dərs vəsaiti.*

– Bakı: Mütərcim, 2025. – 268 səh.

Bu dərs vəsaiti özündə dərslin lüğəti, şərhlər, giriş təlim tapşırıqları, yerli və xarici çap nəşrlərindən və digər KİV-lərdən məqalələr, çıxışların mətnləri və bəyanatlar olan ingilis və Azərbaycan dillərində mətnləri əks etdirən 22 dərstdən ibarətdir.

Vəsait ictimai-siyasi (ümumi) tərcümə sahəsində təhsil alan və praktik tərcümə kursunun bir hissəsi kimi bədii və xüsusi tərcümanı tamamlayan tələbələr, eləcə də ictimai və siyasi mətnləri tərcümə etmək, ümumiləşdir-mək və şərh etmək üzrə praktiki bacarıqlara yiyələnmək istəyənlər üçün nə-zərdə tutulmuşdur.

i 4310020000 17-25
026

© X.İbrahimova, 2025

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	4
Giriş	5
I dars. Hesabatlarda, xülasələrdə, qəzet və jurnallarda istifadə edilən bəzi sözlər və ifadələr	6
II dars. Böyük Britaniyanın siyasi sistemi	14
III dars. Amerika Birləşmiş Ştatların siyasi sistemi	27
IV dars. Böyük Britaniyada və Amerika Birləşmiş Ştatlarında seçkilər	43
V dars. Səfərlər, görüşlər, danışıqlar	54
VI dars. İqtisadi əlaqələr	63
VII dars. G7-dən G20-yə keçirik.....	74
VIII dars. İnflyasiya və iqtisadi böhran	84
IX dars. Neft və Qaz	95
X dars. Ətraf mühitin qorunması və Kyoto layihələri	106
XI dars. Qloballaşma	117
XII dars. İncəsənət nədir?	130
XIII dars. Terrorizm	140
XIV dars. Hava ilə səyahət	158
XV dars. Fəlakətlər və bədbəxtliklər	168
XVI dars. Nüvə tərk-silahı	181
XVII dars. Elm və texnologiya	192
XVIII dars. Haker əməliyyatları	203
XIX dars. Alkoqol və narkotika	213
XX dars. Donuz qripi, quş qripi və qarayara	219
XXI dars. Uzunömürlülər fərqlidirlər	231
XXII dars. Olimpiya idman oyunları	239
Tərcümə, referat və annotasiya hazırlamaq üçün əlavə mətnlər	252

ÖN SÖZ

Bütün dünya xalqları arasında iqtisadi, ictimai və siyasi əlaqələrin vüsət aldığı dövrdə, eləcə də qloballaşmağa artan inteqrasiya meyilləri, təbii ki, bütün sahələrdə qarşılıqlı əməkdaşlığa yeni imkanlar açır. Bu əməkdaşlıq prosesinin daha da inkişaf etdirilməsi, ölkələrarası mədəni, siyasi əlaqələrin intensiv şəkildə genişləndirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlətlər arasında xarici siyasət və iqtisadi əlaqələr genişlənir, kütləvi informasiya vasitələri, xarici tərəfdaşlarla təmaslar getdikcə artır. Bu səbəbdən də hal-hazırda tərcüməçi kadrların hazırlanması qeyd etdiyimiz vacib və əhəmiyyətli misyanın həyata keçirilməsində çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Tərcümə sənəti həm də mədəniyyətlərarası ünsiyyətdir. Bu ünsiyyət problemi qloballaşmanın geniş vüsət aldığı müasir dünyamızın əhəmiyyətli sahəsi kimi insanları, xüsusilə təhsil adamlarını daha çox düşündürür. İndiki dövrdə tərcüməçi kadrların qlobal dil olan ingilis dilində ünsiyyət qurmaq bacarığını inkişaf etdirmək ali məktəblər qarşısında qoyulan tələblərdəndir. Bu da öz növbəsində ali məktəb müəllimlərini işinə daha peşəkar yanaşmağa sövq edir, yeni-yeni dərslər vəsaitlərinin, fənn proqramlarının yazılması zərurətini ortaya qoyur.

Təqdim olunan vəsaitdə əsas məqsədimiz tələbələrdə zəngin söz lüğətinə və onun ardıcıl işlədilməsinə nail olmaqdır.

İnanırıq ki, bu vəsait istər yazılı, istərsə də şifahi tərcümədə tələbələrin köməyinə çatacaq, onlarda mətnlərin düzgün tərcüməsini yaratmaq bacarığını inkişaf etdirəcəkdir.

Redaktordan

GİRİŞ

Dünyanın demək olar ki, bütün ölkələrində kütləvi informasiya vasitələri hər gün, sutkanın 24 saatında ölkə daxilində və xaricdə baş verən ictimai-siyasi həyat barədə oxucu və dinləyiciləri məlumatlandırır. Bu məlumatların müəyyən hissəsi ictimai-siyasi mətnlər şəklində başqa dillərə tərcümə olunur, konspektləşdirilir və başqa ölkələrin mətbuatında çap olunur. İctimai-siyasi mətnlər (political-and-social texts) *ideoloji, təbliğat və informasiya yönümlü* olması ilə xarakterizə olunur. İctimai-siyasi mətnlərin tərcüməsi tərcüməçidən *bədii və xüsusi tərcümə elementlərini özündə birləşdirən ictimai-siyasi (ümumi) tərcümənin* öyrənilməsi prosesində mənimsənilə bilən müəyyən bilik, bacarıq və vərdislərə malik olmağı tələb edir.

Bu vəsaitə yerli və xarici KİV-lərin (the media) müxtəlif mənbələrindən ən çox yayılmış mövzular olan mətnlər daxildir: Böyük Britaniya və ABŞ siyasi sistemləri və hökuməti, seçkilər, səfərlər və görüşlər, danışıqlar və müqavilələr, G7 və G20, tənəzzül və iqtisadi böhran, ətraf mühitin mühafizəsi, qloballaşma, incəsənət, elm və texnologiya, nüvə tərkislahı, təhlükəli xəstəliklər, təbii fəlakətlər, uzunömürlülük, idman, tərcümə, xülasələşdirmə və annotasiya üçün ictimai-siyasi, elmi və texniki publisistik mətnlər.

İctimai-siyasi mətnlər tez köhnəlir, lakin hər bir ölkədə baş verən hadisələr digərlərində də təkrarlanır, ona görə də dərsləyin mətnlərindən bu mövzuda tərcümə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi və yeni materialların cəlb edilməsi üçün istifadə oluna bilər.

**HESABATLARDA, XÜLASƏLƏRDƏ, QƏZET VƏ JURNALLARDA
İSTİFADƏ EDİLƏN BƏZİ SÖZLƏR VƏ İFADƏLƏR**

Sözlər və ifadələr

məruzə, məlumat	report
qısa ifadə, xülasə, konspekt, məlumat	summary
mənim məlumatım ... aiddir / ... ilə bağlıdır	My report deals with...
... barədə qısa məlumat budur	Here is a short report on ...
... cari hadisələr barədə qısa məlumat budur	Here is a current events report...
məqalədə ... haqqında bəhs olunur / yeniliklər ... barədə məlumatdan ibarətdir	the article deals with ...
nəzərdən keçirilən məqalə ... həsr olunub	the article under review is devoted to...
qəzetdə ... vəziyyət müzakirə edilir / nəzərdən keçirilir	the paper discusses the situation in ...
... barədə yeniliklər, yeniliklər ... haqqında məlumatdan ibarətdir	the news is about...
baş məqalə ... adlanır	the editorial is entitled/headlined
məlumat ön məqalədə dərc olunub	the information is published editorially
qeyd etmək lazımdır ki,	it should be noted ...
məqalədə ... vurğulanır; dəqiqləşdirilir; qeyd olunur	it is underlined; it is specified; it is pointed out in the article
müəllif diqqətimizi ... cəlb edir	the author attracts our attention to...
müəllif ... dəstəkləyir	the author is in favour of...
müəllif ... qarşıdır	the author is opposed to ...
müəllif belə nəticəyə gəlir ki, ...	the author draws a conclusion ...
... barədə digər mühüm xəbər	another major story is about...
məqalədə nəyə görə kimsə ittiham olunur	the article blames smb. for smth.
məqalə ... işıqlandırır	the article highlights
məqalədə ... təsviri verilir	the article describes

məqalədə ... həyata keçirilən siyasət pislənilir	the article denounces the policy pursued by ...
islahatlar həyata keçirmək	to carry out reforms
bəyanat ... dərc olunub	the statement is published in ...
... barədə danışarkən qeyd etmək zəruridir ki, ...	speaking of... it is necessary to note that/to point out that...
məqalə ... dəstəkləyir	the article comes out in support
məqalədə / bəyanatda aşağıdakılardan danışılır	the article/the statement says as follows
200...-ci il 7 aprel tarixli "Guardian" qəzetində ... məqalə yerləşdirilib	the Guardian dated the 7 th April, 200... carries an article ...
məqalənin əsas fikri ...	the key-note of the article is ...
bu, zənnimcə, bütün sizə danışmaq istədiklərimdir	that seems to be all I wanted to tell you...
bununla da mən məruzəmi bitirirəm	that brings me to an end of my report
təbii kənarlaşma/enmə/ və s.	the natural decline
iki dildə ünsiyyət qurmaq / iki dildə manipulyasiya etmək	to juggle two languages
tədqiqatçılar	the researchers
ikidilli	bilingual [bai'liŋgwəl]
idrak testləri/yoxlamaları	cognitive tests
vasitə	a facility
KİV – kütləvi informasiya vasitələri	the media=mass communications
auksioner, payçı	stockholder, shareholder
ikinci dili bilmək / ikinci dilə sahib olmaq	to be proficient in a second language
xristianlığa keçid, xristianlığı qəbul etmək	conversion to Christianity
üslubu dəyişmək	to modify style
... üzərində dayanmaq	to dwell on

ŞƏRH

Tərcüməçi şifahi çıxışlar hazırlayarkən və məruzələr və referatlar yazarkən insan fəaliyyətinin müvafiq sahəsində qəbul edilmiş sabit söz birləşmələrindən istifadə etməli olur: *məqalədə danışılır* –

the article deals with; *baş məqalə adlanır* – the editorial is entitled/headlined; *məqalədə pislənilir* – the article denounces və s.

Tərcümə edərkən kalka edilmə, transliterasiya və transkripsiyaya diqqət yetirin.

1-ci dərslərin söz və söz birləşmələrindən sonrakı dərslərdə məruzə və konspektlərin hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

İngilis dilində *Osetia* sözü iki “ss” ilə, Azərbaycan dilində *Osetiya* bir “s” ilə yazılır ki, bu da tərcümədə orfoqrafik interferensiyaya səbəb ola bilər.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) report; 2) summary; 3) to juggle two languages; 4) the natural decline; 5) the researchers; 6) middle-aged adults; 7) cognitive tests; 8) to be proficient in a second language; 9) to force a change; 10) to acquire languages.

II. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Bu, zənnimcə, bütün sizə danışmaq istədiklərimdir	1. Here is a short report on
2. Məqalənin əsas fikri	2. The statement is published in...
3. Məqalə dəstəkləyir	3. The article deals with
4. Bəyanat ... dərc olunub	4. That seems to be all I wanted to tell you
5. ... barədə qısa məlumat budur	5. The article comes out in support
6. Müəllif diqqətimizi ... cəlb edir	6. The key-note of the article is
7. Məlumat ön məqalədə dərc olunub	7. The author attracts our attention to
8. Məqalədə ... bəhs olunur	8. The information is published editorially

III. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. Anglo-Saxon is the name given to the people and sometimes the Old English language after the colonisation of Britain in the fifth century AD by tribes of Germanic origin: the Angles (conquered the north), the Saxons (conquered the south) and the Jutes (conquered the southeast).

2. Old English was spoken in very different dialects until 1066, when England was invaded by William the Conqueror and the Normans from France, who were descended from Scandinavian adventurers.

3. It was a heavily inflected language, that is, the words changed form to indicate person, number, tense, case, and mood, and its vocabulary was almost entirely Germanic.

4. After conversion to Christianity became more general in the seventh century, some of the Old English poems, until then passed on only orally, were written down, and probably modified, by monks. Only about thirty thousand lines of these poems have survived.

5. Although the metrical style of Old English was later replaced by the rhyming poetic forms brought in by the Normans, alliterative verse, in a modified style, continued to be written until the fifteenth century.

6. The Celts migrated to Britain from central and Western Europe about 1000 BC. Their language, belonging to the Indo-European family comprising most of the languages in Europe, India and southwest Asia, survived until comparatively recently in Wales, Ireland, northwest Scotland, the Isle of Man and Cornwall.

IV. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Report: Two Languages Keep Brain Young

REUTERS

By Maggie Fox

WASHINGTON – Two languages are better than one when it comes to keeping the brain young, Canadian researchers have reported.

Older adults who grew up bilingual had quicker minds when tested than people who spoke only one language, researchers found. They showed less of the natural decline associated with aging.

The tests of people who grew up speaking English and either

Tamil or French suggest that having **juggle two languages** keeps the brain elastic and may help prevent some of the mental slowing caused by age, **the researchers** said on Monday.

Writing in the journal *Psychology and Aging*, Ellen Bialystok of York University in Canada and colleagues said they tested 104 monolingual and **bilingual** middle-aged adults aged 30 to 59 and 50 older adults aged 60 to 88.

Both younger and older bilinguals were faster on the test, Bialystok reported.

"We compared groups of people who, as far as we could tell, are exactly the same," Bialystok said in a telephone interview.

"They have all had the same amount of education. They all scored exactly the same on **cognitive tests**. They all perform the same on memory tests. And they also score the same on tests in English vocabulary".

The difference was that half the people grew up with either French or Tamil spoken at home English outside they all spoke both languages every day from childhood.

People who were proficient in a second language acquired in school were not included in the study to keep the effects clear.

"It's not a facility. It's not a talent," Bialystok said. Rather it was a case of being forced from a young age to function in two languages.

Bialystok said her earlier study with children suggested these circumstances force a change in the way the brain processes information.

Bialystok has not tested people who acquired languages later in life but believes learning new languages can only be good for a brain.

"Language is always good – more language is always better," she said.

V. Sualları tərcümə edin və cavablandırın:

1. İki dil bilməklə bağlı kanadalı tədqiqatçılar nə bildirmişlər?
2. Nə beyni "çevik" saxlayır?
3. Tədqiqatçılar neçə yaşlı insanı testdən keçirmişlər?

4. Çoxdilli və ikidilli yaşlı insanların testdən keçirilməsi ilə bağlı hansı nəticələr əldə olunmuşdur?

5. Testdən keçənlərin ümumi cəhəti nədən ibarət olmuş və onlar nə ilə fərqlənmişlər?

6. Məqalə hansı sonluqla bitir?

VI. Yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. Məqalədə Cənubi Osetiya və Abxaziyada vəziyyət nəzərdən keçirilir.

2. Məqalədə Gürcüstanın Qafqazda həyata keçirdiyi siyasət pislənir.

3. Müəllif İraqda həyata keçirilən islahatlara qarşı çıxır.

4. Xarici dillərin öyrənilməsi möhkəm yaddaşın inkişafına kömək edir.

5. Əfqanıstandakı hadisələr barədə qısa məlumat budur.

6. Beyni gənc saxlamaq barədə söhbət gedərsə, iki dil bilmək bir dil bilməkdən yaxşıdır.

7. Dərin, sağlam yuxu yaddaşın qorunmasında vacib şərtlərdən biridir.

8. Bununla da yaddaşın inkişaf etdirilməsi və qorunması barədə məruzəmi bitirirəm.

VII. Şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) məqalədə ... barədə danışılır; 2) here is a short report on; 3) baş məqalə ... adlanır; 4) the article under review is devoted to; 5) müəllif diqqətimizi ... cəlb edir; 6) the article denounces the policy pursued by...; 7) islahatlar həyata keçirmək; 8) the author is in favour of...; 9) qəzetdə ... vəziyyət nəzərdən keçirilir; 10) the article highlights; 11) məqalədə əsas fikir ...; 12) stockholder.

VIII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Yaxşı yaddaşın qorunub saxlanması

London, 14 noyabr.

Harvard Universitetinin neyrofizioloqları yaddaşı inanılmaz ölçülərə qədər genişləndirməyin əsas üsullarını müəyyən ediblər.

1 nömrəli sirt düzgün qidalanma olmuşdur. Beyin hüceyrələri üçün əsas qida karbohidratlar, həmçinin poli-doymamış yağ turşularıdır. Buna görə də yaddaşını əla saxlamaq istəyənlərə aclıq pəhrizlərində “oturmaq” qəti qadağandır.

Beyin qan dövranını yaxşılaşdırmaq üçün mütəmadi olaraq B qrupu vitaminlərini qəbul etməli və sistemativ olaraq nootrop dərmanlarla (Bilobil, Tanakan və s.) müalicə kurslarından keçməlisiniz.

Yaddaş bacarıqlarını məşq etdirməyə də dəyər. İstənilən yerdə və istənilən vaxt məşq etmək mümkündür: şəir əzbərləmək, hər axşam günün hadisələrini ətraflı şəkildə bərpa etmək, tarixləri, adları, üzləri və telefon nömrələrini yada salmaq, supermarketdə alış-verişin qiymətini kassaya yaxınlaşanadək hesablamaq və s.

Yaxşı yaddaşın inkişafı üçün son şərt dərin və sağlam yuxudur. Alimlər sübut ediblər ki, böyük həcmdə məlumatı yadda saxlamaq üçün tam şəkildə istirahət məqsədilə fasilələr etmək lazımdır. Axı yuxulayan zaman neyronlar arasında əlaqə bərpa olunur.

IX. Mətni tərcümə edin, dərşin leksikasından istifadə edərək 5-7 dəqiqəlik məruzə hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin:

KİV-də ingilis dili

İngilis dili və mədəniyyətinin dünyanın media landşaftına təsiri çox böyükdür. Kanallar vasitəsilə gündəlik yayılan ingilis dilində media mətnlərinin ümumi sayı digər dillərdəki mətnlərin sayını xeyli üstələyir, demək olar ki, bütün ölkələrin milli kütləvi informasiya vasitələrində isə ingilisdilli kütləvi mədəniyyət nümunələrinin geniş yayılması müşahidə olunur.

Bu və ya digər mədəniyyətin təsir üsulları çoxsaylı və rəngarəngdir: KİV, kino və video-məhsullar, reklam, gənclər mədəniyyəti və populyar musiqi, eləcə də təhsil sahəsində məqsədyönlü təsir.

Qlobal informasiya məkanında ingilis dilinin təsir dairəsinin genişlənməsi onun digər dillərə təsirini əhəmiyyətli dərəcədə artırır ki, bu da xüsusilə ingilis dilindən alınmaların say çoxluğunda özünü göstərir.

Hazırda KİV tərəfindən gündəlik yaradılan və ötürülən mətnlərin sayı on il əvvəl analoji mətn kütləsindən dəfələrlə çoxdur və artmaqda davam edir. Bunu, xüsusən də, kəmiyyət göstəriciləri ilə qiymətləndirmək olar: televiziya kanallarının sayı artır, onların ixtisaslaşması baş verir – əsasən xəbər, idman, təhsil, musiqi və s. kanallar üstünlük təşkil edir.

Həm geniş auditoriya üçün, həm də ən müxtəlif yaş, peşə və sosial qrupların maraqlarını təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuş yeni radiostansiyalar yaranır, yeni qəzet və jurnallar meydana çıxır. Bu halda ingilis dilində media mətnlərinin ümumi həcmi bir sıra iqtisadi, siyasi və sosial-mədəni səbəblərə görə dünyanın digər dillərindəki media mətnlərinin həcmi xeyli üstələyir. 90-cı illərin əvvəllərindən əhəmiyyətli sosial-iqtisadi dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq ingilisdilli media Rusiyada da daha geniş yayılmağa başlayır. Bütün bunlar beynəlxalq informasiya sistemlərinin gələcək inteqrasiyasından xəbər verir və dil proseslərinin gedişində, nitqdən istifadənin keyfiyyət tərəfində, dil normasının hərəkətində, həmçinin mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsirində özünü göstərir. Alimlər yekdilliklə bildirirlər ki, medianın müasir nitq istifadəsinə, dil proseslərinin sürətinə və tənzimlənməsinə təsiri çox böyükdür və diqqətli və sistemli araşdırma tələb edir.

Mühüm hesab olunan həm də odur ki, kütləvi informasiya mətnlərindən dilin hazırkı vəziyyətini təsvir etmək üçün material qismində getdikcə daha çox istifadə olunur, çünki onlarda digər materiallardan fərqli olaraq, linqvistik reallıqdakı çoxsaylı dəyişikliklər, müasir nitqdən istifadə üçün səciyyəvi olan bütün proseslər daha tez əks olunur və qeydə alınır.

II DƏRS

BÖYÜK BRİTANİYANIN SİYASİ SİSTEMİ

Sözlər və ifadələr

idarə olunmaq	to be governed
sakson monarxları	the Saxon monarchs
Britaniya monarxiyası	The British Monarchy
sağ qalma qabiliyyətləri	powers of survival
ən qədim institut (orqan), ən qədim idarəetmə təşkilatı	the oldest institution of government
status hüququ və ümumi hüquq normaları üzrə fəaliyyət göstərən məhkəmələr	courts of law
ixtisar etmək, qısaltmaq, azaltmaq	to epitomize [I'pitemaiz]
qılıncın və odun təzyiqi altında	at swords and guns
taxtına qaytarılma, taxtında bərpa olunma	to be restored to die throne
dəyişikliksiz qalmaq, dəyişilməmək	to remain unchanged
məhdud konstitusiya monarxiyasının qurulması	the establishment of a limited constitutional monarchy
sahib olmaq, əldə etmək	to wield [wi:ld]
birlik	Commonwealth
krallıq, dövlət	realm [reɪlm]
vərəsəliyə dair ümumi hüquq qaydaları	common law rules of descent
vərəsəlik hüququ yalnız ... dəyişə bilər	the succession can only be altered ...
vərəsəlik hüququna (taxta) malik olmaq	to be eligible to succeed
monarx, hökmdar	Sovereign
... üzərində üstünlük	precedence over
hökmrənlik edən	remnant [ˈregnənt]
padşahın (kralın) arvadı	the consort of a king
parlament aktı, parlament qanunu	Act of Parliament

ümumi qayda, presedent hüququ	common law
qanunverici orqan, qanunverici hakimiyyət	legislature
konvensiya, saziş	convention
ali hakimiyyət	supreme authority
parlamentə seçkilər üzrə 650 parlament dairəsi, 650 seçki dairəsi	650 parliamentary constituencies
irsi per, lord	hereditary peer
perlərin adı, perlər zümrəsi	peerage
perin arvadı, ledi, peressa	peeress [ˈpiəri:s]
zadəgan titulu, zadəgan adı	titles of nobility
arxiyepiskop	archbishop [ˈɑ:tʃˈbɪʃəp]
böyük yepiskop	senior bishop
qanunlar qəbul etmək	to pass laws
qanunları ləğv etmək	to abolish laws
hakimiyyətin siyasətini müzakirə etmək	to debate government policy
mühüm (əsas) məsələlər	major issues
qanunvericiliyə az təsir göstərmək	to have little influence over legislation
vergitutma	taxation
sərf olunma, xərclər; istehlak	expenditure
rəqabət göstərməyə çalışmaq	to seek to rival
kral sanksiyası	Royal assent
parlamentin üzvü	MP – Member of Parliament
məhkəmə hakimiyyəti, məhkəmə sistemi	the judiciary
apelyasiya məhkəməsi	court of appeal
hökuməti formalaşdırmaq	to form a government
qərəzsiz, ədalətli	impartial
seçki bülleteni	ballot
böyük əksəriyyəti	overwhelming majority
sosial vəsait	social allowance
xəzinədarlıq	Treasury, exchequer
etimadsızlıq votumu	Vote of no-confidence
ən şiddətli döyüş	Heavy/severe fights

ŞƏRH

İkinci və üçüncü dərslərdə Böyük Britaniya və ABŞ-nin dövlət quruluşu ilə bağlı publisistik mətnlərdən istifadə olunur. Bu dərslərin terminologiyası əsas hesab olunur və ona ictimai-siyasi mətnlərdə tez-tez rast gəlinir.

Hər bir ölkədə öz terminologiyasından və öz reallıqlarından istifadə edilir: the King, the Queen, Parliament and the Monarch Böyük Britaniya üçün səciyyəvidir, the President, the states, the Congress ABŞ üçün xarakterikdir, the Kremlin, Moscow, Red Square Rusiya üçün səciyyəvidir, lakin county – İngiltərədə qraflıq və ABŞ-də dairədir, xarici işlər naziri – Foreign Secretary (İngiltərədə), Secretary of State və ya Nub Secretary (ABŞ-də) və Foreign Minister (Rusiyada).

"Parliament" sözündən artiklsiz istifadə olunur, sifətlə işlədildə müəyyən artikldan istifadə olunur: the British Parliament. Parliament – parlament və appeal – apelyasiya kimi sözlər ilkin dilin təsiri altında orfoqrafik interferensiyaya səbəb olur.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Söz birləşmələrini tərcümə edin:

1) the oldest institution of government; 2) power of survival; 3) commonwealth nations; 4) four hundred years before Parliament, 5) three centuries; 6) an unbroken line, 7) to be traced back, 8) the ninth century, 9) to epitomize the role, 10) executive power, 11) to be granted; 12) to have precedence; 13) to be altered.

II. İngilis dilində cümlələrdəki sözlərinə xüsusi diqqət yetirərək aşağıdakı cümlələri Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

1. The work of Government is carried out through the various government departments, each directly or indirectly responsible to a minister.

2. Parliamentary elections must be held every five years, but the Prime Minister can decide **on** the exact date **within** those five years.

3. Local government is carried **out by** democratically elected councils (local authorities) which deal **with** planning and housing, education, personal social services, police, fire brigades and many other services in their areas.

4. The country is governed **in** the Queen's name by the Government although she performs certain important acts **of** government **on** the advice of her ministers.

5. The Queen is informed and consulted **about** all aspects of national life and is free to put forward her views, **in** private, **for** the consideration of her ministers.

6. The Queen formally summons and dissolves Parliament, and opens each new session **with** a speech setting out the Government's broad programme.

7. Parliament and the monarch have different roles **in** the government **of** the country, and they only meet together **on** symbolic occasions such as the coronation **of** a new monarch or the opening of Parliament.

8. The majority **of** the Commonwealth countries are republics, **with** a President as Head of State, – but like the Commonwealth monarchies all acknowledge the Queen as Head **of** the Commonwealth.

III. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (realilərə diqqət yetirin).

The Monarchy

The British monarchy clearly has great **powers of survival**; it is certainly the **oldest institution of government** in the United Kingdom. It existed some four hundred years before Parliament and three centuries before the first courts of law, and an almost **unbroken line of kings** and queens can be traced back for over a thousand years. Queen Elizabeth II herself is descended from the Saxon monarchs who united England in the ninth century and from William the Conqueror, whose victory at the Battle of Hastings brought the Normans to power in 1066. She has reigned for over forty years, **epitomizing** the role of a constitutional monarch in an age of

republics and presidents. The only break in the continuity of the monarchy occurred over three hundred years ago, when in 1649, the defeat of Charles I **at the swords and guns** of Oliver Cromwell's parliamentary army led to Britain becoming a republic. In 1660 Charles's son, Charles II, **was restored to the throne** and Britain has remained a monarchy ever since.

Not, however, that it has **remained unchanged**, the late sixteen hundreds saw **the establishment of a limited constitutional monarchy** and though considerable executive power continued to be **wielded** through much of the eighteenth century, the next one hundred years, including **the hugely influential reign** of Queen Victoria, saw the monarch's active role in politics reduced to the point where it can accurately be said "The Queen reigns but she does not rule".

The development of the royal style and the titles reflects the union of the kingdoms of England and Scotland in 1707, the union with Ireland in 1801 and, in the second half of the twentieth century, the transformation of the old British Empire into today's **Commonwealth**.

The Queen's title in the United Kingdom is:

"Elizabeth the Second, by the Grace of God of the United Kingdom of Great Britain and North Ireland and of Her other **Realms** and Territories Queen, Head of the Commonwealth, Defender of the Faith."

The title varies in the other Commonwealth nations of which the Queen is I lend of State, in order to suit their particular circumstances, but all forms include the phrase "Head of the Commonwealth".

The title to the crown derives both from statute and from **common law rules of descent**. The English Act of Settlement 1700 laid down that only Protestant descendants of Princess Sophia – a granddaughter of King James I (1603-1625) – **are eligible to succeed**. This was confirmed by the Union of Scotland Act 1707. Under the Statue of Westminster 1931, **the succession can only be altered** by common consent of all the member nations of the Commonwealth of which the Queen is Sovereign.

The sons of the **Sovereign** and their descendants have precedence over daughters in succeeding to the throne, but daughters take **precedence over** the Sovereign's brothers. A daughter who succeeds to the throne becomes Queen **Regnant** and acquires the Crown's powers as though she were king. While the wife or **consort of a king** takes her husband's rank and style, the constitution has never given any special rank or privileges to the husband of a Queen Regnant. However, in practice he may be granted honours by the Crown and, as in the case of the Duke of Edinburgh, play an important and active role in the life of the nation.

IV. "The British Constitution" mətnində söz birləşmələrini tapın və tərcümə edin:

1) set out in a single document; 2) a written constitution; 3) to adapt readily to suit changing circumstances; 4) directly elected by voter; passing, or abolishing laws; 5) occasions of ceremonial significance; 6) passing, or abolishing laws; 7) voting on taxation; 8) in order to provide the means for carrying on government; 9) legislation involving taxation or expenditure; 10) the formal approval of the Monarch; 11) to rival the elected House of Commons; 12) to debate government policy; 13) the executive is headed by the Queen; 14) to have little influence over legislation.

V. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur.

The British constitution

Unlike most other countries, Britain does not have a written constitution set out in a single document. Instead, the constitution, which has evolved over ninety centuries, is made up of **Acts of Parliament, common law** and **conventions**. The constitution can **be altered by** Act of Parliament, or by general agreement to change a convention. It can thus adapt readily to suit changing circumstances.

Parliament

Parliament is **the legislature** and **the supreme authority**. It consists of three elements – the Monarch, the House of Lords and the

House of Commons. These meet together only on occasions of ceremonial significance.

The House of Commons consists of 650 MPs, who are directly elected by voters in each of Britain's **650 parliamentary constituencies**.

The House of Lords consists of **hereditary peers** and **peeresses** – men and women who hold **titles of nobility** which can be passed on to their sons and, in some cases, daughters; life peers and peeresses – distinguished citizens who are given **peerages** and who hold their titles only during their own lifetimes; and two **archbishops** and 24 **senior bishops** of the Church of England.

Parliament has the following functions:

- **passing, or abolishing, laws;**
- voting on taxation, in order to provide the means for carrying on government; and
- **debating government policy** and administration and any other **major issues**.

The House of Lords cannot normally prevent proposed legislation from becoming law if the House of Commons insists on it, and it **has little influence over legislation** involving **taxation or expenditure**. The limitations on the power of the Lords reflect the convention that nowadays the main legislative function of the non-elected House is to act as a chamber of revision which **doe not seek to rival** the elected House of Commons.

All legislation requires the formal approval of the Monarch, although in practice the Royal Assent has not been refused since 1707.

The Executive

Although in law the executive is headed by the Queen, she reigns today a constitutional monarch. She is Britain's head of State but has few absolute powers. Instead, according to well-established conventions, the Queen acts on the advice of government ministers.

As members of the legislature, government ministers are answerable to Parliament for the activities of their departments and for the general conduct of national policies. They take part in debates in

Parliament and can be questioned by **MPs**. The executive also includes elected local authorities which administer many local services.

The Judiciary

The Judiciary determines common law and interprets Acts of Parliament. It is independent of the legislature and the executive. The House of Lords is the final **court of appeal**, but in practice appeals are heard by peers who are senior judges or who have held high judicial office. Other peers do not take part in the judicial work of the Lords.

The party system

For over 150 years Britain's system of parliamentary democracy has been based on organised political parties competing **to form governments**. Political parties are neither registered nor formally recognized in law, but the system depends on the existence of at least two parties in the House of Commons, each of which is capable of forming a government.

Most candidates in elections and almost all winning candidates belong to one of the main political parties. Candidates who are members of smaller political parties or groups, or who do not belong to any party, may also stand. Since the Second World War (1939-1945) the great majority of MPs have belonged to either the Conservative or the Labour party.

Elections to the House of Commons, known as parliamentary elections, form the basis of Britain's democratic system. Unlike heads of Government in many countries, the Prime Minister is not directly elected by voters, although he or she is an elected Member of Parliament – an MP. Instead, the Prime Minister depends on the support of a majority of his or her fellow elected representatives in the House of Commons. These MPs back the Government because they are members of the party which the Prime Minister leads, although on some occasions governments have been made up of coalitions of more than one party. Most government ministers are MPs who belong to the governing party; the remainder are members of the same party in the House of Lords. MPs who belong to the other political parties are usually opposed to the Government of the day.

The leader of the party which wins most seats at a general election, or which has the support of a majority in the new House of Commons, is by convention invited by the Monarch to form a government. He or she becomes Prime Minister and chooses the ministers who will together form the Government.

VI. Mətnə əsaslanmadan 5-7 dəqiqəlik “Böyük Britaniyanın siyasi sistemi” mətnini hazırlayın və şifahi məlumat verin.

VII. Kalka edilmə, transliterasiya və transkripsiyadan istifadə etməklə səslənən mətni yazılı tərcümə edin:

1) the center of parliamentary power; 2) kraliça II Yelizaveta; 3) the British Constitution; 4) hökumət işi; 5) an important symbol; 6) kraliça ailəsi; 7) to improve conditions; 8) parlament; 9) Walter; 10) baş nazir; 11) the simple majority system; 12) namizədlər seçilir; 13) in April, 1992; 14) siyasi partiya; 15) Downing Street 10; 16) mühüm yeni təkliflər; 17) the Commons and the Lords; 18) kölgə kabinet.

VIII. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Bir sənəddə cəmləşdirmək	1. To carry out policy
2. İcra hakimiyyətinin başçısı	2. To enjoy considerable freedom on financial matters
3. Böyük Britaniyanın müxtəlif yerlərinə və bir çox digər ölkələrə səfərlər	3. To be personally responsible
4. Bir çox xeyriyyə təşkilatlarının işində bilavasitə iştirak etmək	4. To make policy decisions
5. İcmalar palatası ilə rəqabət aparmaq yox, onu tamamlamaq	5. To be set out in a single document
6. Siyasi partiya sistemi	6. The Prime Minister appoints about 100 ministers
7. Rəsmi qəbul olunmaq	7. Head of the executive

8. Baş nazir 100-dək naziri təyin edir	8. To be formally recognized
9. Əsas siyasi qərarlar qəbul etmək	9. Visits to different parts of Britain and to many other countries
10. Öz nazirliklərinə görə şəxsi məsuliyyət daşımaq	10. The political party system
11. Siyasət yürütmək	11. To be closely involved in the work of many charities
12. Maliyyə məsələlərində əhəmiyyətli dərəcədə sərbəst olmaq	12. To complement the Commons and not rival it

IX. Tərcümə üsullarına diqqət yetirməklə mətni ingilis dilinə tərcümə edin (vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur).

Böyük Britaniyanın siyasi sistemi

Böyük Britaniya konstitusiyası monarxiyasına malik parlament demokratiyası ölkəsidir. Britaniya konstitusiyası, digər analoji ölkələrdən fərqli olaraq, bir vahid sənəddə cəmlənməmişdir. Bu, qanunların və konvensiyaların birləşməsidir. Konvensiyalar praktikada işlənilib hazırlanmış və möhkəmlənmiş, qanunvericilik baxımından icbari qaydada tətbiq olunmayan, lakin hökumətin fəaliyyəti üçün mühüm həyati əhəmiyyət kəsb edən qaydalar və normalardır.

Ölkənin siyasi sabitliyi daha çox monarxiya ilə bağlıdır. Monarxiyanın davamlılığı min ildən artıq müddətdə yalnız bir dəfə (1649-1660-cı illər respublikası) pozulmuşdur.

Bu gün kraliça tək cəmiyyət başçısı deyil, həm də milli birliyin mühüm simvoludur.

Hüquqi baxımdan, kraliça icraçı hakimiyyətin başçısıdır, qanunverici hakimiyyətin ayrılmaz tərkib hissəsidir, məhkəmə hakimiyyətinin başçısı, Tacın bütün silahlı qüvvələrinin ali baş komandanı və İngiltərə dövlət kilsəsinin "ali hökmdarıdır". Monarxiyanın mütləq hakimiyyətinin getdikcə zəiflədiyi uzun sürən təkamül prosesi nəticə-

sində kraliça qərəzsizdir və öz nazirlərinin tövsiyələrinə uyğun fəaliyyət göstərir.

Kraliça və kral ailəsi bir çox ənənəvi mərasimlərdə iştirak etməyə davam edirlər. Onların Böyük Britaniyanın müxtəlif bölgələrinə və bir çox başqa ölkələrə səfərləri böyük diqqət cəlb edir və reklam olunur, kral ailəsinin üzvləri bir çox xeyriyyə təşkilatlarının işində də bilavasitə iştirak edirlər.

Parlament Britaniyanın icmalar palatası, lordlar palatası və konstitusiya məsuliyyətinə malik kraliçadan ibarət qanunverici orqanıdır.

İcmalar palatasında hər biri yerli seçki dairələrindən birini təmsil edən 650 seçilmiş parlament üzvü (MPs) var.

Lordlar palatası kişi və qadın irsi perlərdən, İngiltərə dövlət kilsəsinin iki arxiyepiskopu və 24 böyük yepiskopundan ibarətdir.

İcmalar palatası parlament hakimiyyətinin mərkəzini təmsil edir. Hakimiyyətin məhdudlaşdırılması qanunların qəbulunu bir il gecikdirmək üçün öz səlahiyyətlərindən nadir hallarda istifadə edən lordlar palatası tərəfindən həyata keçirilir – bu, lordlar palatasının təftiş palatası kimi icmalar palatası ilə rəqabət aparması ilə deyil, onu tamamlaması ilə bağlı prinsipə əsaslanır.

Parlamentin icra hakimiyyətinə nəzarət edə biləcəyi bir sıra digər vasitələri mövcuddur. Parlamentin çoxlu sayda komitələri ictimai siyasətlə bağlı hesabatların hazırlanmasında nazirlər və mülki qulluqçulara nəzarət edir və onları məhdudlaşdırır. Sorğu vaxtı parlament üzvlərinə nazirlərə suallar vermək imkanı yaradır və müəyyən qərarın müzakirə oluna biləcəyi bir sıra hallar nəzərdə tutulmuşdur. Son nəticədə icmalar palatası "etimadsızlıq" qərarı verməklə hökuməti istefaya məcbur edə bilər. Parlamentin hər iki palatasının prosedurları televiziya və radioda bəzən canlı, lakin daha çox lentə alınmaqla və redaktə edilmiş formada yayımlanır.

Parlament üzvlərini seçmək üçün ümumxalq seçkiləri ən azı beş ildən bir keçirilməlidir. Səsvermə məcburi deyil, seçki bülletenləri vasitəsilə gizli aparılır. Seçkilərdə 18 yaşına çatmış seçicilər iştirak edirlər. Sadə çoxluqla səsvermə sistemindən istifadə edilir. Namizəd, ona digər namizədlərlə müqayisədə böyük üstünlük təşkil etmə-

sələr də, daha çox sayda insanın səs verdiyi halda seçilmiş sayılır.

Siyasi partiya sistemi mövcud konstitusiyaya sisteminin mühüm elementidir. Partiyalar rəsmi qeydiyyatdan keçməyələr də, qanunvericiliklə tanınmasalar da, praktikada seçki kampaniyası aparan namizədlərin əksəriyyəti və demək olar ki, bütün qalib namizədlər əsas partiyalardan birinə mənsubdurlar. 1945-ci ildən etibarən seçkilərdə mühafizəkarlar və leyboristlərin partiyaları qalib gəlirlər. Tərkibi sayca çox olmayan digər partiyalar da parlamentdə təmsil olunurlar.

X. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur.

Hökumətin formalaşması

Hökumət icmalar palatasında çoxluğa malik olan partiya tərəfindən təşkil edilir. Kraliça partiyanın liderini baş nazir təyin edir. Hökumətin başçısı kimi baş nazir 100-ə yaxın naziri təyin edir, onlardan 20-si nazirlər kabinetində əsas siyasi qərarlar qəbul edən yüksək qrupa aiddir. Nazirlər hökumətin qərarlarına görə kollektiv cavabdehlik və öz nazirliklərinə görə şəxsi cavabdehlik daşıyırlar. İkinci böyük partiya öz lideri və “kölgə kabinetini” ilə rəsmi müxalifəti formalaşdırır. Müxalifətin vəzifəsi hökumətin həyata keçirdiyi siyasəti tənqid etmək və alternativ proqram təqdim etməkdir. Siyasət leyboristlər və ya mühafizəkarlar hökumətinin kursunu həyata keçirən siyasi cəhətdən neytral məmurlardan ibarət hökumət nazirlikləri və icra orqanları tərəfindən yürüdürlər.

Mülki qulluqçuların yarısından çoxu və ya 295 minə yaxın insan hökumətin sosial təminat ödənişləri, pasportların və sürücülük vəsiqələrinin verilməsi kimi funksiyalarını yerinə yetirən 75-dən çox icra hakimiyyəti orqanında çalışır. Müəssisələrə müəssisənin fəaliyyətinə şəxsən cavabdeh olan və onun maliyyə, ödəniş və işçi heyəti məsələlərində əhəmiyyətli dərəcədə sərbəst olan baş inzibatçılar rəhbərlik edirlər.

Böyük Britaniya Parlamenti

<http://ru.wikipedia.org/wiki>

Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının parlamenti (ing. Parliament of the United Kingdom of Great Britain and

Northern Ireland) Birləşmiş Krallıqda və xarici Krallıq ərazilərində ən ali qanunverici orqandır. Ona Britaniya monarxi başçılıq edir. Parlament ikipalatalıdır və Lordlar Palatası adlanan yuxarı palatadan və İcmalar Palatası adlanan aşağı palatadan ibarətdir. Lordlar Palatası seçilmir, onun tərkibinə dünyəvi lordlar (perlik üzvləri) daxildir. İcmalar Palatası, əksinə, demokratik yolla seçilən palatadır. Lordlar Palatası və İcmalar Palatası Londondakı Vestminster sarayında ayrı-ayrı otaqlarda toplanırlar. Adətən, bütün nazirlər, o cümlədən baş nazir, yalnız parlament üzvləri arasından seçilirlər.

Parlamentin təkamül yolu qədim kral məclisindən keçir. Nəzəri olaraq, hakimiyyət Parlamentdən deyil, “Parlamentdəki Kraliça”dan (ing. “The Crown in Parliament” – “Parlamentdə Tac”) qaynaqlanır. Çox zaman deyirlər ki, yalnız Parlamentdəki Kraliça ali orqandır, halbuki, bu, mübahisəli bəyanatdır. Hazırda hakimiyyət həm də demokratik yolla seçilmiş İcmalar Palatasından qaynaqlanır; Monarx təmsilçi fiqur kimi çıxış edir və Lordlar Palatasının səlahiyyətləri əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşmışdır.

Britaniya Parlamentini çox zaman “bütün parlamentlərin anası” adlandırırlar, çünki bir çox ölkələrin qanunverici orqanları, xüsusən də Britaniya Birliyinə üzv ölkələrin qanunverici orqanları onun nümunəsində yaradılmışdır.

XI. “Böyük Britaniyanın siyasi sistemi” mövzusunda ingilis dilində yazılı ifadə hazırlayın.

III DƏRS

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ SİYASİ SİSTEMİ

Sözlər və ifadələr

petisiya/xahiş/ərizə təqdim etmək	to hand in petition
<i>Burada:</i> dövlət qulluqçularını seçmək	to elect officials
xalq hakimiyyəti	power by the people
vestibül, qəbul otağı, holl; lobbi, məsələnin həllinə köməklik edən şəxslər qrupu	lobby
qanunvericiliklə məşğul olmaq, qanunlar qəbul etmək	to make law
qədim, köhnə, antik	ancient [ˈeɪnʃ(ə)nt]
seçmə zümrə, elita, ən yaxşılari	elite [eiˈli:t]
zadəganlıq, əyanlar, zadəganlar sinfi, titullu aristokratiya (İngiltərədə gentry-dən fərqli olaraq – titulu olmayan zadəganlıq)	nobility
nail olmaq, təsəvvür etmək, hiss etmək, əsasını qoymaq	to conceive [kənˈsi:v]
həsər etmək, ünvanlamaq, imzalamaq (kitabı), təntənəli şəkildə açılışını etmək (amer.)	to dedicate
təklif, bildiriş, təsdiq, plan, problem və s.	proposition
prezident seçkiləri	presidential election
idarəetməni (hakimiyyəti) ələ keçirmək, hakimiyyətə gəlmək	to take over the government
sadiqlik, loyallıq	loyalty
hakim azlıq	the governing minority
“saxlama və tarazlıq” sistemi	system of “checks and balances”
hakimiyyətin icraçı qolu	the executive branch
4 illik (4 il müddətinə) seçilmək	to be elected to a four-year term
konstitusiyaya düzəlişlərə uyğun olaraq	under a constitutional amendment

icra hakimiyyətinin başçısı	the chief executive
səslərin sayı bərabər olduğu halda	in the event of a tie
dövlət siyasətinin formalaşmasında əsas...	the chief formulator of public policy
qanunvericiliyi konqresə təklif etmək	to propose legislation to Congress
veto üçdə iki səsle ləğv edilə bilər	the veto can be overridden by a two-thirds vote
ictimai rəyə təsir göstərmək	to influence public opinion
həyati, mühüm hesab etmək	to deem vital
federal hakimləri təyin etmək səlahiyyətinə malik olmaq	to have the authority to appoint federal justices
senat tərəfindən təsdiqlənmək	to be subject to confirmation by the Senate
federal hökumətin nazirlikləri və idarələri	the federal government's departments and agencies
silahlı qüvvələrin ali baş komandanı	the commander-in-chief of the armed forces
hökumətin əsas nazirlikləri	the major departments of the government
təyin edilmiş nazirlər	appointed secretaries
Dövlət departamenti, Xarici işlər nazirliyi (ABŞ)	the Department of State (State Department)
xarici işlər naziri (ABŞ), dövlət katibi	Secretary of State (State Secretary)
Maliyyə Nazirliyi	the Treasury Department
Müdafiə Nazirliyi	the Department of Defense
Ədliyyə Nazirliyi	the Department of Justice
Daxili İşlər Nazirliyi	the Department of Interior
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	the Department of Agriculture
Ticarət Nazirliyi	the Department of Commerce
Əmək Nazirliyi	the Department of Labor
Səhiyyə və Sosial Təminat Nazirliyi	the Department of Health and Human Services
Mənzil tikintisi və şəhər inkişafı Nazirliyi	the Department of Housing and Urban Development
Nəqliyyat Nazirliyi	the Department of Transportation

Energetika Nazirliyi	the Department of Energy
Təhsil Nazirliyi	the Department of Education
Konstitusiyaya uyğun olaraq	under the Constitution
Prezident digər ölkələrlə münasibətlərin inkişafına görə əsas məsuliyyət daşıyır	the president is primarily responsible for foreign relations with other nations
ölkənin xarici siyasətini formalaşdırmaq və həyata keçirmək	to formulate and manage the nation's foreign policy
müqavilə bağlanması ilə bağlı danışıqlar aparmaq	to negotiate treaties
senatın üçdə iki səsi ilə təsdiq olunmaq	to be approved by a two-thirds vote of the Senate
senat tərəfindən təsdiq edilmək	to be subject to Senate approval
icra hakimiyyəti başçısı ilə bağlanmış müqavilə, prezident müqaviləsi (senatın razılığı olmadan)	executive agreement
hakimiyyətin qanunverici qolu	legislative branch
vergi yığmaq, vergi tətbiq etmək	to levy taxes
dairə, rayon	a district
ən çox əhalisi olan ştatlar, əhali sıxlığı çox olan ştatlar	the most heavily populated states
qanunvericilər, qanun yaradıcılığı subyektləri	lawmakers
qanun layihəsi, hesab, veksəl, bill və s.	a bill
qanun layihəsi qanuna çevrilir	the bill becomes a law
razılaşdırma komitəsi, fikir ayrılıqlarının razılaşdırılması üzrə komitə	conference committee
əlavə edilmək, düzəliş edilmək	to be amended
hakimiyyətin məhkəmə qolu	the judicial branch
Ali Məhkəmənin rəhbərliyi altında olmaq	to be headed by the Supreme Court
Federal rayon (dairə) məhkəmələri, ilkin instansiya məhkəmələri	federal district courts
ömürlük təyin olunma	to be appointed for life
dəniz işi (məhkəmə)	maritime [ˈmæri,taim] case

Ali Məhkəmənin sədri, baş hakim	A Chief Justice
Ali Məhkəmənin səkkiz üzvü	eight Associate Justices
məhkəmə nəzarəti	judicial review
dövr (tarixdə), aralıq işarəsi, dönüş nöqtəsi	landmark
Medisona qarşı Marburi işində	Marbury v. (versus) Madison case–
ləqəb, ayama	the nickname

ŞƏRH

1. Tərcümə zamanı tez-tez interferensiya – bir dil sistemi elementlərinin digərinə destruktiv və konstruktiv ola bilən müdaxiləsi (istifadəsi) özünü göstərir.

Çox zaman paronimlər interferensiya edir: confirmation – təsdiq və conformation – forma, quruluş; proposition və preposition və s. İnterferensiya müxtəlif səviyyələrdə özünü göstərir.

Dil daxilində səs (fonoloji) səviyyəsində interferensiya edən isim və fellərin tələffüzündəki fərqə diqqət yetirin: subject [ˈsʌbdʒɪkt] n, a; to subject [səbˈdʒekt] v; conduct [ˈkɒndʌkt] n; to conduct [kənˈdʌkt] v.

Congress və *Senate* kimi sözlər Azərbaycan dilində ingilis orfoqrafiyasının təsiri ilə interferensiya edir, halbuki, Azərbaycan dilinin normalarına görə, bu sözlər adətən kiçik hərflə yazılır: konqres, senat.

2. Çox zaman ABŞ konqresi ilə bağlı məsələləri müzakirə edərkən həmsöhbətlər “lobby” sözünü xatırladırlar ki, bu da “konqres üzvlərini bu və ya digər qanun layihəsinin lehinə səs verməyə “sövk edən” bir qrup insanlar” mənasını verir.

Bu Amerika fenomeni haqqında təsəvvür aşağıdakı mətndən əldə edilə bilər. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

The Lobbyists

In the previous centuries people who wanted to hand in petition or to discuss some project went to Washington, to the Capitol and there met the Congressmen from their states. The tradition is still

alive, only today it is carried out by big corporations, social organizations, foreign diplomats, etc. who try to influence law-making in their favour. This is done with the help of lobbyists who arrange meetings with Congressmen, and through bribery and persuasion make them vote for measures favourable to the group they represent. Practically lobbying has become legal, it means, that the passing of a bill can be prevented if it does not suit the interests of a definite group of Big Business.

The lobbyists' role in government, to hear them tell it, is greatly misunderstood. They only exercise their Constitutional right of petition. The First Amendment guarantees “the rights of the people peaceably to assemble, **and to petition the Government for a redress of grievances**”. Apparently the Founding Fathers did not foresee that this amendment would be so distorted.

Although a 1946 law requires all lobbyists to register with the clerks of both chambers of Congress, and to give annual reports of the money used for this or that bill, the most effective lobbyists seldom do. They try to remain, if possible, invisible. They do not even like to call themselves lobbyists. But more and more people realize that legislation is shaped as much by the hidden influences as by the public debates.

The right to petition the Government for a redress of grievances – Hökumətə şikayət məzmunlu petisiyalarla müraciət etmək hüququ.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Tərcümə edin:

1) under a constitutional amendment passed in 1951; 2) to be elected to a four-year term; 3) constitutional duties; 4) the veto can be overridden; 5) to influence public opinion; 6) presiding officer of the Senate; 7) to appoint federal justices; 8) major departments of the government; 9) to negotiate treaties; 10) Senate approval; 11) heavily populated states; 12) foreign relations; 13) appointed for life; 14) judicial review.

II. Cümlələri Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

1. The word democracy, in fact, is a word that comes from Greek. It means “power by the people”.
2. Athens and other city-states of **ancient** Greece had forms of democracy.
3. The idea that the citizens of a nation should elect their officials or have a voice in making laws was not a new one when the United States came into being.
4. Democracy as a form of government disappeared from ancient Greece and, over the centuries, the translation of the principles and ideals of democracy into practice has been very rare throughout the world.
5. Most people have been ruled by kings, queens, emperors or small elite [i'li:t] groups and, except for certain members of the **nobility**, the people have had no voice in their government.
6. Abraham Lincoln, one of the most respected of America's presidents called the United States “a nation **conceived** in liberty and **dedicated** to the **proposition** that all men are created equal”.
7. Abraham Lincoln said that the United States had a government “of the people, by the people, and for the people”.
8. The writers of the Constitution feared that parties representing narrow interests rather than the general interest of all the people could **take over the government**.
9. The Constitution, laws and traditions of the United States give the people the right to determine who will be the leader of their nation, who will make the laws and what the laws will be.
10. They hoped the government would be run by qualified people who did not have a second **loyalty** – a loyalty to a party. They believed their government would work well without parties.
11. Today, the United States has two major political parties: the Democratic party and the Republican party.
12. There are other, smaller parties in the United States. None of these smaller parties has enough popular and financial support to win a **presidential election**.

13. Some people say that the democracy exists in the minds of majority but in reality it serves **the governing minority** in the world.

III. Şifahi tərcümə edin (qeydlər aparmaqla abzaslarla ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur):

“Uncle SAM”

The nickname for the American government is Uncle Sam. That name be-ed to a man who lived in the United States at the end of the 18th and the beginning of the 19th century. In 1815 he marched in a parade in the style of dress that has been copied for the “Uncle Sam”, which people can see in newspaper drawings in all countries of the world. His name was Samuel Wilson, and he was born in Arlington, Massachusetts, in 1776. Later he settled in Troy, New York.

During the war of 1812-1814 Wilson was an inspector of provisions for the American Army, he supplied beef stamping his barrels with the letters “U.S.” This beef became known to the army as Uncle Sam's and the soldiers thought that the abbreviation meant his name. Later on this familiar name became associated with the US Government.

IV. Mətni Azərbaycan dilinə tərcümə edin (vizual-yazılı, vizual-şifahi tərcümə və nəql etmə üçün tövsiyə olunur).

Three-part national government

Checks and balances

When Americans talk about their three-part national government, they often refer to what they call its **system of “checks and balances”**. This system works in many ways to keep serious mistakes from being made by one branch or another.

The Executive branch

The chief executive of the United States is the president, who, together with the vice president, **is elected to a four-year term**.

Under a constitutional amendment passed in 1951, a president can be elected to only two terms. Except for the right of succession to the presidency, the vice president's only constitutional

duties are to serve as the presiding officer of the Senate; the vice president may vote in the Senate only **in the event of a tie**.

The powers of the presidency are formidable, but not without limitations. The president, as **the chief formulator of public policy**, often **proposes legislation to Congress**. The president can also veto (forbid) any bill passed by Congress. **The veto can be overridden by a two-thirds vote** in both the Senate and House of Representatives. As head of his political party, with ready access to the news media, the president can easily **influence public opinion** regarding issues and legislation that he deems vital.

The president **has the authority to appoint federal justices** as vacancies occur, including members of the Supreme Court. All such court appointments **are subject to confirmation by the Senate**.

Within the executive branch, the president has broad powers to issue regulations and directives regarding the work **of the federal government's many departments and agencies**. **Under the Constitution** he is also **the commander-in-chief of the armed forces**.

The president appoints the heads and senior officials of the executive branch agencies; the large majority of federal workers, however, are selected through a non-political civil service system. **The major departments of the government** are headed by **appointed secretaries** who collectively make up the president's cabinet. Each appointment must be confirmed by a vote of the Senate. Today, these **13 departments are: State, Treasury, Defense, Justice, Interior, Agriculture, Commerce, Labor, Health and Human Services, Housing and Urban Development, Transportation, Energy and Education**.

Under the Constitution, the president is primarily responsible for foreign relations with other nations. The president appoints ambassadors and other officials, subject to Senate approval, and, with the secretary of state, **formulates and manages the nation's foreign policy**. The president often represents the United States abroad in consultations with other heads of states, and, through his officials, he **negotiates treaties** with other countries.

Such treaties must be approved **by a two-thirds vote of the Senate**. The president also negotiates with other nations less formal **“executive agreements”** that are **not subject to Senate approval**.

Legislative branch

The legislative branch is made up of elected representatives from all of the states and is the only branch that can make federal laws, levy federal taxes, declare war or put foreign treaties into effect. It consists of a Congress that is divided into two groups, called houses:

* The House of Representatives comprises lawmakers who serve two-year terms. Each House member represents **a district** in his or her home state. The number of districts in a state is determined by a count of the population taken every ten years. **The most heavily populated states** have more districts and, therefore, more representatives than the smaller states, some of which have only one. Normally there are 435 representatives in the United States House of Representatives.

* The Senate comprises **lawmakers** who serve six-year terms. Each state, regardless of population, has two senators. That assures that the small states have an equal voice in one of the houses of Congress. The terms of the senators are staggered, so that only one third of the Senate is elected every two years. That assures that there are some experienced senators in Congress after each election.

The main duty of the Congress is to make laws, including those which levy taxes that pay for the work of the federal government. A law begins as a proposal called **a “bill”**. It is read, studied in committees, commented on and amended in the Senate or House chamber in which it was introduced. It is then voted upon. If it passes, it is sent to the other house where a similar procedure occurs. Members of both houses work together in **“conference committees”** if the chambers have passed different versions of the same bill. Groups who try to persuade Congressmen to vote for or against a bill are known as **“lobbies”**. When both houses of Congress pass a bill on which they agree, it is sent to the president for his signature. Only after it is signed **does the bill become a law**.

The Judicial branch

The judicial branch is headed by the Supreme Court, which is the only court specifically created by the Constitution. In addition, the Congress has established 11 federal courts of appeal and, below them, 91 **federal district courts**. Federal justices **are appointed for life**, and can only be removed from office through the process impeachment and trial in the Congress.

Federal courts have jurisdiction over cases arising out of the Constitution; laws and treaties of the United States; **maritime cases**; issues involving foreign citizens or governments; and cases in which the federal government itself is a party. Ordinarily, federal courts do not hear cases arising out of the laws of individual states.

The Supreme Court today consists of a **Chief Justice and eight Associate Justices**. With minor exceptions, all its cases reach the Court on appeal from lower federal or state courts. Most of these cases involve disputes over the interpretation of laws and legislation. In this capacity, the Court's most important function consists of determining whether congressional legislation or executive action violates the Constitution. This power of **judicial review** is not specifically provided for by the Constitution; rather, it is the Court's interpretation of its constitutional role as established in the landmark *Marbury v. Madison* case of 1803.

V. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

The Constitution of the USA

The Constitution of the USA was adopted after the War of Independence on September 17, 1787. It lists the set of rules, laws and regulations which provide the practical norms regulating the work of the government. The document embodied the political theories of the Founding Fathers, who represented the interests of a privileged class, as the great majority of those who formulated the Constitution, were men of property. The main principle underlying the Constitution was as follows: private property is the backbone of liberty. It was put forward by a rich plantation owner from Virginia,

James Madison, who is known to be the “Father of the Constitution” precisely for this reason.

The Constitution consists of the Preamble and seven articles. Twenty-seven amendments have so far been added to its original text. The first 10 amendments, known as the Bill of Rights, were added in a group in 1791, as a result of growing popular demands. These amendments establish the individual rights and freedoms to all people of the States, including freedom of speech, freedom of the press, **freedom of worship**; the right to peaceful assembly, etc. Some of the amendments are now relatively unimportant, but the Fifth Amendment retains its significance in the fight of the American people for their civil rights. It provides that “no person shall be **deprived of life**, liberty or property, without due process of law”, and no person “shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself”.

All the amendments adopted by the Congress become an integral part of the Constitution. Mention should be made of some of them. The Thirteenth amendment abolished slavery. The fourteenth and Fifteenth adopted in 1868 and 1870 defined citizenship and gave the vote to all male citizens, regardless of race, colour or **previous condition of servitude**. The Nineteenth gave the vote to women, and was adopted in 1920. The Twenty-second amendment, adopted in 1951, makes it impossible for any President to hold office for more than two terms. The 26th amendment was adopted in 1971, it lowered the voting age to 18 years.

Americans feel that of all freedoms proclaimed in the Constitution there is only one freedom – freedom of **enterprise**. But freedom of enterprise does not at all expand personal freedoms of all citizens. On the contrary, it limits them. Freedom of enterprise in practice means freedom of the wealthy to profit at the expense of the working man.

freedom of worship – dini etiqad azadlığı

to deprive of life – həyatına son qoymaq

previous condition of servitude – əvvəllər köləlikdə olmaq

enterprise – sahibkarlıq

VI. Yazılı tərcümə edin:

1) ABŞ xarici işlər nazirliyi; 2) executive branch; 3) prezident səfirləri təyin edir; 4) the Supreme Court; 5) qanun layihəsini qəbul etmək; 6) the legislative branch; 7) nümayəndələr palatası; 8) the main duty of the Congress; 9) qanun layihəsi; 10) 11 federal courts of appeal; 12) baş hakim; 13) minor exceptions in 1803; 14) konstitusiyanı pozmaq; 15) to negotiate treaties.

VII. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Senat tərəfindən təsdiq edilmək –	1. Common spiritual predecessor
2. “Saxlama və tarazlıq” sistemi fəaliyyətdədir –	2. To be approved by the Senate
3. Ümumi mənəvi sələf –	3. System of “checks and balances” in action
4. Kadrlar hazırlamaq –	4. To possess firearms
5. İcra hakimiyyətinin başçısı –	5. Supreme legislative power (body)
6. Odlu silaha sahib olmaq –	6. The head of the executive branch
7. Ali qanunverici orqan –	7. To prepare specialists

VIII. Şifahi tərcümə edin:

1. Bəzi hüquqşünaslar ABŞ konstitusiyasını son dərəcə pragmatik hesab edirlər.

2. O, 7 maddədən və 27 düzəlişdən ibarətdir.

3. ABŞ konstitusiyasının qısalığı (conciseness) və yığcamlığı (laconicism) dövlət quruluşunun bir çox elementlərinin konstitusiyaya ilə təsbit edilməməsinə səbəb olmuşdur.

4. Milli Təhlükəsizlik Şurası, Konqres palatalarının daimi komissiyalarının yaradılması və fəaliyyəti qaydaları, hökumət üzvlərinin fəaliyyətinə daimi komissiyalar tərəfindən nəzarət proseduru, Ali Məhkəmənin konstitusiyaya nəzarətinin həyata keçirilməsində səlahiyyət

yətləri və bəzi digər məsələlər ABŞ Konstitusiyası ilə tənzimlənmir (to regulate).

5. Konstitusiya boşluqları konqresin qanunları, prezidentin aktları, məhkəmə presedentləri (judicial precedent), konstitusiya ənənələri ilə tamamlanır.

6. Bütün bunlar bəzi hüquqşünaslara ABŞ-nin müasir dünyanın həyat reallıqlarına uyğun gələn “canlı konstitusiyası” haqqında danışmağa əsas verir.

7. ABŞ konstitusiyasının təfərrüatlı tədqiqi göstərir ki, o, heç bir düzəliş olmadan onu tərtib edənlərin maraqlarını əks etdirir.

8. Hər bir ölkədə konstitusiya ölkənin dövlət quruluşunu qoruyur.

IX. Mətni Azərbaycan dilindən ingilis dilinə tərcümə edin (vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

ABŞ-nin siyasi sistemi

ABŞ – 50 ştatdan ibarət federal ittifaqdır. Ölkədə ali icra hakimiyyəti prezidentə məxsusdur. Prezident, vitse-prezident uzun ildə dörd il müddətinə seçilirlər.

Bütün ştatlar formal olaraq müstəqil dövlətlərdir. Onlar öz qanunvericiliyinə və hakimiyyət orqanlarına malikdirlər. Ştata dörd il müddətinə seçilmiş qubernator rəhbərlik edir. Bundan əlavə, hər bir ştatda özünün qanunverici və məhkəmə hakimiyyəti orqanları fəaliyyət göstərir.

ABŞ-də qanunverici hakimiyyətin funksiyalarını Nümayəndələr Palatası və Senatdan ibarət ikipalatalı Konqres yerinə yetirir. Senat 100 senatordan, Nümayəndələr Palatası isə 435 konqresmendən ibarətdir. Nümayəndələr Palatası və Senat komitələrinin rəhbərliyinə səs çoxluğuna malik olan partiyanın nümayəndələri təyin olunurlar. ABŞ-də ölkənin siyasi arenasında başlıca yer tutan iki əsas siyasi partiya var – respublikaçılar və demokratlar.

Digər partiyalar da ölkənin siyasi həyatında, seçkilərdə iştirak edirlər, lakin onların seçki kampaniyalarında qalib gəlmək üçün kifayət qədər vəsaitləri yoxdur. Fil – Respublikaçılar partiyasının, eşşək

– Demokratlar partiyasının simvoludur. Amerikada deyirlər ki, əgər gəncsənsə, demokrat deyilsənsə, ürəyin yoxdur, qocasansa, respublikaçı deyilsənsə, deməli, beynin yoxdur. Beləliklə, iki partiya bir-biri üçün kadrlar ocağıdır və ölkə daxilində müəyyən qüvvələri təmsil edirlər. ABŞ-nin qurucuları ölkədə partiya idarəçiliyinə qarşı idilər.

Hər bir partiyanın öz “dəstək qrupu” var. Belə ki, demokratları ənənəvi olaraq ziyalılar, milli, irqi və cinsi azlıqların nümayəndələri, həmçinin iri şəhərlərin sakinləri dəstəkləyirlər. Respublikaçıların ənənəvi dəstəyi isə fermerlər, iri sahibkarlar və protestantlardır. Hər iki partiyanın siyasətində müəyyən qanunauyğunluqlar var. Respublikaçılar amerikalıların odlu silaha sahib olma hüququnun tərəfdarıdır, demokratlar isə əksinə, bu hüququ məhdudlaşdırmağa çalışırlar.

Ölkədə ən yüksək məhkəmə orqanı Ali Məhkəmədir. Federal hakimlər ömürlük təyin edilirlər, onların namizədliyi Senat tərəfindən irəli sürülür və təsdiqlənir. Ali Məhkəmə bir Baş Hakimdən və səkkiz məhkəmə üzvündən ibarətdir. Ali Məhkəmənin əsas funksiyası Konqres və icra hakimiyyətinin ABŞ Konstitusiyasını pozub-pozmadığını müəyyən etməkdir.

Hökumətin qanunverici, icra və məhkəmə qollarının işi “saxlama və tarazlıq” sistemi ilə tənzimlənir.

X. Dinləyərkə ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Konstitusiyanın qəbul edilməsi

1775-ci ildə 13 Amerika koloniyasının İngiltərənin hökmranlığına qarşı başlayan azadlıq müharibəsi eyni zamanda öz məqsəd və nəticələrinə görə xaraktercə burjua-demokratik inqilab idi. 1776-cı ildə inqilabın gedişində xalqın öz zülmkarlara qarşı üsyan etmək hüququnu, ayrılmaz insan hüquqlarını (yaşamaq, azadlıq və xoşbəxtliyə can atma hüququ) və “Britaniya taxt-tacının hər cür tabeliyindən” qurtulma hüququnu təmin edən “Amerika Birləşmiş Ştatlarının Müstəqillik Bəyannaməsi” elan edildi. 1777-ci ildə qəbul edilmiş “Konfederasiya və əbədi birlik maddələri” (1781-ci ildə qüvvəyə minmişdir), suverenlikləri qorunmaqla və mərkəzləşdirilmiş (ittifaq) hakimiyyətin çox zəif əsasları ilə 13 ştatdan ibarət dövlətlərarası birliyi

rəsmiləşdirdi. 1783-cü ildə sülh müqaviləsi imzalandı və İngiltərə ABŞ-nin müstəqilliyini tanıdı.

Lakin xalq kütlələri inqilabın nəticələrindən, hakim dairələrin daxili siyasətindən, yüksək vergilərdən narazı idi. Ölkəni manifestasiyalar və hətta üsyanlar bürüdü, onlardan ən böyüyü Massaçusetsdə D.Şeysin (1786-1787) rəhbərliyi altında baş verdi. Hakim dairələr bu çıxışlardan qorxuya düşdülər. Ali Baş Komandan D.Vaşinqton yazırdı: “Dövlət (əgər onu dövlət adlandırmaq mümkün olarsa) bünövrəsində təlatümdədir və elə ilk partlayışla çevrilə bilər. Bu – sonudur: əgər tezliklə əks-vasitə tapılmazsa, çətinlik və anarxiya qaçılmaz olacaq”. Cəmiyyətdə Konfederasiyada islahatların aparılması və dövlət hakimiyyətinin mərkəzləşdirilməsi zərurəti ilə bağlı tələblər ısrarla ifadə olunurdu.

Bu məqsədi həyata keçirmək üçün 1787-ci ilin mayında Filadelfiyada ştatlardan 55 nümayəndənin iştirak etdiyi Konvent çağırıldı. Konvent Konfederasiyada islahatlar aparmaq əvəzinə ittifaq dövləti (federasiya) yaradır və 1787-ci il sentyabrın 17-də preambulasında deyildiyi kimi, “daxili sabitliyi təmin etmək” üçün konstitusiya qəbul edir.

XI. Dinləyərək ikitərəfli tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Böyük Britaniya və ABŞ-nin dövlət quruluşu

1. Böyük Britaniya və ABŞ-nin dövlət quruluşu barədə nə deyə bilərsiniz?
2. Bildiyim kimi, Böyük Britaniya – monarxiya, ABŞ isə – prezident respublikasıdır.
3. Bəli, elədir, amma Böyük Britaniya konstitusiyalı monarxiyadır və Kraliça mütləq hakimiyyətə sahib deyil, ABŞ Prezidenti isə icra hakimiyyətinə malikdir.

British and US State structures

1. What can you tell us about the British and US state structure?
2. As far as I know Great Britain is a monarchy and the USA is a presidential republic.
3. Yes, it is so, but Great Britain is a constitutional monarchy, the Queen is not absolute, and the executive power in the USA is vested in the President.

4. Böyük Britaniyada Kraliçanın, ABŞ-də Prezidentin hakimiyyəti kim tərəfindən məhdudlaşdırılır? 5. Hakimiyyət Böyük Britaniyada Parlamentlə və ABŞ-də Konqreslə məhdudlaşdırılır. ABŞ-də “saxlama və tarazlıq” sistemindən istifadə edilir. 6. Böyük Britaniyada ikipalatalı Parlament, ABŞ-də isə ikipalatalı Konqres fəaliyyətdədir, deyilmi? 7. Bəli, elədir. Britaniya Parlamenti Lordlar Palatasından və İcmalar Palatasından, ABŞ Konqresi isə Nümayəndələr Palatası və Senatdan ibarətdir. 8. Beləliklə, Böyük Britaniyada qanunvericilik hakimiyyəti Parlament və Kraliça ilə, ABŞ-də isə Konqreslə təmsil olunur, deyilmi? 9. Bəli, elədir. Böyük Britaniyada ali məhkəmə orqanı Lordlar Palatası, ABŞ-də isə Ali Məhkəmədir. 10. Maraqlı söhbətə görə minnətdaram. 11. – Buyurun.	4. By whom are the Queen's powers limited in Great Britain and the President's – in the USA? 5. The powers are limited by Parliament in Great Britain and by Congress in the USA. The system of “checks and balances” is used in the USA. 6. The British Parliament and the US Congress have a two-chamber structure, haven't they? 7. Yes, it is so. The British Parliament consists of the House of Lords and the House of Commons, the US Congress – the House of Representatives and the Senate. 8. Well, the legislative power in Great Britain is represented by the Queen and Parliament and by Congress in the USA isn't it? 9. Yes, it is so, and the highest judicial body in Great Britain is the House of Lords and it is the US Supreme Court in the USA. 10. Thanks a lot for a very interesting talk. 11. – You are welcome.

XII. “Mənim fikrimcə “Demokratiya” nədir”, “ABŞ-nin siyasi sistemi” və “ABŞ-nin konstitusiyası” mövzularında 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın.

IV DƏRS

BÖYÜK BRİTANİYADA VƏ AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARINDA SEÇKİLƏR

Sözlər və ifadələr

parlamentə seçkilər, parlament seçkiləri	Parliamentary elections
ayrıca/sərbəst məruzələr	separate reports
Parlamentə seçkilər üzrə seçki dairələri	Parliamentary constituencies
seçki dairəsi	constituency
yenidən baxılma	review
ikipartiyalı sistemə təəssübkeşlik etmək	to favour a two-party system
səslərin nisbətən az sayı	relatively small numbers of votes
seçkilərdə səslərin yarısından çoxunu qazanmaq	to receive more than half the votes cast
gizli səsvermə	voting is by secret ballot
seçici	a voter
18 yaşında	to be aged 18 years
hüquqi səbəblərdən səsvermədən kənarlaşdırılmamaq	to be not legally barred from voting
orta hesabla	on average
Böyük Britaniyada yaşamaq	to be resident in Britain
xaricdə Britaniyanın dövlət qulluqçuları qisminə çalışmaq	to work overseas as British Government employees
səs/səsvermə hüququna malik olmamaq	to be not entitled to vote
həbsxanada cəza çəkən insanlar/şəxslər	people serving prison sentences
seçki kampaniyasında rüşvətxorluğa və ya qeyri-hüquqi hərəkətlərə görə məhkum olunmuş	convicted of corrupt or illegal election practices
seçicilərin siyahısından ibarət jurnal/kitab	an electoral register

seçki kampaniyasının seçicilərin qeydə alınmasına cavabdeh olan qeydiyyatçısı	electoral registration officer
dövlət qulluqçuları	government officers
ev, mənzil, ev sahibkarlığı	household
səs verməli olanlar	who are eligible to vote
seçicilərin ilkin siyahılarını tərtib etmək	to compile provisional electoral lists
ictimai yerlərdə yerləşdirmək, sərgiləmək	to display in public places
məhkəməyə müraciət etmək	to appeal to the courts
seçki məntəqəsində şəxsən səs vermək	to vote in person at the polling station
poçt və ya təmsilçi vasitəsilə / etibarnamə ilə səs vermək	a postal or a proxy vote
din xadimləri, ruhanilər	clergy
ictimai və dövlət qulluqçuları	public servants and officials
qanunla müəyyən edilmiş (müəyyənləşmiş)	specified by law
namizədlər təklif edilməlidirlər / irəli sürülməlidirlər	candidates must be nominated
yerli sakinlər	local people
yerli hakimiyyət	local authorities
namizədləyi irəli sürən / təklif edən	a proposer
namizədi dəstəkləyən	a seconder
500 funt həcmində vəsait hər bir namizəd tərəfindən ödənilməlidir	a sum of € 500 must be deposited on behalf of each candidate
müstəsna hallarda	in exceptional circumstances
parlamentə buraxmaq və çağırmaq	dissolving Parliament and calling
yeni parlament	a new Parliament
seçkilər haqqında rəsmi qərar	Formal Writs of Election
seçkilər keçirmək	to hold the election
seçkiləri idarə etmək	administration of elections
seçkilər üzrə səlahiyyətli şəxs	returning officer
səsvermə	voting
səs vermək, səsvermə	poll

seçkilər günü	polling day
seçki məntəqəsi	polling station
səsvermə kabinası	polling booth
seçkiqabağı təşviqat	canvassing
təşviqatçı	a canvasser
bülleten	ballot
bülleteni salmaq, səs vermək, bülleteni vermək	to cast a ballot
qraflıq, dairə	county
seçkiqabağı partiya iclası	primary
(amer.) fraksiya yığıncağı	caucus ['kə:kəs]
seçki komissiyası	Electoral College

ŞƏRH

Hər bir ölkənin öz seçki sistemi var, lakin seçki kampaniyalarının texnologiyaları, məqsəd və vəzifələrinin ümumi cəhətləri çoxdur. Seçki mövzusu olan mətnləri tərcümə edərkən mənbə dilinin (XD) və (tərcümə edilən) tərcümə dilinin (TD) seçki sistemlərinin xüsusiyyətlərini nəzərə almaq lazımdır. Unutmaq olmaz ki, ingilis dilindəki bir çox sözlər çoxmənalıdır: poll – fərd, ayrıca seçici, seçicilərin siyahısı, səs, səsvermə, səsələrin hesablanması, seçki məntəqəsi, ictimai rəy sorğusu və s.; vote – səs, səsvermə hüququ, səsvermə, qərar, seçki bülleteni, votum və s.

yaşamaq, yaşayan, yerli sakin – to be resident

yerli sakin – lokal resident

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Mətdəki söz birləşmələrini dinləyərək tərcümə edin:

1) parliamentary elections in Britain; 2) the simple majority system of voting; 3) the candidate with the largest number of votes; 4) to receive more than half the votes cast; 5) to favour a two-party system; 6) to accumulate relatively small numbers of votes; 7) do not win many seats; 8) to be not legally barred from voting; 9) under

recent legislation; 10) to be entitled to vote; 11) to have the right to vote; 12) under mental health legislation; 13) to serve prison sentences; 14) electoral registration officers; 15) to give details of household occupants; 16) to compile provisional electoral lists; 17) to appeal to the courts; 18) postal ballot papers; 19) a proxy vote.

II. Cümlələri Azərbaycan dilinə tərcümə edin (dinləyərək vizual-şifahi və ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur):

1. Britain is divided into 650 parliamentary constituencies. 2. Each constituency is a geographical area; the voters living within the area select one person to serve as a member of the House of Commons. 3. The average number of electors in each constituency in England is about 70,000; in other parts of Britain the average numbers are slightly lower. 4. Constituency boundaries are approved by Parliament following reviews by the four Parliamentary Boundary Commissions, one each for England, Wales, Scotland and Northern Ireland. 5. The reviews take place every 10-15 years, but the Commissions also prepare separate reports on particular constituencies between general reviews. 6. The nominal chairman of the Commissions is the Speaker of the House of Commons. 7. A senior judge acts as deputy, and two other members are appointed by government ministers, usually after the other political parties have been consulted. 8. No MP, other than the Speaker, may serve as a member of the Boundary Commissions. 9. Following the publication of the Boundary Commission's recommendations in a particular constituency, local people and organisations are given a month to put forward different views. 10. If there are objections from one of the local authorities concerned, or from 100 or more local electors, inquiry must be held. 11. The final recommendations are submitted to the Government. 12. If the Government alters the recommendations before putting them before Parliament for its approval, it must give reasons.

III. Vizual-yazılı tərcümə və tərcümə ilə nəql etmə üçün tövsiyə olunur:

PARLIAMENTARY ELECTIONS

The system of voting

The simple majority system of voting is used in parliamentary elections in Britain. This means that the candidate with the largest number of votes in each constituency is elected, although he or she may not necessarily have **received more than half the votes cast**.

It is thought that this system **favours a two-party system**, particularly when the parties' support is concentrated geographically, as is the case with the Conservative and Labour parties. It does not favour parties whose support is spread across constituencies, such as the Liberal Democrats, as they tend to accumulate **relatively small numbers of votes** in each constituency and consequently do not win many seats.

Voting is by secret ballot.

Who may vote. All British citizens may vote provided they **are aged 18 years** or over and **are not legally barred from voting**. Subject to the same conditions, citizens of other Commonwealth countries and the Irish Republic who **are resident in Britain** may also vote at parliamentary elections. All voters must be registered as resident in a constituency on a specified date.

Under recent legislation, British citizens living abroad may register to vote for up to 20 years after leaving Britain. It is believed that as a result a further 2 million British citizens may be entitled to vote. They must register to vote in the constituency in which they were last resident. British citizens who **are working overseas as British Government employees** also have the right to vote, regardless of how long they have been abroad.

Voting in elections is voluntary. On average about 75 per cent of the electorate votes.

Who may not vote. The following people are not entitled to vote in parliamentary elections:

- peers, and peeresses in their own right, who are members of the House of Lords;
- foreign nationals, other than citizens of the Irish Republic resident in Britain;
- people kept in hospital under mental health legislation;
- **people serving prison sentences**; and
- people convicted within the previous five years of **corrupt or illegal election practices**.

An **electoral register** for each constituency is prepared annually by **electoral registration officers** – usually senior local government officers.

Registration officers arrange either to send forms to, or for their representatives to call on, every **household** in the constituency. Householders must give details of all occupants **who are eligible to vote**; failure to do so may lead to the individuals concerned being fined.

This information is used to compile provisional electoral lists, which **are displayed in public places** in order to give individuals the opportunity to check that their names are included or to object to inclusions. People who disagree with the final decision of the registration officer may **appeal to the courts**.

Voters who are likely to be away from home at the time of an election – for example, on holiday or business – or who are unable **to vote in person at the polling station**, may apply for a **postal or a proxy vote**. The latter is a vote cast by a person authorised to vote on behalf of another. Postal ballot papers can be sent only to addresses in Britain.

IV. Oxuyaraq abzaslarla tərcümə üçün tövsiyə olunur:

General elections

General elections, for all seats in the House of Commons, take place at least every five years. In practice, elections are usually held before the end of the five-year term. In exceptional circumstances, such as during the two world wars (1914-1918 and 1939-1945), the life of a Parliament has been extended beyond the five-year term.

The decision on when to hold a general election is made by the Prime Minister. The procedure involves the Queen, acting on the Prime Minister's advice, **dissolving Parliament** and **calling a new Parliament. Formal Writs of Election** are normally issued on the same day. The Prime Minister usually announces ' the dissolution of Parliament and explains the reasons for **holding the election**.

Voting takes place within 17 days of the dissolution, not including Saturdays and Sundays and public holidays: therefore, election campaigns last for three to four weeks.

Administration of elections

In each constituency a returning officer, usually a senior local government officer, administers the election. He or she arranges for notices of election to appear in public places and for all election to appear in public places and for all electors **to receive a poll card** giving details of the voting arrangements. Returning officers also make the necessary arrangements for voting on polling day, including setting up polling stations and providing staff to run them.

For the purposes of voting, each constituency is divided into a number of polling districts. In each there is polling station: many types of building, including schools, are used.

The official expenses of parliamentary elections, as opposed to individual candidates' expenses, are paid by the Government.

V. Oxumadan vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (vərəqdən off-hand translation):

Candidates

Any person aged 21 or over who is a British citizen, or citizen of another Commonwealth country or the Irish Republic, may stand for election to Parliament, providing they are not disqualified. Those disqualified include:

- people who are bankrupt;
- people sentenced to more than one year's imprisonment;
- **clergy** of the Church of England, Church of Scotland, Church of Ireland and the Roman Catholic Church;

- members of the House of Lords; and
- a range of **public servants and officials, specified by law.**

They include judges, civil servants, some local government officers, full-time members of the armed forces and police officers.

Candidates do not have to live in the constituencies for which they stand. However, candidates who are on the electoral register in the constituencies for which they are standing may vote in their own constituencies.

Candidates must be nominated on official nomination papers, giving their full name and home address. A political or personal description of up to six words may be included.

The nomination paper must be signed by ten electors, including a **proposer** and a **seconder**. At the same time **a sum of £500 must be deposited on behalf of each candidate:** candidates who receive less than 5 per cent of the votes cast in the subsequent election lose this deposit. Candidates from the main parties very rarely lose their deposits.

Candidates normally belong to one of the main political parties. However, smaller political parties and groups also put forward candidates, and individuals without party support also stand.

VI. Sualları və onların cavablarını tərcümə edin (vizual-şifahi və dinləyərək şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

1. Böyük Britaniyada Parlamentə seçkilər üzrə neçə seçki dairəsi var?

2. Who is the nominal chairman of the Parliamentary Boundary Commissions and who acts as his deputy?

3. Britaniyada Parlamentə seçkilər üzrə hansı səsvermə sistemindən istifadə olunur?

4. What is thought concerning this system of voting? What does it favour?

5. Səsvermə hansı bülletenlərlə həyata keçirilir?

6. Who may vote in Britain?

7. Kimə səs vermək qadağandır?

8. What information must the householders give concerning the occupants?

9. Bu məlumatdan nə üçün istifadə olunur?

10. What may people do who disagree with the final decision of the registration officer?

VII. Yazılı tərcümə edin:

1) the simple majority system of voting; 2) Parlamenti seçkilər; 3) to get more people involved; 4) seçicilərin qeydiyyatı; 5) the Civil Rights Movement; 6) seçicilərin ilkin siyahılarını tərtib etmək; 7) to display in public places; 8) seçki məntəqəsində şəxsən səs vermək; 9) years divisible [di'vizəbl] by four; e. g. 1988, 1992, 1996, 2000, 2004, etc; 10) səsvermə hüququna malik olmamaq; 11) the nation (people) go to the polls; 12) poçt və ya nümayəndə vasitəsilə səs vermək; 13) specified by law; 14) dövlət səviyyəsində (at the federal level); 15) the most important decisions; 16) gələn ilin yanvarında; 17) the registration desks are set up in the streets; 18) gələn cümə axşamı; 19) in a joint session of Congress; 20) seçki məntəqəsində şəxsən səsvermə.

VIII. Yazılı tərcümə edin (vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur):

ABŞ-də seçkilər

ABŞ-də seçkilər günü – noyabrda ilk çərşənbə axşamıdır (ilk bazar ertəindən sonra).

Hər bir amerikalı, əgər ABŞ vətəndaşındırsa və 18 yaşı tamam olubsa, səsvermə üçün qeydiyyatdan keçməklə səs verə bilər.

Hər bir ştatın ştatda səsvermə qaydasını müəyyən etmək hüququ var. ABŞ-də 50 müxtəlif qeydiyyat qanunları var, hər ştat üçün öz qanunu müəyyən edilmişdir. Amerikalıları federal səviyyədən daha çox yerli siyasət maraqlandırır. Təhsil, mənzil tikintisi, vergilər və s. ilə əlaqəli ən vacib qərarların çoxu evə daha yaxın məkanda – ştatda və ya dairədə verilir.

Prezident seçkiləri üzrə dövlət seçki kampaniyası həqiqətən də iki ayrı kampaniyadan ibarətdir: biri milli partiya yığıncaqlarında və

qurultaylarında (konvensiyalarda) namizədlərin irəli sürülməsi üzrə, ikincisi seçkilərin özündə qələbənin təmin edilməsi ilə bağlıdır. Namizədlərin irəli sürülməsi eyni partiyanın üzvləri arasında rəqabətli yarışdır. Ştatlarda mart və iyun ayları arasında təşkil olunan seçkiqabağı iclaslar (primaries) və fraksiya yığıncaqları (caucuses) keçirilir. Təşkilatçılar ölkə miqyasında öz partiya konfransları üçün (iyul və ya avqustda) nümayəndə səsələrinin əksəriyyətini cəlb etməyə ümid edirlər. Daha sonra partiya konvensiyası partiyanın rəsmi namizədinin prezident seçkilərində iştirak etmək üçün seçilməsi məqsədilə səsvermə təşkil edir. Bunun ardınca namizədlərin bir neçə aylıq prezident seçkiləri kampaniyası keçirilir.

Seçki ilinin (uzun ilin) noyabr ayında ölkənin hər yerində seçicilər seçki məntəqələrinə gedirlər. Əgər ştatda prezident (və vitse-prezident) seçkiləri üzrə səs çoxluğunu eyni partiyadan olan namizəd qazanıbsa, o zaman bu namizəd həmin ştatın bütün seçicilərinin səsələrini (“electoral votes”) əldə etmiş olur. Seçici səsələrinin sayı senatorların və nümayəndələrin hər bir ştatın konqresdə malik olduğu sayına bərabərdir.

Seçkilərdə seçicilərin ən çox səsini toplamış namizəd qalib gəlir. Hər bir ştatdan seçici səsələrinin sayı “Seçki kollegiyası” (Electoral College) tərəfindən rəsmi olaraq bildirilir. Növbəti ilin yanvar ayında Konqresin birgə iclasında yeni prezident və vitse-prezident rəsmi olaraq təqdim olunur.

IX. Oxuyaraq abzaslar üzrə tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Elections “Honest”

BISSAU, Guinea-Bissau (AP) – International observers declared Guinea-Bissau’s weekend elections largely peaceful and honest despite widespread logistical problems and at least two cases of rioting.

In a joint statement Monday, the 100 or so observers, including representatives from the United Nations, West African states and Portugal, Guinea-Bissau’s former ruler, said most voters exercised

their “democratic responsibility” by voting honestly and patiently enduring delays.

The statement made no mention of incidents in at least two neighborhoods of Bissau on Sunday in which angry residents burned down polling stations when election officials and materials failed to arrive.

Results are not expected until Wednesday or later.

X. Hazırlıqlı və hazırlıqsız vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Amerika dəyişikliklərə səs verdi

“İzvestiya”, 06.11.2008.

Məqalədən parça

Müxbirimiz Melor Strua Çikaqodan xəbər verir

Qaradərili Barak Obama – ABŞ-nin 44-cü prezidentidir. Bu sözləri yazıram, amma onlara inanmaq çətindir. Axı mən Amerikanı barların və tualetlərin qapılarında “yalnız ağdərililər üçün” lövhəcikləri ilə gördüm. Son dərəcə “qeyri-amerikalı” adı və soyadı olan bir şəxsin Ağ Evə gedən yolunu hüquq bərabərliyi hərəkətinə başçılıq edənlər açıblar. Amma Obamanın qələbəsi Amerikanın bütün sağlam qüvvələrinin və hər şeydən əvvəl dərisinin rəngindən asılı olmayaraq onun gəncliyinin, intellektual elitasının fəal iştirakı olmadan ağlaşmaz və qeyri-mümkün olardı. Obamanın qələbəsi yalnız bir çox obyektiv amillərin birləşməsi nəticəsində mümkün olmuşdu. Bu, ilk növbədə, İraq və Əfqanıstandakı müharibələr və onların üzərində yığılan ən dərin, Amerikanın 1930-cu illərin Böyük Depressiyasından bəri tanınmadığı maliyyə və iqtisadi böhran olmuşdur.

Prezident Corc Buşun səkkiz illik idarəçiliyi hər iki amili dərinləşdirdi.

XI. Azərbaycanda keçirilən prezident seçkiləri ilə bağlı hesabat hazırlayın (Bir tələbə ingilis dilində məlumat verir, digərləri tərcüməçi qismində çıxış edirlər).

V DƏRS

SƏFƏRLƏR, GÖRÜŞLƏR VƏ DANIŞIQLAR

Sözlər və ifadələr

rəsmi səfərlər / dövlət səfərləri	the State visits
dövlət başçısı	the Head of State
xidməti/dövlət işləri ilə bağlı xaricə səfər etmək	to travel abroad on official business
dəvətlə gəlmək	to come by invitation
öz nazirlərinin məsləhəti/tövsiyəsi ilə	on the advice of her ministers
birlik ölkələri	commonwealth countries
bəzi öhdəlikləri yerinə yetirmək	to carry out some of the duties
yüksək səviyyəli yığıncağı açmaq	to open a summit
hakimiyyəti İraq hökumətinə ötürmək	to hand over power to an Iraqi government
planlaşdırılmış tarixdən iki gün tez	two days ahead of schedule
üsyancıları təəccübləndirmək üçün, üsyancılara sürpriz etmək	to surprise insurgents
daha çox yardım söz vermək	to pledge more help
yaranan/formalaşan silahlı qüvvələr	fledgling armed forces
birlik, ittifaq	the alliance
baş nazir vəzifəsini icra edən	interim Prime Minister
əsaslandırılmış hərbi müdaxilə	a military presence on the ground
koalisiya qüvvələrinə qoşulmaq	to join coalition forces
tam qətiyyətli olmaq	to be firmly resolved
gözyaşardıcı qazdan istifadə etmək	to use tear gas
alovlandırıcı bombalar atmaq	to throw fire-bombs
təhlükəsizliyimizdə risk və hədələrin qarşısını almaq	to confront risks and threats to our security
NATO-nun adi hərbi fəaliyyət zonasından çox uzaqda	well beyond NATO's traditional zone of operation
qərarı təsdiqləmək	to confirm the decision
əsas hərbi rolu öz üzərinə götürmək	to assume a major military role
çoxlu sayda qoşunları yerləşdirmək	to deploy large numbers of troops

hazırlıq proqramını yerinə yetirmək	the implementation of the training program
Avropa İttifaqı ölkələri ilə Rusiyanın qeyri-rəsmi görüşü	the informal Europe-Russia meeting
vahid cəbhə formalaşdırmaq	to form a united front
rəsmi danışıqlar	official talks
ümumi mövqeyi vurğulamaq	to stress common position
fikir ayrılıqlarını zahiri parıltı altında gizlətmək	to gloss over differences
onu ardıcıl olaraq/tədricən böyük demokratiyaya yönləndirmək	to gently steer him toward greater democracy
Rusiya və bütün Avropa arasında qarşılıqlı münasibətlər	the relationship between Russia and all of Europe
sülhün açarı	the keys to peace
çox kəskin məsələ barədə susmaq	to brush over toughest subject
etirazlara səbəb olmaq	to raise protests
yüksək səviyyədə (yuxarılarda) genişləndirilmiş görüşə hazırlaşmaq, sammitə hazırlaşmaq	to prepare for a larger summit ahead
... səfər etmək, dəvətini qəbul etmək	to accept an invitation to visit ...
dəyişikliklərə nail olmaq	to elicit change
nüvə sahəsində İranla əməkdaşlıq	nuclear cooperation with Iran
nüvə yanacağı barədə saziş imzalamaq	to sign a nuclear fuel agreement
analoji mövqə tutmaq	to take a similar position
qarşılıqlı anlaşma və səmimiyyət atmosferi	an atmosphere of mutual understanding and cordiality
BMT-nin qətnaməsinə uyğun olaraq	in accordance with a UN resolution
bəyanat	a statement
çağırmaq/səsləmək	to call for
qoşunların çıxarılması	withdrawal of armed forces
daxili siyasətə hörmətlə yanaşmaq	respect for the internal politics
hərbi rəhbərlik	defense officials
“dostcasına uzadılmış əl” yanaşması, dostcasına yanaşma	“outstretched hand” approach
rəsmi dəvəti qəbul etmək	to accept an official invitation
rəsmi şəxslər	officials

danışıqları bərpa etmək	to resume talks
sual/sırr	riddle
sahilyanı ölkələr	littoral states
cavab səfəri	the visit is in return for the visit

ŞƏRH

Hər gün kütləvi informasiya vasitələrində səfərlər, görüşlər və danışıqlar barədə məlumat verilir.

Son illərdə bir çox beynəlxalq məsələlər NATO sammiti, ASIƏ sammiti, G20 sammiti kimi sammitlərdə həll olunur. “Sammit” sözü yüksək səviyyədə keçirilən görüş kimi başa düşülməlidir.

Tərcümə zamanı istifadə olunan üsulları və çevrilmələri təhlil edin. **to visit someone/somewhere** feli **to** olmadan işlənir, **a visit to smb.** (kimisə ziyarət etmək) ismi isə **to** ilə istifadə olunur.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. İxtisarlari deşifrə və tərcümə edin, tərcüməni verilmiş ekvivalentlərlə müqayisə edin:

NATO, AİB, BMT TŞ, MKİ, FAB, BVF, SHS, BMT, ÜTİ, Aİ.

1) the Central Intelligence Agency; 2) the North Atlantic Treaty Organization; 3) the Federal Bureau of Investigation; 4) the European Economic Council; 5) the International Monetary Fund; 6) strategic offensive weapons; 7) the United Nations Security Council; 8) the European Union; 9) the World Trade Organization; 10) the United Nations Organization.

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Overseas Visits

During her reign the Queen has frequently **traveled abroad**, almost always **on official business**. Apart from the State visits which she undertakes on **the advice of** her United Kingdom **ministers**, most of the time the Queen spends away from Britain is on visits to, or stays in, commonwealth countries, particularly those of which she is **Head of State**. As Sovereign she must have a base and that is,

obviously, Britain, but as, for example, Queen of Australia, Canada and Barbados she must also spend time in these countries and this she has always done. When resident in a Commonwealth monarchy she **carries out some of the duties** of the constitutional Head of State and she acts as far as that particular country in concerned, on the advice of her ministers in that place.

III. Dinləyərək abzaslarla şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur: bir tələbə oxuyur, digərləri isə abzasdan abzasa ardıcıl tərcümə edirlər.

Iraq Talk Dominates NATO Summit

ISTANBUL, Turkey – NATO leaders **opened a summit** Monday dominated by the situation in Iraq as the U. S.-led **administration handed over power to an Iraqi government two days ahead of schedule** in an apparent attempt **to surprise insurgents**.

The NATO leaders were **to pledge more help** for the incoming Iraqi government, including training for its **fledgling armed forces** as it struggles to contain a wave of deadly insurgent attacks.

In their first summit since **the alliance** was wracked by bitter divisions over the Iraq war, the 26 leaders were set to agree on a request from Iraqi **interim Prime Minister** Iyad Allawi for aid in rebuilding Iraq's armed forces.

The number of NATO instructors to be deployed and the timing of the operation were unclear, but the move will give NATO **a military presence on the ground in** Iraq for the first time. Sixteen nations have sent troops individually **to join coalition forces** in Iraq.

On Monday, police **used tear gas** to stop hundreds of protesters from approaching the conference center where NATO leaders were meeting in Istanbul.

The protesters **threw fire-bombs** and several police and protesters were injured and were evacuated to local hospitals.

“We have shown that we **are firmly resolved to confront risks and threats to our security well beyond NATO's traditional zone of operations,**” said alliance Secretary General Jaap de Hoop

Scheffer as the leaders prepared **to confirm the decision** on training Iraq's forces.

However, the decision falls well short of U.S. hopes that NATO would **assume a major military role in** Iraq, perhaps by taking over the multinational-division currently run by Poland.

Opposition from France and Germany has ensured that NATO won't **deploy large numbers of troops** and differences persist between those nations and the United States over the **implementation of the training program.**

IV. Vizuallı-yazılı tərçümə üçün tövsiyə olunur:

Four Leaders Gloss Over Differences

The Associated Press

By Angela Doland

Cooperation, not confrontation, was the theme of the informal Europe-Russian meeting in Paris

PARIS – The leaders of France, Germany and Spain **formed a united front** with President Vladimir Putin, jointly pressing Syria to withdraw from Lebanon, **stressing their common position** on Iran's nuclear ambitions and **glossing over differences.**

Friday's informal talks and dinner were a chance for the Europeans, led by French President Jacques Chirac, to assure Putin that Europe wants good relations with Moscow and **to gently steer him toward greater democracy.**

“In the relationship between Russia and all of Europe, we see **the keys to peace** democracy and the rule of law taking root definitively on our continents Chirac said.

At a joint news conference, the leaders **brushed over the toughest subject** – the war in Chechnya, which raised protests from human rights groups. A few hundred people demonstrated in central Paris, some shouting, “Putin, terrorist!”

Cooperation and gentle persuasion – not confrontation – were the themes of the meeting **to prepare for a larger summit ahead** between Russia and the whole 25-nation European Union on May 10.

Chirac said leaders hoped to adopt a “road map” for better cooperation on questions from economic exchange to human rights.

France sees **the outstretched hand** as the best way **to elicit change** in Russia, especially with Russia now at the European Union's doorstep. Eight former Soviet bloc countries joined the EU in May.

While the United States is worried about Russia's **nuclear cooperation with Iran**, the Europeans said they were not. Iran and Russia signed **a nuclear fuel agreement** last month paving the way for a 1,000-megawatt nuclear power plant in the Iranian city of Bushehr.

V. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. The Russian governmental delegation, headed by the President, has paid an official visit to India.

2. The delegation discussed the questions of trade, scientific, military and cultural cooperation between the two countries.

3. India's Prime-Minister has accepted an invitation to visit Moscow at the end of this year, the Foreign Ministry announced.

4. **The Russian Foreign Minister** will make an official visit to Great Britain in May.

5. The visit is in return for the recent visit to Moscow of **the British Foreign Secretary**.

6. At the invitation of Russia's Government the Canadian Prime Minister was on official visit to Russia.

7. The Canadian Prime Minister had official talks in Moscow which were held in an atmosphere of mutual understanding and cordiality.

8. The US President will pay an official visit to France next month.

9. **The State Secretary** is expected to accompany the President on this visit.

VI. Qeydlərlə şifahi (ardıcıl) tərcümə üçün tövsiyə olunur:

EU Mideast Talks

Valencia, Spain (AP) – Foreign ministers from the 15 EU nations and Israel and its Arab neighbors gathered Monday to help

forge a cease-fire and revive Israeli-Palestinian peace talks that are key to the success of the European Union's multibillion-dollar economic **outreach program** for the region.

The agenda of the two-day, 27-nation Euro-Mediterranean gathering was officially devoted to economic cooperation, but true to tradition, the annual event was overshadowed by events in the Middle East.

outreach program – program bringing medical or similar services to people.

VII. Yazılı tərcümə edin (rəqəmlərin verilməsinə xüsusi diqqət yetirin):

Davosda iqtisadi forum keçiriləcək

26-30 yanvar tarixlərində İsveçrənin dağlıq kurortu Davosda növbəti Ümumdünya iqtisadi forumu keçiriləcək. Bu il Davos forumunda dünyanın 96 ölkəsindən 2 min 250-dən çox nümayəndə iştirak edəcək, onlardan 20-dən çoxu dövlət və hökumət başçıları, 70-i nazir, 26-sı dini lider, həmçinin 50-si qeyri-hökumət təşkilatlarının rəhbərləridir.

Yanvarın 28-də Rusiyaya həsr olunmuş 2 sessiya nəzərdə tutulub. Onlardan birincisi “Rus tapmacası” adlanır və burada forumun təşkilatçılarının fikrincə, əcnəbilər üçün hələ də sirr olaraq qalan Rusiya iqtisadiyyatının inkişaf perspektivləri müzakirə ediləcək. “Rusiya hara gedir?” mövzusunda ikinci sessiya ölkədə mövcud siyasi vəziyyətə, eləcə də onun dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasına mane olan səbəblərə həsr olunacaq.

VIII. Dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Diplomatların səfəri

BMT şənbə günü daim Pakistanda yaşayan diplomatların Əfqanıstanın paytaxtı Kabilə səfərini təşkil etmişdir. ABŞ, Danimarka, Böyük Britaniya, Norveç, İsveç, Hollandi-

A Trip for Diplomats

On Saturday the UN organized a trip to Afghan capital Kabul for diplomats who work permanently in Pakistan. Diplomats from the US, Denmark, Britain, Norway,

ya, Yaponiya və Avropa İttifaqından olan diplomatlar BMT-nin Kabildə keçirdiyi humanitar aksiyaların gedişi ilə tanış oldular. Qərb ölkələrinin nümayəndələri Beynəlxalq Millətlər Təşkilatının humanitar proqramlarının gerçəkləşməsinə maliyyə yardımını davam etdirəcəklərinə söz verdilər. Diplomatlar həmçinin Əfqanıstan paytaxtının ən çox zərər çəkmiş bölgələrini ziyarət etmişlər.

Yaponiyada danışıqlar

ABŞ, Cənubi Koreya və Yaponiyanın nümayəndələri KXDR-ə atom enerjisinin yeni texnologiyasının təqdim edilməsi ilə bağlı Tokioda keçirilən danışıqları başa çatdırdılar. Cənubi Koreyanın Xarici İşlər Nazirliyinin nümayəndəsi bu problem üzrə, konsorsiumun yaradılması daxil olmaqla, əhəmiyyətli irəliləyişə nail olduğunu bildirmişdir. O, KXDR-ə Cənubi Koreya nümunəli nüvə reaktorlarının çatdırılması üzrə ixtisaslaşacaqdır.

Sweden, Holland, Japan and the European Union became acquainted with the programme of UN humanitarian aid in Kabul. Western representatives have promised to go on allotting financial help for such aid programmes. The diplomats also visited the worst-hit regions of the Afghan capital.

Talks in Japan

Representatives of the USA, South Korea and Japan have concluded talks in Tokyo on supplying the KPDR (North Korea) with modern technology for nuclear power engineering. A spokesman of the South Korean Foreign Ministry reported that considerable progress had been achieved in solving the problem, including the establishment of a consortium, which would concentrate on supplying nuclear reactors of a South Korean type to the KPDR.

IX. Dinləyərək qeydlər aparılmaqla ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Deklarasiyada nədən bəhs olunur?

İzvestiya, 17.11.2008

“Böyük iyirmilik” sammiti.

Biz, “İyirmilik Qrupu”nun iştirakçı ölkələrinin rəhbərləri,

2008-ci il noyabrın 15-də, dünya iqtisadiyyatı və maliyyə bazarlarının ciddi çağırışlarla üzləşdiyi bir vaxtda, Vaşinqtonda ilk görüşümü-zə topladıq. Biz əməkdaşlığımızı artırmaq və qlobal artımı bərpa etmək və dünyanın maliyyə sistemlərinin ehtiyac duyduğu islahatları həyata keçirmək üçün birlikdə işləmək əzmindəyik.

Biz aşağıdakı ümumi islahat prinsiplərinə uyğun siyasət yürütməyə sadıq olduğumuzu bəyan edirik:

– Şəffaflığın və hesabatlılığın artırılması. Biz maliyyə bazarlarının şəffaflığını artıracağıq, o cümlədən mürəkkəb maliyyə məhsulları haqqında məlumatın daha çox açıqlanmasına kömək edəcəyik.

– Keyfiyyət tənzimlənməsinin gücləndirilməsi. Biz tənzimləmə rejimlərimizi, ciddi nəzarəti və risklərin idarə edilməsini gücləndirməyə və bütün maliyyə bazarlarının, məhsulların və bazar iştirakçılarının onların özünəməxsusluğu nəzərə alınmaqla tənzimləmə qaydalarının və ya nəzarətin təsirinə məruz qalmasını təmin edəcəyimizə söz veririk.

– Maliyyə bazarlarının uyğunluğunun təmin edilməsi. Biz investitorların və istehlakçıların müdafiəsini gücləndirməklə, maraqların toqquşmasına yol verməməklə, qeyri-qanuni bazar maxinasiyalarının, fırıldaqçılıq və sui-istifadənin qarşısını almaqla qlobal maliyyə bazarlarının bütövlüyünü qorumağı öhdəmizə götürürük.

– Beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi. Tənzimləyici instansiyalar əməkdaşlığı gücləndirməli və maliyyə bazarlarının bütün sektorlarında, o cümlədən kapitalın transsərhəd hərəkəti ilə bağlı öz fəaliyyətlərini əlaqələndirməlidirlər.

– Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarının islahatı. İqtisadiyyatı formalaşan və inkişaf etməkdə olan ölkələrin səsi daha çox eşidilməli və onların təmsilçilik dərəcəsi yüksəlməlidir.

Biz bu prinsipləri həyata keçirmək üçün operativ tədbirlər görmək əzmindəyik. Biz maliyyə nazirlərimizə bu məqsədlərə nail olmaq üçün proseslərə başlanılmasını və cədvəl hazırlanmasını həvalə edirik.

X. “Səfərlər, görüşlər və danışıqlar” mövzusunda məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

VI DƏRS

İQTİSADI ƏLAQƏLƏR

Sözlər və ifadələr

inisialların qıcıqlandırıcı dəsti / qıcıqlandırıcı ixtisarlar	irritating set of initials
İqtisadi əməkdaşlıq və inkişaf təşkilatı	Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)
borc pul vermək / kredit vermək	to lend money
Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF)	the International Monetary Fund
varlı aləmin bədbəxtliyi/uğursuzluğu	the woes of the rich world
azad bazar ideyalarının yayılması	the dissemination of free-market ideas
sağlam tənzimlənən/tənzimləyici siyasət	sound regulatory policies
dünya makroiqtisadiyyatı	global macroeconomics
kənd təsərrüfatı islahatı	agricultural reform
təhsilin inkişafı	educational development
rəylərin artan sayı	a growing body of opinion
soyuq müharibənin əvvəlində	in the early Cold War
pul və iqtisadi müdriklik	cash and economic wisdom
müharibədən yorulmuş Avropa	war-weary Europe
Avropan sürətlə inkişaf etdiyi zaman...	as Europe boomed
varlı ölkələr klubu	the rich countries' club
təhlükəli dərəcədə tutqun/solğun görünmək	to look dangerously blurred
üzvlər qismində qəbul etmək	to admit as members
kasıb ölkələr	unrich countries
bağlı qapılar arxasında	behind closed doors
təşkilata üzvlüklə bağlı rəsmi ərizə vermək	to submit a formal membership application
razılığa nail olmaq	to achieve consensus
ədalətli dərəcədə eyni cür düşünən 30 ölkə	30 fairly like-minded countries

üzvliyü genişləndirmək	to expand membership
sərt/çətin partnyorlar	tough customers
qərarların qəbul edilmə mexanizmi	the decision-making machinery
qlobal/ümumdünya iqtisadi yüksəliş	global economic growth
vergilərin və faiz yatırımlarının azaldılması	tax and interest rate cuts
ən böyük artım (iqtisadi)	the strongest recovery
Avropanın ən iri iqtisadiyyatları	Europe's largest economies
zəifləməyə daha həssas olmaq	to be more susceptible [sə'septəbl] to recession
bir çox qərb iqtisadiyyatları üçün yüngüllük	a relief to many Western economies
artımı zəiflətmək/saxlamaq	to sputter growth
fond bazarlarını azaltmaq	to slump stock markets
dünyada ən güclü iqtisadiyyatını işə salmaq üçün	to kickstart the world's largest economy
bir çox biznes analitikləri və rəhbərləri tərəfindən tənqidə məruz qalmaq / tənqid olunmaq	to be criticized by many analysts and business leaders
borcun səviyyələrinə/həcminə görə narahat olmaq	to have concerns about debt [det] levels
böyük defisit	large deficits
valyuta bazarlarında qeyri-sabitlik	instability in the currency markets
Avropanı daha az rəqabətqabiliyyətli etmək	to make Europe less competitive
başlayan yüksəlişi boğmaq/saxlamaq	stifle ['staɪfl] a fledgling (fledgeling ['fledʒlɪŋ]) recovery
dünya təsərrüfatı	world economy
çoxşaxəli	many-sided; versatile
beynəlxalq ticarət	international trade

ŞƏRH

1. “Təsərrüfat” sözünü ingilis dilinə tərcümə edərkən adətən ingilis ekvivalenti “economy” sözündən istifadə edirlər, “world economy” söz birləşməsini Azərbaycan dilinə tərcümə edərkən isə tərcü-

məçi interferensiyanın təsiri altına düşür və bu söz birləşməsini “dünya iqtisadiyyatı” kimi tərcümə edir, halbuki, bəzi hallarda söhbət “dünya təsərrüfatı”ndan gedə bilər.

2. “Ticarət-iqtisadi əlaqələr”, “elmi-texniki tərəqqi” söz birləşmələrini tərcümə edərkən ingilis dilində “and” bağlayıcısından istifadə olunur və hər iki tərəfində defis işarəsi qoyulur: trade-and-economic relations; scientific-and-technical progress və ya bir defis qoyulur: elmi-tədqiqat institutu – scientific-research institute; elmi-populyar ədəbiyyat – popular-scientific literature.

TƏKRAR ÇALIŞMALAR

I. Sol və sağ sütundakı söz birləşmələrini cəmləşdirin:

1. Baş məqalə ... adlandırılmışdır	1. The article is devoted to the analysis of the situation in...
2. Məqalə yerli hakimiyyəti ... günahlandırır	2. Here is a short report on some latest events in...
3. Məqalə ... həsr olunmuşdur	3. That brings me to an end of my report
4. Bugünkü qəzet oxuculara ... məlumat verir	4. The article is devoted to...
5. Vəziyyəti təhlil edərək qeyd etmək lazımdır ki, ...	5. The editorial is entitled...
6. Məqalə ... şəraitin təhlilinə həsr olunmuşdur	6. The article blames the local government for...
7. Bununla məruzəmi bitirirəm	7. Analysing the situation it is necessary to point out that...
8. ... son hadisələrlə bağlı qısa məlumat budur	8. Today's paper informs the readers of...

II. Yazılı tərcümə edin:

to influence public opinion; to be subject to confirmation; Parliamentary elections; relatively small numbers of votes; convicted of corrupt or illegal election practices; to confront risks and threats to our

security; to confirm the decision; to assume a major military role; to deploy large numbers of troops; the informal Europe-Russia meeting; greenhouse gasses; over the next decade; the revised treaty takes effect in 2012; global warming; to work behind the scenes; international observers are puzzled; at the conclusion of the conference; to come into force; justice and respect; to unite our strength; to employ international machinery (beynəlxalq istehsaldan istifadə etmək).

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

III. Şifahi tərcümə edin:

At their meeting in the Russian capital; the G8 finance ministers proposed various global economic initiatives; which were discussed later Putin at the Kremlin.

The ministers talked about the global energy outlook and the possibility of the global gas market creation.

Russia offered a number of initiatives in the gas sphere. It offered to publish the data not only on oil but also on gas strategic stocks. The ministers backed up this initiative.

The main purpose of the meeting was to discuss energy security issues and to prepare for the forthcoming G8 summit in St. Petersburg.

Ministers discussed questions of international development and energy supplies, the fight against infectious diseases and money-laundering, terrorism and initiative to write-off the poorest countries' debts.

In a joint communiqué released after the meeting, the ministers said they had agreed that further progress must be made in implementing policies to help resolve global imbalances and promote growth in the global economy.

IV. Şifahi tərcümə edin:

the International Monetary Fund; to lend money; the woes of the rich world; the dissemination of free-market ideas; global macroeconomics; in the early Cold War; cash and economic wisdom;

war-weary Europe; as Europe; boomed; the rich countries club; to admit as members; unrich countries; behind closed doors; to submit a formal membership application; to achieve consensus; 30 fairly like-minded countries; to expand membership; tough customers; global economic growth; tax and interest rate cuts; the strongest recovery; Europe's largest economies; to be more susceptible to recession; to slump stock markets; to be criticized by many analysts and business leaders; to have concerns about debt levels; instability in the currency markets; to make Europe less competitive; world economy; international trade.

V. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:
What is the OECD for?

BBC News

Wednesday, 26 November, 2003

For the man in the street, OECD is just another of those irritating sets of initials that the world seems so full of these days.

Readers of the business pages may know, at least, that those initials stand for the **Organisation for Economic Cooperation and Development**. Rather than **lending money** with menaces, like **the International Monetary Fund**, or chewing over **the woes of the rich world**, like the G8, the OECD sees its role as **the dissemination of free-market ideas and sound regulatory policies**.

The OECD does not concern itself with the grand themes of **global macroeconomics**, instead pondering unglamorous but worthy subjects such as agricultural reform in China, or **educational development** in Denmark. Someone has to do this sort of thing, presumably. But there seems to be a **growing body of opinion** that the OECD may not be the right agency to do it.

The OECD was born **in the early Cold War**, as a means of distributing American **cash and economic** wisdom to **war-weary Europe**. **As Europe boomed**, the OECD seemed to have a coherent identity as **the rich countries' club**. Now, though, that identity is **looking dangerously blurred**. The OECD has **admitted as**

members a host of distinctly **unrich countries** – including Poland, Mexico and Turkey. “I think it is very clear that we have a greater role now than at any time in the past 30 or 40 years,” says Mr Johnston. “What we do is unique, and I can’t see that any other agency – the United Nations, for example – could do it instead.”

Behind closed doors at this week's meetings, OECD ministers are starting to discuss what people call the “modalities” of allowing in more members – Russia, for instance, which has **submitted a formal membership application**. This may take time: members acknowledge that **achieving consensus** among **30 fairly like-minded countries** is hard enough – **expanding** membership to tough customers like the Russians or Chinese could gum up the **decision-making machinery** completely. But Mr Johnston says the mere fact that countries are keen to sign up is positive.

Global economic growth will pick up over the next two years helped by **tax and interest rate cuts**, the OECD said. **The strongest recovery** will be in the US, while the rebound in Europe and Japan will be slower and less steep. **Europe’s largest economies**, however, are told they will have to continue reforming, or **be more susceptible to recession** in coming years.

Jean-Philippe Cotis, chief economist, said that “after a drawn-out period of fits and starts, a palpable recovery has finally taken hold”. “The strong momentum already achieved in Asia, North America and the United Kingdom provides ample evidence of the renewed strength of the world economy”. That will come as **a relief to many Western economies**, following three years of **sputtering growth** and **slumping stock markets**.

Europe’s largest economies and central bank **were criticised by many analysts and business leaders** for being slow to react. They seem however, to have weathered the storm, with countries including Germany emerging from recession and promising tax relief of their own.

The OECD **has concerns about debt levels** among private individuals in the US, the UK and Australia and among businesses in

continental Europe. **Large deficits** in the US government budget and in its trade with the rest of the world are a possible source of **instability in the currency markets**. A sudden weakening of the dollar would **make Europe less competitive** and could, the OECD warns, **stifle a fledgling recovery**.

VI. Mətnə aid beş sual hazırlayın, onları tərcümə edin və cavablandırın.

VII. Dinləyərək yazılı tərcümə (dinləyərək şifahi tərcümə) üçün tövsiyə olunur:

Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər (BİM)

Dünya birliyinə daxil olan ölkələrin inkişafı onların qarşılıqlı təsərrüfat əlaqələrinin daim genişlənməsi ilə səciyyələnir. Bu proses beynəlxalq iqtisadiyyatın – ictimai istehsalın inkişafının ən yüksək mərhələsini ifadə edən və beynəlmiləl səviyyədə sistemli subyekt kimi fəaliyyət göstərən çoxşaxəli və mürəkkəb hadisənin yaranmasına gətirib çıxardı. Beynəlxalq iqtisadiyyatın inkişafında iştirak edən ölkələr təbii olaraq bu prosesdə müxtəlif rol oynayır və müxtəlif problemləri həll edirlər. Lakin bu halda, bir qayda olaraq, dünya birliyinin ümumi iqtisadi potensialının üstünlüklərindən maksimum istifadə etmək kimi əsas məqsəd güdülür.

Dünya təsərrüfatına təsir edən və onu kökündən dəyişdirən ən mühüm proseslərə dünya istehsalının və kapitalının, insanın və cəmiyyətin həyat fəaliyyətinin əsas növlərinin beynəlmiləlləşməsi və qloballaşması prosesləri aiddir. Dünya inkişafının əsas qanunauyğunluğunu dünya iqtisadiyyatının özünü inkişaf etdirən sistem kimi qarşılıqlı əlaqəsinin, bütövlüyünün dayanıqlı artımı təşkil edir.

Eyni zamanda, bu sistemin ayrı-ayrı hissələri həcmi və strukturuna görə müxtəlif yollarla dünya təsərrüfat münasibətlərinə daxil edilmişdir. Bu və ya digər ölkənin, onun müəyyən regionunun (şəhərinin) beynəlxalq əhəmiyyəti onların iqtisadi potensialı, dünyanın əmtəə istehsalı, texnologiyalar, maliyyə sistemindəki yeri, ümumi iqtisadi dinamikası ilə müəyyən edilir.

VIII. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:
Dünya ticarətinin ziddiyyətlər sistemi

Müasir beynəlxalq ticarətdə gedən proseslər belə qənaətə gəlməyə imkan verir ki, liberallaşma onun əsas tendensiyasına çevrilir. Bunu milli iqtisadiyyatların artan açıqlığı, gömrük rüsumlarının səviyyəsinin aşağı salınması, bir çox kvotaların, məhdudiyətlərin ləğvi, dünya bazarında rəqabətin güclənməsi göstərir.

Beynəlxalq ticarətin liberallaşdırılmasının aydın və çoxtərəfli prosesi ilə yanaşı, bu prosesə qarşı çıxan proteksionist tendensiya da mövcuddur. Bu tendensiya dərin siyasi və iqtisadi maraqların mövcudluğundan, yerli istehsalçıları hər vasitə ilə qorumaq, iş yerlərini qorumaq, milli əmtəələrin və sahələrin rəqabət qabiliyyətini saxlamaq istəyindən xəbər verir. Ən geniş yayılmış proteksionist siyasət iqtisadiyyatında struktur dəyişikliklərinin gətirdiyi, iqtisadi depressiyanın hökm sürdüyü və idxal rəqabətinin sürətlə artdığı ölkələr tərəfindən həyata keçirilir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, hər iki tendensiya beynəlxalq ticarətə daxilən xas olan xüsusiyyətlərdir. Və bu tendensiyalar arasındakı ziddiyyətin həllində əsas problem onların rəşional birləşməsini tapmaqdır. Maraqlar tarazlığı pozulduqda rəşional birləşmə onun özünün əksinə çevrilir, ziddiyyətlər yaranır.

Bir ölkənin milli ticarət, iqtisadi, sosial maraqlarının digər ölkə və ya ölkələr qrupu tərəfindən məhdudlaşdırılması çox zaman ticarət münəaqışələrinə, "ticarət müharibələrinə" səbəb olur.

Ticarət münəaqışələrinin genişlənməsinin birbaşa səbəbi gömrük, ərazi, qiymət, sanitariya, ekologiya və s. kimi müxtəlif amillərlə izah olunur:

"Ticarət müharibələri" müasir beynəlxalq münasibətlərin kifayət qədər sabit "ənənəsidir". Onlar həm ayrı-ayrı ölkələr, həm də ticarət-iqtisadi qruplar üçün səciyyəvidir.

Dünya bazarlarında artan rəqabət, daxili bazarların qorunması, məşğulluğun təmin edilməsi zərurəti və bir çox digər amillər xarici dövlətləri öz istehsalçılarını və kommersantlarını fəal şəkildə qorumağa, siyasi və iqtisadi münəaqışələrə qatılmağa məcbur edir. Bu hal-

da azad ticarət zonalarının və gömrük ittifaqlarının formalaşması dünya təsərrüfatının strukturunda əsaslı dəyişikliklərə səbəb olmur. Ölkələrin iqtisadi bloklarda birləşməsi azad ticarət ideyalarının həyata keçirilməsində və ya proteksionist prinsiplər qarşısında təslim olmaqda qeyd-şərtsiz irəliləyiş demək deyildir. Məsələn, gömrük ittifaqı azad ticarətin proteksionizmlə ziddiyyətli birliyi.

“Azad ticarət və ya proteksionizm” dilemması öz mövcudluğunu dayandırmır. O, xarici ticarət əlaqələrinin fərqli səviyyəsinə keçir ki, burada bir qrup dövlətin üçüncü ölkələrə münasibətdə iqtisadi siyasətinin seçimi ilə bağlı qərar müəyyən edilir.

Sonralar ticarət-iqtisadi qruplaşmalar çərçivəsində ayrı-ayrı ölkələr arasında ticarət münaqişələrinə çevrilən ziddiyyətlər yaranır. Üstəlik, hökumətlərin milli istehsalçıları qorumaq üçün gördüyü tədbirlər bəzən çox “qaynar” hərəkətlərə yaxınlaşmış olur.

Aİ daxilində üzv ölkələr arasında əmtəələrin hərəkət azadlığının mövcud olmasına baxmayaraq, orada müntəzəm olaraq müxtəlif növ ərzaq müharibələri baş verir.

Bir qayda olaraq, ticarət münaqişələrində iştirak edən ölkələr onları ifrat həddə çatdırmağa çalışmır, onlar uzunmüddətli danışıqlar, məsləhətləşmələr, beynəlxalq təşkilatlara şikayətlər yolu ilə həll olunur.

IX. Mətni tərcümə edin və ingilis dilində məlumat hazırlayın (tərcümədə istifadə olunan transformasiyalara diqqət yetirin):

Yaponiya iqtisadiyyatı bu gün

İstənilən iqtisadi sistemdə iqtisadi artımın uzunmüddətli dinamikası ilk növbədə innovasiyaların tətbiqi ilə bağlıdır. Uzun müddət, xüsusən də müharibədən sonrakı illərdə Yaponiyanın elmi-texniki siyasəti elmi-texniki nailiyyətlərin xaricdən mənimsənilməsinə (lisensiyaların alınması, qarışıq şirkətlərin yaradılması, çoxmillətli tədqiqat layihələrində iştirak şəklində) əsaslanırdı.

Xarici qabaqcıl texnologiyaları mənimsəmək və təkmilləşdir-məklə Yaponiya iqtisadiyyatın əksər sahələrində nəinki ümumdünya texniki səviyyəyə çatdı, həm də gələcək texnologiyalar üçün beynəlxalq bazarda güclü zəmin yaratmağa nail oldu.

Tətbiqi tədqiqat və işlənmələrdə, eləcə də innovasiyaların idarə edilməsində Yaponiya Qərblə müqayisədə müəyyən üstünlükləri təmin etsə də, fundamental elmin inkişaf səviyyəsinə görə hələ də geri qalır.

Yaponiyanın iqtisadi inkişafının hazırkı mərhələsində yalnız tətbiqi tədqiqatlara üstünlük verməkdə davam etmək ağılsızlıqdır və əslində mümkün də deyil. Birincisi, bazasında təkmilləşdirmələr edilə bilən əsas tədqiqatlar üçün lisenziyaların axını azalır. Qərb şirkətləri bu cür lisenziyaları Yaponiyaya satmağa daha az meyllidirlər. İkincisi, fundamental tədqiqatlara məhəl qoymamaq yapon şirkətlərini effektiv mübadilə imkanından məhrum etmişdir. Üçüncüsü, tətbiqi tədqiqatların stimullaşdırılması üzrə birtərəfli siyasət fundamental tədqiqatlarla məşğul olanların statusunu zəiflətməmiş, onların korporasiyaların tədqiqat bölmələrində imkanlarını azaldmışdır.

Yaponiyanın “texnoloji iqlimi”nin bu və bir sıra digər reallıqları 70-ci illərdə alimlər və texniki işçilər arasında geniş yayılmış böhran hissini doğurdu. Həmin illərdə Yaponiya ilə ABŞ və Qərbi Avropa ölkələri arasında ticarət-iqtisadi ziddiyyətlər kəskin şəkildə artdı. Onun qarşısında öz iqtisadi təhlükəsizliyini təmin etmək üçün özünün texniki imkanlarından istifadə üsullarını tapmaq vəzifəsi durdu.

X. Ardıcıl tərcümə və ya hazırlıqsız vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin gerçəkləşməsi mexanizmləri (BİM)

Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər əsasən onların subyektlərinin beynəlxalq əmək bölgüsündə iştirakı vasitəsilə həyata keçirilir. BİM-in həyata keçirilməsinə siyasi, sosial-iqtisadi, hüquqi və digər amillər də təsir göstərir.

Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin makro səviyyədə həyata keçirilməsi mexanizmi təşkilati, hüquqi normaları və onların həyata keçirilməsi alətlərindən (beynəlxalq iqtisadi müqavilələr və sazişlər, beynəlxalq ticarət təşkilatları və s.), beynəlxalq iqtisadi təşkilatların

beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin koordinasiyalı inkişafı ilə bağlı məqsədlərinə çatmağa yönəlmiş müvafiq fəaliyyətlərindən ibarətdir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, müasir BİM əhəmiyyətli, daimi millətlərustü, dövlətlərarası tənzimləmə tələb edir.

BİM-in mikro-səviyyədə həyata keçirilməsi mexanizmi beynəlxalq marketinq sistemini və xarici iqtisadi fəaliyyətin təşkili və texnikasını özündə birləşdirir. Ümumi (daxili) marketinqlə bütün oxşarlıqları ilə beynəlxalq marketinq beynəlxalq səviyyədə sahibkarlığın idarə edilməsi üçün özünəməxsus alətdir. Onun spesifikliyi ilk növbədə bu və ya digər əmtəə və xidmətlərin milli bazarlarının, eləcə də dünya bazarlarının xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi metodlarında özünü göstərir.

XI. "İqtisadi əlaqələr" mövzusunda məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

VII DƏRS

G7-dən G20-yə KEÇİRİK

Sözlər və ifadələr

keçid: yerdəyişmə; keçid dövrü	transition
qabaqcıl və inkişaf edən iqtisadiyyatlar	advanced and emerging economies
dünyanın idarə olunması	global governance
son nəticədə qaçılmaz transformasiya / qaçılmaz dəyişiklik	an ultimately inevitable transformation
maliyyə böhranın başlanğıcı	the outbreak of a financial crisis
dünyanın inkişaf etmiş / qabaqcıl ölkələri	the world's advanced countries
keçidi çox sürətləndirdilər	greatly accelerated the transition
nüfuzu itirmək	to lose the prestige
dünya iqtisadiyyatını idarə etmək qabiliyyəti	the ability to steer the world economy
yenidən dərk etmə	a rethink
ümumdünya/beynəlxalq təşkilatlar/təsisatlar	global institutions
maliyyə nazirləri	finance ministers
mərkəzi bankların idarəçiləri/direktorları	central bank governors
yüksək gəlirli ölkələr	high-income countries
G20-nin yüksəlişi dönməz xarakter daşıyır	the rise of the G20 to eminence is irreversible
diskussiyalar; debatlar; polemikalar	the debate
mötəbər olmaq	to be representative
çatışmazlıqlara baxmayaraq	despite defects
əməkdaşlıq etmək zərurəti	the need to cooperate
idarətmə qrupu	a "steering group"
kiçik rəsmi məlumat / kommünike	the thin communique [kə'r:ju:nikéi]
neft şoku/zərbəsi	the oil shock
yaratmaq; həyat vermək	to bring to life
iqtisadi siyasətin yaradıcıları	the economic policymakers

ümumdünya məhsulunun demək olar ki, yarısını istehsal etmək	to generate close to half of global output
ümumdünya maliyyə sisteminin kökü/əsası	the core of the global financial system
iqtsadi çağırışlar/məsələlər	the economic challenges
Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF)	the International Monetary Fund
maliyyə nəzarətini gücləndirmək / maliyyə tənzimlənməsi	to strengthening financial regulation
səslərə yenidən baxmaq / səsləri yenidən qiymətləndirmək	to reweighing votes
köməklik göstərmək zərurəti	the need to sustain aid
ən kasıb ölkələr	the poorest countries
proteksionizmlə mübarizə aparmaq	to fight protectionism
G7-nin ulduzu sönməkdədir	the sun is setting on the G7
qaranlığa/günbatana/çətin şəraitə öyrəşmək uyğunlaşmaq/alışmaq	to adjust to the twilight
(parlaq) işıqda/gün işığında	in the bright light of day
ehtiyatları üç dəfə artırmaq/çoxdurmaq	to treble resources
suyun üzərində saxlamaq	to keep afloat
qüvvət vermək; ruhlandırmaq; gücləndirmək; həvəsləndirmək	to invigorate

ŞƏRH

Beynəlxalq və yerli problemləri həll etmək üçün dünyada ölkələrin müxtəlif birlikləri yaradılır: bloklar, ittifaqlar, təşkilatlar, qruplar və s. Son illərdə KİV-lər G7; G8, hazırda isə G20, Aİ və digər birlik və təşkilatlara böyük diqqət yetirirlər.

1. Qəzet, jurnal adları və xüsusi isimlər tərcümə zamanı transliterasiya və transkripsiyanın köməyi ilə verilir: The Tribune – Tribun; Brighton – Brayton və s.

2. “Going From G7 to G20 Is a Necessary Transitions” mətninin tərcüməsi zamanı əsas tərcümə üsullarından biri morfemlər səviyyəsində (**workable** – əmək qabiliyyətli, işlək, işçi (sif.); **a rethink** – yenidən dərkətmə; **irreversible** – dönməz, qəti), sözlər və söz bir-

ləşmələri səviyyəsində (central bank governors – mərkəzi bankların rəhbərləri; high-income countries – yüksək gəliri olan ölkələr; the sun is setting on the G7 – G7 ulduzu sönmək üzrədir; in the bright light of day – günü günorta çağ) kalka edilmədir.

Mətni tərcümə edərkən leksik, qrammatik və üslubi transformasiyalara diqqət yetirin.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) advanced economies; 2) global governance; 3) inevitable transformation; 4) the outbreak of a financial crisis; 5) advanced countries; 6) the ability to steer the world economy; 7) global institutions; 8) high-income countries; 9) the need to cooperate; 10) a “steering groups; 11) to bring to life; 12) the economic policymakers; 13) half of global output; 14) the core of the global financial system; 15) the economic challenges; 16) the poorest countries; 17) to fight protectionism.

II. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Gün işığında	1. A “steering groups
2. Maliyyə nəzarətini gücləndirmək	2. To strengthen financial regulation
3. Yüksək gəlirli ölkələr	3. The core of the global financial system
4. İqtisadi siyasətin yaradıcıları	4. To adjust to the twilight
5. Nüfuzunu itirmək	5. In the bright light of day
6. İdarəetmə qrupu	6. High-income countries
7. Dünyanın maliyyə sisteminin təməli	7. To lose the prestige
8. Çətin şəraitə (aydın olmayan şəraitə) uyğunlaşmaq	8. The economic policymakers

III. “Hazırlıqsız” (sinxron) tərcümə elementlərinin sonradan işlənməsinə hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Going From G7 to G20 Is a Necessary Transition

Financial Times

Wednesday, October, 2009

The rise of the Group of 20 **advanced and emerging economies** to a central position in **global governance** is **an ultimately inevitable transformation**. But **the outbreak of a financial crisis in the world’s advanced countries greatly accelerated the transition**. The latter have **lost** not just **the prestige**, but even the ability to steer the world economy. The result must be a rethink of informal **global institutions**, not least of the meetings of **finance ministers** and **central bank governors** of the group of seven leading **high-income countries**.

The rise of the G20 to eminence is irreversible. The debate now can only be over whether the body is too large to be effective, too small to be representative, or both. Yet, **despite defects**, it has proved workable. The G20 includes everybody who matters. Above all, its leaders recognize **the need to cooperate**.

As World Bank President Robert Zoellick said last week, “The G20 should operate as a **“steering group”** across a network of countries and international institutions.” So where would this leave the G7? Judging by **the thin communiqué** delivered after its meeting in Istanbul, on Saturday, the answer is: nowhere. **The oil shock brought the G7 to life** in 1975. The financial crisis has brought it close to death.

Yet there remains a case for meetings of **the economic policymakers** of the big, advanced democracies. These countries **generate close to half of global output**. They manage – or mismanage – the core of the global financial system. In absolute terms, they are the world’s biggest aid donors. They are also liberal democracies. They cannot direct the world, as they once did. But they should continue to talk freely amongst themselves.

Consider **the economic challenges** outlined by Dominique Strauss-Kahn, managing director of **the International Monetary**

Fund, at the annual meetings of the IMF and World Bank. These include: **strengthening financial regulation**, increasing the resources of the IMF and **reweighing votes** in the IMF and World Bank. Consider, too, **the need to sustain aid for the poorest countries** or the need **to fight protectionism**. On all these issues, G7 countries remain central. So let them continue to meet, but they should largely do so informally.

The sun is setting on the G7. Its members must **adjust to the twilight**. But they may discover that they enjoy this. It offers an opportunity for frankness that can be difficult **in the bright light of day**.

This comment appeared as an editorial in the Financial Times.

IV. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

G20 trebles IMF funding to help poorer countries

GLOBAL BAIL-OUTS

By Angela Monaghan

The G20 leaders yesterday committed to an additional \$500 bn (£340 bn) of funding for the International Monetary Fund to enable it to lend money to poorer countries hit hard by the global economic downturn.

The move would treble resources to \$750 bn and will help to quash widespread fears that the IMF would run out of funds to help those countries most vulnerable to the financial crisis. A statement published after the meeting said that \$250 bn of the additional funding would be made available immediately.

Neil Shearing at Capital Economics said the additional IMF funding should be enough to keep economies in poorer European countries-afloat. “The Fund now has sufficient resources to cover all of emerging Europe's maturing short-term debt, as well as the bulk of its gross external financing requirement. This should calm fears of a complete financial meltdown in the region.”

Hungary, Ukraine, Latvia, Serbia and Romania have already been forced to turn to the IMF for financial assistance, and more are likely to follow, Mr Shearing said.

The additional \$500 bn funding was part of a broader IMF package agreed at the summit yesterday. Measures included a \$250 bn injection into the world economy through the allocation of so-called Special Drawing Rights – international reserve assets which can be exchanged for major currencies.

The G20 also sanctioned the sale of IMF gold which would be used, along with surplus income, to pay for £6 bn of additional finance for the poorest countries over the next two to three years.

Dominique Strauss-Kahn, managing director of the IMF, said he welcomed the commitments made by the G20. “The global crisis is hitting emerging market and poor countries hard. The G20 leaders have sent a powerful signal that the international community is committed to support these countries, including by ensuring that the IMF has the resources available,” he said.

The G20 said it also supported an increase in World Bank lending of at least \$100 bn. The UK’s biggest business group, the CBI, said the measures should make a difference.

“Substantial additional funding for the IMF and World Bank will help ensure the stability of the global banking system by giving multilateral institutions the resources they need to support vulnerable economies in places like Central and Eastern Europe,” said Richard Lambert, CBI director-general.

The G20 agreed to additional reforms of both international financial institutions, building on current reviews.

V. “G7-dən G20-yə” mövzusunda 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin:

VI. Yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) Beynəlxalq Valyuta Fondu; 2) köməklik etmək zəruriliyi; 3) ən kasıb ölkələr; 4) maliyyə nəzarətini gücləndirmək; 5) maliyyə böhranının başlanğıcı; 6) nüfuzu itirmək; 7) dünyanın inkişaf etmiş ölkələri; 8) batmağa qoymamaq (su üzərində saxlamaq).

VII. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (tərcümədə istifadə olunan üsullara və transformasiyalara diqqət yetirin):

THE G20 SUMMIT

Leader's statement

London, April 2, 2009

We face the greatest challenge to the world economy in modern times; a crisis which has deepened since we last met, which affects the lives of women, men, and children in every country, and which all countries must join together to resolve. A global crisis, requires a global solution.

1. The agreements we have reached today... constitute an additional \$1.1 trillion programme of support to restore credit, growth and jobs in the world economy.

2. We are undertaking an unprecedented and concerted fiscal expansion... that will, by the end of next year, amount to \$5-trillion.

3. We are committed to take all necessary actions to restore the normal flow of credit through the financial system.

4. Confidence will not be restored until we rebuild trust in our financial system.

5. Strengthened regulation, and supervision must promote propriety, integrity and transparency... and discourage excessive risk-taking.

6. Reinvigorating world trade and investment is essential for restoring global growth. We will not repeat the historic mistakes of protectionism of previous eras.

7. We recognise that the current crisis has a disproportionate impact on the vulnerable in the poorest countries and recognise our collective responsibility to mitigate the social impact of the crisis to minimise long-lasting damage to global potential.

**VIII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:
“BÖYÜK İYİRMİLİYİN” SAMMİTİ
Deklarasiyada nədən bəhs olunur?**

İzvestiya

17.11.2008

Biz, “İyirmilik Qrupu”nun iştirakçı ölkələrinin rəhbərləri, 2008-ci il noyabrın 15-də, dünya iqtisadiyyatı və maliyyə bazarlarının ciddi çağırışlarla üzləşdiyi bir vaxtda, Vaşinqtonda ilk görüşümüzə zə topladıq. Biz əməkdaşlığımızı artırmaq və qlobal artımı bərpa etmək və dünyanın maliyyə sistemlərinin ehtiyac duyduğu islahatları həyata keçirmək üçün birlikdə işləmək əzmindəyik.

Biz aşağıdakı ümumi islahat prinsiplərinə uyğun siyasət yürütməyə sadıq olduğumuzu bəyan edirik:

– Şəffaflığın və hesabatlılığın artırılması. Biz maliyyə bazarlarının şəffaflığını artıracağıq, o cümlədən mürəkkəb maliyyə məhsulları haqqında məlumatın daha çox açıqlanmasına kömək edəcəyik.

– Keyfiyyət tənzimlənməsinin gücləndirilməsi. Biz tənzimləmə rejimlərimizi, ciddi nəzarəti və risklərin idarə edilməsini gücləndirməyə və bütün maliyyə bazarlarının, məhsulların və bazar iştirakçılarının onların özünəməxsusluğu nəzərə alınmaqla tənzimləmə qaydalarının və ya nəzarətin təsirinə məruz qalmasını təmin edəcəyimizə söz veririk.

– Maliyyə bazarlarının uyğunluğunun təmin edilməsi. Biz investitorların və istehlakçıların müdafiəsini gücləndirməklə, maraqların toqquşmasına yol verməməklə, qeyri-qanuni bazar maxinasiyalarının, fırıldaqçılıq və sui-istifadənin qarşısını almaqla qlobal maliyyə bazarlarının bütövlüyünü qorumağı öhdəməizə götürürük.

– Beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi. Tənzimləyici instansiyalar əməkdaşlığı gücləndirməli və maliyyə bazarlarının bütün sektorlarında, o cümlədən kapitalın transsərhəd hərəkəti ilə bağlı öz fəaliyyətlərini əlaqələndirməlidirlər.

– Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarının islahatı. İqtisadiyyatı formalaşan və inkişaf etməkdə olan ölkələrin səsi daha çox eşidilməli və onların təmsilçilik dərəcəsi yüksəlməlidir.

Biz bu prinsipləri həyata keçirmək üçün operativ tədbirlər görmək əzmindəyik. Biz maliyyə nazirlərimizə bu məqsədlərə nail olmaq üçün proseslərə başlanılmasını və cədvəl hazırlanmasını həvalə edirik.

Press Conference Following the G8 Summit

PRESIDENT OF RUSSIA DMITRY MEDVEDEV:

Colleagues,

I will begin by providing some information on what we did, and then I will take some questions.

1. As a guest, I would like to begin by thanking Italy's leaders and Italian Prime Minister Silvio Berlusconi for such a well-organized summit. I would like to thank them for their efforts. I would also like to thank the key departments dealing with various issues here, such as the Ministry of Emergency situations. They worked very hard to help recovery efforts following the destructive earthquake that occurred here, taking multiple lives, and they continue to work hard now. I feel that it is our duty to thank them.

2. I think that all present have grown fond of L'Aquila over the last few days. In some ways, it makes a dire impression, because it is very sad to see a city that is historic, beautiful, and at the same time, dead. One comes to realise how much more effort will need to go into restoring it, and it is tragic to think of the victims who cannot be brought back. Our condolences go out to everyone who lost their loved ones here.

3. Obviously, this summit took place at a difficult time, during the financial and economic crisis. This has affected all of our work, although in contrast to the G20 summit, we discussed a variety of issues, not just ones related to the financial crisis. Still, the central topic of our discussions was stimulating growth in the world economy, and the dominant viewpoint on this matter is that the only way to overcome our hardships is to combine our efforts, taking into account different interests.

4. This is important. Overall, we affirmed our commitment to the decisions made at the G20 summit in London and even earlier, in

Washington, and we hope that implementing those decisions will have a positive effect on renewing global economic growth.

5. I'm not going to give an assessment of the current state of the global economy; you yourselves have followed it closely. Nonetheless, while we all noted certain positive moments in rebuilding our economies, everyone also expressed the same simple idea: we cannot relax, because it is still unclear whether we have reached the bottom of this crisis; nor is it clear how the crisis will continue to unfold.

6. For the first time, we had a full-scale meeting between the G8, the G5, and Egypt, as well as meetings that included other countries. In essence, we configured the so-called Heiligendamm-L'Aquila process, and for the first time, a joint declaration was made by the G8 and the G5. I feel that this better reflects general ideas on ways to overcome the crisis, as well as the overall situation in the world.

7. Clearly, the G8's goal is to figure out long-term and medium-term strategies, so we discussed them with other nations, and I hope that we will be able to advance three goals.

8. The first of these goals is strengthening the legal framework for international cooperation, which is something we are constantly advocating, because without a legal framework, cooperation will not be possible. Indeed, this is the aim of our additional suggestions, which we formulated before this meeting, such as the agreement on European security.

9. The second goal is to reform our financial institutions and create new ones, if necessary – ones that will enable long-term development and improvements to macroeconomic policy, and which will help us to build a new economic and financial architecture.

10. And as far as institutions are concerned, we should address the issue even more broadly: not only do we need new financial institutions and reforms to the IMF and the World Bank, but we need new attitudes toward international institutions, as well. In this respect, I was happy to hear that nearly everyone, including the President of the United States, spoke about the need to reinforce the central role of the United Nations.

VIII DƏRS

İNFLYASIYA VƏ İQTİSADI BÖHRAN

Sözlər və ifadələr

iqtisadiyyata nağd şəkildə daha 50 bilion funt sterlinq yatırmaq/qoymaq	to pump another £50 billion of cash into the economy
(... aktivliyin/səviyyəsinin) enməsi/azalması ilə mübarizə	the fight against the recession
0,5 % faiz göstəricisini qoruyub saxlamaq	to keep interest rates at 0.5 per cent
bazarlara nağd pul qoymaq / nağd pulla inyeksiya etmək	injecting cash into the markets
faiz göstəricilərini çox aşağı faiz göstəriciləri ilə saxlamaq	keeping rates ultra low
dərin böhranla mübarizə aparmaq	to battle a “deep recession”
Yevro 1999-cu ildə dövriyyəyə buraxılmışdır	the euro was introduced in 1999
Maliyyə nazirliyi	the Treasury
qoyuluşu müəyyənləşdirən maliyyə siyasəti məsələləri üzrə Komitə	rate-setting Monetary Policy Committee (MPC)
“yaşıl inyeksiyalar” / yatırımlar	“green shoots”
iqtisadiyyata nağd vəsaitlərin qoyuluşunu artırmaq	to boost the supply of cash in the economy
borc öhdəliklərini almaq	to buy bonds
borc növü	a kind of debt
şəhər idarələri	City institutions
ailələrə və istehlakçılara yol tapmaq	to find its way to households and consumers
kredit parçalanmasını yumşaltmaq	to alleviate the credit crunch
deflyasiyanın qarşısını almaq	to prevent deflation
azalma; enmə	downturn
inflasiya gözlənilən rəsmi göstəricidən hələ də əhəmiyyətli dərəcədə yüksək olmuşdur	inflation was still “significantly” higher than its official target

səviyyələri/yatırımları artırmaq	to increase rates
inflyasiya artarsa	if inflation rises
iqtisadi aktivliyin ən pis/kəskin azalması ilə üst-üstə düşmək	to couple with the worst slump in economic activity
ailələrə və şirkətlərə daha bir zərbə	another blow for families and firms
beynəlxalq ticarət kəskin şəkildə zəifləmişdir	international trade has fallen precipitously
dünyanın bank və maliyyə sistemi kövrək olaraq qalır	the global banking and financial system remains fragile
ümidverici işarələr/əlamətlər	promising signs
aşağıya doğru hərəkət	the pace of decline
işsizlik	unemployment
iqtisadi məsələlər üzrə baş məsləhətçi	chief economic advisor
ərimək; isinmək; yumşalmaq	to thaw [θɔ:]
şərait pisləşir	conditions are setting worse
19 əsas bankda yoxlamalar	the checks on 19 major banks
iqtisadiyyatda dönüş nöqtəsi	an economic turning point
ən çox zərər çəkmiş banklar	the more troubled banks
qısır döriyyə	vicious circle
günahkar; ödənilməmiş borc	delinquent debt
yaratmaq; istiqraz buraxmaq; mənimsəmək	to beget loan

ŞƏRH

“Böhran” mövzusu tez-tez qəzet və jurnalların səhifələrində müxtəlif ifadələrlə üzə çıxır: *economic crisis; agricultural crisis; financial crisis; emotional crisis; ...an emergency summit to discuss the crisis in the Gulf.*

İqtisadi mövzuda qəzet mətnlərini tərcümə edərkən tez-tez təsviri tərcümədən və müxtəlif (leksik, qrammatik və üslubi) transformasiyalardan (çevrilmələrdən) istifadə etmək lazım gəlir: *to battle a “deep recession” – dərin böhranla mübarizə aparmaq; the Treasury – Maliyyə nazirliyi; an economic turning point – iqtisadiyyatda dönüş nöqtəsi.*

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) to battle a “deep recession”; 2) to buy bonds; 3) a kind of debt; 4) City institutions; 5) to prevent deflation; 6) inflation was still “significantly” higher; 7) to increase rates; 8) international trade; 9) unemployment; 10) chief economic advisor; 11) an economic turning point; 12) the worst slump (enmə) in economic activity; 13) another blow for families and firms; 14) the global banking; 15) the more troubled banks.

II. Təyidlərə təyinedici sözlər seçin və təyidləri tərcümə edin:

1. A recession... 2. A crisis... 3. Inflation... 4. Deflation... 5. The economy... 6. A bank... 7. Cash... 8. A debt...

1. ... is money in the form of notes and coins rather than cheques.

2. ... is a general increase in the prices of goods and services in a country.

3. ... is the system by which money, industry, and trade are organized.

4. ... is an institution where people or business can keep their money.

5. ... is a sum of money that you owe someone.

6. ... is a period when the economy of a county is not successful and conditions for business are bad.

7. ... is an action of making something go in a slightly different direction from the way in which it was going before.

8. ... is a serious or dangerous situation which could cause great hardship or death.

Düzgün cavablar: 1. Cash (u); 2. Inflation (u); 3. The economy (c); 4. A bank; 5. A debt; 6. A recession; 7. Deflation (u); 8. A crisis.

III. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur (mətnin tərcüməsi zamanı istifadə edilən üsullara və transformasiyalara diqqət yetirin):

Extra £50 bn to Battle Recession

Economics Correspondent

By Sam Fleming

s.fleming@dailymail.co.uk

THE Bank of England yesterday announced it would **pump another £50 billion of cash into the economy** as it steps up its Tight against the recession.

It also decided **to keep interest rates at 0.5 per cent**, the lowest since the Bank was founded in 1694.

Injecting cash into the markets and keeping rates ultra low were necessary to battle a “deep recession”, it warned.

Less than an hour later, the European Central Bank took an axe to its interest rates, hacking them by 0.25 per cent to 1 per cent – the lowest since the euro was introduced in 1999.

In Britain, a total of £125 billion will be created as part of the Bank of England’s strategy of “quantitative easing” – printing more money, effectively.

The Bank and the Treasury agreed in March that up to £150 billion could be created, and the Bank had already decided to print up to £75 billion by June.

Yesterday’s decision by its monthly, rate-setting Monetary Policy Committee adds another £50 billion to take the total to £125 billion.

But economists said the figure could exceed the agreed £150 billion ceiling.

Roger Bootle, of accountants Deloitte, said: “The MPC still has another £25 billion of money sanctioned by the Chancellor which it can – and I think probably will – have to use”.

“But if the recent signs of “green shoots” peter out, it will have to go back to the Chancellor to ask for even more”.

The idea behind quantitative easing is to boost the supply of cash in the economy.

The Bank electronically creates money in its own account and uses it to buy bonds – a kind of debt – from City institutions such as banks and insurers.

It is hoped that the money should eventually find its way to households and consumers, alleviating the credit crunch and preventing deflation.

The Bank said the pace of Britain’s downturn appeared to be easing, but it admitted inflation was still “significantly” higher than its official target.

It may have to increase rates quickly if inflation rises, which – coupled with the worst slump in economic activity in at least 30 years – would be another blow for families and firms. It said: “The world economy remains in deep recession. Output has continued to contract and international trade has fallen precipitously.”

“The global banking and financial system remains fragile. But surveys show promising signs that the pace of decline has begun to moderate”.

The economy has shrunk 1.9 per cent this year, the worst fall since 1979, helping drive unemployment to a 12-year high.

But Ian McCafferty, chief economic advisor at the Confederation of British Industry, said: “More businesses are telling us they see some of the credit freeze starting to thaw, and fewer of them report that conditions are setting worse”.

Last night it emerged that American banks performed well in “stress tests” carried out by the White House, prompting a surge of optimism about the U. S. financial system.

The checks on 19 major banks are designed to show how much extra money the lenders will need to raise to weather the recession.

It is hoped that the tests signal an economic turning point.

U.S. Treasury Secretary Timothy Geithner called the findings “reassuring”.

The results suggest that less than £67 billion in additional funds will be needed by the more troubled banks, far less than some had feared.

IV. Sualları tərcümə edin və cavablandırın:

1. What did the Bank of England announce in connection with the recession?
2. At what level did the Bank decide to keep the interest rates?
3. What did the Bank and the Treasury agree about in March?
4. What does the Bank create electronically and what is the use of it?
5. What would be another blow for families and firms?
6. What is said in the article concerning the economy and unemployment?
7. What is the purpose of checking 19 major banks?
8. How much money will be needed by the more troubled banks?

V. Hazırlıqlı vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Inflation Rate Falls to Lowest Level in 2 Years

The Moscow Times

Wednesday, October 7, 2009

Combined Reports

The inflation rate fell to the lowest in two years last month as the cost of food slipped, paving the way for the Central Bank to cut its policy rates further.

The rate fell to 10.7 percent from 11.6 percent in August, the State Statistics Service said Tuesday.

“Prices are still hit by a depressed economy and spending power is certainly limited,” said Tom Mundy, a strategist at Renaissance Capital. The government’s anti-crisis spending package, which includes increased unemployment benefits, has yet to affect spending habits and push up prices, he said.

“This gives the Central Bank the room that it needs to lower its benchmark lending rate,” Mundy said.

The Central Bank may lower the refinancing rate this month, which would be the eighth reduction since it started easing policy in April.

The economic recovery is being slowed by banks' reluctance to lend in what Central Bank Chairman Sergei Ignatyev has called a "vicious circle" whereby banks' wariness of delinquent debt begets the bad loans they fear.

Overdue bank loans rose to 5.8 percent of total lending in August from 5.5 percent a month earlier, while corporate loan books were unchanged in August after shrinking by 0.2 percent the month before, Central Bank data showed last week. Lending to consumers dropped 0.6 percent for the seventh consecutive monthly decline.

VTB Capital on Tuesday reported that the economy shrank in September at the slowest monthly pace this year.

Gross domestic product shrank 2.1 percent in August compared with the same month last year, after a 3.9 percent contraction in July. The economy shrank an annual 4.1 percent in the third quarter compared with 9.2 percent in the previous three-month period, according to VTB.

"The setback in industrial production in August was likely temporary and output might rebound strongly," Alexandra Yevtifyeva, a senior economist at VTB Capital, said in the report. "The total activity index rose from 52.2 to 54 over the month, indicating an acceleration in economic recovery."

"Growth in the services sector accelerated on new business orders, but was accompanied by a higher rate of job shedding," Yevtifyeva said. "The latter remains the only factor that might hamper the otherwise optimistic near-term outlook."

Tumbling prices for commodity exports caused the trade surplus in the year through August to narrow to \$78.5 billion, down \$72 billion from a year earlier, as prices of commodity exports tumbled, the Federal Customs Service said Thursday.

Exports in the period fell 45.7 percent from a year ago to \$177.8 billion and imports were 43.8 percent weaker at \$99.3 billion, the service said.

Energy, including oil and natural gas, accounted for 69.4 percent of exports to the Commonwealth of Independent States and

the Baltic states in the first eight months, the customs service said. That compares with 73.6 percent in the same period last year.

(Bloomberg, MT)

VI. Yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) tənəzzüllə mübarizə; 2) faizli tarif; 3) borc öhdəliklərini almaq; 4) borc növü; 5) istehlakçılar; 6) inflyasiya artarsa; 7) tarifləri artırmaq; 8) ailələrə və şirkətlərə daha bir zərbə; 9) beynəlxalq ticarət; 10) dünyanın maliyyə sistemi; 11) işsizlik; 12) şərait pisləşir; 13) əmək haqqı azalır; 14) iqtisadi məsələlər üzrə baş məsləhətçi; 15) 19 əsas bankın yoxlanılması.

VII. İngilis dilində hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Bank kartları dəbdən düşür

Böhran nağd pulun populyarlığını artırdı.

Uzun illər ərzində ilk dəfə olaraq bütün dünyada insanlar kredit kartlarına daha az etibar etməyə başlayırlar. ABŞ-də nəhəng satışlar zamanı aparılan America's Research Group araşdırması göstərdi ki, okeanın o tayındakı vətəndaşlar alışdıqları nağd ödənişlərə qayıdırlar. Beləliklə, onlar öz xərclərinə nəzarət edirlər.

STATİSTİKA. Noyabrın sonunda ən yüksək gəlir gətirən həftə sonu müştərilərin yalnız 26%-i kredit kartlarından istifadə edərək bankların pulu ilə alış-veriş etmişlər. Əhalinin bir hissəsi debet kartları ilə ödəniş etmişlər – ABŞ-də onlar artıq demək olar ki, nağd pul kateqoriyasına keçmişdir.

“Gözlənilməz bir şey yoxdur”, – deyərək regional banklardan birində kreditləşdirmə direktoru danışır. “Bu, sırf psixoloji təsirdir. İnsan nadir hallarda kartda qəpiyə qədər nə qədər pul olduğunu bilir. Ona görə də virtual pul xərcləmək daha asandır. Real əskinələr – budur, onlar əlindədir. Buna görə də, nağd pul insanı təşkilatlandırır, onu xərclərə daha diqqətlə yanaşmağa məcbur edir”.

Alıcıların VƏRDİŞLƏRİNİN DƏYİŞMƏSİ, amerikalı tədqiqatçıların fikrincə, mağazaların və ticarət şəbəkələrinin göstəriciləri-

nə təsir göstərə bilər. Keçən il onlar başlayan böhrandan, bu il istehlakçıların psixologiyasında ciddi dəyişiklikdən ciddi şəkildə ziyana düşdülər. Hər halda, satıcıların özlərinin fikrincə, həmin itkilər 2008-ci ilin tənəzzülü ilə tamamilə müqayisə oluna bilməz. İndi onlar alış marağında cüzi artımdan xəbər verirlər. Cari Miladqabağı mövsüm-dəgeyim əşyaları, ayaqqabılar, duş gəllərindən ibarət hədiyyə dəstləri, eləcə də elektronika daha çox populyardır.

Paytaxt banklarından birinin kredit departamentinin rəhbərliyinin fikrincə, ölkədə belə ciddi tənəzzül olmayacaq: “Sadəcə ona görə ki, nağd pul həmişə alışlar üçün ödənişin aparıcı üsulu olub. Kartlar isə əvvəlki kimi əsasən əmək haqqı üçün istifadə olunur.

Metro

VIII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

BÖHRAN RUSİYALILARI DAHA BƏRABƏR EDİR

Mixail DELYAGİN,

Qloballaşma Problemləri İnstitutunun direktoru, i.e.d.

Levada-Mərkəzin məlumatına görə, 2009-cu ilin birinci rübündə rusiyalıların rifah səviyyəsində kifayət qədər ciddi dəyişikliklər baş vermişdir.

TƏƏCCÜBLÜDÜR, amma kasıbların (ərzaq məhsullarına belə pulu olmayan insanların) payı praktiki olaraq artmamışdır. 2008-ci ilin oktyabrında 9%-lik tarixi minimuma çataraq, mart ayında o, cəmi 10% təşkil etmişdir.

Böhranın təsiri fərqli şəkildə – ən yoxsul insanların (geyim əşyaları almaq üçün deyil, yalnız qidalanmaq üçün kifayət qədər pulu olanlar) payının nəzərəcarpacaq dərəcədə artması ilə – özünü göstərdi. 2008-ci ilin iyulunda onların payı minimal idi – 22%; sentyabrda 25%-ədək, martda isə 31%-ədək yüksəlmişdi.

Ən az kasıb təbəqənin (uzun müddət istifadə edilən mallar üçün deyil, yalnız yemək və geyim üçün kifayət qədər pulu olanların) payı böhran nəticəsində ciddi şəkildə azalmayıb. Sentyabrda 49%-lik tarixi maksimumdan martda 45%-ə qədər.

Orta təbəqənin payı (nümayəndələrinin istifadəsi uzunmüddətli mal almaq üçün kifayət qədər pulu var, lakin avtomobil almaq üçün yox): 2008-ci ilin iyulunda maksimum – 19%, martda 14% səviyyəsində sabitləşmişdir.

Müqayisə üçün: 1998-ci ilin iyulunda – 7%, 2000-ci ilin iyulunda – 3%.

Kasıbların payının eyni səviyyədə saxlanmasına baxmayaraq, onların yaşayış şəraiti (eləcə də ən yoxsullar) çox ciddi şəkildə pisləşmişdir. Belə ki, əhəlinin bu kateqoriyasının 34%-i son 3-4 ayda öz qidalanmasının xarakterini xeyli pisləşdirmişdir. O cümlədən (ötən mart ayı ilə müqayisədə) onların 10%-i əhəmiyyətli dərəcədə az un, dənli bitkilər və makaron məmulatları, 33%-i qənnadı məmulatları, 38%-i ət və ət məhsulları, 41%-i meyvələr almağa başlamışdır. Beləliklə, yoxsulluq və böhran dənli bitkilərin, un məmulatları və şirniyyatların çoxluğu və meyvə çatışmazlığı ilə qidalanmanın ənənəvi qeyri-mükəmməl quruluşuna qayıtmağı təmin edir.

Ümumiyyətlə, martın sonunda rusiyalıların 9%-i qeyd etmişdir ki, son 3-4 ay ərzində onlar daha pis qidalanmağa başlayıblar.

Maraqlıdır ki, orta təbəqə, qalanlardan fərqli olaraq, sağlam qidalanma tərzinə can atır. Qənaət edərsə, bu, ilk növbədə şirniyyatlara (3%), yalnız sonra ətə (2%), ən sonda isə meyvələrə (1%) aiddir.

Martın sonunda rusiyalıların 29%-i bildirmişdir ki, son 2-3 ayda, bir qayda olaraq, əvvəlkindən daha ucuz ərzaq və zəruri əşyalar alırlar. Kasıblar arasında onlar 57%, ən yoxsullar 41%, ən az kasıblar 17% və orta təbəqə 10% təşkil edirlər.

Bu, rusiyalıların istehlakçı davranışının strukturunda dəyişiklik olduğunu göstərir. Öz davranışları ilə ən kasıblar yoxsullara, ən az kasıblar isə orta təbəqəyə yaxınlaşırlar.

Böhran dərinləşdikcə bədbinlik də təbii olaraq artır. 2008-ci ilin sentyabrında rusiyalıların yalnız 10%-i, dekabrda 23%-i, fevralda isə artıq 38%-n ailələrinin maddi vəziyyətinin pisləşəcəyini gözləyirdi.

Lakin bədbinliyin artması müxtəlif istehlakçı qrupları arasında qeyri-bərabərdir. Yoxsullar və kasıblar arasında bədbinlik bərabər olaraq tədricən artırdı. Amma orta təbəqə öz problemlərinin reallığı-

na yalnız 2009-cu ildə inanmağa başladı. 2009-cu ilin birinci rübündə pessimistlərin orta təbəqədəki payı 4,5 dəfə – 8%-dən 36%-ədək (!) yüksəldi – və hətta ən az yoxsullara aid eyni göstəricini keçdi (33%). Yəqin ki, bu daha böyük bədbinlik daha az psixoloji sabitlik, rahatlığı itirmək qorxusu ilə əlaqələndirilir. Həm də vəziyyəti daha yaxşı dərk etməklə.

Beləliklə, böhran rusiyalıların rifahına xələl gətirməklə, onları gələcəyə inamdan məhrum etməklə və hətta zəruri ərzaq məhsullarının istehlakını azaltmağa məcbur etməklə, əhalinin əsas hissəsinin daxili differensiasiyasını azaldır. Bu zaman sosial və maddi vəziyyətdə ən ağırlı tənəzzülü orta təbəqə yaşayır. O, məcburən təmsilçilərinin bu yaxınlarda yaxa qurtardıqları yerə – kasıblığa və onlara gö-ründüyü kimi, əbədi olaraq qayıdır.

Bununla bağlı bəşəri faciələrin arxasında əhalinin sosial birliyinin bərpasını, onun tədricən xalqa çevrilməsini görmək olar.

IX. İqtisadi böhranla bağlı 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

IX DƏRS

NEFT VƏ QAZ

Sözlər və ifadələr

elektrik enerjisi tariflərinin 10 faiz azaldılması	A 10 per cent cut in electricity tariffs
rəqiblərə təzyiç göstərmək	to put pressure on rivals [ˈraɪvəlz]
dərhal qüvvəyə minmək / fəaliyyətə başlamaq	to come into effect Immediately
orta illik hesab	the average annual bill
istehlakçılar üçün olduqca məyusedici məlumat; istehlakçıları hədsiz məyus edən məlumat	a very disappointing announcement for consumers
enerji qiymətlərinin ixtisarı/azaldılması səviyyəsi	the level of energy price cuts
qaz və elektrik enerjisinin topdan satış qiymətləri	wholesale gas and electricity prices
məsələ qaldırmaq	to raise the question
topdan satış qiyməti	the wholesale price
qaz hesabı	gas bills
istilik və işıq	heat and light
baş/əsas kompaniyalar	parent companies
tariflərin əhəmiyyətli dərəcədə azaldılması	significant reductions in tariffs
sorğu	an inquiry
konsorsium	the consortium [kən'sɔ:tjəm]
energetika üzrə Beynəlxalq Agentliyin sabiq rəhbəri	former head of the International Energy Agency
təbii qz	natural gas
Avropa Komissiyası	the European Commission
istisna etmək	to rule out
Rusiyanı Nabuko qaz kəmərinə qoşmaq imkanı	the possibility of linking Russia up to the Nabucco gas pipeline
Aİ-na müxtəlif tədarük qoyuluşları məqsədini güdmək	to stick to its aim of diversifying EU supplies

Aİ-na tədarüklərin müxtəlif strategiyaların / diversifikasiyanın mərkəzində olmaq	to lie at the heart of the European Union's diversification strategy
Cənub axını layihəsi	project South Stream
istənilən / hər hansı bir istəyi ifadə etmək	to express any wish
mühüm tədarükçü	an important supplier
həyatqabiliyyətli olmaq	to be viable ['vaiəbl]
çəlləklər, barel (159 l neft)	a barrel
neft və qaz tədarükü	oil and gas supplies
neft və qaz hasilatı	oil and gas production
neft quyusu	oil well
ABŞ-nin dəstəyini almaq	to enjoy US backing
boru	a pipeline
neftin qiymətinin artması	oil price growth
mübarizə, savaşı	tussle

ŞƏRH

Avropaya qaz nəqli ilə bağlı problemlər qəzet, jurnal səhifələrində və hökumət rəhbərlərinin çıxışlarında tez-tez müzakirə olunur.

2008-2009-cu ilin qışında Rusiya qazının Ukrayna ərazisindən tədarükü Rusiya və Aİ ölkələri üçün bir sıra çətinliklərlə bağlı olmuşdur ki, bu da Aİ ölkələrinə yeni qaz tədarükü yollarının inşasını aktuallaşdırmışdır.

Neft strateji xammaldır, “qara qızıl”dır. Neft ixracatçıları neftin satışından böyük gəlirlər əldə edirlər. Getdikcə daha tez-tez neft dövətlər arasında münaqişələrə səbəb olur.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. Şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) the average annual bill; 2) to come into effect; 3) to put pressure on rivals; 4) a 10 per cent cut in electricity tariffs; 5) a very disappointing announcement; 6) to raise the question; 7) heat and light; 8) to stick to the aim; 9) to express any wish; 10) an important

supplier; 11) to be viable; 12) the wholesale price; 13) to enjoy US backing; 14) oil and gas supplies; 15) oil price growth.

II. Hazırılıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

British Gas cuts bills by 10 % (even though energy is 50 % cheaper)

The Daily Mail

Friday, May 8, 2009

BRITISH Gas announced a 10 per cent cut in electricity tariffs yesterday, putting pressure on rivals to do the same.

The cut, which **comes into effect immediately** for 4.5 million customers, will bring down **the average annual bill** by £132 a year.

But the Government's official customer body Consumer Focus said the cut did not go far enough.

Spokesman Robert Hammond said: "This is **a very disappointing announcement for consumers**, particularly as it is likely to set the tone for **the level of energy price cuts** across the board".

"We would have expected much bigger reductions considering that **wholesale gas and electricity prices** are half what they were at their peak last year."

"This again **raises the question** of whether wholesale price cuts are being fairly passed on to consumers".

The wholesale price of both gas and electricity has fallen 50 per cent since last summer. In February British Gas cut its gas tariff by 10 per cent. Its five main rivals later brought in much smaller reductions.

Gas bills rose by 47 per cent last year and electricity by 28 per cent. So, despite this year's cuts, households are still paying more for **heat and light** than a year ago.

Five of the "big six" suppliers are owned by **parent companies** in Germany, France and Spain, where customers have seen **significant reductions in tariffs**.

Mr. Hammond said the industry regulator Ofgem must deliver on a promise of an inquiry into the wholesale market to ensure customers are getting a fair deal.

III. *Vizual-şifahi tərcümə, ardıcıl tərcümə və tərcümədə nəql etmə üçün tövsiyə olunur:*

EU Moves to Cut Winter Gas Risks

Reuters

Jim Buell /AP

Andris Piebalgs telling reporters in Brussels on Thursday about plans to overhaul the EU's energy security rules.

BRUSSELS – European Union countries must build new gas infrastructure to withstand future supply cuts of up to 60 days in winter, the EU's executive arm said Thursday as it overhauled energy security rules.

The EU aims to reduce the risks from a possible repeat of January's gas crisis, when a pricing dispute between Russia and transit country Ukraine cut gas supplies to Europe during freezing weather.

Ukraine faces fresh problems with paying for Russian gas and the EU will host talks with Kiev, Moscow and international lenders Friday to try to avert another crisis.

“Europe must learn the lessons of previous crises and make sure that European citizens are never again left in the cold,” European Commission President Jose Manuel Barroso said.

About one-fifth of EU demand is satisfied by Russian gas that flows through pipelines in Ukraine.

EU Energy Commissioner Andris Piebalgs said he had resisted what he described as a knee-jerk reaction of setting minimum levels for gas storage.

He said EU countries could use other measures, such as new supply routes or terminals for liquefied gas shipments by sea. “Where are the biggest challenges? It's the Baltics,” Piebalgs said. “The two countries where the biggest investments need to be made are Lithuania and Slovenia.”

“The easiest steps are for Denmark, but Greece is also doing quite well,” he added. “Germany is fine. Belgium is doing fine – those countries that have decent storage capacity.”

Europe wants to reduce its reliance on Russian energy and EU countries signed an agreement with Turkey on Monday on the Nabucco pipeline, which is intended to provide gas from the Caspian and the Middle East.

Under the new gas security rules, the European Commission would declare a “Community Emergency” if the EU lost more than 10 percent of its gas imports. EU countries would then have to help each other by ensuring unhindered flow of gas across their borders.

By the end of March 2014, member states will have to ensure their infrastructure is sufficiently diversified to deal with a cut of up to 60 days in freezing weather.

The German government and industry group BDI said energy firms should take the lead in managing gas crises. “Only in very exceptional cases should the Commission step in,” said BDI secretary general Werner Schnappauf.

The proposal now requires the approval of the European Parliament and member states, many of which are reluctant to cede control of energy supplies, despite repeatedly calling on the Commission to help coordinate efforts. EU energy ministers approved a similar proposal on oil stocks last month after, stripping it of its most key provisions.

Piebalgs said EU states had been widely consulted on the new gas rules and were unlikely to weaken them.

“I think we have sufficient support to say they will not be watered down, because we have proposed a text that is optimum,” he said.

IV. Vizuāl-yazılı tərçümə üçün tövsiyə olunur:

NATURAL GAS

The Moscow News

EU Rules Out Linking Russia to Nabucco

BRUSSELS (AFP) – The European Commission ruled out on Monday the possibility of linking Russia up to the Nabucco gas pipeline, stressing, that Europe would stick to its aim of diversifying EU supplies.

Nabucco, which; is supposed to supply the bloc with gas from the Caspian Sea region by 2012-2013 while bypassing Russia, **lies at the heart of the European Union's diversification strategy.**

"Russia is working with its own **project, South Stream,**" EU Energy Commissioner Andris Piebalgs told reporters hours after meeting Russian Energy Minister Viktor Khristenko.

"They have never **expressed any wish** to join Nabucco," Piebalgs said. "We should not ask Russia to join a project which they have never shown interest to join."

He said there were currently no discussions between Russia's Gazprom and the Nabucco consortium and "we should not speculate on issues that are not on the agenda."

"Safety and security in energy is in diversity," he added.

EU External Relations Commissioner Benita Ferrero-Waldner also excluded the possibility of linking Russia up to the Nabucco network.

"It's of high strategic interest and importance that we keep to our strategic goal of diversification, not just other resources but also other pipelines," she said, announcing that Egypt would contribute some two billion cubic meters of gas per year to the pipeline from 2010.

"Russia will always be **an important supplier** but we also have big countries around that have potentially very big reserves and they need to develop their reserves," she said.

The consortium behind Nabucco has struggled to get construction underway in the absence of enough investors amid fears that the EU will not find the 30 billion cubic meters of gas per year necessary for it **to be viable.**

Against that backdrop, **former head of the International Energy Agency** Claude Mandil said in April that Russia should be associated with Nabucco, which **enjoys US backing.**

V. Abzaslarla şifahi ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:
Miller Puts Oil at \$100 in '10

Reuters, MT

Combined Reports

Gazprom chief executive Alexei Miller said Wednesday that the oil price could hit \$ 100 per barrel next year, and he expressed hopes that further tussles with Ukraine over gas transit could be avoided.

“We expect oil price growth to continue. Today the oil price is at the level of \$70 per barrel. We think that the markets have set for themselves a price of \$100 already. Hence the gas price should rise accordingly,” he told reporters.

“Our forecast is that this can happen in 2010,” he said, when asked when he expected the oil price to rise to \$ 100.

Miller has not been shy about predicting crude prices in the past.

In June, he said oil would probably trade at \$85 per barrel by the end of 2009, after prices for Urals crude plunged below \$35 in February. In June 2008, he forecast that oil would hit \$250 per barrel in 2009.

Miller also expressed confidence over relations with Ukraine, saying “we hope there will be no cataclysm.”

Kiev has signed a contract and has been paying the full amount for supplies. “We consider this a very, very good sign. We hope that there will be no problems, and Ukraine will meet its transit obligations as set in the contract,” he said during a Lithuanian visit to open a new pipeline connection to the exclave of Kaliningrad.

A second line of a pipeline running from Minsk to Kaliningrad, going via Lithuania, was opened after the completion of 18.4 kilometers of new pipeline in Lithuania. In Kaliningrad, 139 kilometers of pipeline was built.

He said the new pipeline had doubled gas transit capacities to Kaliningrad to 2.5 billion cubic meters per year.

Dinləyərək tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) fəaliyyətə başlamaq; 2) orta illik hesab; 3) təbii qaz; 4) topdan satış qiymətləri; 5) məsələ qaldırmaq; 6) isti və işıq; 7) sorğu; 8) Cənub axını layihəsi; 9) həyatqabiliyyətli olmaq; 10) hər hansı bir istəyi ifadə etmək; 11) neft və qaz tədarükü; 12) neft və qaz hasilatı; 13) neft quyusu.

VI. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (tərcümədə istifadə edilən üsulları və ya metodları təhlil edin: kalka etmə, transliterasiya, transkripsiya, təsviri tərcümə və leksik, qrammatik və üslubi transformasiyalar):

Neft üçün növbə

Valeriya Sıçyova

Liviyanın BMT sanksiyalarından qurtulmaq üçün illərdir davam edən savaşında real irəliləyiş baş vermişdir: BMT TŞ-da səsverməsinin (bu həftə keçiriləcək) müsbət nəticə vermə ehtimalı olduqca yüksəkdir. Liviyalılar Şotlandiyanın Lokerbi kəndi üzərində Pan Am kompaniyasının sərnişin təyyarəsinin partlamasına görə məsuliyyəti etiraf etmiş və görünməmiş 2,7 milyard dollar həcmində təzminat ödəməyə razılaşıblar. 1989-cu ildə vurulan təyyarəsinə görə təzminatın artırılmasını tələb edən Fransa qəfildən bu qətnaməyə veto qoysa belə, vəziyyət kökündən dəyişməyəcək, yalnız müddətlər uzadılacaqdır. Xatırladaq ki, Liviya qarşı sanksiyaların ən böyük hissəsi artıq götürülmüşdür. Əsasən strateji malların idxalı sahəsində qalan məhdudiyətlərə amerikalılardan başqa heç kim diqqət yetirmir. Rusiyalı mütəxəssislərə gəlincə, 1992-ci ildə onlar da digər əcnəbilər kimi Liviya sərhədlərini yekdilliklə tərk ediblər. Amma Qərb iş adamlarının əksəriyyəti (ilk növbədə italyalılar) yarım ildən sonra sakitcə geri qayıdırlarsa, bizimkilər hələ də bu günə kimi tələsmirlər.

Rusiyanın Tripolidəki ticarət nümayəndəliyində “İtogi”yə bildirmişlər ki, hazırda Liviya ilə ticarət dövriyyəsi cəmi 24 milyon dollardır. Bu gün orada iki Rusiya şirkəti – Rosoboroneksport (hərbi təchizat) və Texnopromeksport (istilik elektrik stansiyalarının inşası və

modernləşdirilməsi) fəaliyyət göstərir. “Zarubejatomennerqostroy” ilə Liviya Nüvə Tədqiqatları Mərkəzi arasında bəzi əlaqələr də qurulmuşdur. Bununla da, əslində, əlaqələr məhdudlaşır. Bu halda rəqiblər, xüsusən də italyanlar boş yerə vaxt itirmirlər. Bu yaxınlarda çinlilər də dəmir yolunun 180 kilometrlik hissəsinin tikintisi ilə bağlı çox sərfəli müqavilə əldə etmişlər. Hətta Amerika şirkətləri artıq Liviya neft müqavilələri üçün növbəyə durmuşlar.

Tripoli həvəslə öz neft yataqlarını konsessiyaya təklif edir, həm də hasilatın pay bölgüsü əsasında. Neft-qaz sektorunda onlar artıq 10 milyard xarici investisiya cəlb etmişlər.

İnvestorlar arasında rusiyalılar yoxdur. Onlar “Böyük Süni Çayın” bir hissəsinin inşası üçün bu yaxınlarda keçirilən tenderin 35 xarici iştirakçısı arasında da olmamışlar – liviyalılar borunu Sahara altındaki içməli su anbarlarından çəkirlər.

Ola bilsin ki, BMT sanksiyaları yekun olaraq ləğv edildikdən sonra Rusiya biznesi Liviya müqavilələri uğrunda mübarizədə daha çox canfəşanlıq göstərəcək. Hər halda, Moskvanın Liviya borcunu (4 milyard dollar, ödənişlər 1992-ci ildə dayandırılmışdır) ödəmək şansı artacaq.

VII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Arzumuzun barreli

Pavel Arabov

“Qara qızıl” Rusiyanı böhrandan dartıb çıxarmaqla bahalaşır.

Böhran? Hansı böhran? Rusiyanın əsas ixrac sərvəti olan neftin qiyməti ötən gün 1 barelə görə 60 dollaradək yüksəlmişdir. Bu səbəbdən xarici kapital yenidən ölkəmizə üz tutmuşdur. Bununla birgə büdcə gəlirləri artır və rubl yenidən möhkəmlənir. Bütün bunlar sizə başqa bir spekulativ köpüyü şişirtməyi xatırlatmırmı? Hakimiyyət özünü necə aparmalıdır ki, onun partlaması ölkəyə ziyan vurmasın?

Fond bazarları da özlərini yaxşı hiss edirlər. Dünən RTSI indeksi demək olar ki, 4% artmış və az qala 974 bəndə çatmışdır. Yanvarın sonunda onun 600 bənddən aşağı düşdüyünü xatırlasaq, artım təsiredicidir. Amma bu da son hədd deyildir. Neft ixrac edən ölkələr

təşkilatı (OPEC) artıq neftin qiymətini qaldırmaq oyununa başlamışdır. İranın OPEK-dəki nümayəndəsi Məhəmməd Əli Xətibi bu günlərdə inkişaf etmiş ölkələrdə “qara qızıl” ehtiyatlarının artmasına açıq şəkildə irad bildirmişdir. Və 28 may tarixində OPEK-in növbəti iclasında hasilat kvotalarının azaldılması ilə bağlı yeni qərarla hədələmişdir. Əlbəttə, qurumun hasilatı azaltmağa qərar verəcəyi hələlik məlum deyil, amma indi neft mütləq daha da sürətlə bahalaşmağa başlayacaq. Növbəti dayanacaq haradadır?

“Arbat Kapital” İnvestisiya şirkətinin idarəedici direktoru Aleksandr Orlov deyir:

– “Qara qızıl üçün çox asan olacaq. OPEK bir barel üçün ən azı 70 dolları neft hasil edən ölkələr üçün ən rahat olan qiymət kimi saxlamağa açıq şəkildə səy göstərir.

Bu cür nikbin əhval-ruhiyyə ilə “qara qızıl” yenidən 100 dollar/barelə qədər yüksələ bilər. Bundan əlavə, yadda saxlamalıyıq ki, dollar da indi əvvəlki kimi deyil. Hələ fevralın sonunda 1 avroya 1,25 dollar verirdilər. İndi – 1,36 dollar. Yəni üç aydan da az müddətdə dollar öz dəyərini təxminən 10%-ni itirmişdir.

Bu niyə baş verir? Əsasən ona görə ki, ABŞ-də və dünyada çap olunan dollarların sayı gözümüz önündə artır. Hələ aprelin əvvəlində ABŞ-nin bu il büdcə kəsiri 1,2 trilyon dollar səviyyəsində planlaşdırılırdı. Prezident Barak Obamanın yeni antiböhran tədbirləri sayəsində o, 1,8 trilyon dollara yüksəlmişdi. Belə çıxır ki, 2009-cu ildə xərclənən hər ABŞ dollarınının 50 senti borc vəsaitə çevriləcək və ya çap olunacaqdır. Artıq pul kütləsini bağlamağa kömək edən isə məhz neftdir.

Axı bu, Amerika valyutasının “təkrar istehsalı” ilə bağlı ilk hadisə deyildir. İki il əvvəl ABŞ iqtisadiyyatını milyardlarla təminatlısız dollarla gücləndirmişdi, lakin hələlik qorxulu heç nə baş verməmişdi – bütün artıq nağd pullar sürətlə bahalaşan enerji daşıyıcıları tərəfindən mənimsənilirdi. İndi də oxşar hadisə yaşanır.

“Hər şeyin öz əvvəlki vəziyyətinə qayıtması təhlükəsi var və bir neçə ildən sonra yenidən indiki böhrandan qat-qat güclü böhranla üzləşəcəyik” – deyər Aleksandr Orlov belə hesab edir.

Əgər amerikalılar gəlirlərinin ən azı 8%-ni yığmağa başlasalar, neft də hər zaman bahalaşmağı dayandıracaq, növbəti dünya iqtisadi böhranı o qədər də dərin olmayacaq. Rusiyada isə hər şey yenidən yaxşılaşmaqdadır. Neft şirkətlərinin gəlirləri də artıq artmış, neftin ixrac rüsumu da yüksəlmişdir. İndi biz bu pullarla düzgün davranmalıyıq ki, ayağımızı eyni dırmığa iki dəfə qoymayaq.

Bunun üçün nəyi dəyişmək lazımdır? Vergiləri hasilata görə yox, neft şirkətlərinin mənfəətinə görə qaldırmaq. Ekspert əmindir ki, o zaman neftçilər üçün hasilata daha çox sərmayə qoymaq sərfəli olar. Yenidən Ehtiyat Fondunda və Milli Rifah Fondunda pul toplamaq – onlara yenidən ehtiyac ola bilər. Ən əsası isə neft və qaz ixracından əldə olunan pullar idxalı əvəz edən sənaye sahələri üçün vergi güzəştlərinə istiqamətləndirmək lazımdır. Əks halda, rubl yenidən möhkəmlənən kimi biz yenidən xaricdən gətirilən istehlak mallarının alışı üçün pul xərcləməyə başlayacağıq.

VIII. “Neft və qaz hasilatı və təchizatı” mövzusunda 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

ƏTRAF MÜHİTİN QORUNMASI VƏ KYOTO LAYİHƏLƏRİ

Sözlər və ifadələr

ətraf mühitin qorunması	Environmental protection
zərərli təsir	harmful effects
insan fəaliyyəti	human activity
elmi-texniki tərəqqi	the scientific and technological progress
ətraf mühit	environment
turşulu yağış	acid rain
nüvə tullantıları	nuclear waste
kimyəvi gübrələr	chemical fertilizers
pestisidlər, zərərvericilərlə mübarizə üçün kimyəvi vasitələr	pesticides ['pestisaidz]
vəhşi təbiətə zərər	damage to wildlife
ölkələrin planları/layihələri	the country's projects
karbon qazı	carbon dioxide [dai'öksaid]
istixana qazının ayrılması/çıxarılması	greenhouse gas emissions
Rusiya kompaniyaları üçün oyun qaydaları	the rules of the game for Russian companies
istixana qazının ayrılmasını/çıxarılmasını azaltmaq	to lower greenhouse gas emissions
xarici partnyorlar	foreign partners
sənəd qüvvəyə minmişdir	the document came into force
İqtisadi inkişaf nazirliyi	the Economic Development Ministry
birgə planlar/layihələrə görə ərizələr qəbil etmək	to accept applications for joint projects
cari siyasi şərait	the current political situation
bu layihələrə/planlara yenidən baxmaq	to review these projects
nazirliyin rəsmi nümayəndəsi bildirmişdir/demişdir	a ministry official said
tam/ümumi məhdudiyət	the aggregate ['ægrigət] limit

layihələri maliyyələşdirmək	to invest in the projects
qaydaları müəyyən etmək	to delineate rules
ötürmə və əldə etmə	transfer and acquisition
ən dəqiq/prinsipial investorlar	the most scrupulous investors
sənədin son variantı	the final version of the document
dövlət borcları (borcu); “çar borcu”	sovereign debts
sənədlərin tərtib edilməsi, hazırlanması	the document’s development
yeni innovasiya mexanizmləri	new innovative mechanisms
xarici korporasiyalar	foreign corporations
karbohidrogen kreditləri	carbon credits
karbohidrogen kreditlərini əmlak hesab etmək	to consider carbon credits property
çox pul qazanmaq	to earn much money
protokolun çərçivələri	the framework of the protocol
birgə/müştərək tətbiq/istifadə	joint implementation

ŞƏRH

Bəzi alimlər ətraf mühitin çirklənməsi və əvəzolunmaz təbii sərvətlərin tükənməsi nəticəsində bəşər sivilizasiyasının yox olacağını iddia edirlər. Qəzet və jurnallarda ətraf mühitin çirklənməsi, istixana effekti, nüvə tullantıları, kimyəvi gübrələr və pestisidlər haqqında məqalələr dərc olunur.

Tərcüməçiyə müxtəlif terminologiya ilə zəngin mətnləri tərcümə etmək lazım gəlir.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) harmful effects; 2) human activity; 3) environmental protection; 4) acid rain; 5) nuclear waste; 6) chemical fertilizers; 7) greenhouse gas emissions; 8) the document came into force; 9) the pressing problems; 10) the document came into force; 11) the Economic Development Ministry; 12) the current political situation;

13) to review these projects; 14) to invest in the projects; 15) the final version of the document; 16) foreign corporations; 17) the framework of the protocol; 18) a small fixed tariff.

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur.

1. We were the first major energy company to acknowledge the need to take steps against global warming.

2. Cleaner power stations are vital to meet the world's growing need for energy and help reduce the effects of carbon dioxide.

3. Our researchers are developing strategies to reduce global CO₂ emissions that will be safe, practical and affordable.

4. At our facility in Alabama, we are using recycled steam to generate power.

5. Man should carefully study the impact of his activity on the surrounding nature.

6. Some scientists say that human civilization will perish as a result of environmental pollution and depletion of non-renewable natural resources.

III. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Environmental protection

Some hundreds of years ago people lived in harmony with nature, because industry was not much developed. Today, however, the contradictions between man and nature are dramatic. Our earth is our home, so if we want to protect our home we should protect our environment from **harmful effects of human activity**.

The twenty first century is a century of the **scientific and technological progress**. The achievements of the mankind in mechanization and automation of industrial processes, in chemical industry and conquering outer space, in the creation of atomic power stations and ships are amazing. But at the same time, this progress gave birth to a very serious problem – the problem of environment.

Ecology and the contamination of environment, is concerned with climate, over-population in certain areas, death of plant and

animals, chemical contamination of seas, lakes and rivers as well as atomic experiments and dumping of atomic waste from power stations. Floods, unexpected draughts, and the greenhouse effect are the next reasons.

There are many consequences of damaging the environment. One of them is **acid rain**. Acid rain is rain that contains dangerous chemicals, this is caused by smoke from factories. Another problem is poisons in food. Farmers often spray chemicals in crops to save them from pests. These chemicals are called pesticides. Scientists have found that pesticides often end up in our food and they can cause health problems – especially for kids. The third one is destroying the ozone layer of the Earth through pollution from factories and plants. The fourth problem is damage to water and soils. The seas are in danger. They are filled with poison: industrial and **nuclear waste, chemical fertilizers** and **pesticides**. The Mediterranean is nearly dead; the North Sea is following. The Aral Sea is on the brink of extinction. If nothing is done about it, one day nothing will be able to live in the seas.

The fifth one is **damage to wildlife**: numerous species of animals and plants can disappear. Every ten minutes one kind of animal, plant or insect dies out for ever. If nothing is done about it, one million species that are alive today will have become extinct twenty years from now.

Air pollution is a very serious problem. In Cairo just breathing the air is life threatening equivalent to smoking two packs of cigarettes a day. The same holds true for Mexico City and 600 cities of the former Soviet Union.

At last, the most serious danger arising from damaging the environment is the result of the above-mentioned consequences. This is the danger for the life and health of the man.

I think that we should recycle our used things, we should plant more trees, we should not waste resources but try save them, we also must make smoke from factories and car's fumes more clean, we must not dump industrial waste to seas and rivers The protection of

natural resources and wildlife is becoming a political programme in every country. Numerous anti-pollution acts passed in different countries led to considerable improvements in environment. In many countries purifying systems for treatment of industrial waters have been installed, measures have been taken to protect rivers and seas from oil waters.

But the environmental problems have grown beyond the concern of a single country. Everyday millions people from all over the world do everything to protect our environment, and they need for our help. For example “GREEN PEACE”, “FRIEND OF THE EARTH” and others.

I think we ought to help them, just to make our future better. Their solution requires the cooperation of all nations.

IV. Vizuāl-yazūlī tārcūmā ūčūn tōvsiyā olunur:

Kyoto Projects Face Tough Framework

Vedomosti

By Yeugenia Pismennaya

If Russia complies with, the Kyoto Protocol, more than half of the country’s projects for cutting greenhouse gas emissions will not be able to go forward.

The Economic Development Ministry’s decision to approve a project for realizing Article 6 of the Kyoto Protocol will radically change the rules of the game for Russian companies with projects to lower greenhouse gas emissions.

Article 6 allows companies to receive credits from their foreign partners in exchange for lowering greenhouse gas emissions. Russia ratified the protocol in 2004 and the document came into force in February 2005. Since March 2008, the Economic Development Ministry has been accepting applications for joint projects. It has already received about 40 projects – including from Rosneft, TNK-BP, TGK-4, SUEK, Metalloinvest, UralChem and Ilim Group – but it still has not reviewed a single one.

“The current political situation does not call for a rush to review these projects,” a ministry official said.

According, to the Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs, there are already more than 100 projects ready in the country that would cut greenhouse emissions by 200 million tons.

Under the new regulations, the aggregate limit of emissions will be two-thirds lower than in 2007, or 100 million tons. Only Russian companies will be able to invest in the projects, and Sberbank will devise a system for putting the carbon credits into circulation, as well as delineate rules for their transfer and acquisition.

“We’re just opening the door a little bit to see what will happen. We will only let through the best projects, and the most scrupulous investors,” the Economic Development Ministry official said.

The final version of the document will probably not include the 100 million-ton limit, he said.

Foreigners were excluded to “defend against the possibility of situations involving the transfer of a part of Russia’s sovereign debts,” said a ministry official who was involved in the document’s development.

“The projects are new innovative mechanisms that involve the transfer of a certain type of sovereign debt,” he said. “After all, we still have a conflict with Noga, which ended up in possession of Russian sovereign debt.”

Foreign corporations are not excluded from the process, as they will be able to work together with Russian companies, the official said. More than half of the 40 applications the ministry has received are from foreign companies, he said/

Putting carbon credits into circulation is a difficult task, since Russian law, unlike European legislation, does not consider carbon credits property, a Sberbank official said.

The bank does not earn much money on carbon credits, he said.

The bank’s services will “either be free of charge, or have a small fixed tariff” he said.

Sberbank could have a conflict of interest when it tries to realize Article 6 of the Kyoto Protocol, because the bank offers credit to other projects within the framework of the protocol, said Yury

Fyodorov, head of the national organization for supporting carbon-reducing projects. But a plan for joint implementation is badly needed by the market, even if the plan had limitations, he said.

A decision could be made at the end of this month ahead of a Presidium meeting on limiting greenhouse gas emissions, a government official said.

V. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. Bu günə qədər ətraf mühitin qorunmasına dair 500-dən çox beynəlxalq müqavilə mövcuddur.

2. Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə beynəlxalq müqavilələr çoxtərəfli, regional və universal-qlobal ola bilər.

3. Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə beynəlxalq müqavilələrin saziş təcrübəsinin təhlili belə qənaətə gəlməyə imkan verir ki, ən fəal şəkildə müqavilə münasibətləri ikitərəfli və regional əsasda inkişaf edir.

4. Tənzimləmə predmetinə görə ətraf mühitin mühafizəsi üzrə beynəlxalq müqavilələr çirklənmənin qarşısının alınması və bərpa olunan təbii ehtiyatlardan istifadə rejiminin yaradılması ilə bağlı müqavilələrə bölünür.

5. Birtərəfli müqavilələrdən fərqli olaraq, ikitərəfli müqavilələr əksər hallarda beynəlxalq şirin su hövzələrindən, dəniz ərazilərindən, flora və faunadan birgə istifadəni tənzimləyir.

VI. Yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) to affect human health; 2) təbii ehtiyatlar; 3) food supply; 4) ekoloji problemlər; 5) to cause reaction; 6) iqtisadi yüksəliş; 7) labour productivity; 8) qazın atmosferdə yığılması; 9) waste free technology; 10) parnik effekti; 11) water-saving method; 12) onlar bu günlərdə gəlirlər (...one of these days); 13) they left the other day; 14) ekoloji şəraiti yaxşılaşdırmaq; 15) to improve knowledge.

VII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Ətraf mühitin çirklənməsi

Ətraf mühitin aktiv çirklənməsi təxminən iki yüz il əvvəl Avropada, xüsusilə İngiltərədə sənayenin inkişafı ilə başladı. O vaxtkı İngiltərə zavodları və fabrikləri ənənəvi ingilis yanacağı – kömürlə qızdırılırdı. Kömür hisi və tozu havanı çox çirkləndirirdi və hətta təkamül sürətinə təsir edirdi. Məsələn, bəzi kəpənəklər Avropanın bir çox sənaye müəssisələrinin yarandığı ərazilərində yeni yaşayış şəraitinə uyğunlaşmaq üçün son iki yüz il ərzində rənglərini dəyişiblər. Əvvəllər bu kəpənəklər açıq rəngli idi və quşlardan qorunaraq açıq rəngli qabıqda gizlənirdilər. Böyük miqdarda kömür tozunun çökməsi səbəbindən qabıq qaraldı. Kəpənəklər yeni həyat şəraitinə uyğunlaşmaq üçün, qaralmış qabıqda görünməsinlər deyə, rənglərini qara rəngə dəyişdilər. Sənayenin inkişafı ilə atmosferə zərərli qaz tullantıları artmağa başladı. XX əsrdə kömür ondan daha təmiz yanan neft və qazla əvəz olundu, lakin bununla problem həll olunmadı. Neftin, nitritlərin və sulfidlərin yanma məhsullarını atmosferə buraxmaqla insan yeni bir problem – turşu yağışları problemini yaratdı. Turşu yağışı olan buludları külək qazı buraxan fabrikdən minlərlə kilometr uzağa apara bilər, yəni çirklənmə yerindən çox uzağa düşə bilər. Turşu yağışları bitkilərə ciddi ziyan vurur, münbit torpaq qatını məhv edir, faydalı mikroorqanizmləri öldürür. Almaniyada meşələrin yarısının turşu yağışları səbəbindən məhv olduğu, İsveçdə isə dörd min göldə balıqların tamamilə tələf olduğu məlumdur. Turşu yağışları nəticəsində Yunanıstanın məşhur Parfenon məbədinə son 30 ildə əvvəlki iki min ildəkindən daha çox ziyan dəymişdir.

Tərkibinə soyuducularda və aeroxollardakı freon daxil olan xloroflorokarbon adlı qazlar qrupunun atmosferə atılması, həmçinin fast food adlanan qida paketlərindəki bəzi maddələr, gündəlik həyatda istifadə olunan maddələr Yer kürəsini insanlarda dəri xərçənginə, göz xəstəliklərinə səbəb olan, dəniz faunasına və bitkilərə ciddi ziyan vura bilən zərərli ultrabənövşəyi radiasiyadan qoruyan ozon təbəqəsini məhv edir.

Ən nazik ozon təbəqəsinə malik Arktika zonaları buna xüsusilə meyllidir. Məlumdur ki, Antarktida üzərindəki dəlik böyüyür və artıq

Rusiya ərazisinin ölçüsünə çatmışdır. Canlıların hər hansı yanması və nəfəs alması zamanı yaranan karbon qazının həddindən artıq atmosfərə buraxılması parnik effekti adlanan hadisənin əmələ gəlməsinə səbəb olur: karbon qazı təbəqəsi Yerdən əks olunan Günəş şüalarının bir hissəsinin atmosfərə keçməsinə imkan vermir və parnik effekti yaranır. Həddindən artıq istiliyin yığılması səbəbindən Yer kürəsində temperatur yüksəlməyə başlayır. Temperaturun artması buzların əriməsinə səbəb olur ki, bu da Dünya Okeanının səviyyəsinin qalxmasına səbəb olur.

Təxmin edildiyinə görə, bütün buzlar əriyərsə, o zaman okeanın səviyyəsi 61 metr qalxacaq və London, Nyu-York kimi şəhərlər, Hollandiya, Banqladeş kimi ölkələr su altında qalacaqdır.

Bu, dünya flora və faunası üçün fəlakətə səbəb olacaq. Xüsusilə qütblərə yaxın və qütb zonalarında.

VIII. Ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

- 1) Azərbaycan dilindən ingilis dilinə:
- 2) ingilis dilindən Azərbaycan dilinə:

Qrinpis toksiki tullantıları kənarlaşdırmağı tələb edir

“Qrinpis” Beynəlxalq Ekoloji Təşkilatı Fransa müəssisələrinin yüksək dərəcədə toksiki tullantılarını Rusiya ərazisindən dərhal çıxarılması tələbi ilə Fransa hökumətinə müraciət edib. Təhlükəli yüklər – təxminən 1000 ton – kobalt-nikel şlamı adı altında 1994-cü ildə emal üçün Rusiyaya göndərilmişdi. Hələ ötən ilin martında “Qrinpis” Fransa hökumətindən toksiki tullantıların Rusiyadan çıxarılması ilə bağlı tədbir görməyi tələb

Green Peace Requested to Remove Toxic Waste

The international environment organization “Green Peace” has requested the French government to remove immediately highly toxic waste of French origin from Russia’s territory. A hazardous load of about 1000 tons was dispatched to Russia in 1994 under the guise of cobalt-nickel slurry for reprocessing. As early as last March Green Peace demanded that the French government take measures to remove its toxic

etmişdi. Lakin indi zəhərli yük hələ də Rusiyada Sankt-Peterburqun onun saxlanması üçün uyğun olmayan anbarlarında yerləşir.

waste from Russia. However, the load is still in Russia, stored in unsuitable premises in St. Petersburg.

kobalt-nikel şlamı – cobalt-nickel slurry

IX. Dinləyərək ardıcıl tərcümə və tərcümə ilə nəqlətmə üçün tövsiyə olunur:

Moskvanın ekologiyası

Ümumiləşdirilmiş məlumatlar Moskvanın mürəkkəb ekoloji vəziyyətindən xəbər verir. Şəhər sürətlə böyüyür, dairəvi yoldan kənara çıxır, peyk-şəhərlərlə birləşir. Əhalinin orta sıxlığı 1 kv. km.-də 8,9 min nəfərdir. Yüz minlərlə mənbə havaya çoxlu miqdarda zərərli maddələr buraxır, çünki müəssisələrin yalnız 60%-də qismən təmizləmə tətbiq edilmişdir. Xüsusilə texniki parametrləri tələblərə cavab verməyən avtomobillər ziyan vurur.

Şəhərin ekologiyasına Moskva vilayətində üstünlük təşkil edən qərb və şimal-qərb küləkləri təsir edir. Şəhərin su ehtiyatlarının keyfiyyəti onun şimal-qərbində, Moskva çayının yuxarı axımında daha yaxşıdır. Şəhərin ekosisteminin yaxşılaşdırılmasında mühüm amil son illərdə xırda tikililərdən xeyli zərər çəkən həyətlər daxilində bağların, parkların qorunub saxlanması və inkişafıdır.

Moskvanın ekologiyası Moskva vilayətinin fonu, təbii şəraiti və Rusiyanın Avropa ərazisinin iqlimi ilə sıx bağlıdır. Ən vacibi "qızıl transfer" adlanan il ərzində qərb küləklərinin üstünlük təşkil etməsidir. Bu halda şəhərin qərb və şimal-qərb rayonları Moskva vilayətinin qərb hissəsinin meşələri üzərində əlavə olaraq təmizlənmiş daha təmiz hava alır. Moskvanın şərq rayonlarına şəhər ərazisi üzərində çirklənmiş hava daxil olur. Şərq və cənub-şərq küləklərinin üstünlük təşkil etdiyi dövrlərdə Moskva daha az təmiz hava alır, çünki bölgənin cənub-şərqində 25-30% yaşıllıq var, bura əhəmiyyətli dərəcədə şumlanmışdır və daha çox sənayelənmişdir. Paytaxtın şimal-qərbi daha təmiz su hövzələri ilə zəngindir, çünki Moskva vilayətinin

əsas su axınları şimal-qərbdən cənub-şərqə axır. Torpaqların və relyefin ümumi xüsusiyyətləri də ekoloji şəraitin diferensiasiyasını şərtləndirir.

Moskva ətraf ərazilərə təsir göstərir: atmosferin çirklənməsi 70-100 km-ə qədər yayılır, artezian sularının yığılmasından yaranan depressiya çalaları 100-120 km radiusa malikdir, termal çirklənmə və yağıntı rejiminin pozulması 90-100 km, meşə massivlərinin istismarı isə 30-40 km məsafədə müşahidə olunur. İnsanın, onun ətraf aləmlə qarşılıqlı münasibətlərinin hərtərəfli tədqiqi belə bir anlayışın yaranmasına səbəb olmuşdur ki, sağlamlıq təkcə xəstəliklərin mövcud olub-olmaması deyil, həm də insanın fiziki, əqli və sosial rifahıdır. Sağlamlıq bizə doğulduğumuz gündən təbiətin deyil, həm də yaşadığımız şəraitin verdiyi kapitaldır.

XI DƏRS

QLOBALLAŞMA

Sözlər və ifadələr

qloballaşma (ümumdünya təsiri)	globalisation (globalization)
düşmənçilik; düşmən əməli	hostility
hərbi əməliyyatlar	hostilities
bərabərsizliyi/fərqliliyi artırmaq	to increase inequality
məşğulluğa və həyat səviyyəsinə təhlükə yaratmaq	to threaten employment and living standards
sosial tərəqqini zəiflətmək	to slow down social progress
nəhəng imkanlar yaratmaq, fayda vermək	to give tremendous opportunities and benefits
sahib / qəbul edən mədəniyyət	the host culture
təcrübə üfüqləri genişləndirir	the experience broadens horizons
qabiliyyətlərinə görə cəmiyyətdə müəyyən səviyyəyə nail olmuş insanlar	meritocrats
mədəniyyətlərarası kommunikasiya	cross-cultural communication
adi qarşılamaq	to take for granted
müxtəlif əqli qabiliyyətlər/çərçivələr	different mental frameworks
mədəni müxtəliflikdən istifadə edilməsi	use of cultural diversity
innovativ yollar; yeni yollar	innovative ways
beynəlxalq fəaliyyətin effektivliyi	the effectiveness of international business
humanitar proqramlar	humanitarian programs
bir dəhşətli qaranlıq tərəf	an ugly dark side
qızıl dana	golden calf [ka:f]
Amerika mədəniyyəti və həyat tərzinin sırımması	the imposition of American culture and lifestyle
onlar sağlamlıqlarını pul qazanmağa sərf edirlər	they lose their health to make money
sağlamlığı bərpa etmək	to restore the health
Amerika həyat təzi	American way of life
yardar; payçı	a share cropper
əmlak, aktivlər	assets

ŞƏRH

1. Qloballaşma müxtəlif xalqların fəaliyyət sahələrinin vahid birliyin fəaliyyətində birləşməsi kimi başa düşülməlidir.

2. İngilis dilində “globalization” sözü “s” və “z” hərfləri ilə yazılır: globalisation və globalization. Bir mətn daxilində eyni yazı tərzinə əməl edilməlidir.

3. Tərcüməçi fəaliyyəti dövründə tərcümə ilə bağlı müxtəlif iş növlərini yerinə yetirməli olur: mətnin başqa dildə interpretasiyası (ifadəsi), mətnin adaptasiyası (sadələşdirilməsi və ixtisarı), mətnin qısaltilması (qısa ifadəsi), mətnin annotasiyası (qısa xarakteristikası) və s.

Referat – orijinalın və ya bir neçə orijinalın mətninin məzmununun qısaltilmış ifadəsidir (xülasəsidir).

Materialın təqdim edilməsinin xarakterinə görə referatlar **referat-konspəklərə** və **referat-xülasələrə** (referat-konspəkdən daha yüksək ümumiləşdirmə dərəcəsi) bölünür. Referatların başqa təsnifatları da var.

Mənbələrin əhatə dairəsinə görə referatlar monoqrafik (bir mənbə üzrə), icmal (müəyyən mövzu üzrə), toplu (bir neçə mənbə üzrə) və seçmə (ayrı-ayrı fəsillər, bölmələr üzrə) referatlara bölünür.

Referat tərtib edilərkən referatlara olan tələbləri yerinə yetirmək, referatın strukturuna riayət etmək lazımdır.

Referatın strukturu:

1) BT – bibliqrafik təsvir (“başlıq”, referatın mövzusu): müəllif, adı, mənbə, illüstrasiyalar, səhifələr, nəşr edildiyi yer və il.

2) BF – başlıca fikir (çox qısa, 2-3 cümlə).

3) MM – məzmunun məğzi (emal olunmuş və qruplaşdırılmış material, qısa ifadə).

4) N – nəticələr (ayrıca rubrikada verilməyə bilər, mətdə yerləşdirilir).

5) RŞ – referent şərh (referentin mövcud məsələ ilə bağlı tövsiyələri).

Referatın strukturu sifarişçi ilə razılaşdırılır, bölmələrin nömrələnməsi və onların adları göstərilir.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Yazılı tərcümə edin:

1) to threaten employment and living standards; 2) to give tremendous opportunities and benefits; 3) to broaden horizons; 4) the host culture; 5) cross-cultural communication; 6) different mental frameworks; 7) use of cultural diversity; 8) innovative ways; 9) the effectiveness of international business; 10) humanitarian programs; 11) an ugly dark side; 12) the imposition of American culture and lifestyle; 13) they lose their health to make money.

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. The age of globalization has replaced the era of the cold war.
2. It is not only financial markets, that have gone global. So too has the manufacture of deadly weapons.
3. More and more states have the technical skills to research nuclear, biological and chemical weapons for which they can acquire parts on commercial markets.
4. Terrorists and drug traffickers can use the same speedy communications and information technology as everybody else.
5. In a global, interdependent world, what does national sovereignty mean?
6. Can Europe dream of becoming a new “power” in classical terms when the very notion of power has been transformed?
7. Even in terms of security, the notion of sovereignty does not fully correspond to the reality of Europe whose main guarantor is the US (through NATO).
8. Often Europeans wait for US initiatives. What is the meaning of sovereignty when it is not accompanied by independent responsibility?

III. Vizual-yazılı, vizual-şifahi tərcümə və tərcümədə nəql-etmə üçün tövsiyə olunur:

Globalisation

Globalization is the emergence of a global society in which economic, political, environmental, and cultural events are significant for people all over the world. Globalization is the result of advances in communication, transportation, and information technologies. It's not a passing trend. Globalization determines the domestic politics as well as foreign relations of almost every country and has several aspects. One of the major aspects is economic one. Globalization involves the growth of multinational and transnational corporations, capital flow and quicker development of countries with outward-oriented policies and integrated in the world economy.

In the economic field, the term “globalization” has acquired considerable emotive force. Some view it as a process that is beneficial to world economic development and also inevitable and irreversible. Others regard it with hostility, even fear, believing that it **increases inequality** within and between nations, **threatens employment and living standards and slows down social progress.**

Nowadays people are more connected with each other than ever before. Money and information flow more quickly than ever before. Businesses operate as if national borders didn't exist. Goods and services produced in one part of the world are easily available all over the world. International tourism is commonplace. The number of intercultural contacts has increased dramatically.

Globalization can **give tremendous opportunities and benefits.** Economic development, international tourism, opportunities to study or work abroad can be listed among the benefits. Students can also benefit from the globalization. They can study abroad. This can help get integrated into **the host culture**, soak up foreign traditions and lifestyles. More over **this experience broadens horizons.** Though it's a characterbuilding challenge, it can help to become a highly skilled professional and thus speed up one's career growth.

Globalization also improves intercultural communication and promotes innovation and technical progress.

In word, globalization gave birth to a new class of people called **meritocrats** who are top notch professionals and who are also experts in the field of **cross-cultural communication**, and that's why they can be called citizens of the world.

When we communicate with people from other cultures we become aware of different cultural practices, values, tradition, mode of behavior, views of the world. We realize that what we **take for granted** in our culture is not taken for granted in other cultures, people from different cultures can interpret the same phenomenon in different ways. Different cultures have **different mental frameworks**. We can make **use of cultural diversity** to come up with **innovative ways** of solving problems. It can help us to respond in new ways to the world problems. Cross-cultural interaction enhances **the effectiveness of international business**, of the activity of international organizations. It has a profound effect on the development of international tourism, education programs, all kind of **humanitarian programs**.

On the other hand it has **an ugly dark side**. For example, Americanization all over the world. In the first quarter of the 20th century the term "Americanization" meant taking new immigrants and turning them into Americans. Immigrants were forced to assimilate American values, traditions and ways of life whether they wanted to give up their own traditions or not. In today's world the term has a different meaning. It refers to **the imposition of American culture and lifestyle** upon the entire world. Americans are forcing homogenization and consumerism which threatens traditional cultures and can destroy them.

This phenomenon is regarded as an integral part of the process of globalization. The biggest advanced country in the western world, USA, is imposing American way of life that has a destructive effect all over the world wherever it appears. Anyway many people are blind to the destruction it can cause. American culture undermines traditional values and encourages wickedness. US movies and

television promote mindless consumerism. Recent Hollywood creations or pop stars are all alike, like clones. Mass-culture destroys traditional cultures and threatens cultural identity of other nations.

Modern business philosophy cherishes “American dream”, worships **golden calf** and makes people acquire material possessions and never be satisfied with what they have. **They lose their health to make money** and then lose their money **to restore the health**. By thinking anxiously about the future, they forget the present, such that they live in neither the present; nor the future. They forget that the richest person is not one who has most but is one who needs the least. They live as if they will never die and die as though they had never lived.

It is believed that the most negative aspect of globalization is that the younger generation soaks up American values, assimilates **American way of life**, which shapes their view of the world. And this very generation will determine the characteristic features of the world politics in future.

IV. “Qloballaşma” adlı mətnə dair 5-7 sual və cavab hazırlayın və digər sual və cavabların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

V. Mətn yazılı və şifahi referat üçün tövsiyə olunur.

Azərbaycan dilində referat-konsept və referat-rezümə tərtib edin. Referatın strukturuna diqqət yetirin (bax: Şərh). Məqalədə dərc olunma ilə bağlı məlumatlar yerləşdirilmiş və əsas fikir vurğulanmışdır.

September 11 imposed a kind of fear tax on international commerce that is likely to be a lasting drag on growth.

Sand in the Gears of Globalization

By Stephen Roach, the chief economist at Morgan Stanley

Globalization is in trouble. One of its key premises – increasingly friction – less cross-border connectivity is in doubt as the world responds to terrorism.

The events of September 11 have imposed the equivalent of a new tax on trade, capital and information flows. National borders will have to be tightened. Cross-border transfers will take longer. Insurance rates on shipping will go up, as will premiums for worker compensation. Morgan Stanley estimates that U.S. commercial insurance premiums could rise from \$148 billion in 2000 to the \$210 billion-to-\$240 billion range in 2002. That would be a sizable dent in the earnings of corporate America, currently about \$450 billion for all nonfinancial companies.

The instant transfer of information can no longer be taken for granted, either. The Nimda computer virus that disrupted global networks in September is an example of e-terror, which slaps yet another tax on cross-border connectivity. There are signs that businesses are tilting software budgets increasingly toward disaster-recovery services, security firewalls and antivirus programs, and backup and recovery systems. A Morgan Stanley tally of chief information officers for America's 225 largest technology users found that 34 percent attached the highest priority to computer security in December 2001, up sharply from 16 percent in September.

September 11 has instilled fear about what might come next. To the extent that multinationals have begun to rethink the strategy of outsourcing production to a global network, the risk premium of globalization has just gone up. That undermines the global earnings stream of multinationals, and the disinflation and productivity gains that come from outsourcing. Basic economics says that a tax on cross-border connectivity will undoubtedly reduce international flows. Suddenly, the brave new world looks a lot less frictionless than it did before. There is sand in the gears of global commerce.

The costs of terror are one thing. But globalization now faces challenges from the business cycle, too. The world is in a rare "synchronous recession": all the major economies are stumbling at the same time. This is unusual for three reasons. First, the global economy is more dependent than ever on trade, which now accounts for a 24 percent share of world GDP. That's well in excess of shares

prevailing in two earlier synchronous global recessions – 17 percent in 1975 and 19 percent in 1982. Second, the world faces the sharpest ever boom-bust in trade. Global trade volumes surged by a record 12.4 percent in 2000 but shriveled after the pop of the tech bubble, with 2001 likely to show an increase under 1 percent.

Third, the world has become unbalanced, far too dependent on the American growth machine. The United States accounted for about 40 percent of growth in world GDP in the five years ending in mid-2000, nearly double its share of total world GDP. So it's not surprising that recession in America quickly became the world's recession. That's hardly a testament to the greater balance in the world economy that globalization was supposed to bring.

There's always a chance of making too much of September 11. The defense of globalization rests largely on the impeccable logic of free trade – that the rising tide of global trade lifts all boats. But it's not the theory that is in question. It's the relevance of the theory to a world very different from the one most models of globalization envision. Terror has imposed new taxes on free trade, exacerbating a lethal synchronous recession that makes it increasingly difficult for governments to resist protectionist pressures. Trade frictions are rising – especially between Europe and the United States, as well as between Japan and China – eroding the harmony that globalization was long thought to bring.

In the years ahead, the world economy is likely to grow more slowly, especially when compared with the roaring 1990s. Most important, this reflects a likely reduction in productivity growth, the principal source of economic dynamism. The war against terrorism raises business operating costs – increasing outlays to cover office, mailroom and cybersecurity, insurance and shipping premiums, and the need to carry more inventory as a hedge against transportation disruptions. Add to that a likely increase in defense and homeland security, and it is safe to conclude that more inputs will be required to generate national output – placing a lasting drag on productivity.

Diminished globalization will sap growth. So will America's hangover from excesses of the 1990s – low savings, high debt, excess capacity and a massive current-account deficit. Underlying growth in the U.S. economy could slow from about 4 percent in the late 1990s to the 2.5 to 3 percent range. Unless the world uncovers a new growth engine, September 11 could well have marked a critical turning point for the global economy.

VI. Sol və sağ sütundakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Qarşılıqlı asılı dünya 2. Ümumdünya təhlükəsizliyinə təhdid 3. Dünyada sabitliyi və təhlükəsizliyi təmin etmək 4. Reallığa uyğunlaşdırmaq 5. Milli maraqlara təsir göstərilir 6. Dəqiq coğrafi müəyyənləşdirmə 7. Yeni texnologiyaların yayılması 8. Daxili siyasətlə məhdudlaşmaq 9. Çoxtərəfli yanaşma 10. Münaqişənin tənzimlənməsi üsulu	1. Method of conflict regulation 2. To ensure stability and security in the world 3. The threat to security worldwide 4. Multilateral approach 5. The proliferation of technological know-how 6. National interests are affected 7. Interdependent world 8. To correspond to the reality 9. To be constrained by domestic politics 10. A clear geographic definition

VII. Yazılı tərcümə edin (Azərbaycan dilindən ingilis dilinə vizual-yazılı, sonra isə vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

Qloballaşma nədir?

<http://www.univer.omsk.su/omsk/socstuds/glob/index.html>

Qloballaşma – beynəlxalq əhəmiyyətli müxtəlif amillərin (məsələn, sıx iqtisadi və siyasi əlaqələr, mədəni və informasiya mübadiləsi) ayrı-ayrı ölkələrdə sosial gerçəkliyə getdikcə artan təsiri prosesidir.

Qloballaşmanın ən güclü amili bir çox ölkələrdə eyni zamanda fəaliyyət göstərən və yeni tarixi şəraitdən öz xeyrinə istifadə edən transmilli korporasiyaların mövcudluğunda özünü göstərən iqtisadi amildir. Amma güman etmək olmaz ki, qloballaşma bir növ müxtəlif növ proseslərin nəhəngləşməsi və ya qarışığıdır. Qloballaşma qlobal məkanda keyfiyyət dəyişikliklərini, ayrı-ayrı fərdlərin və ya bütövlükdə sivilizasiyaların qarşılıqlı əlaqəsinin və unikalığının yüksəlişini müəyyən edən obyektiv prosesdir.

Qloballaşmanın əsasında duran başlıca ideya ondan ibarətdir ki, bir çox problemlər milli dövlət səviyyəsində, yəni ayrı-ayrı ölkə və onun digər ölkələrlə beynəlxalq əlaqələri səviyyəsində adekvat qiymətləndirilə və öyrənilə bilməz. Əksinə, onları qlobal proseslər baxımından formalaşdırmaq lazımdır. Bəzi tədqiqatçılar bu məsələdə o qədər dərinə getmişlər ki, qlobal qüvvələrin (burada transmilli şirkətlər, digər qlobal iqtisadi qurumlar, qlobal mədəniyyət və ya müxtəlif qloballaşan ideologiyalar nəzərdə tutulur) ayrı-ayrı milli dövlətlərin gələcək mövcudluğunu sual altında qoya biləcək qədər gücləndiyini proqnozlaşdırırlar.

Bəziləri qloballaşmaya müxtəlif iqtisadi çətinliklərin əlacı kimi böyük ümidlər bəsləyirlər. Digərləri – antiqlobalistlər isə – ona sonsuz nifrət edir və onunla əlaqəli hər şeyi məzəmmət edirlər. Sözün əsl mənasında hər şey canlı müzakirə mövzudur – qloballaşma nədir, onun nə vaxt başladığı: qloballaşmanın son bir neçə onilliyin hadisəsi olub-olmaması, yoxsa bir xalqın Yer kürəsinin əks tərəfində yerləşən digər xalqlarla əlaqələrinin bərqərar olduğu bir vaxtda artıq qloballaşmadan danışmağın mümkün olub-olmaması ilə bağlı müxtəlif fikirlər var. Qloballaşma ictimai həyatdakı digər proseslərlə necə uyğunlaşır, onun yaxın və uzunmüddətli nəticələri nədən ibarətdir? Və nəyi qloballaşma adlandırmaq olar, nəyi yox? Rəylərin, yanaşmaların, qiymətləndirmələrin çoxluğu özlüyündə mövzunun hərtərəfli öyrənilməsinə zəmanət vermir. Qloballaşma təkcə kütləvi şüur üçün deyil, həm də elmi təhlil üçün çətin məsələyə çevrilmişdir.

İqtisadiyyatın qloballaşması

Bu günə qədər elmi və işgüzar dairələrdə “iqtisadi qloballaşma” termininin vahid və aydın tərfi formalaşmamışdır. İqtisadiyyatın qloballaşması dedikdə daha çox əmtəə, investisiya, kredit, məlumat axınlarının, insanlar və ideyalar mübadiləsinin sürətlə artması, habelə onların paylanması coğrafiyasının genişlənməsi başa düşülür.

Bu axınların sürəti, intensivliyi və nüfuz dərinliyi o dərəcədə artır ki, milli iqtisadiyyatlar bir-birindən qarşılıqlı şəkildə asılı olur. Milli iqtisadiyyatların elementləri (milli istehsalçılar, istehlakçılar, maliyyə və digər qurumlar) bilavasitə ümumi dünya iqtisadi məkanına inteqrasiya olunur. Nəticədə yerli istehsalçılar getdikcə daha çox xarici istehlakçılarla əlaqəyə girirlər. Müvafiq olaraq, onlar daxili bazarlarda milli istehlakçılar uğrunda mübarizədə xarici iqtisadi qurumlarla bərabər rəqabət aparmağa məcbur olurlar. Belə ki, əgər əvvəllər ayrı-ayrı milli iqtisadiyyatların əmtəə, kapital və investisiya axınının yüksəlişi formasında qarşılıqlı təsirində kəmiyyət artımı müşahidə olunurdusa, bu gün onların qarşılıqlı təsirində keyfiyyət dəyişikliyi baş verir.

Bununla bağlı dünya iqtisadiyyatının “beynəlmilləşməsi” və “qloballaşması” anlayışları arasında fərq qoyulur.

Birinci halda söhbət milli dövlətin əsas rolunu və milli iqtisadiyyatların nisbi muxtariyyətini saxlamaqla, iqtisadi inteqrasiyanın təsiri altında ayrı-ayrı milli iqtisadiyyatların qarşılıqlı asılılığının güclənməsindən gedir.

Qloballaşma isə milli iqtisadiyyatların vahid dünya iqtisadi sisteminin bir hissəsinə, yəni qloballaşan iqtisadiyyata çevrilməsinə gətirib çıxarır.

Bu, aşağıdakılar deməkdir:

- 1) milli iqtisadi subyektlərin fəaliyyətinin milli-dövlət birlikləri çərçivəsindən kənara çıxması;
- 2) “özəl” iqtisadi problemlər qlobal səviyyəyə yüksəlir – ayrı-ayrı ölkələrdə iqtisadi vəziyyətin və proseslərin inkişafı digər dövlətlərə də təsir göstərir.

3) müxtəlif dövlətlərin milli iqtisadi siyasətlərinin qlobal şəkildə əlaqələndirilməsi dünya iqtisadi sisteminin sabitliyinin şərti kimi aktuallaşır.

VIII. Tərcüməçi rolunda çıxış edin (hazırlıqlı birtərəfli şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

“One Global Economy, Two Sets of Rules”

By William J. Holstein, editor in chief of Chief Executive magazine

Q. What are the consequences of not speaking the same language about globalization?

A. We have a very distorted global economy. It is tilted. There's one consumer, which is the United States. All the other major countries are producers and net exporters. The United States consumes far more than it produces and has to borrow money from the rest of the world to finance that consumption. The rest of the world, particularly Asia, and particularly the central banks of Japan and China, provide a kind of vendor financing to the United States to enable it to continue buying their exports. You have a kind of Ponzi scheme that constitutes the global economy. Like any Ponzi scheme, it's not indefinitely sustainable. At some point, the world will run out of savings to finance American consumption, or the rest of the world will begin to doubt the ability of the United States to make good on its obligations. There will be a collapse of one kind or another.

Q. What should the American government be doing?

A. Insist that the rules of the World Trade Organization and the International Monetary Fund and all the various global institutions be observed. Japan is part of the Organization of Economic Cooperation and Development. It's supposed to be floating its currency. But it intervenes periodically in currency markets to manage the value of its currency. There ought to be some discipline.

Q. Why is it a problem if other people want to sell the United States their things and finance the purchases?

A. It's not a problem for a while. In fact, it feels really good for a while because you get free consumption. But as Warren Buffett has pointed out, in the long term, it turns you into a sharecropper. To finance the consumption, you keep selling off your assets.

Q. Aside from fiscal policies, what else should be done in response?

A. We need to have a strategy. When IBM sold its PC division to China, CEO. Sam Palmisano told The New York Times that IBM wants to be part of China's strategy. I don't blame him. If I were the head of IBM, I'd want to be part of China's strategy, too. But it raises an interesting question: If you ask an American CEO. if he or she wants to be part of America's strategy, none of them can answer the question, Because America doesn't have a strategy.

Q. In a nutshell, what should America's strategy be?

A. We have to maximize American strength. The United States is innovative. We have strengths in high technology, research and development and entrepreneurial undertakings. We should be making the investments in R&D, technology infrastructure and education to maintain and maximize those strengths.

IBM – International Business Machines

PC – Personal computer

CEO – Chief Executive Officer

R&D – business research and development (the department in a large company that is responsible for studying new ideas and developing new products).

IX. “Qloballaşmada əsas tendensiyalat” mövzusunda 5-7 dəqiqəlik tərcümə ilə məlumat hazırlayın və çıxış edin.

XII DƏRS

İNCƏSƏNƏT NƏDİR?

Sözlər və ifadələr

canlı / şən / ritmik musiqi	Upbeat music
xoş əhval	a good mood
tədqiqatçılar	researchers
müxtəlif musiqi növləri	different types of music
avtomobil stereosu	car stereo
yaxşı əhvalda olmaq	to be in a good mood
qəmli caz	gloomy jazz
məhkumlar / rok musiqiçiləri / tacirlər / ticarətçilər	doom merchants
özünü əzilmiş hiss etmək, pis əhvalda olmaq	to feel down
15 saniyəlik musiqi parçası	a 15-second snatch of music
qavramaya təsir göstərmək	to influence perceptions
həmkarlar	workmates
qavramaya pis təsir göstərmək	to affect perceptions
“xoş” səslər	“happy” sounds
dağıdıcı/səs-küylü dalğalar	crashing waves
çirtıldayan alov	crackling fires
quşların səsi	birdsong
pulemyotlar	machine guns
fişiltılı külək	whistling wind
sənaye/istehsal, maşın avadanlığı	industrial machinery
illüziya yaratmaq	to create the illusion
xoşbəxt, məmnun insanların əhatəsində olmaq	to be surrounded by happy, contented people
əhval və qavrama	mood and perception
musiqi və səslər	music and sounds
xoşbəxt, kədərli və ya neytral/ laqeyd olmaq	to be happy, sad or neutral
xoş musiqi; xoşagələn musiqi	the happy music

könüllülərin başlarına bərkidilmiş elektrik göstəriciləri	electrical sensors stuck to the volunteers heads
açmaq, aşkarlamaq, göstərmək	to reveal
əhvalı qaldırmaq və ya əhvaldan salmaq	to lift or deflate the mood
Qış sarayı	Winter (Zimniy) palace
bədii obraz	image
Köhnə Ermitaj	the Old Hermitage ['həmitidz]
əksi	reflection
gerçəkliyin ifadəsi	reproduction of reality
yağlı boyalarla rəngkarlıq	painting in oil
sərgi	exhibition
fəxri yer	place of honour
qravüra	engraving, print
heykəl	sculpture
şəkil	picture, painting, canvas
Asılma bağ	suspension garden
bədii kolleksiya	artistic collection
pavilyon zalı	pavilion hall
mozaika	mozaic
dənizin dibi	sea ground
qədim Roma	Old Roman
eksponatlar (sərginin)	exhibits/displays
incəsənət abidələri	monuments of art
interyerlərin çoxu	majority of interiors
Müvəqqəti hökumət	Provisional Government
Böyük Oktyabr sosialist inqilabı	the Great October Socialist Revolution
dəyərlər	values
bəzək əşyaları	articles of decoration
bombalanmalar	bombardments
qrafik əsər	graphic work / drawing
arxeoloji abidə	archaeological monument
sikkələr və medallar	coins and medals
tətbiqi sənət abidələri	monuments of applied arts
həvəskar musiqiçilər	amateur musicians

böyük orkestrlər	the great orchestras
səltənət	treasure
yaradıcı ifadə	creative expression
ciddi rəssamlar	serious artists
incəsənəti həyatının işi etmək	to make art their life work
incəsənət məktəbləri, bədii məktəblər	art schools
simfonik orkestrlər	symphony orchestras
tarixi və elmi muzeylər	history and scientific museums
iztirab vermək; əzab vermək; çaşdırmaq, tilsimə salmaq və s.	to bedevil [bi'devil]

ŞƏRH

Art və arts sözləri çoxmənalıdır.

İngilis dilində "art" sözü tək halda istifadə olunur və təsviri incəsənəti, rəsmi və heykəltəraşlığı əhatə edir, "arts" sözü cəm halında dillər, ədəbiyyat və tarix kimi mövzulara aiddir. Art is the making of paintings, drawings, and sculpture which are beautiful or which express an artist's ideas. Art is also used to refer to the paintings, drawings, and sculpture produced by artist. The arts are subjects such as languages, literature, or history, rather than science. The arts refers to the creation or performance of drama, poetry, or painting.¹

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. Təyinləri ingilis dilindən Azərbaycan dilinə şifahi tərcümə edin (vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

1. Art is the making of paintings, drawings, and sculpture which express an artist's idea.

2. The word "arts" refers to the creation or performance of drama, music, poetry, or painting.

¹ BBC English Dictionary. BBC English and Harper Collins Publishers Ltd, 1992.

3. The arts are subjects such as languages, literature, or history, rather than science.

4. The art is the skills you need in order to do something.

5. Science is the study of the nature and behaviour of natural things and the knowledge that we obtain about them.

6. A science is a particular branch of science, for example physics or biology.

7. Technology is the activity or study of using scientific knowledge for practical purposes.

8. A technology is the scientific equipment and methods used in a particular area of activity... computer technology.

II. Dinləyərək şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1 – cheerful music; 2 – a good mood; 3 – researchers; 4 – gloomy jazz; 5 – to influence perceptions; 6 – workmates; 7 – crashing waves; 8 – crackling fires; 9 – machine guns; 10 – industrial machinery; 11 – to create the illusion; 12 – electrical sensors; 13 – state company; 14 – a delightful invention; 15 – to lift or deflate the mood.

III. Vizual-yazılı tərcümə və tərcümə ilə nəqlətmə üçün tövsiyə olunur:

Upbeat music “makes you think everyone is happy”

By David Derbyshire

LISTENING to cheerful music can be one way to put you in a **good mood** on the way into work.

But beware – it can also make you think that everyone else feels just as happy as you do. So that ticking-off from the boss as you arrive smiling at your desk may come as something of a shock.

Researchers have found that listening to **different types of music** on an iPod or **car stereo** can dramatically change the way we think about others.

They say that listening to Girls Aloud or Beethoven’s Ninth can convince you that other people **are in a good mood** too.

But listening to **gloomy jazz** or songs by 1980s **doom merchants** such as Morrissey or Joy Division can make you assume that everyone else is **feeling down**.

Even a **15-second snatch of music** is enough to **influence perceptions** of strangers, **workmates** or friends, the study at Goldsmith's College, University of London, found.

And it is not just music that **affects perceptions**. Scientists found the same effect from **“happy” sounds** such as **crashing waves, crackling fires** and **birdsong** and **“sad” sounds** such as **machine guns, whistling wind** and **industrial machinery**.

The findings suggest that listening to upbeat music can make your day more bearable – and **create the illusion** that you **are surrounded by happy, contented people**.

Lead researcher Dr Joydeep Bhattacharya tested the effects of 120 sounds and songs on **mood and perception**. His team played 46 volunteers 15-second snatches of **music and sounds** before showing them a selection of faces and asking them to decide if each one **was happy, sad or neutral**.

Listening to sad music made the volunteers more likely to judge the faces as sad, while upbeat music made the faces appear happier.

The happy music included Take Five by Dave Brubeck, Mike Oldfield's Tubular Bells, Mark Knopfler's Theme To Local Hero and upbeat classical pieces by Bach, Handel and Beethoven.

Sad tunes include moody jazz tracks from the likes of Charlie Parker, modern classical works and rock from Deep Purple.

Electrical sensors stuck to the volunteers' heads revealed that music triggered a response in parts of the brain involved in visual stimuli.

If the music is happy then the next face a person sees is more likely to be perceived as happy, Dr Bhattacharya said.

He believes the effects could be more pronounced if people choose music they know **lifts or deflates their mood**.

IV. Musiqi haqqında 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

V. Dinləyərək vizual-şifahi, şifahi və ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

THE ARTS IN THE USA

Interest in art has increased greatly among Americans in recent years. Art festivals are held in many parts of the country each year, and in the big cities and in university towns throughout the nation, arts centers are established or being built. Called “the greatest performing-arts combine in the world,” the Lincoln Center for the Performing Arts in New York City, completed in 1969, houses the Metropolitan Opera Company, the New York Philharmonic Orchestra, the Juilliard School of Music, a repertory theater, and a library-museum.

Also of note is the John F. Kennedy Center for the Performing Arts in Washington, D.C. Overlooking the Potomac River, this marble sheathed complex houses three beautifully appointed theaters for opera, dance, drama and music. It is the home of the American Film Institute’s theater and the National Symphony Orchestra.

Music

Music of all kinds is extremely popular in the U.S.A. About \$827 million is spent annually on operas, musicals and concerts, and an additional \$86 million on classical records. Radio stations broadcast about 15,000 hours of musical programs weekly. Many programs are made up almost entirely of classical music. Symphony and opera are heard often on radio and television programs. Amateur musicians number in the millions and range from jazz buffs to classical devotees.

There are 1,463 symphony orchestras in the United States – the city of Los Angeles alone supports twenty. The New York Philharmonic and the great orchestras of Boston, Philadelphia, Cleveland and Chicago are known

Art and Sculpture

Many Americans study art for the sake of creative expression, and there are several million amateur painters and sculptors; others are serious artists who make art their life work. The nation has more than 500 art schools.

Nearly every town of any size has an art gallery, a museum, or both. Noted art museums include the National Gallery and the new Hirsh horn in Washington, D. C, the Metropolitan Museum (the nation's largest), the Museum of Modern Art and the Guggenheim Museum, all in New York; the Art Institute of Chicago; and the Museum of Fine Arts in Boston. Each year over 100 million persons visit the nation's 763 art, history and scientific museums.

VI. Dinləyərək yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1 – Qış sarayı; 2 – bədii kolleksiya; 3 – qrafik əsər; 4 – arxeoloji abidə; 5 – həvəskar musiqiçilər; 6 – bədii obraz; 7 – qravürə; 8 – Asılma bağ; 9 – eksponatlar; 10 – bəzək əşyaları; 11 – simfonik orkestrlər; 12 – tətbiqi sənət abidələri; 13 – tarixi və elmi muzeylər; 14 – yaradıcı əksi (creative reflection); 15 – gerçəklik.

VII. Dinləyərək şifahi tərcümə və yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. İncəsənət bədii obrazlarda gerçəkliyin yaradıcı əksidir, reproduksiyasıdır.

2. İncəsənət məharətdir, ustalıqdır, məsələni bilməkdir.

3. İncəsənət belə bacarıq, məharət tələb edən bir işdir.

4. Musiqi reallığı səslə bədii obrazlarda əks etdirən sənətdir, həm də bu sənətin əsərlərinin özüdür.

5. Heykəltəraşlıq oyma, döymə, təqib yolu ilə həcmli bədii əsərlər yaratmaq sənətidir; bu cür sənət əsərləridir.

6. Rəngkarlıq təsviri sənət, boyaların köməyi ilə bədii təsvirlərin yaradılmasıdır; bu sənətin əsərləridir.

7. Şəkil rəngkarlıq əsəridir.

8. Ədəbiyyat sənətin yazılı formasıdır, bədii əsərlər (şeir, nəsr, dram) toplusudur.

9. Muzey təbiət tarixi, maddi və mənəvi mədəniyyət abidələri kimi əşyaların toplanması, öyrənilməsi, saxlanması və nümayiş etdirilməsi, habelə maarifləndirmə və populyarlaşdırıcı (enlightening and popularizing activity) fəaliyyətlə məşğul olan müəssisədir.

VIII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Dünyanın bədii muzeyləri arasında Ermitaj fəxri yerə malikdir. Rusiyanın ən nəhəng muzeyində müxtəlif dövrlərə, ölkələrə və xalqlara aid iki milyon yarımından çox mədəniyyət və incəsənət abidəsi saxlanılır. Yalnız zadəganların dar dairəsi üçün əlçatan olan saray bədii kolleksiyasından tutmuş, milyonlarla insanın ziyarət etdiyi əsl xalq muzeyinə qədər – Ermitaj mövcud olduğu iki yüz ildən çox müddətdə belə bir yol keçmişdir. Ermitajın tarixi müasir muzeyin yerləşdiyi binaların tarixi ilə sıx bağlıdır. Örtülü keçidlərlə birləşən Qış sarayı və Ermitajın üç binası (şərti olaraq Kiçik Ermitaj, Köhnə Ermitaj və Yeni Ermitaj adlanan) əlamətdar memarlıq ansamblını təşkil edir.

Qış Sarayı. Qış sarayı 1754-1762-ci illərdə F.B.Rastrelli (1700-1771) tərəfindən möhtəşəm barokko üslubunda inşa edilmişdir. Sarayın içi bir neçə dəfə yenidən qurulmuşdur.

Ermitajın təməli. Ermitajın yaranma tarixi 1764-cü il hesab edilir, o zaman berlinli iş adamı Qotskovskidən alınmış iki yüz iyirmi beş rəsm əsərini saraya çatdırmışlar. Qotskovski Prussiya kralı II Fridrix üçün kolleksiya toplayırdı, lakin Yeddiillik müharibənin uğursuzluqları ucbatından kralın maliyyə vəziyyəti acınacaqlı vəziyyətdə idi və kolleksiya Rusiya İmperatoru II Yekaterinanın əlinə keçmişdir. Bunun ardınca xaricdən təkrar satışdan əldə edilən külli miqdarda rəsmlər gətirilir.

Rəsmlərdən əlavə, Ermitaj qravüralar, heykəllər, oyma daşlar, sikkələr və medallar, qobelenlər və zərgərlik məmulatları əldə etdi. O zamanlar saray muzeyi olan Ermitajın sərvətləri İmperatriçanın şəxsi əmlakı hesab olunurdu və onları seyr etmək çox az sayda insan üçün

əlçatan idi. Məktublarının birində II Yekaterina Ermitajın zənginliyi haqqında belə məlumat vermişdir: "Bütün bunlardan yalnız siçanlar və mən həzz alırıq..."

Kiçik Ermitaj. 1764-1775-ci illərdə J.-B.Vallen-Delamotun (1729-1800) layihəsinə əsasən memar Y.M.Felten (1730-1801) Qış sarayının yanında Ermitaj adlanan kiçik bir bina tikdirdi. Burada imperatriça qeyri-rəsmi qəbullar təşkil edirdi; sarayın at tövlələrinin damında yerləşən Asma bağa bitişik iki qalereyada bədii kolleksiyalar yerləşdirilər. 1856-cı ildə Yekaterina dövrünün bir neçə kiçik otağının yerində memar A.İ.Ştakensneyder (1802-1865) tərəfindən bu gün də mövcud olan Pavilyon zalı inşa edildi. Hazırda Pavilyon zalında XVIII-XIX əsrlərə aid italyan mozaikalarının gözəl kolleksiyası ("Dəniz dibi", "Romada sutkalar" mozaika masaları və s.) nümayiş etdirilir. Döşəmədə yığılmış və qədim Roma nüsxəsi olan mozaika (orijinalı Vatikan Muzeyində saxlanılır) 1847-1851-ci illərdə Romada təhsil almış rus mozaika rəssamları tərəfindən hazırlanmışdır.

Köhnə Ermitaj. Sonralar Köhnə Ermitaj adlandırılan "bina" daim artan sənət əsərləri kolleksiyasını yerləşdirmək üçün 1787-ci ildə Y.M.Felten tərəfindən inşa edilmişdir. XIX əsrdə hazırda XIII-XVI əsrlərə aid italyan incəsənəti sərgisinin yerləşdiyi ikinci mərtəbədəki zallar A.İ.Ştakensnayder tərəfindən köməkçi saray otağı kimi yenidən bəzədilmiş və bu bəzəyi bu günə qədər qoruyub saxlamışdır.

1837-ci ilin qışında sarayda üç gün davam edən yanğın baş vermiş və binadan yalnız yanmış divarlar qalmışdı. V.P.Stasov (1769-1848) və A.P.Bryullovonun (1798-1877) rəhbərliyi altında aparılan bərpa işləri əsasən 1839-cu ilin yazında başa çatdırılmışdı. Sarayın xarici görkəmi əvvəlki formada bərpa edilmiş, interyerlərin əksəriyyəti gec klassik üslubda yenidən işlənmişdir. Əsr yarımından çox müddətdə Qış sarayı çar iqamətgahı, sonra qısa müddət ərzində burjua Müvəqqəti hökumətinin yerləşdiyi məkan kimi xidmət etmişdir; Böyük Oktyabr Sosialist inqilabından sonra saray muzeyə çevrilmişdir.

Yeni Ermitaj. 1842-1851-ci illərdə V.P.Stasov və N.Y.Yefimov (1799-1851) Münhen memarı Leo Klensenin (1784-1864) layihəsinə uyğun olaraq xüsusi muzey binası – girişi atlantların heykəltəras

A.İ.Terebenev (1812-1859) tərəfindən hazırlanmış fiqurlarından ibarət beş metrlik boz qranit portiklə bəzədilmiş Yeni Ermitajı inşa etmişlər.

1852-ci ildə İmperator Ermitajının təntənəli açılışı olmuşdur. Lakin uzun müddət muzeyi ziyarət etmək hüququ verən biletlər saray idarəsi tərəfindən verilirdi; girişə icazə frak və mundir geyinmiş şəxslərə verilirdi; bütün yazılar fransız dilində yazılmışdı. Yalnız XIX əsrin ikinci yarısından etibarən muzeyə giriş nisbətən sərbəst olmuşdur.

Ermitaj 1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi illərində.

Müharibənin ilk günlərində bütün qiymətli əşyalar səliqə ilə qablaşdırılaraq təxliyə üçün hazırlanmışdı. Uralda uzaq arxa cəbhəyə 1118000 eksponat göndərilmişdi. Qalanları, əsasən bəzək əşyaları, Qış sarayının zirzəmilərində gizlədilmişdi. Faşistlərin hava bombardmanları və artilleriya zərbələri Ermitajın binalarına xeyli ziyan vurmuşdu. Belə ki, birbaşa mərmilə zərbələri nəticəsində Yeni Ermitajın atlantalar olan məşhur portik və Qış sarayının bəzi zalları zədələnmiş, pəncərələrdən şüşələr tökülmüş, rütubət və soyuqdan plafon və divar naxışları, yapmalar və qızıl suyuna salınmış əşyalar, bədii işlənmiş yığma döşəmələr zərər görmüşdür. Hələ blokada dövründə o aradan qaldırıldıqdan dərhal sonra başlamış bərpa işlərinin planları işlənib hazırlanmışdı. 8 noyabr 1945-ci ildə dörd illik fasilədən sonra muzey öz qapılarını ziyarətçilərin üzünə yenidən açmışdır.

Ermitaj bu gün. Hazırda Ermitaj kolleksiyalarında 2 milyon 600 mindən çox eksponat, o cümlədən 15 min rəsm, 12 min heykəl, 600 min qrafik əsər, 600 minə yaxın arxeoloji abidə, 1 milyondan çox sikkə və medal, 224000 tətbiqi sənət əsəri var. Muzeyi seyr etmək üçün 400-ə yaxın zal açıqdır.

IX. “Sənət” və ya “İncəsənət” mövzularının birində məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

XIII DƏRS

TERRORİZM

Sözlər və ifadələr

Mərkəzi Amerika, Amerikanın orta hissəsi	Middle America
sərt/qorxulu reallıq	grim reality
mərhəmət/sadəlövhlük, sakitlik dövrü/epoxası	the age of innocence
rəsmi dövlət adamları	federal officials
müstəqil ekspertlər/mütəxəssislər	independent experts
uğur, yaxşı kəşfiyyat işi və qanunçuluğun effektiv təminatının birləşdirilməsi	a combination of luck, good intelligence work and efficient law enforcement
çoxsaylı cəhdlər	scores of attempts
beynəlxalq terrorizm	international terrorism
otuz il əvvəl	three decades ago
“sol” partizan hərəkatları (sol istiqamətli)	leftist guerrilla movements
Latin Amerikasında “sağ” rejimlər	rightist regimes in Latin America
nisbətən/demək olar ki zədələnməmiş qalmaq	to remain relatively unscathed [ˈʌn ˈskeiðd]
davamlı toxunulmazlıq başa çatdı	continuing immunity ended
nəhəng beton və polad parçalar/hissələr	the hulking concrete and steel shreds
şüuruna çatdırmaq	to drive the point home
zəiflik/tez toxunma	the vulnerability [ˌvʌlnərəˈbiliti]
faktiki olaraq, mahiyyət etibarilə	virtually [ˈvɜːtʃuəli]
Oklahoma ştatından sabiq konqres üzvü	a former Oklahoma congressman
baş, beyin mərkəzi	think tank
oyadıcı signal	a wake-up call
terror səpmək	to sow terror
amansız/zəifləməyən terror hücumları dalğaları	the relentless waves of terrorist attacks

ön xətdə olmaq	to be on the front lines
zəif olmaq	to be vulnerable
terrorizmin sosial və siyasi təsirini pisləşdirmək	to worsen the social and political impact of terrorism
gələcəkdə (mümkün) hücumların qarşısını almaq və ya məhdudlaşdırmaq	to prevent or limit future attacks
açıq sərhədlər	open borders
qeyri-legal mühacirlərə nəzarətin çətinlikləri	the difficulty in monitoring illegal immigrants
hökumətin vasitələrinə fərdi əlçatanlıq hüququ və zəruriliyi	the right and necessity of individual access to government facilities
təhdidə nəzarət etmək və ya onu ciddi şəkildə məhdudlaşdırmaq	to control or seriously limit the threat
(şerifin) sabiq köməkçisi	former deputy assistant
terrorizmlə bağlı ümumi məsələlər üzrə prokuror/mühakim	attorney general for counterterrorism
əsas/başlıca qəsd etmələr	major inroads
rəsmi şəxslərin və müəssisələrin yaxşılaşdırılmış təhlükəsizliyi	improved security for the officials and installations
daha çox zəif, müdafiə olunmayan mülki obyektlərə/hədəflərə zərbə endirmək	to strike more frequently at soft, unprotected civilian targets
dəhşətə gətirən və tez-tez ortaya çıxan şəkillər	horrific and haunting ["hɔ:ntiŋ]] pictures
mühasirə	siege [si:dʒ]
gimnastika zalı	gym ['dʒim]
terrora məruz qalan girovlar	the terrorized hostages
qanlı yol, qanlı izlər	a trail of smeared blood
istənilən vaxt partlatmaq üçün (partlayıcı) düzəltmək	to be primed to blow up at any moment
detonatorla təchiz edilmiş kitab	a book rigged with a detonator
terrorçu qadın	the woman militant
terrorçu/təxribatçı – ölümə məhkum adam	a suicide commando
gəmini, təyyarəni qaçırmaq	to hijack, highjack
silahlı soyğunçu, təyyarə, gəmi qaçıran	hijacker

ŞƏRH

1. Terrorizm mövzusu kütləvi informasiya vasitələrində ən çox müzakirə olunan mövzulardan birinə çevrilmişdir və KİV-də çalışan tərcüməçi tez-tez terrorizm mövzusunda mətnləri tərcümə etməli olur. Commando (təxribatçı dəstənin döyüşçüsü), militant (döyüşkən) kimi sözlər terrorizm kontekstində Azərbaycan dilinə mənfi mənada tərcümə olunur.

2. Tərcüməçiyə xarici və Azərbaycan dillərində mətnləri tərcümə etmək, təkrar danışmaq və ümumiləşdirməklə yanaşı, müxtəlif nəşrlərlə bağlı annotasiyalar da yazmaq lazım gəlir.

Annotasiya sırf məlumat məqsədi daşıyan materialın son dərəcə yığcam xarakteristikasıdır.

Annotasiyaların iki növü var: təsviri (kitabın əvvəlində) və referativ (kitabın üz qabığında).

Annotasiyanın quruluşu:

1. Biblioqrafik təsvir (müəllif, kitabın adı, işlər və ya məqalələr, nəşrin yeri və tarixi).

2. Ümumi məlumatlar (materialın qısa xarakteristikası).

3. Üçüncü bənd qoşula bilər: əlavə məlumatlar (yazı və onun müəllifi barədə).

İcmal referatlar adətən təsviri və referativ annotasiyalardan ibarətdir.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. Cümlələri Azərbaycan dilinə tərcümə edin (əvvəlki cümlə təkrarlanmaqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

08 September 2004

Russian television has broadcast **horrific and haunting pictures** from inside the Beslan school during the three-day **siege**, showing the masked attackers with the **captive schoolchildren** – and bombs tied to basketball hoops in the gym.

The graphic video showed the 1,000 seated children and their teachers, some semi-naked in the heat, crowded into the gym and guarded by their captors who included masked and armed men and a woman in a black headdress.

The terrorised hostages were holding their hands behind their heads. One terrorist walked through the gym, packed with hostages, where **a trail of smeared blood** could be seen. Another crouched beside the bomb he was preparing that could **be primed to blow up at any moment**. A teacher in a red dress was helping two pupils move towards the door, filmed by a camera used by the attackers to record their crime.

One dressed in camouflage and a black hood stood with a boot on what the Russian NTV network said was **a book rigged with a detonator**. **The woman militant** stood in a doorway holding a pistol beside her head. There was also footage of a rocket-propelled grenade launcher lying on the floor.

One of the attackers was heard talking on a mobile phone at the end of the one-and-a half minute video. He was not speaking in Russian – a revelation that could boost the official theory that the hostage-takers were international terrorists.

More than 335 people – including 156 children – died in the dramatic and bloody end to the three-day siege, when Russian forces stormed the North Ossetia school where the hostages were held by **a suicide commando** calling for Chechen independence.

The images were shown soon after Russians had taken to the streets in their hundreds of thousands in rallies across the country to denounce terrorism, **people converged on Red Square**.

II. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Otuz il əvvəl	1. To prevent or limit future attacks
2. Rəsmi dövlət adamları	2. Rightist regimes in Latin America
3. Davamlı toxunulmazlıq başa çatdı	3. To drive the point home

4. Təhdidə nəzarət etmək və ya onu ciddi şəkildə məhdudlaşdırmaq 5. Gələcəkdə hücumun qarşısını almaq və ya onu məhdudlaşdırmaq 6. Latın Amerikasında “sağ” rejimlər 7. Dərk etdirmək; şüuruna çatdırmaq 8. Müstəqil ekspertlər 9. Uğur, yaxşı kəşfiyyat işi və qanunçuluğun effektiv təminatının birləşdirilməsi 10. Çoxsaylı cəhdlər	4. Independent experts 5. A combination of luck, good intelligence work and efficient law enforcement 6. Scores of attempts 7. Three decades ago 8. Federal officials 9. Continuing immunity ended 10. To control or seriously limit the threat

III. Azərbaycan dilinə yazılı və şifahi tərcümə edin (vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün, referat və annotasiya tərtib etmək üçün tövsiyə olunur):

The Moscow Times
21 April 1995

Terrorism Arrives In Middle America

Los Angeles Times

By Robin Wright and Ronald Ostrow

WASHINGTON – The World Trade Center. And now Oklahoma City.

Grim reality has been crowding steadily closer.

The age of innocence is ending as Americans realize that terrorism is no longer something threatening other people in other countries.

In fact, say **federal officials and independent experts**, it was an illusion from the beginning. A **combination of luck, good**

intelligence work and efficient law enforcement have prevented **scores of attempts** at terrorist acts over the last 25 years, according to the FBI.

“International terrorism” first entered the modern lexicon **three decades ago as leftist guerrilla movements** clashed with **rightist regimes in Latin America**. From there, it spread around the world.

But if America had **remained relatively unscathed** until the 1993 bombing of the World Trade Center in New York City, any hope of **continuing immunity ended** once and for all Wednesday.

The hulking concrete and steel shreds of the Alfred Murrah Federal Building **drove the point home** even more forcefully than the trade center bombing because of the very ordinariness of the target.

Hitting in America’s heartland – instead of a big, urban financial center – illustrates **the vulnerability** of virtually everyone. There is at least one almost identical federal office center in each of the 50 states.

“This shakes the fundamental faith people have in their security across this country”, said Dave McCurdy, **a former Oklahoma congressman** who served on the House Intelligence Committee.

From day-care centers in Dayton, to shopping malls in Seattle, cities and citizens are likely to feel more exposed and more vulnerable. And rightly so, experts say.

“Welcome to the 21st century, terrorist attacks in the United States are only going to get worse”, said Bruce Hoffman, a former terrorism specialist at the RAND **think tank** in Santa Monica, California, who now works at St. Andrews University in Scotland.

“The World Trade Center should have been **a wake-up call**, but it was instead widely seen as the act of amateurs and not a continuing threat. Because it worked in **sowing terror**, it was certain to happen again. This bombing takes that process one step further.”

To keep the threat in perspective, most experts do not expect that the United States will experience **the relentless waves of terrorist attacks** that shattered Lebanon and that are now sweeping over such countries as Algeria.

“We’re not on the front lines of a wave of mass terrorism in the United States,” said Paul Bremer, former head of the State Department’s Counterterrorism Office and now a consultant at Kissinger & Associates.

“We’re **vulnerable**, yes, but we have to be realistic. While we can’t protect every federal building in this country, from now on we’ll all be more careful.”

What could **worsen the social and political impact of terrorism** in the United States is the difficulty that both the government and the public will have in taking effective steps **to prevent or limit future attacks**.

Open borders, the difficulty in monitoring illegal immigrants, the right and necessity of individual access to government facilities and a host of other factors integral to American life hamper the ability **to control or seriously limit the threat**, experts said. “We’re very good investigators. We will be able to put together the fragments of that bomb and figure out what it was and the method of making it and who has that method. But we’ll have a problem in a free country preventing these attacks,” said Victoria Toensing, **former deputy assistant and attorney general for counterterrorism**.

Ironically, the Oklahoma City attack comes after major inroads in dealing with terrorism.

In 1994, there was not a single act of terrorism by either domestic or foreign groups in the United States.

But numbers can be deceiving.

“These statistics are not a reliable index of the threat,” said Philip Wilcox Jr., the State Department coordinator for counterterrorism, in congressional testimony this month.

“Terrorists have expanded their global reach and today all nations and continents are vulnerable. Moreover, as governments have **improved security for their officials and installations**, terrorists are **striking more frequently at soft, unprotected civilian targets**”.

IV. Mətnə aid sualları tərcümə edin və cavablandırın:

1. Sakitlik və mərhəmət dövrü ilə bağlı nə baş verir?
2. What actions have prevented scores of attempts at terrorist acts over the last 25 years according to the FBI?
3. “Beynəlxalq terrorizm” termini haradan meydana gəlib?
4. When did the continuing immunity end once for all?
5. ABŞ-də hər bir kəsin zəifliyinə nə dəlalət edir?
6. What do American people say in the connection with the terrorist attacks on the USA?
7. ABŞ-də ekspertlərin əksəriyyəti terror hücumları ilə bağlı nə düşünürlər?
8. Why are the continents and all nations are vulnerable today?
9. Terrorizm təhlükəsinin azaldılması üçün nə etmək lazımdır?

V. Tərcümə, referat və annotasiya tərtib etmək üçün tövsiyə olunur:

Infamy: Fighting Words of the War on Terror

New York Times Service

By William Safire

WASHINGTON – The first draft of President Franklin Roosevelt’s request to Congress for a declaration of war began, “Yesterday, December 7, 1941, a date which will live in world history.” In his second draft, he crossed out “world history” and substituted a condemnatory word that was far more memorable: **infamy**.

Though its adjective, **infamous**, was frequently used, the noun **infamy** was less familiar. It means “evil fame, shameful repute, notorious disgrace” and befitted the nation’s shock at the bloody destruction at Pearl Harbor, a successful surprise blow that was instantly characterized by the victim nation as a “sneak attack.”

The word, with its connotation of wartime shock and horror, was chosen by headline writers to label the terrorist attacks on New York and Washington that demolished the twin towers of the World Trade Center and a portion of the Pentagon. In newspapers and on television, the historical **day of infamy** was the label chosen, along with the more general “attack on America.”

The killers were *hackers*. This Americanism, origin unknown, was first cited in 1912 as *to kick up high jack*, which Dialect Notes defined as “**to cause a disturbance**”; 10 years later, a book about **hobos** noted “hijacking, or robbing men at night when sleeping in the jungles.” In the 1960s, as terrorists began seizing control of airliners, the verb *skyjack* was coined but it has since fallen into disuse.

These terrorists were *suicide bombers*, a phrase used in a 1981 Associated Press dispatch by Tom Baldwin in Lebanon about the driving of an **explosives-laden car** into the Iraqi Embassy. In 1983, Newsweek reported that “the winds of fanaticism have blown up a merciless throng of killers: the assassins, **thugs**, kamikazes – and now the *suicide bombers*.”

Kamikaze is Japanese for “**divine wind**,” a reference to a storm in the 13th century that blew away a fleet of invading Mongols. In World War II, the word described suicidal pilots who dived their planes into enemy ships. English has now absorbed the word: Al Hunt of The Wall Street Journal wrote that airline policy “was turned upside down by these *kamikaze fanatics*.”

Hunt, like President George W. Bush and many others, called these acts of murder-suicide *cowardly*. That is not a modifier I would use, nor would I employ its synonym *dastardly* (though FDR did), which also means “shrinking from danger.” If anything, the *suicide bomber* or *suicide hijacker* is *maniacally fearless*, the normal human survival instinct overwhelmed by hatred or brainwashed fervor.

Senseless and *mindless* are other mistaken modifiers of these killings: The sense, or evil purpose, of modern barbaric murder is to carry out a blindly worshipped leader’s desire to shock, horrify and ultimately intimidate the target’s civilized compatriots.

Another word that deserves a second look is justice. Both Senator John McCain and the Bush adviser Karen Hughes called for “*swift justice*” to be meted out to the perpetrators, ordinarily a sentiment widely shared. But the columnist Charles Krauthammer wrote: “There should be no talk of bringing these people to “*swift justice*”. ...An open act of war demands a military response, not a judicial one.”

The leading suspect at the center of the terror campaign is Osama bin Laden. The bin, meaning “son of,” is not capped; Westerners have chosen not to capitalize the Arabic just as they have often chosen to capitalize the Hebrew *Ben*, which has the same meaning.

This has nothing to do with correctness: it is strictly idiosyncratic convention, varying among regions and stylists. Bin Laden has been given a shorthand, bogus title, much like *vice overlord, fugitive financier and drug kingpin*: His is *terrorist mastermind*.

The name of his organization, *el Qaida*, means “the base,” in looser modern Arabic, “the military headquarters.” His host in Afghanistan is the *Taleban*, a religio-political group whose name means “those who seek.” The Arab word *taleb*, “student,” has been given a Persian suffix, *an*, which is an unusual amalgam or was a mistake.

The Taleban **harbors** bin Laden and the base of his organization. That is now becoming a political verb with a vengeance. “We will make no distinction,” Bush said, “between the terrorists who committed these acts and those who **harbor** them.” A key sense of the verb to **harbor** is “to give shelter and concealment to wrongdoers.” The next day, Bush used the noun form creatively: “This is an enemy that thinks its **harbors** are safe, but they won’t be safe forever.”

That was an extension of the noun’s present meaning of “place of shelter, haven, port” to “place where evildoers think they are out of reach of punishment.”

Finally, the word *terrorist*. It is rooted in the Latin *terrere* “to frighten,” and the *-ist* was coined in France to **castigate** the perpetrators of the Reign of Terror. Edmund Burke in 1795 defined the word in English: “Those hell-hounds called *terrorists*... are let loose on the people.”

The sternly judgmental word should not be avoided or euphemized. Nobody can accurately call those who plotted’, financed and carried out the **infamous** mass slaughter of Sept. 11 *militants, resistance fighters, gunmen, partisans or guerrillas*.

The most precise word to describe a person or group who murders even one innocent civilian to send a political message is *terrorist*.

infamy – 1) rüsvayçılıq, biabırçılıq; 2) utanerverici rüsvayçı davranış; 3) alçaqlıq, rəzalət

to cause a disturbance – nizamsızlıq yaratmaq

hobos – avaralar

explosives-laden car – içinə partlayıcı qoyulmuş maşın

thug – quldur, başkəsən, xuliqan

“divine [di'vain] wind” – heyrətli, ilahi külək

to harbor (harbour) – sığınacaq vermək, sığındırmaq

to castigate – cəzalandırmaq, söymək, tənqid etmək

to mete – təyin etmək, ayırmaq.

VI. Dinləyərək yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Britaniya parlamenti; independent experts; beynəlxalq terrorizm; three decades ago; zəiflik; to drive the point home; terrorçu hücumların qarşısını almaq; to strike more frequently at unprotected civilian targets; terrora məruz qalan girovlar; major inroads (başlıca qəsd etmələr); istənilən anda partlatmaq; scores of attempts; kütləvi qırğın silahını quraşdırmaq; to contain bombs cross-section diagrams; dəqiq ölçülər (exact dimensions); global təmizlənmə; to come to the conclusion; ABŞ Müdafiə nazirliyi (... Department...).

VII. Mətni Azərbaycan dilindən ingilis dilinə tərcümə edin (hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

11 sentyabrda siz nə edirdiniz?

Dünənki dinləmələrin qapalı olması misilsiz idi. Ağ Ev nümayəndələrinin izah etdikləri kimi, bu, komissiya üzvlərinin prezident və vitse-prezidentlə söhbəti zamanı dövlət sirri təşkil edən məsələlərin qaldırılması ilə izah olunur. Dinləmələrdən əvvəl sualların dəqiq siyahısı məlum deyildi, xüsusən də komissiyanın hər bir üzvü istədiyi sualı verməkdə sərbəst idi. Dinləmələrdən sonra mətbuat üçün bütün şərtlər ən ümumi xarakterli olduqca qeyri-müəyyən formada verildi.

Bununla belə, komissiyanın keçmiş, açıq iclaslarının məzmunundan çıxış edərək, jurnalistlər dinləmələrin gedişatını az-çox modelləşdirməyə nail olmuşlar. Komissiyanın üzvü, keçmiş demokrat senator Bob Kerreyin dediyinə görə, mahiyyətə keçmiş prezident və vitse-prezident Bill Klinton və El Qora verilmiş suallar təkrarlanmışdır (yeri gəlmişkən, onlar da komissiyanın qapalı iclasında çıxış etmişlər, lakin onların ifadələri qeydə alınır), amma bir istisna olmaqla – Buş və Çeyni cənablarına əlavə sual verilmişdi: 11 sentyabr 2001-ci ildə siz nə edirdiniz?

**VIII. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:
Terrorçular üçün hədiyyə**

Hərbi idarə nüvə silahının nə cür yaradılmasından danışdı
İzvestiya

18 aprel 2002-ci il

Yelena Şesternina

Böyük Britaniya Müdafiə nazirliyi ətrafında qalmaqla yaranmışdır. Britaniyanın hərbi idarəsinin arxivində atom bombası yaratmaq üçün ətraflı təlimatların olduğu ortaya çıxmışdır. Özbaşına nüvə silahı yaratmaq istəyən terrorçular üçün bu məlumat kifayət qədər yararlı ola bilər.

Britaniya Dövlət Arxivinə baş çəkən hər kəs nüvə silahının yaradılması ilə bağlı ən müfəssəl təlimatları ala bilər, müvafiq texniki təlimat əlverişli isə kütləvi qırğın silahlarını təkbaşına quraşdırmağa cəhd edə bilər. Sərbəst şəkildə əldə edilə bilən sənədlərdə bombanın ən kəsiyinin sxemləri, dəqiq ölçüləri, partlayışla nəticələnən zəncirvari reaksiyaya səbəb olan qurğu daxil olmaqla onun komponentləri üçün istifadə olunan materialların siyahısı var. Mütəxəssislərin təsdiq etdikləri kimi, bu cür müfəssəl təlimatları rəhbər tutaraq, "kustar üsulu" bomba yaratmaq çətin olmayacaq.

Bundan başqa, Britaniya hərbi idarəsi bombanın ölkəyə gətirilmə yollarını ətraflı əks etdirən sənədləri dövlət arxivinə yerləşdirərək terrorçulara növbəti "hədiyyə" vermişdir.

Bir vaxtlar nüvə silahının hazırlanması ilə məşğul olan mühəndis Brayan Bernell əmindir: "Bu sənədlərin məxfiliyi qətiyyətlə"

açılmamalı idi. Üstəlik, 11 sentyabr hadisələrindən sonra onlar sərbəst istifadədən çıxarılmalı idilər”. Müxalifət – mühafizəkar – partiyanın nümayəndələri belə sənədlərin əlçatan arxivlərdə görünməsini "terrorçulara dəhşətli pulsuz hədiyyə" adlandırmışlar.

İngilislərin ehtiyatsızlığı ABŞ-nin 11 sentyabr hadisələrindən sonra gördüyü ən sərt “preventiv tədbirlər”lə ziddiyyət təşkil edir. Amerikalılar terrorçular tərəfindən kütləvi qırğın silahları yaratmaq üçün hansısa şəkildə istifadə oluna biləcək məlumatları ehtiva edən bütün dövlət saytlarında “qlobal təmizləmə” həyata keçirmişlər. Müvafiq məlumatları ehtiva edən kitablar satışdan və kitabxanalardan çıxarılmışdır. Qırx-əlli il əvvəl buraxılısalar belə. Hətta kondisioner sistemlərinin quruluşu ilə bağlı məlumatlar İnternetdən silinmişdi, çünki ventilyasiya vasitəsilə qarayara sporlarını yaymaq çox asandır.

Böyük Britaniyada belə kəskin tədbirlər müzakirə olunmur. Ola bilsin ki, indiki qalmaqaldan sonra vəziyyət dəyişəcək. Britaniya Müdafiə nazirliyinin mətbuat xidmətinin əməkdaşı Kler Kridlend "İzvestiya"ya müsahibəsində demişdir: "Sözügedən sənədlər 1940-cı illərin sonlarında yazılıb və yayılıb. Əlli il ərzində onları sərbəst əldə etmək mümkün olub. Biz əlli il əvvəl nə terrorçular, nə də “yarmaz dövlətlər” barədə düşünmürdük. İndi Müdafiə nazirliyi konkret sənədlərin təhlili və onlara girişin bağlanıb-bağlanmayacağına qərar verilməsi məsələsinin həlli ilə məşğuldur. Hələlik yekun nəticəyə gəlməmişik və hansı qərarın verilməyini deyə bilmərəm. Bu günə qədər Müdafiə nazirliyi öz işində məlumatların məxfiliyi barədə 1958-ci ildə təsdiqlənmiş sənədi rəhbər tutur. ABŞ-nin terrorçular tərəfindən istifadə oluna biləcək bütün məlumatları hökumət qurumlarının saytlarından silmək qərarına gəlincə, mən bunu şərh edə bilmərəm. Amerikalılar nə edirlərsə, bu onların öz işidir”.

IX. Mətni yazılı tərcümə edin, verilmiş tərcümə ilə müqayisə edin, sonra isə mətni abzaslar üzrə şifahi tərcümə edin (ardıcıl tərcümə, tərcümə vərdişlərinin möhkəmlənməsi üçün istifadə edilə bilər):

Terrorizmə qarşı maliyyə savaşı ***Rusiya bu savaşıda layiqincə iştirak edə bilərmə?***

Moscow News

Andrey Sotnik, i.e.n.

“Böyük səkkizliyin” sənaye ölkələrinin maliyyə nazirləri bu yaxınlarda Vaşinqtonda xüsusi olaraq terrorizmin maliyyələşdirilməsi kanallarının aradan qaldırılması yollarını müzakirə etmək üçün bir araya gələrək beynəlxalq komitəyə “çirkli pullar”la mübarizənin tamamilə yeni – hərbi – miqyas aldığı göstərmişlər. Rusiyanın da bunu nəzərə alması son dərəcə vacibdir. Heç də hamı bilmir ki, Vaşinqtonda keçirilən bu görüş qədər maliyyə müstəntiqləri tərəfindən mürəkkəb iş görülmüşdür. Avropadan ABŞ-yə bir neçə terrorçunun gəldiyi müəyyən edildikdən sonra FİB dərhal agentlər və maliyyə analitiklərindən ibarət qrupu Almaniyaya, Fransa və Britaniyaya göndərmişdir. İstintaq qrupuna həmçinin MKİ, Pentaqon, ABŞ hərbi kəşfiyyatı və Milli Təhlükəsizlik Agentliyi ilə sıx əlaqələri olan kvaziməxfi federal xidmət – FinSEN üzvləri də daxil idi.

İlk növbədə terrorçuların hesablarını necə ödədiklərini araşdırmaq lazım idi. Onlardan ən azı beşinin müxtəlif vaxtlarda Hamburqda yaşadığı, qrup üzvlərindən birinin isə ABŞ-də Almaniya pul köçürmələri aldığı məlum olmuşdu. Bu səbəbdən Hamburqun Mammoun Darkazanlı Import-Export şirkəti digərləri ilə birlikdə ciddi nəzarətə götürülmüşdür. Onun sahibi Məmun Darkazanlı 1995-ci ildə Mahmud Səlimin (Usamə Ben-Ladenin “Əl-Qaidə” təşkilatının maliyyə məsələləri üzrə rəhbəri) adına bank hesabı açmışdır. Birgə araşdırmanın təsirli nəticələri Almaniyanı çirkli pulların yuyulmasına qarşı istintaqın işini əlaqələndirən mərkəzləşdirilmiş maliyyə kəşfiyyatı bölməsi yaratmağa sövq etmişdi (bundan əvvəl Almaniya yalnız federal Länder-in müvafiq şöbələri var idi).

Avropa dövlətləri terrorçuların maliyyələşdirildiyi maliyyə kanallarını izləyirlər. İsveçrə Bank Komissiyası digər istintaq departamentləri arasında Misirin Fundamentalist Müsəlman Qardaşlıq Təşkilatı ilə əlaqəli olan Al-Tagwa İsveçrə-Baham şirkəti ilə rastlaşdı. Ben-Ladenin Nauruda Malta, İsveçrə və bir sıra başqa ölkələrdə

filialları olmaqla Al-Tagwa Bank adlı bankın sahibi olduğu məlum olmuşdur. İsvəçrə hökuməti Ben-Ladenin Kayman adaları və Kürasaoda (Karib dənizində Hollandiya Antil adalarının ən böyüyü) maliyyə şirkətlərinə sahib olduğunu bildirmişdir.

Birləşmiş Ştatlar hökuməti dərc olunan siyahıda Amerikada terror təşkilatlarından hər hansı biri ilə əlaqəsi olan hər bir korporasiya, fərdi və ya xeyriyyə təşkilatının aktivlərinə həbs qoyulacağı barədə xəbərdarlıq etmişdir. ABŞ-də 30, xaricdə isə 20 hesab dərhal, növbəti həftə ərzində isə təxminən 500 hesab dondurulmuşdur.

Bir sözlə, ABŞ-də terror aktlarının təşkilatçılarına qarşı hərbi əməliyyatlardan əvvəl hərtərəfli kəşfiyyat aparılmış və mühüm məlumatlar toplanmışdır. Bu, beynəlxalq terrorizmə qarşı müharibə elan edənlərin niyyətlərinin nə qədər ciddi olduğunu göstərir. Bu cür hazırlıqsız müharibə Çeçenistanda olduğu kimi, hərbi əməliyyatların qeyri-müəyyən müddətə uzanmasına imkan verən milli biznes formasından başqa bir şey deyildir.

Dünya birliyi belə nəticəyə gəlməyə məcbur olmuşdur ki, terrorizmin bu qədər uğurla yayılmasının səbəblərindən biri ofşor banklar vasitəsilə həyata keçirilən kölgə pul köçürmələridir. Rusiyanın da bundan dərs götürməsi pis olmazdı.

Financial War against Terrorism ***Can Russia be an efficient fighter in it?***

The Moscow News

By Andrei Sotnik, Cand. Sc. (Econ.)

The finance ministers of the Group of Eight industrial nations recently met in Washington expressly to discuss ways of cutting off the financial channels of the terrorists, signaling to the international community that the struggle against dirty money has entered a fundamentally new – military – stage. It is supremely important for Russia to appreciate this.

Not everyone knows that the Washington meeting had been preceded by vigorous work on the part of financial investigators. After establishing that several terrorists had come to the United States from Europe, the FBI at once dispatched a group of agents and

financial analysts to Germany, France, and Britain. The investigators include men from FinCEN, a quasi-secret federal service closely associated with the CIA, the Pentagon, U.S. military intelligence, and the “National Security Agency. One line of the search was to trace the means the terrorists used to pay their bills. It has been established that at least five of them lived in Hamburg at various times, and that one of them received in the United States money transfers from Germany. That is why the Hamburg-based Mamoun Darkazanli Import-Export, among other companies, is under scrutiny. Its owner, Mamoun Darkazanli, opened a bank account in 1995 for Mahmud Salim (the financial chief of Osama bin Laden’s al-Qaeda organization). The inspiring of the joint probes have prompted Germany to set up a centralized financial intelligence division that coordinates investigative work to combat money laundering. (Germany previously had only respective services in the federal Länder).

The European states are tracing the financial channels through which the terrorists got their funding. The Swiss Banking Commission, among other investigative bodies, has hit on a Swiss-Bahamian company, Al-Tagwa, associated with Egypt’s Muslim Brotherhood fundamentalist organization. It was discovered that bin owns a bank in Nauru called Al-Tagwa Bank, with branches in Malta, Switzerland, and some other countries. The Swiss authorities say bin Laden owns finance companies on the Cayman Islands and on Curacao [the, largest island of the Netherlands Antilles in the Caribbean Sea].

The United States has warned that it will attach the American assets of any corporation, private individual, or charity that has ties with any of the terrorist organizations on the published list. Thirty accounts in the United States and 20 outside it were frozen right away with 500 more attached within the following week.

In short, military operations against the perpetrators of the terrorist attacks I in the United States were preceded by thorough intelligence-gathering spadework. This shows how serious are those who have declared war on international terrorism. A war without

such preparations is no more than a form of national business that would allow hostilities to drag on indefinitely as in the case of Chechnya.

The world community is bound to conclude that one of the reasons why I terrorism has been spreading so successfully is opaque settlements via offshore I banks. This is a lesson Russia ought to heed.

X. "Terrora qarşı maliyyə müharibəsi" mövzusunda 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və tərcüməçi qismində çıxış edin:

Financial War against Terrorism

Continued

The September 11 terrorist attacks in New York and Washington have dramatically changed the tasks and functions of financial investigation services. Now FATF [the Paris-based Financial Action Task Force, the arm of the 29-nation Organization for Economic Cooperation and Development combating money laundering] is a key instalment in the present war against terrorism. FATF is just about to be empowered to track the movement of funds earned perfectly legally but used to finance terrorist activities. A la guerre à la guerre!

Russia has declared itself willing to join the war against international terrorism. Can it be an efficient fighter in this war?

It took Russia two years just to adopt a Law on Combating Money Laundering. It took FATF just two weeks to drastically change its functions. The world community won't wait until Russia takes these changes into account. Fortunately the Kremlin is quite capable of taking prompt action. It can, for example, set up within the Presidential Staff a group to be vested with relevant powers by presidential decree. The group would admittedly face the key problem of its members' professionalism, as the country has no more than three dozen or so specialists qualified to take part in international financial investigations. And most of them work in organizations that have tarnished images owing to their involvement in financial scams like the one in which the Bank of New York had a hand.

Apart from that, our relations with FATF are not exactly cloudless. Some of its latest sessions were attended by Russian envoys whose personal bank accounts had been frozen by court, rulings in Luxemburg in 1995, and in Germany and the United States in 1996-1998.

For all that, Russia must join the financial investigations being carried out by the special services of other countries if it is to get an answer to the question: Are Chechen gunmen agents of international terrorism financed by the organizations under international investigation? Unfortunately, it might also emerge that the financial springs of the Chechen war are funds embezzled from the Russian federal budget and the ill-gotten profits of some Russian companies and their off shore affiliates. This would mean that there are quite a few influential people in this country who would hate to see Russia participate in a world wide financial war against terrorism.

XIV DƏRS

HAVA İLƏ SƏYAHƏT

Sözlər və ifadələr

sonuncu film; bu yaxınlarda ortaya çıxmış film	The recent movie
son nöqtə; son dayanacaq; son quruluş	the Terminal
filmin, əsərin qəhrəmanı	the character
hava limanının rahatlıqları	airport amenities
xoş hallıq; gözəllik, lütfkarlıq	amenity [ə'mi:niti]
qəlyanaltılar; qida məhsullarının satışı və qidalanma yerləri	food courts
baqajın göndərildiyi, gəldiyi yerlər və itmiş baqaj yerləri	places for departures, arrivals and lost luggage
sonuncu/yeni əlavə mədəni məhsullar/hadisələr	recent byproducts of a culture
dramatik və ya komik/gülməli nəqliyyat vasitəsi	a dramatic or comic vehicle
təyyarələrin iştirakı ilə filmlər	“Airplane” movies
gerçəkliyin / real həyatdan televiziya serialları	the reality television series
konvergensiya/iki dəyişikliyin birləşməsi	the convergence of two changes
genişlənmiş təhlükəsizlik zolaqları; plandankənar yoxlamalar; partlayıcı axtaran silahlı əsgərlər və itlər	the extended security lines, random searches, armed soldiers and bomb-sniffing dogs
anonim/qeyri-müəyyən fon/səviyyə	anonymous background
tələtümlü ön tərəf / ön səhnə	the anxious foreground
şübhəli şəxslər və potensial/mümkün qurbanlar	suspects and potential victims
dolaşıqlıq	a tangle
Amerika dəyərləri	American values
terror aktları	the terrorist attacks
terrorizmlə sonsuz müharibə	unending war on terror

hava limanının fərqli/səciyyəvi mədəniyyəti	a distinct airport culture
mədəniyyətsizliyin hansısa mədəniyyəti	a culture of nonculture
toplamaq; toplaşmaq	to congregate
ümumi məkan	generic space
müasir/çox müasir paytaxt	the postmodern metropolis
məxfi oyunlar; cəsarətlilər üçün oyunlar	Confidence Games
humanitar elmlər, ilahiyyat və memarlıq professoru	a professor of humanities, religion and architecture ['ɑ:kitektʃə]
ayrıca/müstəqil yerləşdirmələr	separate locations
hekayələr; nəql etmələr	narratives
açıq yol romantikası	the romance of the open road
mühacirlər ölkəsi	a nation of immigrants
yenilənmə və aşkarlanma	reinvention and discovery
qaralar / qaradəriliyə üçün kilsə	the black church
səyahətlər üçün təhlükəli olan	to be unsafe to hitchhike
uçuşlar üçün mümkün	affordable to fly
özünüaşkarlama	self-discovery
(fr.) günün müəyyən edilməsi	the setting du jour (Fr.)
ehtirash istək (nəyi isə)	longing
sərgüzəşt	adventure
intriqa	intrigue
müharibəyədək; (amer.) ABŞ-də vətəndaş müharibəsinə qədər	ante-bellum ['ænti'beləm]
kütləvi gediş	exodus [eksədəs]

ŞƏRH

1. Son illərdə “Hava limanı” mövzusu tez-tez qəzet və jurnallarda müzakirə olunur. Müxtəlif səbəblərdən müxtəlif ölkələrdən gələn sərnişinlər hava limanlarında uçuşlarını gözləməli və gözlənilməz çətinliklərin öhdəsindən gəlməli olurlar. Əcnəbilərlə əlaqə uçuşun gecikməsi ilə bağlı irad və şikayətləri tərcümə etməli olan tərcüməçilərin köməyi ilə həyata keçirilir.

“The Airport as a laboratory” məqaləsində deyilir ki, “...many travellers already know: Airports have become their own worlds, laboratories for the latest forms of nourishment, commerce, entertainment, information, romance and fear”.

2. “Aircraft” ismi və “Air Force” söz birləşməsinin tərcüməsinə və fellə uzlaşmasına diqqət yetirin.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Dinləyərək yazılı tərcümə edin:

1) airport amenities; 2) places for arrivals; 3) lost luggage; 4) “Airplane” movies; 5) the reality television series; 6) the extended security lines; 7) random searches; 8) armed soldiers; 9) bomb-sniffing dogs; 10) suspects and potential victims; 11) American values; 12) the terrorist attacks; 13) generic space; 14) Confidence Games; 15) narratives; 16) a nation of immigrants; 17) reinvention (обновление) and discovery; 18) to be unsafe to hitchhike; 19) affordable to fly.

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. An airport is a place with buildings, facilities, and runways, where aircraft take off and land.

2. An aircraft is a vehicle which can fly, for example an aeroplane or a helicopter.

3. An airfield is a small area of ground where aircraft take off and land.

4. Luggage is the suitcases and bags that you take when you travel.

5. Facilities are buildings or equipment provided for a particular purpose.

6. A terminal is a place where vehicles, passengers, or goods begin or end a journey.

7. Takeoff is the beginning of a flight, when an aircraft leaves the ground.

8. Landing is an arrival of an aircraft or boat on the ground.

9. Landing gear [gɹə] (undercarriage) is a set of wheels and other parts which support a plane when it is on the ground and make it possible to take off and land.

III. Vizuall-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

The Airport as a Laboratory

The New York Times

New York

By John Leland

In the recent movie “The Terminal,” the character played by Tom Hanks **gets stuck** in Kennedy International Airport for nine months, and discovers what many travelers already know: Airports have become their own worlds, laboratories for the latest forms of nourishment, commerce, entertainment, information, romance and fear.

As airport amenities and food courts have expanded, and security concerns have increased the time people spend in them, terminals have become more than **places for departures, arrivals and lost luggage**, yet remain less than destinations – without local history, tradition, religion or dialect, but borrowing bits of each of these from the people coursing through them.

“The Terminal” is just one of several **recent byproducts of a culture** that is slowly absorbing the sense that in a post-9/11 world, airports are neither what they once were, nor fully evolved into a singular something else. Where airplanes once served as a **dramatic or comic vehicle (“Airplane” movies**; the Harrison Ford thriller “Air Force One”), the airport itself has become the star.

There is also **the reality television series** “Airline,” which follows the strange experiences of Southwest Airlines personnel at Los Angeles International Airport and Midway Airport in Chicago. A surprise hit on the A&E channel, it began its second season last week. And Heather Locklear and Blair Underwood will headline an autumn NBC series called “LAX,” set in Los Angeles International.

This new interest in the airport as dramatic stage reflects **the convergence of two changes** in airports themselves. Since 2001, the **extended security lines, random searches, armed soldiers and bomb-sniffing dogs** have pushed the airport from the **anonymous background** of modern travel into **the anxious foreground** where we are all both **suspects and potential victims**.

More than that, the airport now sits at the center of a **tangle of American values** that have been called into question by **the terrorist attacks and unending war on terror**: mobility, anonymity, rootedness, nationalism, diversity, homogeneity and globalism.

“I would say we’re in an era where there is a **distinct airport culture**,” said Pico Iyer, who has written extensively about life inside terminals, particularly at Los Angeles International. “They represent an image of the way more and more cities are going. It’s a **culture of nonculture**. They’re places where people from hundreds of countries **congregate**, not communicating, thrown together in **generic space**, I think they’re **the postmodern metropolis**.”

That is to say, functionally points of transition, they have become so culturally as well. “There’s an odd sense of being nowhere,” said Mark Taylor, author of “**Confidence Games: Money and Markets in a World Without Redemption**” and a **professor of humanities, religion and architecture** at Williams College and Columbia University. “It’s almost as if they’re designed to transport you without a sense of movement.”

In America, for instance, you leave one airport, Thylor said, and the one you land in looks exactly the same, with the same stores, fast food and cable news on television. He suggested that airports are not separate locations but nodes in a network of similar terminals, which collectively are crossed by currents of information, commerce, disease and risk.

The fixation on airports in popular film and television marks a twist in one of America’s central continuing **narratives: the romance of the open road**. In a **nation of immigrants**, without great cathedrals or local mythologies, the road has been a founding

metaphor, a stand-in-for **reinvention and discovery**. Slaves in the **antebellum** South built one of early America’s greatest institutions, **the black church**, around the biblical stories of **exodus**. Emerson began American letters with the belief that man is great “not in his goals but in his transitions” – a literary analog to the road.

Like the road, the airport is a non-place, something encountered on the way to going somewhere else, better measured in time – always too long – than in square feet. Now that it is **unsafe to hitchhike**, and **affordable to fly**; the terminal makes a better canvas for transition or **self-discovery**. As such, it is **the setting du jour** for our narratives of **romance, longing, adventure and intrigue**.

IV. Mətnə aid 5 sual hazırlayın, onları tərcümə edin və cavablandırın.

V. Vizual-yazılı tərcümə və annotasiyanın hazırlanması üçün tövsiyə olunur:

Airport Comfort Arrives

The Moscow News № 17-18

15 May 2008

By Tom Washington

Travel

Travelling with babies and children has never been easy, and dealing with Russian officialdom is rarely straightforward either. When you combine these two factors you have the recipe for some nightmarish times. Fortunately, Moscow airports – with the introduction of special “Mother and Child Rooms” – have taken measures to make travel with young ones less of a painful experience.

“Overall the airports in Moscow, like many restaurants in town, have recognized the need to provide something for children and to give their parents a bit of a break,” a Family coordinator for the British Women’s Club told *The Moscow News*.

Yes, it’s true: Sheremetyevo, Domodedovo and Vnukovo all offer free, 24-hour supervisory service to the children of travel weary

parents. Conditions of use vary, but if you meet your airport's criteria then your child could be looked after by a caretaker. These facilities are located in the general airport, before the passport and customs clearance stages.

Sheremetyevo offers small, enclosed rooms in each terminal for children declared to be of good health. This generally involves a trip to the airport's medical service for a check up. It is available for children up to five, and depending upon who you ask only children under three years old must be accompanied. A worker at the mother and child room in Terminal 1 told The Moscow News that there is usually a limit of one child per adult, but that "if there is more than one child with a mother and they are under five then it is alright to have one mother and three children, or something like that." Conflicting messages give hope for flexibility, and Sheremetyevo is probably the most accommodating for lone parents with more than one child.

Domodedovo's children's room is located on the second floor and offers childcare up to the age of 8, disabled children up to 14. You have to show your boarding pass and listen to the rules (given in Russian). But it seems popular with the parents. Domodedovo's press secretary, Eugenia Bekmambetova said: "The children's play area has everything a normal kindergarten has: a ball pit, play house and tables for drawing... There is a sanitary area that offers toilets for the children, washing facilities, an eating area, cots and diaper changing facilities. There is also a microwave to warm up food."

This may sound like a veritable haven of delegated responsibility from the parents to the play supervisors, but the catch is that Domodedovo is quite strict about their "one adult, one child" policy. "The Mother and Child Room is designed for the child and his more comfortable to be with his mother, there is no need for two parents to be there together," Bekmambetova said. "If a mother has two or more kids she can be in the room with the children's father, and if one child is older than 8 then the second child can accompany the one adult."

Vnukovo airport offers a similar package, with a variety of entertainments and toys for the children. There is also a quiet room

with beds. As with the others, a trip to the airport's medical service is necessary to verify that your child is in good health and not about to infect his or her peers with something unpleasant. The age limit is 7.

Overall, parents of young children can keep their children distracted and entertained at Moscow's airports as long as the children are certifiably well and there is an adult to spare for each. As the BWC Family Coordinator said, "as a free service these playrooms are quite enough to keep younger children happy for half an hour or so. However, they are located before the security check and passport control areas, which will limit their playing time to the length of the queue and there are no facilities within the boarding area. Also, although the playrooms are supervised, the one adult per child rule is a problem for anyone travelling with more children than adults."

While not ideal for everyone, respite for the parents is at least theoretically possible and if you do not necessarily meet the requirements then a well-worded discussion with the play supervisors might resolve the situation.

VI. Cold tempdə dinləyərək tərcümə edin:

1) aerodrom; 2) the recent movie; 3) təyyarə; 4) armed soldiers; 5) uçuş və enmə; 6) bomb sniffing dogs; 7) ümumi məkan; 8) a tangle; 9) terrorizmlə sonsuz müharibə; 10) to be unsafe to hitchhike; 11) hekayələr; 12) reinvention and discovery; 13) şübhəli şəxslər və potensial qurbanlar; 14) American values; 15) mühacirlər ölkəsi; 16) a distinct airport culture; 17) müasir təyyarələr; 18) travelling by air.

VII. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. Aviasiya əvvəlki kimi dərin böhrandadır.
2. Beynəlxalq Mülki Nəqliyyat Assosiasiyasının statistikasına görə, bu ilin ilk altı ayında aviaşirkətlər təxminən 1 milyard dollar itirmişdir.
3. Kalininqradın "КД Авиа" şirkəti böhranın növbəti qurbanı ola bilər.
4. Hazırda bir çox aviaşirkətlər rəqabətə dözmür və müflis olurlar.

5. Deyirlər ki, göylə səyahət ölkələr və qitələr arasında məsafələri qısaldır, vaxta və pula qənaət edir.

6. Amerikalılar deyirlər ki, hava limanları bir-birindən çox az fərqlənir: siz bir hava limanından çıxıb öz mağazaları, televiziya xəbərləri və elanları ilə ona bənzər digər hava limanına enirsiniz.

7. Yerli və xarici təyyarələr müasir naviqasiya avadanlığı ilə təchiz olunmuşdur.

VIII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur (tərcümədə istifadə olunan transformasiyalara diqqət yetirin):

Ucuz aviakompaniyaların sayı azalacaq

Svyatoslav Tarasenko. “Metro”

Kaliningradın “КД АВИА” daşıyıcısı biletdən ayrılaraq dayandırdı

Aviasiya əvvəlki kimi dərin böhran keçirir. Beynəlxalq Mülki Nəqliyyat Assosiasiyasının statistikasına görə, bu ilin ilk altı ayında aviaşirkətlər təxminən 6 milyard dollar itirmişdir. Rusiyada bu dövrdə daşınma həcmi 16,5% azalmışdır. Kaliningradın “КД АВИА” kompaniyası böhranın növbəti qurbanı ola bilər.

SƏRHƏDDƏ. Kaliningraddan daşınmalara görə öz aşağı tarifləri ilə tanınmış aviadaşıyıcı dünən rəsmi olaraq reyslərinə biletdən ayrılaraq dayandırdığını bəyan etmişdir.

– Bu, kompaniyanın kreditorlarına yüksək borcun yaranması ilə bağlıdır, – deyər aviakompaniyanın mətbuat xidmətinin rəhbəri Yelena Penkovaya məlumat verir. – Bu halda bütün müntəzəm uçuşlar əvvəlki kimi cədvəl üzrə həyata keçiriləcəkdir.

Dünən əksər böyük şəhərlərdə vəziyyət həqiqətən sabit idi.

– Hava limanımız vasitəsilə bütün uçuşlar adi qaydada həyata keçirilir, – deyər Sankt-Peterburqun Pulkovo hava limanının mətbuat xidmətinin rəhbəri Olqa Aksakova sərnəşinləri arxayın edirdi.

Hələ keçən ilin payızında acı taleyi bəlli olan “КД АВИА”-nın Xilasedicilərini mart ayında təyin etdilər. Məhz o zaman ilk dəfə onun uçuşlarının dayandırılmasının mümkünüyü barədə deyilmişdi. Federal Hava Nəqliyyatı Agentliyi (Rosaviasiya) zərər çəkən həmkarı artıq sərnəşinlərin daşınmasını təmin edə bilməyəndə bunu öz üzərinə götürəcək 7 aviaşirkətin siyahısını açıqladı.

İLİN BİRİNCİ YARISIDA Kalininqrad aviadaşıyıcısı sərnişinlərin sayına görə Rusiyada 16-cı yeri tutmuşdu. Bununla belə, “КД Авиа” bu sahənin dolanışıqsız qalan ilk nümayəndəsi deyildir. Artıq ölkədə “Самара”, “Крас-Эйр”, “Даль-авиа” aviaşirkətləri müflis olmuşlar.

IX. “Hava ilə səyahət” mövzusunda 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi rolunda çıxış edin.

XV DƏRS

FƏLAKƏTLƏR VƏ BƏDBƏXTLİKLƏR

Sözlər və ifadələr

fəlakət; bədbəxtlik	Disaster [di'zɑ:stə]
(təbii) fəlakət; böyük bədbəxtlik	calamity [ka'læmiti]
siklondan böyük zərər çəkmiş rayonlar	areas badly hit by a cyclone ['saikloun]
önlənlərin sayı; ölüm səviyyəsi	the death toll
ştatın radiosu; ölkə radiosu	State radio
konstitusiyaya layihəsi	draft constitution
zəifləyən qasırğanın zərbəsini öz üzərinə götürmək	to take the brunt of the weekend storm
səsvermə; səsə qoyulma	the balloting
dövlət televiziyası	state-run television
televiziya məlumatı	the television report
BMT-nin Beynəlxalq Ərzaq Proqramı	the U.N. World Food Program
qorxulu/bədbin qiymətləndirmə	a grim assessment
geniş düyü sahələri/əraziləri yuyulub getmişdir	vast rice-growing areas wiped out
daha çox havadan kömək göstərmək	to fly in more assistance
çağırış; kənarlaşdırma; maneə (lüğətlərə bax)	the challenge
zərər çəkmiş rayonlar	the affected areas
yolların qapanması; yolların keçilməzliyi	road blockages
dövlət televiziyası ekranlarında təsvirlər	images from state television
dam örtüksüz evlər	roofless houses
beynəlxalq birliyi uzaqlaşdırmaq	to spurn the international community
təcili olaraq xaricdən kömək üçün müraciət etmək	to urgently appeal for foreign aid
əlverişli istiqamətdə aramla/tədricən hərəkət etmək	to go smoothly in its favor

demokratikyönümlü hərəkət	pro-democracy movement
fəlakət artıq kəskin siyasi vəziyyəti daha da ağırlaşdırma bilər/bildi/bilərdi	the disaster could stir the already tense political situation
hərbi nəqliyyat təyyarəsi	a military transport plane
enişə planlaşdırılmaq / eniş planlaşdırılmışdır	to be scheduled to land
xüsusi şəraitdə yardım; təxirəsalınmaz yardım; fəvqəladə şəraitdə yardım	emergency aid
ölkəyə qarşı sərt iqtisadi sanksiyalar tətbiq etmək	to slap economic sanctions on the country
Amerika fəvqəladə qüvvələr qrupu; ABŞ-dən fəvqəladə qüvvələr qrupu	a U.S. disaster team
BMT-nin uşaq fondu	the U.N. Children's fund
BMT-nin Uşaq Fondu, YUNİSEF	UNICEF United Nations International Children's Fund
çatdırılan həyat təminatlı əşyalar və ərzaq; həyat təminatlı çatdırılma əşyaları/təchizatı	lifesaving supplies
humanitar yardım	humanitarian aid
beynəlxalq yardım	international aid
dam üçün materiallar	roofing materials
dərmanlar, medikamentlər	medicine
qasırğanın səbəb olduğu dağıntılar	the storm damage
9,9 ton oxşar təchizat əşyalarının göndərilməsi	a shipment of 9.9 tons of such supplies
yardım/kömək üçün müraciət etmək	the appeal for assistance
fəaliyyətə bilavasitə nəzarət etmək	to closely control the activities
dağıntıları bərpa etmək; dağıntıları aradan qaldırmaq	to repair the damage
daha çox zərər çəkmiş rayonlar	the worst-hit areas
özündən çıxmış əhali; qəzəbli insanlar	an angry population
saxılmaq; həbsdə olmaq	to be detained
baqqaliyyə mərtəbəsinin/sırasının/mağazasının sahibi	a grocery store owner
gələcək siklonun/qasırğanın gücü/təhlükəsi	the severity of the coming cyclone

yardım göstərmək	to bring succour
danışmaqdan daha çox iş görmək	to do more than bicker
sözlər oyunu; kalambur; qəribəlik və s.	quirks [kwə:ks]
qayğısızlıq, laqeydlik, biganəlik	insouciance [ins'u:sjəns]
bilavasitə/birbaşa	squarely

ŞƏRH

1. Mətnlərlə işləyərkən tərcüməçi sözlərin yazılışını nəzərə almalı və bir mətnədə sözlərin ingilis və amerikan yazılışlarını qarışdırmamalıdır: xeyir – favour – favor (amer.); storey – story (amer.) və s.

2. Çox vaxt ingilis dilində isimlər müxtəlif çevrilmələrin (leksik, qrammatik və üslubi) köməyi ilə Azərbaycan dilinə tərcümə olunan sifət rolunu oynayır: Tərcümə edərkən çox vaxt kalka etmədən və təsviri tərcümədən istifadə olunur: the death toll – ölüm səviyyəsi; emergency aid – təcili yardım, xüsusi şəraitdə göstərilən yardım, təxirəsalınmaz yardım; the storm damage – qasırğa nəticəsində yaranan dağıntılar və s.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Şifahi tərcümə edin:

1) areas badly hit by a cyclone; 2) the death toll; 3) draft constitution; 4) state-run television; 5) the television report; 6) the U. N. World Food Program; 7) vast rice-growing areas wiped out; 8) the affected areas; 9) images from state television; 10) to urgently appeal for foreign aid; 11) pro-democracy movement; 12) emergency aid; 13) humanitarian aid; 14) the appeal for assistance; 15) to repair the damage; 16) the worst-hit areas; 17) the severity of the coming.

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur. Sol və sağ sütunlardakı terminləri cəmləşdirin və cümlələri tərcümə edin:

1. A flood –	1. The hot, bright flames produced by things that are burning
2. A disaster –	2. A shaking of the ground caused by movement of the Earth's crust (qabıq, səth)

3. Fire –	3. An accident in which a moving vehicle hits something and is damaged or destroyed
4. An earthquake –	4. A sudden, violent burst of energy, for example one caused by a bomb
5. A crash –	5. An unexpected event that causes great suffering or damage
6. An explosion –	6. A large amount of water covers an area which is usually dry, for example, when a river overflows
7. A catastrophe –	7. An unexpected event which causes a lot of damage or suffering

III. *Vizual-yazılı tərcümə və referat tərtib etmək üçün tövsiyə olunur:*

**Cyclone Damage “Catastrophic” in Myanmar
DISASTER**

YANGON, Myanmar (AP) – Myanmar announced Tuesday it is delaying a crucial constitutional referendum *in areas badly hit by a cyclone* that killed more than 10,000 people and may have left as many as a million homeless. Officials feared *the death toll* could soar.

State radio said Saturday’s vote on a military-backed *draft constitution* would be delayed until May 24 in 40 of 45 townships in the Yangon area and seven in the Irrawaddy delta, which **took the brunt of the weekend storm**.

It indicated that **the balloting** would proceed in other areas as scheduled.

Foreign Minister Nyan Win was quoted Tuesday by state-run television as saying over 10,000 people had perished in the low-lying delta and a smaller number died in and around Yangon, the country’s largest city.

“News and data are still being collected, so there may be many more casualties,” he said.

The television report gave two different numbers – 59 and 130 – for the dead in what is known as Yangon division.

The U.N. World Food Program, which was preparing to fly in food supplies, offered a **grim assessment** of the destruction: up to a million people possibly homeless, some villages almost totally destroyed and **vast rice-growing areas wiped out**.

“We hope **to fly in more assistance** within the next 48 hours,” WFP spokesman Paul Risley said in Bangkok. “**The challenge** will be getting to **the affected areas** with **road blockages** everywhere.”

Images from state television showed large trees and electricity poles sprawled across roads as well as **roofless houses** ringed by water in the delta, regarded as Myanmar’s rice bowl.

The country’s ruling military junta, which has **spurned the international community** for decades, **urgently appealed for foreign aid** at a meeting Monday among Nyan Win and diplomats in Yangon.

The appeal came less than a week ahead of the referendum on a military-backed constitution that the junta hoped would go **smoothly in its favor**, despite opposition from the country’s feisty **pro-democracy movement**. However, **the disaster could stir the already tense political situation**.

A military transport plane was scheduled to land in Yangon later Tuesday with emergency aid from Thailand while a number of other countries and organizations said they were prepared to follow.

The United States, which has **slapped economic sanctions on the country**, said it like-wise stood ready, but that **a U.S. disaster team** must be invited into the country.

“Our biggest fear is that the aftermath could be more lethal than the storm itself,” said Caryl Stem who heads **the U. N. Children’s Fund** in the United States. UNICEF said it had dispatched live assessment teams to three of **the affected areas** and **lifesaving supplies** were being moved into position.

The European Commission was providing €2 million (\$3.1 million) in **humanitarian aid** while the president of neighboring China, Hu Jintao, promised assistance without offering details.

The diplomats said they were told Myanmar welcomed **international** aid including urgently needed **roofing materials, medicine**, water purifying tablets and mosquito nets. The Thais were sending **a shipment of 9.9 tons of such supplies**.

“The worst-hit areas were in the country-side, now largely inaccessible by road because of **the storm damage**”.

The appeal for assistance was unusual for Myanmar’s ruling generals, who have long been suspicious of international organizations and have **closely controlled their activities**.

There was little sign of official efforts **to repair the damage** in Yangon, but **the worst-hit areas** were in the countryside, now largely inaccessible by road because of the storm damage.

“The combination of the cyclone and the referendum within a few days of each other makes **an angry population** angrier and vulnerable and makes the political situation more volatile” than it has been since last year’s massive prodemocracy demonstrations, said Monique Skidmore, a Myanmar expert at Australian National University.

At least 31 people were killed and thousands more **were detained** when the military cracked down on peaceful protests in September led by Buddhist monks and democracy advocates.

The government had apparently taken few efforts to prepare for the storm, which came bearing down on the country from the Bay of Bengal late Friday.

“The government misled people,” said Thin Thin, **a grocery store owner** in Yangon. “They could have warned us about **the severity of the coming cyclone** so we could be better prepared.”

IV. Hazırlıqlı və hazırlıqsız vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur. Sualları tərcümə edin və cavablandırın.

1. Yanqonda konstitusiyaya üzrə referendumun təxirə salınmasına nə səbəb olmuşdur?

2. Xarici işlər naziri Nian Vinə istinadən dövlət televiziyası nə barədə məlumat vermişdir?

3. Ölkənin hərbi xuntası siklonla əlaqədar nə tədbir gördü?

4. ABŞ, Avropa Komissiyası və Çin tərəfindən Yanqona hansı yardım göstərilir?
5. Diplomatlar Myanmaya yardım haqqında nə dedilər?
6. Ərzaq mağazasının sahibi yaxınlaşan siklonla bağlı hökumətin reaksiyası barədə nə dedi?

V. Hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Blame for the shame

The Economist

Sept. 10th-16th 2005

Since Hurricane Katrina, the world's view of America has changed. The disaster has exposed some shocking truths about the place: the bitterness of its sharp racial divide, the abandonment of the dispossessed, the weakness of critical infrastructure. But the most astonishing and most shaming revelation has been of its government's failure **to bring succour** to its people at their time of greatest need.

The finger-pointing is already under way, with the federal government blaming local government and local government blaming the feds. But if America is to avoid future catastrophes it needs **to do more than bicker**. It needs to learn the right lessons from this fortnight's debacle.

Natural disasters on this scale inevitably bring chaos and suffering. Katrina wreaked havoc over an area the size of Britain. And even the best-laid hurricane plans cannot deal with the quirks of human nature. People who live in areas prone to hurricanes tend to become blase about storm warnings. This insouciance is native to New Orleans, where a lethal local cocktail is called The Hurricane. But none of that excuses government's failure.

Local government must shoulder some of the blame. The authorities in Louisiana have a reputation for confusion, inefficiency and worse. Different authorities are responsible for different levees, for example, and several close associates of the former mayor were recently indicted for corruption. Local incompetence exacerbated the disaster: in Orleans Parish, for instance, where 60,000 households do

not own a car, hundreds of city buses which might have shipped out stranded people were left to be swamped by the rising waters.

Still, Washington is mostly at fault. The responsibility for mobilising the response to a disaster lies squarely with the federal government. And the responsibility for galvanising the federal government lies squarely with the president.

VI. Hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

ABŞ “Katrinaya” görə təxliyə edilənlərə yardımı dayandırır

ABŞ-nin fövqəladə hallar üzrə Federal Agentliyi dekabrın 1-dən etibarən “Katrina” qasırğası səbəbindən evlərini tərk etmək məcburiyyətində qalan qaçqınların maliyyələşdirilməsini dayandırmaq qərarına gəlmişdir. Belə ki, dekabr ayından təxliyə edilənlərin müvəqqəti yaşayış yeri üçün ödənişlər aparılmayacaq. İdarə rəhbəri David Paulson demişdir: "Otel otaqlarında çoxlu insan yaşayır və biz onlara bayramdan əvvəl uzunmüddətli evlər tapmaqda kömək etmək istəyirik". Beləliklə, dekabrın 1-dən etibarən qaçqınlar ya özləri mehmanxana pulunu ödəməli, ya da ev tikintisi üçün ayrılan yardım hesabına zəruri xərcləri ödəməli olacaqlar. Hazırda Texas, Luiziana, Corciya və Missisipi ştatlarında 54 minə yaxın ailə əvvəlki kimi otel və motellərdə yaşayır.

BBC

VII. Dinləyərək ikitərəfli tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. Katrina qasırğası barədə Siz nə düşünürsünüz?2. Bu qasırğa bütöv bir şəhəri yerlə-yeksan etmiş və çoxlu insan həyatına son qoymuşdur.3. Siz Yeni Orleanı nəzərdə tutursunuz?4. Bəli, bu şəhər Katrina qasırğası nəticəsində boşalmışdır. Hazırda orada bərpa işləri aparılır.	1. What do you think about hurricane Katrina?2. This hurricane destroyed the whole city and carried off a lot of human lives.3. Do you mean New Orleans?4. Yes, this city was devastated by hurricane Katrina. The reconstruction work is carried out there now.

5. Sizcə, insanlar niyə təbii fəlakətlərdən qoruna bilmirlər?
6. Məsələ ondadır ki, insanlar təbii fəlakətlər haqqında düşünmürlər, sadəcə olaraq təhlükəli yerlərdə yaşayırlar.
7. Zəlzələ, qasırğa, sürüşmə və digər təbii fəlakətlərin baş verə biləcəyi yerlərdə insanları yaşamağa və dincəlməyə vadar edən nədir?
8. İnsanlar təhlükə barədə düşünmürlər, yaşamaq və dincəlmək üçün dənizə, dağlara, ekzotik yerlərə üz tuturlar.

5. Why do think people cannot protect themselves against natural disasters?
6. The matter is that people don't think about natural disasters, they simply live in dangerous places.
7. What makes people live and have a rest in places where earthquakes, hurricanes, landslides and other natural disasters may occur?
8. People don't think about danger, they go to the sea, to the mountains, to exotic places to live and to have a rest.

VIII. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (tərcümə zamanı üsul və çəvrilmələrə diqqət yetirin):

Ekoloji monitoring və hidrotexniki qurğuların təhlükəsizliyinin və onlara nəzarətin normativ tənzimlənməsi

Dünyanın bir çox ölkələrində baş vermiş qəzalar bəndlərin təhlükəsizliyi üçün obyektlərin vəziyyətinə, istismar normaları və qaydalarına riayət olunmasına daimi nəzarət, zədələnmələrin müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması, profilaktik təmirin aparılması, muntəzəm yoxlamalar və s. kimi qanunvericilik tədbirlərinin həyata keçirilməsini stimullaşdırmışdır.

Fransada 1966-cı ilə qədər tikilmiş və hündürlüyü 20 metrədən çox olan bütün bəndlər yaranan su anbarları ilə birlikdə xüsusi dövlət nəzarətinə verilmişdir. Nəzarətdən əlavə, hidrotexniki qurğuların təhlükəsizliyi və işləməsi üçün dövrü sınaqlar nəzərdə tutulmuşdur. İsveçrədə nəzarət sistemi 1957-ci ildə qəbul edilmişdir və hündürlüyü 10 metrədən yuxarı olan bütün bəndləri müşahidəsini təmin edir. ABŞ-nin əksər ştatlarında hidroqurğuların təhlükəsizliyi ilə bağlı qanunvericilik son 10-20 ildə qəbul edilmişdir. Qanuna uyğun olaraq

hündürlüyü 1,5 metrədən çox olan bütün bəndlər nəzarətə götürülmüşdür. Bu, 1963-cü ildə Bolduin Hillz bəndində baş vermiş böyük qəzanın nəticəsidir. 1976-cı ildə Teton bəndinin dağıdılması ictimai rəyi ayağa qaldırmış və prezident Cimmi Karter hüquqi tənzimləmə məsələsini şəxsən öz üzərinə götürmüşdür. Corciya ştatındakı bənddə qəzadan sonra hidroqurğuların tikintisi və istismarı ilə məşğul olanlardan ibarət bəndlərin təhlükəsizliyi üzrə Komissiya yaradılmışdır.

Rusiyada 1997-ci ildə yalnız dövlət tərəfindən həyata keçirilən nəzarət və tədbirləri deyil, həm də qurğuların sahibləri tərəfindən təhlükəsiz istismarının təmin edilməsi qaydasını nəzərdə tutan "hidrotexniki qurğuların təhlükəsizliyi haqqında" federal qanun qüvvəyə minmişdir. Müasir nəzarət-ölçü cihazları və monitorinqin kompüter sistemlərindən istifadə etməklə qurğuların, onların əsaslarının vəziyyətinə diaqnostik nəzarətin aparılması məcburidir.

Fəlakətli daşqınların vurduğu ziyan hidrotexniki qurğuların qiymətindən minlərlə dəfə yüksək ola bilər, eyni zamanda, bir hidrotexniki qurğunun vəziyyətinə nəzarət onun dəyərinin yalnız 1-2%-ni təşkil edir. Odur ki, kompensasiyanı sonradan ödəyib təsərrüfatı və istehsalı bərpa etməkdənsə, nəzarət və müşahidəni həyata keçirmək daha sərfəlidir. Hidrotexniki qurğuların müşahidəsi ekoloji monitorinq adlanır, müşahidə sistemini, qurğunun vəziyyəti və idarə edilməsinin qiymətləndirilməsini və onlara nəzarəti, habelə qəzaların qarşısının alınması və ya onların fəsadlarının azaldılmasını nəzərdə tutur. Bu sistem həmçinin fundamental tədqiqatlardan, o cümlədən risk faktorlarının proqnozlaşdırılması ilə bağlı ən son yeniliklərdən, təhlükəsizlik normalarına riayət olunmasına dair tədbirlərdən, qurğuların layihələndirilməsi, tikintisi və istismarının bütün mərhələlərində mühəndis həllərinin tənzimlənməsindən, qəza baş verdikdə xəbərdarlıq və əhalinin, təbii və təsərrüfat obyektlərinin fəlakətlərdən mühafizəsi sisteminin işlənilməsindən, əhalinin fəvqəladə hallarda nə cür davranmağının öyrədilməsindən, fəlakətlər zamanı və fəlakətdən sonra cavab tədbirləri ssenarilərinin işlənilməsindən, zərərçəkənlərə yardımın göstərilməsi və nəticələrinin aradan qaldırılmasından ibarət olmalıdır.

IX. Dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:
Kaliforniyada “Cimena” vıyldayır

Ünsür

Güclü “Cimena” qasırğası çərşənbə günü Meksikanın Kaliforniya yarımadasının sahillərinə çöküb.

“Cimena” Aşağı Cənubi Kaliforniya ştatı üçün xüsusilə təhlükəlidir. Qasırğanın gücü beş ballıq şkala üzrə üç balla qiymətləndirilir. Onun radiusu daxilində küləyin sürəti saatda 200 kilometri keçə bilər.

“Metro”

X. Yazılı tərcümə və referatın hazırlanması üçün tövsiyə olunur:
Little to fear but fear itself

The Economist

September 10th, 2005

Nuclear power

Chernobyl's legacy

In 1986 the Ukrainian town of Chernobyl was the site of the world's worst nuclear power-plant accident. Almost 30 people died from radiation sickness in the immediate aftermath, and several hundred were hospitalised. Millions more were exposed to radiation from the plant, and 350,000 were permanently evacuated from their homes. But the tens of thousands of premature deaths predicted by some-and expected by many of those exposed-have failed to materialise. That is good news. The bad news is that the expected legacy of deaths from cancer has turned into a real legacy of “paralysing fear”.

That, at least, is the conclusion of a newly published report compiled by the Chernobyl Forum, a group of several hundred scientists, economists and health experts supported by the three governments involved-those of Ukraine, Russia and Belarus and by the United Nations. The forum is not sanguine. It observed a rise in cancers such as leukaemia in the most highly exposed emergency and recovery workers. And although tens of thousands of deaths have not materialised, it does predict that 4,000 people will eventually die

from cancer attributable to exposure from radiation leaked from the plant. But while that sounds a lot, it would represent an increase of only about 3 % in the number of cancer-related deaths among the 600,000 emergency workers, evacuees and residents of contaminated areas originally identified as being at risk. That is because about a quarter of these people would be expected to die from cancer even had they not been exposed to Chernobyl's radiation. On top of that, one of the biggest worries at the time of the accident – thyroid cancer – did not prove as bad as feared. Although 4,000 children contracted it by drinking contaminated milk, only nine died. As for the 5 m people who still live in contaminated areas, most have exposures to radiation that remain within the recommended dose limit. Only 100,000 of them receive more than they should.

The forum's members were unable to examine all the potential effects of Chernobyl's radiation, says Fred Mettler, a professor of nuclear medicine at the University of New Mexico who led the team investigating health effects for the Chernobyl Forum. They picked the ones they thought most important. Some researchers, for example, think radiation can cause diabetes. However, the data were not sufficiently good to examine this theory.

Perhaps the true tragedy of Chernobyl is that the biggest observable health impact so far has been on the mental health of the millions who have been told they are at risk. Many of these people received radiation doses no larger than they would get on a holiday in a place such as Denver, where the altitude increases exposure to cosmic rays, yet they have spent their lives anticipating illness and incapacity, and this has translated into such undesirable behaviours as drug abuse and long-term dependency on the state.

High on the list of things that need to be done, therefore, is to change assistance programmes that foster a victim mentality. Instead, people need reassurance that they have not been harmed by radiation. For example, says Dr Mettler, many now wonder if they can safely have children.

The answer is that they can – or, at least, if they cannot, it is nothing to do with Chernobyl. Although the rate of birth defects is increasing in Belarus, the rise is happening in both contaminated and uncontaminated areas. In fact, the data show that unexposed areas actually have a higher rate of congenital abnormalities, so whatever is causing the rise is unlikely to be connected with the accident.

diabetes [ˌdaɪəˈbiːtiːz] – diabet

XI. “Təbii fəlakətlər” mövzusunda məlumat hazırlayın və tərcüməçi qismində çıxış edin.

XVI DƏRS

NÜVƏ TƏRK-SİLAHI

Sözlər və ifadələr

nüvə tərk-silahı	nuclear disarmament
Nüvə silahının yayılmamasına dair Saziş (NSYS)	Nuclear Nonproliferation Treaty (NPT)
qeyri-müəyyən müddətədək uzadılmaq	to be indefinitely extended
nüvə silahına sahib olmaq	to possess nuclear weapons
nüvə sınaqlarının hərtərəfli qadağan edilməsinə dair Saziş	the Comprehensive Test Ban Treaty (CTBT)
nüvə silahının sınaqları	nuclear explosive tests
qızğın silahlanma	arms race
nüvə bombası	a nuclear bomb
beynəlxalq inspeksiya/təftiş	international inspection
status-kvo; mövcud vəziyyət	the status quo
yayılma / sürətli artım	proliferation [prə,lifə'reiʃn]
ləğv etmə, məhv etmə	abolition [ˌæbəl'lifən]
nüvə silahından imtina etmə	a rollback of nuclear weapons
Cənubi Asiyanı nüvəsiz etmək	to denuclearize South Asia
hazırda gərginlik vəziyyəti	current state of tensions
hər şeyin təcili məhv edilməsi	immediate abolition of all nuclear weapons
nüvə silahı	weapons
monopoliyanı qoruyub saxlamaq	to retain monopoly
saziş nüvə silahını məhdudlaşdırır/qadağan edir	the treaty restricts nuclear arms
nüvə silahından imtina etmək	to give up nuclear arms
silahlanmaya nəzarətdə uğursuzluqlar	arms control reverses
kütləvi qırğın silahının faydasızlığı	futility of weapons of mass destruction
bütün sahiblər; sahib olanların hamısı	all holders
(dəlillə) möhkəmlətmək	to be buttressed by

yeraltı nüvə sınaqları	underground nuclear tests
sınaqları bərpa etmək	to resume tests
nüvə nevrozu	nuclear neurosis [njuə'rouzıs]
dayandırıcı nüvə qüvvələri	nuclear deterrent forces
... təzyiq göstərmək	to put pressure on...
nüvə silahına sahib olanlar	holders of nuclear weapons
arsenalları/ehtiyatları ixtisar etmək	to cut arsenals
strateji qurğuların ixtisarı	reduction in strategic arms
ümumdünya nüvə tərki-silahına söylərə təkan vermək / dəstəkləmək	to add impetus ['impitəs] to global nuclear disarmament
nüvə silahlarının yayılmasının gələcək zəruriliyi	further constraints on the deployment of nuclear weapons
nüvə sınaqlarını qadağan edən sazişi işə salmaq	to put into force the treaty outlawing nuclear tests
raketlərin sınaq uçuşlarını qadağan etmək	to ban missile test flights
parçalanan materialların istehsalı	the production of fissile materials
hazırlıq vəziyyəti	alert status
ümumi nüvə tərki-silahlanması	total nuclear disarmament
bütün dünyada təhlükəsizlik	world security
hücum silahları / hücum silahı	offensive weapons
“şər oxu”	“axis of evil”
Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi (BAEA)	International Atomic Energy Agency
bu bölgədə/rayonda gərginliyi azaltmaq / aradan qaldırmaq	to dissolve tension in the region
(dövlətlər arasında) gərginliyin azaldılması	détente [dei'ta :ɪt] fr.

ŞƏRH

1. Məndən hazırlıqlı vizual-şifahi tərcümə üçün istifadə edilə bilər:

Miniatür nüvə müharibələri

Nüvə siyasətinə yeni münasibətin ABŞ-də ictimailəşdirilmiş nəticələri nüvə sınaqlarının keçirilməsinə qoyulmuş moratoriuma

ciddi təhlükə yaradır. Bu təhlükənin 1998-ci ildə Hindistan və Pakistanın keçirdikləri nüvə sınaqlarından daha ciddi olması tamamilə mümkündür. Təhlükə altında təkə nüvə sınaqlarının hərtərəfli qadağası haqqında 1996-cı ildə imzalanmış Müqavilə deyil, həm də bu müqavilədə təsbit olunmuş nüvə partlayışlarının yolverilməzliyi prinsipi olmuşdur.

Yeni nüvə qurğularının yaradılmasının tərəfdarları iddia edirlər ki, adi partlayıcı maddələrin, hətta çox dəqiq və güclü olanların da öhdəsindən gələ bilməyi hədəfləri məhv etməyə qadir olan döyüş başlıqları yaratmaq üçün sınaqlara ehtiyac ola bilər.

Amerika hərbciləri və tərtibatçıları praktiki olaraq siyasətçiləri və cəmiyyəti (həm Amerikada, həm də xaricdə) yeni döyüş başlıqlarının məhz miniatür, seçmə və mülki əhali üçün praktiki olaraq zərərsiz olacağına inandıra bilmişlər.

“Miniatür” partlayıcı maddələrin işlənilməsinin tərəfdarları bunkerlərin dağıdılması üçün lazım olan gücü qiymətləndirməkdən çəkinirlər. Amma nüvə sınaqlarının bərpasından sonra onun artırılması zərurəti yaranarsa, onları reallıq və vədlər arasında uyğunsuzluqda ittiham etmək çox gec olacaqdır.

2. Silahsızlanma ilə bağlı mətnlərdə bir neçə sözdən ibarət müqavilə başlıqlarına rast gəlinir. Adətən müqavilənin ilk yazılışı tam şəkildə verilir və mötərizədə bu adın abreviaturası ilə müşayiət olunur. Sonralar mətndə mürəkkəb adın əvəzinə onun abreviaturasından istifadə olunur: the 1972 Anti-Ballistic Missile Treaty (ABM). The ABM treaty can still be effectively compromised...

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. Dinləyərək yazılı tərcümə edin:

the production of fissile materials; International Atomic Energy Agency; reduction in strategic arms; to put pressure on; to put into force the treaty outlawing nuclear tests; to retain monopoly; to give up nuclear arms; Nuclear Nonproliferation Treaty; to possess nuclear weapons; the Comprehensive Test Ban Treaty; current state of

tension; to cut arsenals; to ban missile test flights; to express grave concerns; nuclear deterrent forces; to develop nuclear weapons; a pretext for advancing a nuclear weapons program; to accuse Teh(e)ran [ti'ra:n]; preliminary steps; wise diplomacy; to dissolve tension in the region.

II. Hazırqlı vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

The framework of arms-control treaties and agreements that ended the East-West Cold War arms race in the late '80s and early '90s came under increasing strain in 1995. Strong lobbies agitating for increased defense spending are becoming more vocal and influential on both sides of the Atlantic. If these special interests prevail, the U.S.-Russian arms-limitation framework could disintegrate as early as 1997, and the century could witness a new unlimited nuclear arms race.

Today, the main threat clearly comes from Washington. Russia is too weak economically to start another arms race, although the managers of many idle military factories as well as millions of jobless defense industry workers and engineers in Siberia and the Urals are undoubtedly interested in new large defense orders.

Recently published Cold War documents reveal that it was the United States which time and again accelerated the strategic arms race by introducing new weapons, in the hope that Russia could not match them. The U.S. Republicans may also believe that breaking the ABM treaty will bring only diplomatic protests from Moscow. This may be a grave miscalculation – during the '80s, Russian communist leaders, terrified by Ronald Reagan's Star Wars propaganda, developed the capability of mass-producing cheap, new ballistic missiles, a capability that still exists today.

III. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Nuclear disarmament

For more than three decades, there have been five **nuclear powers** – without a war between them. But as nations gather in New York to start to review the 1968 **Nuclear Nonproliferation Treaty**

the nuclear future is more uncertain and potentially more dangerous than when the treaty, known as **the NPT, was indefinitely extended** in 1995.

Since then India and Pakistan have become declared, and defiant, nuclear powers, joining Israel as a trio of states “illegally” **possessing nuclear weapons**. The United States Senate has rejected **the Comprehensive Test Ban Treaty**, which would outlaw all **nuclear explosive tests**, thus greatly complicating the task of building **a nuclear bomb** without detection.

North Korea’s intentions as a potential, if not actual, clandestine nuclear power remain worrisome. Iraq’s nuclear activities are no longer under **international inspection**.

There are several nuclear choices for the international community: the **status quo, proliferation** or **abolition**. A restoration of the 1995 status quo would require **a rollback of nuclear weapons** by India and Pakistan and only them. But trying to **denuclearize** South Asia amid the current state of tensions between India and Pakistan over Kashmir and other issues is as unrealistic as demanding **immediate abolition of all nuclear weapons** everywhere.

The 1998 tests by the two countries confirmed the folly of believing that five legal nuclear powers – the United States, Russia, China, Britain and France – could indefinitely retain their monopoly over one class of weapons. **The treaty restricts nuclear arms** to those countries on the understanding that they would negotiate in good faith on **giving them up**.

If the NPT status quo of 1995 cannot be restored and the risks of **arms control reverses** and proliferation are real, there are two alternatives: having even more nuclear powers or a move to a world free of nuclear weapons.

It is hard to convince some countries of **the futility of weapons of mass destruction** when **all holders** insist on keeping them. The preaching and the use of sanctions against India and Pakistan, need to **be buttressed** by example. The case for independent British and French **nuclear deterrent forces** is not

compelling. Their phased disarmament would **put pressure on all holders of nuclear weapons**, including China, to **cut their arsenals**. The United States also needs to move faster in negotiating further **reductions in their strategic arms**.

There are other steps that would **add impetus to global nuclear disarmament**. They include **further constraints on the deployment of nuclear weapons** outside the territory of the country that owns them, **putting into force the treaty outlawing nuclear tests, banning missile test flights** and **the production of fissile materials** for nuclear arms, taking such arms off alert status and physically separating nuclear forces, warheads and missiles.

Getting the nuclear powers to take even these less difficult steps will be hard. Getting them to commit to **total nuclear disarmament** will be even harder. The chasm over which the international community must leap is the belief that **world security** can rest on weapons of total insecurity.

IV. Mətnə aid sualları tərcümə edin və cavablandırın:

1. Nüvə silahının yayılmaması barədə Müqaviləyə yenidən baxılana qədər neçə nüvə dövləti var idi və onlar neçə il müharibəsiz yaşamışlar?

2. What treaty has the United States Senate rejected?

3. Daha hansı ölkələr nüvə dövlətləri elan etmişdi?

4. What are the intentions of North Korea in this respect and what are the Irak's nuclear activities now?

5. Beynəlxalq birlik nüvə seçiminin hansı növlərinə malikdir?

6. What did the 1998 tests by the two countries confirm?

7. Nüvə silahının real yayıldığı halda hansı iki seçim qalır?

8. What would put pressure on all holders of nuclear weapons, including China, to cut their arsenals?

9. Qlobal nüvə tərk silahına başqa hansı addımlar təkən verə bilər?

10. What is the chasm ['kaezəm] (uçurum) over which the international community must leap?

V. Qeydlərlə dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:
IRAN ADMITS PURSUING NUCLEAR AMBITIONS

From Elaine Monaghan in Washington and Miranda Eeles in Tehran.

The United States yesterday expressed grave concerns over Iran's nuclear ambitions.

Branded by the US as a member of the "axis of evil" with Iraq and North Korea, the Iranians yesterday revealed plans to enrich uranium, ostensibly for its nascent nuclear energy programme.

Iran says that the programme is to provide power for its 65 million people, but Washington has accused Tehran and neighbouring Iraq of harbouring secret plans to develop nuclear weapons.

Richard Boucher, the Bush Administration's chief foreign policy spokesman, said: "We continue to have very grave concerns that Iran is using its supposedly peaceful nuclear programme, including construction of the reactor at Bushehr, as a pretext for advancing a nuclear weapons programme."

He accused Tehran of laying bare its true intent to make weapons by admitting that it had mined uranium even though its agreement with Russia, which is building the Bushehr reactor, would have provided it with all the fuel that it needed. "Iran's ambitious and costly pursuit of a complete nuclear fuel cycle only makes sense if it is in support of a nuclear weapons programme," he told a news briefing.

Mr Boucher made clear that Russia had provided assurances to the US about its nuclear construction project in Iran, which Washington opposed. "The agreement as we understood it, as we heard it from others, had been that Russia would provide the fuel and take it back after it was used in the reactor," he said.

He joined calls by the European Union and United Nations for Iran to sign a tough inspection protocol with the International Atomic Energy Agency, whose chief, Mohamed Elbaradei, is trying to get Iraq to come clean about its alleged weapons but who will visit Tehran on February 25 addressed the nation on television at the weekend, surrounded by officials from the Ministry of Science, Research and

Technology. He said that Iran had uncovered reserves of uranium and would now strive to become self-sufficient in developing nuclear fuel.

“Iran has discovered reserves and extracted uranium,” he said. “We are determined to use nuclear technology for civilian purposes. If we need to produce electricity from our nuclear power plants, we need to complete the circle “from discovering uranium to managing remaining spent fuel.”

His comments were confirmed by the head of Iran’s atomic energy programme. “Preliminary steps have taken place,” Gholamreza Aqazadeh said, “but we still have a long way to go before this plant is operational.”

Analysts say that Mr Khatami’s comments were for an international audience to pre-empt any action on the part of America. “I think they realise that the US knows everything about their nuclear programme,” Sayeed Leylas, a political commentator, said. “It was very wise diplomacy... meant to dissolve tension in the region.”

Diplomats in Tehran say that it was no coincidence that Mr Khatami’s announcement came less than 48 hours after Iran’s Foreign Minister had visited to Downing Street and just days after Chris Patten, the EU External Affairs Commissioner, had returned from Iran. On both occasions it was made clear to the Iranians that unless the country spoke openly of its nuclear ambitions, the US would soon turn its sights on Tehran.

VII. Dinləyərk yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

yeraltı nüvə sınaqları; sınaqları bərpa etmək; nüvə silahından imtina etmək; Cənubi Asiyanı nüvəsiz etmək; nüvə bombası; beynəlxalq inspeksiya; nüvə silahına malik olmaq; raketin yaradılması; sınaqları davam etdirmək; nüvə döyüş başlığı; bütün hədəflərin 100 faiz ələ keçirilməsi; nüvə arsenalları; kimyəvi və bioloji maddələr; ərəzinin zəhərlənməsi; nüvə sınaqlarından imtina etmək.

VII. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Əgər Rusiya həqiqətən də, nüvə partlayışlarına daimi qadağa qoyulmasında maraqlıdırsa, o, siyasətini öz sınaqlarının bərpa edil-

məsi təhlükəsinə gətirib çıxarmamalıdır. Bununla yanaşı, sınaqların bərpası, o cümlədən “miniatur” döyüş başlıqlarının yaradılması planlarının təhlükəli olduğunu izah etmək üçün fəal iş aparmaq lazımdır. Rusiyalı alimlərin bunun üçün lazım olan nüfuzu və təcrübəsi var.

Təbii ki, təkcə elmi dəlillərin ABŞ administrasiyasını öz planlarından əl çəkməyə inandıra biləcəyini gözləmək çətinidir. Lakin ABŞ-də sınaqların bərpasının əleyhdarları az deyil (yeri gəlmişkən, administrasiyada da) və Rusiyanın ardıcıl mövqeyi onlara əvəzsiz dəstək verə bilər.

VIII. Əvvəlcədən mətnin ingilis dilində oxunması ilə Azərbaycan dilindən ingilis dilinə dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Cənubi Koreyada atom stansiyaları tədqiq ediləcək

Cənubi Koreya Pxenyanın Cənubi Koreya tipli yüngül sulu nüvə reaktorlarının keyfiyyətinə əmin olması məqsədilə Şimali Koreyaya Uljin atom elektrik stansiyasının 3 nömrəli və 4 nömrəli blokları ilə tanış olmaq imkanı verməyə hazırdır. Bunu Koreya Respublikasının baş nazirinin müavini, milli birlik işləri üzrə naziri atom elektrik stansiyasına səfəri zamanı demişdir. Onun bu fikri KXDR-in nüvə problemi üzrə 1994-cü ilin oktyabrında Cenevrədə imzalanmış ABŞ-Şimali Koreya sazişi çərçivəsində Cənubi Koreya tipli reaktorları qəbul etməkdən imtina etməsindən sonra səsələnmişdir.

Nuclear power stations in South Korea to be examined

South Korea is prepared to allow North Korea to examine units 3 and 4 at the Uljin nuclear power station so that Pyongyang [ˈpjə:tj ja:ri] can be satisfied as to the reliability of South Korea's light-water reactors. A statement to this effect was made during a visit to the power station by the deputy Prime Minister, who is also the Minister for National Unity in the Korean Republic (i.e. South Korea). He made the statement following North Korea's refusal to accept the South Korean reactors within the context of the US-North Korean nuclear agreement signed in Geneva in October 1994.

IX. İngilis dilinə vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Nüvə nevrozu

Vaşinqton sınaqları bərpa edə bilər

Dmitri LİTOVKİN

REA DİBMİ-nin baş elmi əməkdaşı – RST-Mərkəzin məsləhətçisi Vladimir Dvorkin “İzvestiya”ya bildirmişdir:

– ABŞ-nin yeraltı nüvə sınaqlarını bərpa edəcəyini istisna etmək olmaz. Bu, raketlər və ya aviasiya bombalarının dərin yerləşdirilmiş dəqiq döyüş başlıqları üçün az gücə malik yeni nüvə başlıqlarının sınaqdan keçirilməsi zəruriliyi ilə bağlı ola bilər. Daha az dərəcədə – mövcud döyüş başlıqlarının iş qabiliyyətini təsdiqləmək üçün.

Amerikanın tam şəkildə nüvə sınaqlarını bərpa etmək zərurəti ideyasına qaçılmaz olaraq gələcəyi mütəxəssislərə Corc Buş ABŞ-nin 1972-ci ilin RƏM Müqaviləsindən çıxdığını elan etdikdən sonra aydın oldu. Vahid nüvə başlığını ələ keçirə bilən raketin yaradılması ideyası texniki cəhətdən mümkün deyil. Rusiyalı alimlər bunu hələ 1960-1970-ci illərdə özlərinin RƏM üzərində işləyərkən anlamışdılar. Bütün hədəflərin 100% ələ keçirilməsi yalnız əks nüvə partlayışı zamanı mümkündür. Moskvanın RƏM sistemi hələ də bu prinsip üzərində qurulmuşdur.

– ABŞ-nin raket əleyhinə nüvə təchizatına qayıdacağını güman etmək çətindir, – deyər Vladimir Dvorkin hesab edir. – Hələ 1975-ci ildə onları silahlanmadan çıxararaq bundan imtina etdilər. Səbəblərdən biri odur ki, hətta qeyri-nüvə təchizatlı raketlərin hücumuna cavab olaraq əraziniz üzərində həmişə nüvə atəşfəşanlığı qurmaq riski var.

Nüvə sınaqları nə Rusiyada, nə də ABŞ-də dayanmamışdır. Düzdür, onları “kritikaltı” eksperimentlərin fərqli texnoloji səviyyəsində aparırdılar. Daxilində zəncirvari reaksiya kritik səviyyəyə çatdıqda kəsilən nüvə maddəsinin mikroqramlarından istifadə bu işləri tamdəyərli nüvə partlayışından fərqləndirir. Bu cür işlər ekoloji baxımdan tamamilə təhlükəsizdir. Onlar həm nüvə sınağı meydançalarının özündə, həm də nüvə institutlarının laboratoriyalarında həyata keçirilə bilər. Onların yeganə çatışmazlığı ondan ibarətdir ki, bu yolla artıq mövcud olan nüvə silahının iş qabiliyyətini və verilmiş döyüş

xüsusiyyətlərini yoxlamaq mümkündür. Onun yeni sistemlərinə gəlinə, bu təcrübə faydasızdır. Axı heç bir general döyüş effektivliyi yalnız düsturlar, qrafiklər və dağıdıcı gücü ilə bağlı hipotetik arqumentlərlə sübut edilmiş silahı qəbul etməyəcək.

“Soyuq müharibə” dövründə Rusiya və ABŞ-nin nüvə arsenal-ları bir-birinin tamamilə məhv edilməsi niyyəti ilə yaradılmışdı. Bu-nun üçün minlərlə meqaton çəkidə döyüş başlığı lazım idi. Bu gün ABŞ-nin qarşısında tamamilə fərqli bir vəzifə durur – yaxşı qorunan düşmən hədəflərinin "xərçəng şişlərini" gücü az olan nüvə başlıq-larının dəqiq zərbələri ilə məhv etmək. Məsələn, kimyəvi və ya bio-loji silah istehsal edən müəssisələri. Əgər onlar adi hava bombaları ilə məhv edilirsə, səpələnmiş kimyəvi və ya bioloji maddələr istər-istəməz ərazinin çirklənməsinə səbəb olacaqdır. Nüvə bombalanması zamanı heç bir “tullantı” olmayacaq.

Rusiyanın Atom Enerjisi nazirliyində amerikalıları dayandır-mağın mümkün olmadığına əmindirlər. Bu, silah təkamülünün ob-yektiv prosesidir. Lakin ABŞ nüvə sınaqlarına qoyulan moratoriya-dan imtina etdiyi halda başqaları da onun ardınca gedəcək.

X. Ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

BAEA rəhbəri İrana yola düşüb

BAEA rəhbəri Məhəmməd əl-Baradeyi ölkə rəhbərliyi ilə danı-şıqlar aparmaq üçün İrana yola düşüb. Onların mövzusu son həftələr-də İranın hərbi nüvə proqramı həyata keçirməsi ilə bağlı yaranan şübhələr olacaq. Onlar İsfahan şəhəri yaxınlığında yüksək zənginləş-dirilmiş uran izlərinin aşkarlanması ilə bağlı son xəbərlərə əsaslanıb.

Bu ərəfədə İran XİN-in rəsmi nümayəndəsi bu məlumatı “əsas-sız” adlandıraraq onu təkzib edib. O, bildirib ki, İranda BAEA-nın xəbəri olmadığı heç bir nüvə obyektinə yoxdur”. Bu və buna bənzər bə-yanatlara baxmayaraq, son vaxtlar beynəlxalq birlikdə İranın hələ də BAEA-nın tələblərini pozduğuna və cəzalandırılmalı olduğuna inam artmaqdadır. Cənab əl-Baradeyi bu gün səhər Tehrana gələcək və artıq çərşənbə günü Vyanaya qayıdacaqdır.

XI. “Nüvə tərki-silahlı” mövzusunda məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

XVII DƏRS

ELM VƏ TEXNOLOGIYA

Sözlər və ifadələr

texniki yeniliklərin həvəskarları üçün	for lovers of gadgets
yeni məhsulların növləri	aspects of new products
əzəmətə yüngül toxunuş	tiny touches of brilliance
irəliyə doğru məharətli addım / irəliyə doğru ağıllı addımlar	clever steps forward
köhnə xüsusiyyətlərə yeni əlavələr	new additions to old features
2005-ci ilin texniki yeniliklərinin beş ən yaxşı ideyaları	the five best gadget ideas of 2005
səsli poçt, səsli göndəriş	voice mail
heyranedici ixtira	a delightful invention
cavab, buraxılış (keçid), yumaq üçün hansı düymə basılmalıdır	which keys to press for reply, skip, delete
xüsusi zövq verməmək	is not so delightful
toxunma sistemi	the touch system
Skip basmaq (buraxılış/keçid)	to tap skip
hansı toxunulan (basılan) tonu səsəndirmək telefonun yadındadır	the phone remembers which touch tones to play
tellərin yumağı/düyünü	the tangle of cables
mikrodisplay/mikroekran	microdisplay
problemi həll etmək asandır	to solve the problem sweetly and simply
ışıqlandırılmış birləşdirici panel	an illuminated connection panel
çəçələ barmağı İnternet sularına salmaq / İnternet sularına yüngülcə baş vurmaq	to dip a little toe into the Internet waters
ilk baş vurma / ilk tanışlıq	the first plunge
azalan təzyiqlə, düşünülmüş qiymətlə/dəyərlə	downloadable, reasonably priced
xarici qoşma düyməsi ilə qatlanan telefon	the outer-button flip phone

ilməli (qatlanan telefon)	with a hinge (the flip phone)
xarici ekran	an external screen
çağırışı/zəngi ləğv etmək və ya onu səsli poçta çevirmək	to dismiss the call or send it to voice mail
açılan telefon çağırışa/zəngə cavab verir	the opening phone answers the call
qatlanan telefona sahib olmaq rahatlığı	convenience of having a flip phone
üz tərəfə/panelə düymələr əlavə etmək	to add buttons on the outside
onun xarici ekranı abonenti/zəng edəni müəyyən edir	its external screen identifies the caller
yerin adı	a domain name
bölgə operatoru	regional operator
gəliri yüksəltmək/artırmaq	to increase profit
rəqabət aparan kompaniyalar	competitive companies
şan telefonu	cellphone

ŞƏRH

Bir çox qəzet və jurnallarda tez-tez başqa dillərə tərcümə olunan və tərcümədə müəyyən çətinliklər yaradan elmi və texnoloji məqalələr dərc olunur. Belə məqalələr xüsusi terminologiya, qısaltılmış və özünəməxsus qrammatik konstruksiyalarla zəngin ola bilər. Bu cür məqalələrin tərcüməsində məlumat kitabçaları, buna bənzər nəşrlər və lüğətlər yaxşı köməklik göstərir.

Elmi və texniki mətnlər tez köhnəlir, çünki yeni kəşflər edilir və texniki yeniliklər meydana çıxır, lakin tərcümə və referat hazırlamaq üçün köhnə və yeni mətnlərdən istifadə edilə bilər.

Science müxtəlif mənalarda işlənir: elm, bacarıq, çeviklik, bilik.

Technology Azərbaycan dilinə texnika, tətbiqi elmlər, texnologiya və s. kimi tərcümə olunur.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. İfadələri ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

1. Alert messages – Messages that inform the user that the operation being performed is improper or impossible.

2. Algorithm – A prescribed set of well-defined, unambiguous (birmənalı) rules or processes for the solution of a problem in a finite number of steps. Commonly used as integral parts of computer programs.

3. Apple Computer, Inc. – One of the first and certainly the most influential of the microcomputer manufacturers. Founded in 1976 by Steven P. Jobs and Stephen G. Wozniak, using the family garage as a base and \$100 in capital. Apple made computers that became wildly successful.

4. Central processing unit (CPU) – The major component of a computer system with the circuitry to control the interpretation and execution of instructions.

5. Computer – A device capable of solving problems or manipulating data by accepting data, performing prescribed operations (mathematical or logical) on the data, and supplying the results of these operations.

6. Data processing – 1. One or more operations performed on data to achieve a desired objective. 2. All functions of a computer center. 3. Operations performed by data processing equipment. 4. Operations performed on data to provide useful information to users.

7. Digital computer – A computer that operates on discrete data. A device that performs arithmetic, logical, and comparative functions upon information represented in digital form and that operates under control of an internal program.

8. Disk – A magnetic device for storing information and programs accessible by a computer, can be either a rigid platter (HARD DISK) or a sheet of flexible plastic (FLOPPY DISK). Disks have tracks where data is stored.

9. File – A collection of related records treated as a basic unit of storage.

10. Printer – An output device that produces hard-copy output.
11. Program – A series of instructions that will cause a computer to process data.
12. Hardware – Physical equipment, such as electronic, magnetic, and mechanical devices. Contrast with SOFT SECTOR.
13. Software – The generic term for any computer program or programs; instructions that cause the hardware to do work. Contrast with the “iron” or HARDWARE of a computer system.

II. Dinləyərək yazılı tərcümə edin:

an external screen; the opening phone answers the call; connection panel; new additions to old features; a delightful invention; the five best gadget ideas of 2011; the external screen identifies the caller; to solve the problems sweetly and simply; the obvious solution; your TV has been built into your cabinetry; the concept was a hit; aspects of new products; for lovers of gadgets.

III. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

SCIENCE & TECHNOLOGY Greatest New Ideas in the World of Gadgets

The New York Times

Monday, January 23, 2006

By David Pogue

For lovers of gadgets, some of the joys in the year just ended were not new products, but **aspects of new products**. Here and there, you could even find **tiny touches of brilliance: clever steps forward and new additions to old features**.

Here they are, **the five best gadget ideas** of 2005.

THE VOICE MAIL VCR – **Voice mail is a delightful invention**. But trying to remember **which keys to press for replay, skip, delete** and so on **is not so delightful**, especially if you have more than one voice mail system to learn. Thanks to Palm, then, for adding VCR-style buttons on **the touch screen** of its coming Treo

700 W cellphone. You just **tap Skip**, Play, Delete, or whatever. **The phone remembers which touch tones to play** so you don't have to.

THE FRONT-SIDE TV CONNECTOR – The home-theater explosion is all well and good, except for **the tangle of cables**. Depending on how permanently your TV has been built into your cabinetry, getting behind it to plug or unplug something is a pain.

Hewlett-Packard's latest **microdisplay** (rear projection) TV sets **solve the problem sweetly and simply**: everything plugs into the front. A broad tunnel lets you hand each cable to yourself from the back, **an illuminated connection panel** makes it easy to see what you're doing at the front, and an attractive door hides the whole ingenious system.

TV A LA CARTE – It's always seemed crazy that TV companies would spend \$1 million an episode writing and producing a program that is shown only once. Yet the obvious solution – making past shows available for purchase on the Internet – gave TV executives nightmares of Web pirates run amok.

It took Apple to persuade them **to dip a little toe into the Internet waters**. The American television network ABC **took the first plunge**, offering iPod owners five shows' worth of archives for \$2 each – and no commercials. NBC network came next with broader menu of shows. The concept was a hit, and the era of **downloadable, reasonably priced, lightly copyprotected** TV episodes is finally upon us.

The outer-button flip phone – First came the cellphone **with a hinge (the flip phone)**. Then came the flip phone with **an external screen**, so you could see who was calling. Problem was, this arrangement deprived you of the option **to dismiss the call or send it to voice mail**. If you opened the **flip phone** to get to the Ignore button, you'd answer the call – unless you'd turned off **the “opening phone answers the call”** feature, in which case you lost one great **convenience of having a flip phone** to begin with.

The solution? **Add buttons on the outside**. When a call comes in to the LG VX8100, for example, **its external identifies the caller**

– and the small buttons just below it are labeled Ignore (let it ring until voice mail picks up) or Dismiss (send it directly and immediately to voice mail). You get the best of all cellular worlds, without opening the phone.

THE FREE DOMAIN NAME – A domain name is what comes before the “.com” in a Web address – like NYTimes.com, verizonwireless.com or MarryMeBritney.com. Getting your own personal dot-com name has its privileges – for example, your e-mail address can be You@YourNameHere.com, – but it costs money and requires some expertise. It took Microsoft, of all companies, to make getting your own dot-com name free. Its new Office Live online software suite for small businesses, now in testing, will offer a **domain name**, Web site and e-mail accounts free.

IV. “Gadgetlər dünyasında yeni ideyalar” mətninə dair 5-7 sual hazırlayın.

V. “Üçüncü nəsil telefonlar: biz hələ də gözləyirik” mətninə referat-konspekt və təsviri annotasiya hazırlayın. Məqaləyə referent şərhinə xüsusi diqqət yetirin:

Third-generation phones: we’re still waiting

The Times

Friday, October 18, 2002

Mobiles

Voice-only mobiles may be superseded by multimedia handsets – but will they really work, asks **Dan Sabbagh**

IF IT GOES to plan, this will be the last year of the mobile phone. The industry’s hope is that what was once thought of as a telephone will, sometime in 2003, also be a camera, a television set, a games machine and a personal stereo. Preferably all at the same time.

Of course, sheer habit and the absence of a catchy alternative might mean that the phone name might just hang on a while longer. Or, worse still from the industry’s perspective, the much-hyped new services might flop.

Later this month Vodafone will unleash Live, the biggest mobile product launch this year. Vodafone is not waiting for high-speed, third-generation technology; it has designed a brand-new, icon-driven interface that will allow users to access the net to play games, send pictures and get information.

Vodafone's decision to press on now, in common with every other operator, is partly because third-generation technology is still unproven. At one time operators predicted that 3G services would be ready this year, but other than a proprietary, small-scale variant offered in Japan by NTT DoCoMo, nothing is on the market yet.

In Britain, THE new entrant 3 – aka Hutchison 3G – has about 500 phones from NEC on “friends and family” trial. However, 3 is too nervous to demonstrate what it has. The vacuum of information allows rivals such as Peter Erskine, the mmO2 boss, to claim, plausibly, that “3G phones are still dropping calls when a user moves from a 3G area into a 2G [second generation] one”.

Ask 3 whether Erskine is giving the full story and the answer is far from reassuring. “This is an industry-wide issue,” a spokesman for the start-up operator says, declining to elaborate further.

The operator 3 is still promising a “commercial” service and more handsets later this year. The handset bit is realistic – Motorola, another 3 supplier, thinks that it can make “six-figure quantities” this year, but the commercial element simply is not present.

Without a guaranteed and smooth operation between the existing second generation and the promised third generation, no sane consumer will pay a penny.

Fortunately the absence of 3G is not serious for now, although delays that last well into 2003 will unsettle the markets. Vodafone and its competitors see plenty of opportunities with general packet radio service (GPRS), which offers adequate surfing speeds of about 40 kilobits a second, just slightly slower than a dial-up internet connection.

The arrival of GPRS has stimulated a variety of new devices, which have begun to find interesting niches in the market. A handful

of handheld phones integrated with computers, such as the XDA, launched by mm02 in June, has begun to appear.

These are aimed at the business market, particularly the mobile worker wanting e-mail on the move.

However, price and complexity have so far held back the mass adoption that is crucial for success. The XDA is not subsidised; it costs £399. The Blackberry, launched in September last year, is a portable e-mailer with a synchronised link to office systems. Yet it requires special software to complete the integration.

Sales of both devices illustrate the point Across mm02's four countries, Britain, Germany, Ireland and the Netherlands, about 12,000 XDAs and 10,000 Blackberries have been sold to 500 corporate customers. An mm02 spokesman says that "trial periods are coming to an end and customers will have to decide whether to buy in bulk".

Attention is now turning to the consumer market GPRS phones have been around for about a year, but have lacked the sought-after "killer" application. Information services have been poorly designed and of limited interest So far, the revenues derived amount to just 1 per cent of overall turnover.

The theory is that camera phones will change all that.

The launch of the Nokia 7650 in August, priced a little above £200, heralded the arrival of the first usable handset with a digital camera built in.

Pictures taken can also be e-mailed or messaged to another phone capable of handling the new multimedia messaging standart (if you can find one). The initial per message price is about 40 p.

More phones are to come, and prices will fall. Vodafone's Live launch is centred on camera phones from Sharp and Panasonic. mm02 has a simpler phone, also from Sharp, coming soon, at £149.

This activity deflects attention from most of the financial worries that have bedevilled the big mobile phone operators over the past two years. Share prices have stabilised as the market waits to see whether camera phones take off, as they did in Japan, or businesses switch to mobile e-mail.

Admittedly, 3 has everything to prove, launching as it is into a saturated voice market and the parents of Orange and T-Mobile have to resolve their respective debt problems. However, parents apart, it is finally time for the industry to come out and play.

VI. Dinləyərək yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

China Mobile bütün Çini zəbt edib

Aleksandra Simonenko

Çinin ən böyük mobil operatoru olan “China Mobile” dövlətə məxsus “China Mobile Communication Corp”dan 3,65 milyard dollara 10 regional operator almaq niyyətində olduğunu açıqlayıb. Bu addım “China Mobile” şirkətinə ölkə daxilində mobil rabitə xidmətləri göstərən ilk Çin şirkəti olmağa imkan verəcək. Şirkətin müştəri bazası 24,5 milyon artaraq 166 milyon nəfərə çatacaq. Bu, “China Mobile”nin 1997-ci ildən bəri beşinci alışıdır. Lakin “China Mobile”nin Direktorlar Şurasının sədri Vana Syaoçunun sözlərinə görə, satınalma mərhələsinin başa çatması şirkətin inkişafa son qoyacağı anlamına gəlmir. O bildirib: “Rəqabət edən şirkətləri alıb-almamağımızdan asılı olmayaraq, hər dəfə mənfəətimizi ikiqat artırmaq bizim əsas məqsədimiz olub”.

VII. Hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Race Communications 1997-ci ildə yaradılıb. Onun əsas biznesi korporativ kommunikasiya şəbəkələrinin layihələndirilməsi və tikintisidir. Şirkətin dövrüyyəsi ildə təqribən 30 milyon dollar təşkil edir. Peyk rabitəsi şəbəkəsinin istismarı ilə sistem inteqratoru «Race Telecom»un törəmə şirkəti məşğul olacaqdır.

“Race Communications” layihənin dəyərini açıqlamır. Lakin peyk rabitəsi bazarının ekspertlərinin fikrincə, onun təxmini qiyməti 10 milyon dollara yaxındır. Güman edilir ki, SPIN rabitə sistemi VSAT-terminalların sahiblərinə xidmət göstərəcək – bu standart telefon rabitəsi və məlumat ötürülməsi xidmətlərindən 2 Mbit/s-yə qədər sürətlə istifadə etməyə imkan verir. Bu gün Rusiya peyk rabitəsi ba-

zarının həcmi, ən mühafizəkar hesablamalara görə, ildə təxminən 150 milyon dollardır. Analitiklər və operatorlar hesab edirlər ki, VSAT texnologiyasının inkişafı onun yüksəlişinin əsas amillərindən biri olacaq. Yeni, nisbətən ucuz texnologiyaların ortaya çıxması ənənəvi telekommunikasiya operatorları ilə müqayisədə nisbətən kiçik şirkətlərin ümumrusiya miqyasında rabitə sistemləri qurmaq imkanına malik olmasına kömək edir.

VIII. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:
Mobil telefon istehsalçıları defisitə qalib gəldilər və bazar dərhal 40% genişləndi

Dmitri Zaxarov

2004-cü ilin birinci rübündə mobil telefon satışının həcmi 2003-cü ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 40% artıb. Bu, mobil rabitə bazarı ilə bağlı araşdırmanı dərc edən “Strategy Analytics”in gəldiyi nəticədir. Ekspertlər qeyd edirlər ki, satış indiki səviyyəyə hələ 2003-cü ilin sonunda, alıcılar dəstəkləri kütləvi şəkildə yeniləri ilə dəyişməyə başlayanda çata bilirdi, lakin o zaman hamı üçün kifayət qədər populyar modellər yox idi. Yalnız Yeni ildən sonra istehsalçılar təxirə salınmış tələbatı ödəyə bildilər.

Birinci rübün nəticələrinə görə, demək olar ki, bütün əsas telefon istehsalçılarının satışları 50%-dən çox artıb: Samsung, LG, SonyEricsson və Motorola. Nokia-da işlər digərlərindən daha pis gəldirdi: hesabat dövründə onun satışları cəmi 19% artmışdı. “Strategy Analytics” ekspertlərinin fikrincə, Nokia 2004-cü ildə telefon xəttini tam yeniləməyə vaxt tapmamışdı və 2003-cü ilin sonunda bazarda yaranmış qıtlıqdan istifadə etməmişdi.

“Strategy Analytics”in analitiki Nil Moston deyir: “Ötən il rəngli ekranlı və daxili kameralı açılıb-bükülən telefonlar bütün dünyada hədsiz dərəcədə populyarlaşdı. “Nokia” bu cür telefonlara artan tələbatı ödəyə bilmədi, digər oyunçular isə bazar şəraitindən öz xeyirlərinə uğurla yararlandılar”. “Strategy Analytics”in məlumatına görə, keçən il bütün dünyada daxili fotokameralı 84 milyon telefon satılıb ki, bunun da təxminən 70%-i “açılıb-qatlanandır”. Bu il

“Strategy Analytics” hesab edir ki, kameralı telefon satışı həcmnin iki dəfə, bu telefonların onların ümumi sayında payının iki dəfədən çox, 16%-dən 28%-ə qədər artıracağı gözlənilir.

2004-cü ilin birinci rübündə ümumi satış artımı ilə Nokia-nın bazarda payı 5,6% azalıb. Liderin itirdiyi faizlərin demək olar ki, hamısı digər əsas oyunçuların payına düşüb: Motorola öz payını 14,5%-dən 16,5%-ə, Samsung – 10,1%-dən 13,1%-ə yüksəldib. “Strategy Analytics”də qeyd edildiyi kimi, Nokia vəziyyəti düzəltməyə çalışır: 2004-cü ilin ikinci rübündə o, eyni anda bazara global tendensiyaya tam uyğun bir neçə orta qiymət kateqoriyalı model çıxaracaq: bunlar kameralı və rəngli ekranlı “açılıb-qatlanan” modellər olacaq.

“Strategy Analytics”in proqnozlarına görə, mobil telefonlara yüksək tələbat ilin sonuna qədər davam edəcək.

IX. “Elm və texnologiya” mövzusunda məlumat hazırlayın və tərcüməçi qisminə çıxış edin.

XVIII DƏRS

HAKER ƏMƏLIYYATLARI

Sözlər və ifadələr

gülləkeçirməz jiletlər	bulletproof vests
portativ radioötürücü	walkie-talkie
xaricdə istehsal edilmiş maşın	a foreign-made car
radio ilə verilən boğuş komandalar	the muffled commands coming over the radio
ala-qaranlıqda	in the twilight ['twailait]
patrul maşını	a patrol car [pə'troul]
kimisə ələ keçirmək	to catch someone
xəfiyyəlik etmək/kimisə izləmək	spying on someone
hakeri / kompüter oğrusunu qorumaq	to guard a hacker
bank kompüter sisteminə soxulmaq/daxil olmaq	to break into a bank's computer system
yaxşı ödənilən iş	a well-paid job
hesablardan pulları çıxarmaq/aparmaq	to withdraw money from accounts
həbs olunmaq / həbsxanada cəza müddəti almaq	to receive a prison term
hərbi radio-operator/radist	an army radio operator
aşkarlanmaq riskini azaltmaq	to reduce the risk of being traced
Federal Təhlükəsizlik Xidməti (FTX)	Federal Security Service (FSS)
kompüter oğrusunu / hakeri ovlamaq / izləmək	to hunt for hacker
sürətlə məqsədə doğru irəliləmək	to dash to the target
kompüter qalasına hücumu başlamaq	to begin the assault on the computer fortress
bankın təhlükəsizlik sistemi hücumları qəhrəmancasına dəf edirdi	the bank's security system heroically rebuffed
bəzi ödəmələr banka daxil ola bilmədi	some payments failed to come in

virusu aşkarlamaq və neytrallaşdırmaq / zərərsizləşdirmək	to detect and neutralize the virus ['vaiərəs]
bankın nüfuzuna zərbə	a blow to bank's reputation
puldan baha oturmaq	to cost more than money
hakerlər rəqabət aparən şirkətlərdən informasiya oğurlayırlar	hackers steal information from rival companies
komandaların sadə kombinasiyasından istifadə edərək	using a simple combination of commands
bank hesablarından müəyyən məbləğdə pul çıxarmaq	to withdraw a certain sum of money from accounts of bank
mürəkkəb/qarıışıq zəncir	an intricate ['intrikit] chain
başqa ölkədə başqa bankda üzə çıxmaq/peyda olmaq	to surface ['sə:fis] in an other bank of another country
tam qanuni / qanuni yolla	in a quite legal way
üçüncü dünyanın bir sakit ölkəsində, bir sakit, inkişaf edən ölkədə	in one quiet country of the third world
yüksək dərəcədə müdafiə olunan, optik lifdən hazırlanmış rabitə xətti	the super-protected fiber optics communications line
adi milis, adi polis	an ordinary police officer
bütün rabitə xətti boyu sürünmək	to crawl ['krə:l] along the entire communications line
kompyuter şəbəkəsinin dağıdılması (hakerlənməsi) cinayət hesab olunur	hacking is considered a crime
hakerlərlə / kompyuter şəbəkəsini dağıdanlarla mübarizə aparmaq	to combat hacking
Daxili İşlər Nazirliyi	the Ministry of the Interior
İnformasiyanın qorunması şöbəsi	the Information Protection Department
bu növ cinayətlərin ölçüləri	the dimensions of this kind of crime
problem getdikcə daha kəskin xarakter alır	the problem is becoming more and more acute
(burada) ağılı itirmiş/azğınlaşmış hakerlər axını/çoxluğu	the fords of wild hackers
sivil Qərbə üz tutmaq	to move to the civilized West
mif. Femida	Themis ['θi:mis]

ortaq, cinayətin iştirakçısı	accomplice
fırıldaçı/dələduz	swindler
dələduzluq etmək	to swindle
qınamaq / iş kəsmək	to convict
ilkin istintaq / araşdırma	preliminary investigation

ŞƏRH

1. “AN ordinary police officer” ifadəsinin tərcüməsinə diqqət yetirilməlidir – “adi” deyil və “polis zabiti” deyil, sadə milis, Rusiyada asayışı milis qoruyur, islahatdan sonra – polis; officers of the court – vəzifəli şəxslər / məhkəmə zabidləri deyil, məhkəmə qulluqçuları.

2. Bir mətndə sözlərin müxtəlif yazılışından istifadə edilməməlidir: fiber – fibre; center – centre və s.

3. İngilis mətində təkrarlar ola bilər: eyni söz 2-3 dəfə və ya daha çox təkrarlana bilər. Azərbaycan dilində təkrarlar adətən gücləndirmə ilə verilir: The problem is becoming more and more acute – problem daha da kəskinləşir.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. Təyinləri təyin edilən sözlərlə birləşdirin və onları tərcümə edin:

1. Hacker –	1. To permanently remove data from storage
2. Break –	2. Physically distant from a local computer such as the TERMINAL or PRINTER
3. Access –	3. An output device that produces hard-copy output
4. Memory –	4. A language into which some other language is to be properly translated
5. Erase –	5. A collection of related records treated as a basic unit of storage
6. Remote –	6. The interruption of a transmission
7. Printer –	7. A person who gains access to a computer system without authorization

8. Target language –	8. To remove or eliminate a record from a file
9. File –	9. Storage facilities of the computer, capable of storing vast amounts of data
10. Delete –	10. Generally, the obtaining of data

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

There are many legends about the ways hackers steal money from bank accounts. According to one of them, several young jobless programmers from an arms factory decided to rob the Central bank of Russia a couple of years ago. They rented an apartment not far from bank and, using a very simple method, switched to **the super-protected fiber optics communications line** that connected the Central Bank and its branches. After that, they intercepted payments made via that line and stole R33 billion (\$7 million). Officers of the bank security service, of the FSB and **the Ministry of the Interior** hustled to find the hackers, but got nowhere. The bank was saved by **an ordinary police officer** who simply proposed **crawling along the entire communications line**. The hackers' switch was found very soon – in the closest manhole.

III. Qeydlər aparmaqla dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Electronics donated to Nigeria may be “75 percent junk”

At the Nigerian port of Lagos, the new report says, an estimated quantity of 500 containers of used electronic equipment enter the country each like most developing countries, could only accommodate functioning used equipment.

The environmental group visited Lagos, where it found that despite growing technology industries, the country lacked an infrastructure for electronics recycling. This means that the imported equipment often ends up in landfills, where toxins in the equipment can pollute the ground water and create unhealthy conditions.

Mr. Puckett said his group was trying to enforce the Basel Convention, a United Nations treaty month, each one carrying about

800 computers, for a total of about 400,000 used computers a month. The majority of the equipment arriving in Lagos, the report says, is unusable and neither economically repairable or resalable.

“Nigerians are telling us they are getting as much as 75 percent junk that is not repairable,” Mr. Puckett said. He said that Nigeria, intended to limit the trade of hazardous waste. The United States is the only developed country that has not ratified the treaty.

Much of the equipment being shipped to Africa and other developing areas is from recyclers in the United States, who typically get the used equipment free from businesses, government agencies and communities and ship it abroad for repair, sale or to be dismantled by workers who are paid low wages.

Mr. Puckett said the group had identified 30 recyclers in the United States who had agreed not to export electronic waste to developing countries. “We are trying to get it to be common practice that you have to test what you send and label it,” he said.

IV. Vizuəl-yazılı və vizuəl-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur: **“Russian Hackers vs. Foreign Banks”**

The old women who were sitting on a bench by an entrance to a Moscow apartment house were watching, with great curiosity, what was happening at the next entrance. There one could see tall men in **bulletproof vests** walking around the yard with **walkie-talkies** and looking around. There was a foreign-made car with an aerial parked nearby and one could hear the **muffled commands coming over the radio**: “Second ready? We’re beginning.” **In the twilight**, not far from it, one could distinguish the silhouette of a **patrol car**. “They must be trying to catch someone.” “No, they’re **spying on someone**.” The women on the bench were very much mistaken. All those men with walkie-talkies, the driver of the foreign-made car and even the patrol car were **guarding a hacker** who at that very moment was **breaking into a bank’s computer system**.

Unlike U.S. hackers, their Russian “colleagues”, whose number has been increasing fast, are more aggressive and more

pragmatic. For many of them, hacking is not just a hobby but a **well-paid job**. Most often, they break computer systems of banks, **withdrawing money from accounts** and transferring it to the accounts of their clients. They do it in a much more serious way because if they fail they can receive not a prison term but a bullet in their head from the client.

Technologically, hacking operation is very complicated and it takes six months to prepare for it. The operation, about which I was told, involved two hackers, two coordinators, three guards, **an army radio operator**, about a dozen operators of backup computers in various parts of the city, and even two patrol cars which guarded the area around the house. Talks were conducted on police frequencies, which **reduced the risk of being traced**. The policemen from the patrol cars cost the hacker a total of \$400. The precautions were worthwhile: after the first signal from any country that an attempt is being made in Moscow to break into a computer system, agents of **Russia's Federal Security Service (FSB)** immediately being **to hunt for hacker**.

At Hour "Y" of Day "X" an attack was launched of security system of the main computer of Bank "Z". Nine circuses from nine computers simultaneously **dashed to the target**. Within minutes they crossed the borders of four countries and **began the assault on the computer fortress** of Bank "Z". **The bank's security system heroically rebuffed** and destroyed eight attackers, but the ninth one managed to penetrate it and reliably hide there.

On the next morning, the bank was thrown into a panic. **Some payments failed to come in**, others were made to wrong accounts, and many other strange things happened. The bank's programmers **managed to detect and neutralize the virus** only a day later. In cases like that a bank's direct losses alone range from \$100,000 to several million dollars. In addition, it is **a blow to bank's reputation** which often **costs more than money**.

Incidentally, that operation cost the clients \$ 24,000. The hacker was paid \$5,000 of that. Most Russian **hackers steal information**

from computers of rival companies or rob them of money. **Using a simple combination of commands**, they **withdraw a certain sum of money from accounts of bank**, which, having followed **an intricate chain, surfaces in an other bank of another country in a quite legal way**. I know, for example, that such money often surfaces at the Russian embassy **in one quiet country of the third world**.

Hacking is now considered a crime in Russia, too. The President issued a decree to that end. Nonetheless, almost every company or a gang (more often than not meaning the same thing) employs if only and ordinary hacker, illegally of groups, and pays him no less than \$ 1,000 per month.

One cannot say that nothing is being done in Russia **to combat hacking**. At the **Ministry of the Interior**, these functions are performed by **the Information Protection Department**. **The dimensions of this kind of crime** have been somewhat exaggerated; yet **the problem is becoming more and more acute** from day today. It was even discussed by the national Security Council.

Russian hackers, who are the best in the world, will soon be countered by the world's best specialists who will hunt from them, as well as for best protection systems. Many professional hackers may lose their jobs, and then the **fords of wild hackers will move to the civilized West**.

V. Mətnə aid sualları tərcümə edin və cavablandırın:

1. İki yaşlı qadın həyətdə nə gördülər?
2. Rusiyalı hakerlər öz amerikalı həmkarlarından nə ilə fərqlənirlər?
3. Hakerlər öz müştərilərinin sifarişi ilə nə edirlər?
4. Əməliyyatın keçirilməsi üçün nə qədər vaxt və hansı iştirakçılar tələb olundu?
5. FTX-nin hakerlərə qarşı əməliyyatı nə cür başlayır?
6. Bank kompüterinə hücum zamanı bankın təhlükəsizlik sistemində nə baş verir?
7. Hakerlər banka necə ziyan vururlar?

8. Pullar hakerlər tərəfindən bir ölkədən digərinə necə ötürülür?
9. Rusiyada hakerlərə münasibət necədir?
10. İşini itirmiş hakerləri nə gözləyir?

VI. Dinləyərək yazılı tərcümə edin:

target language; Daxili İşlər Nazirliyi; the dimensions of this kind of crime; adi milis; hacking is considered a crime; hakerlərlə mübarizə aparmaq; to cost more than money; hakerlər rəqib kompaniyalardan informasiyanı oğurlayırlar; to withdraw a certain sum of money from accounts of bank; tam qanuni yolla; to hunt for hacker; kompüter qalasına hücumla başlamaq; to detect and neutralize the virus; bankın nüfuzuna zərbə; in the twilight; xarici maşın; in 1986; maliyyə-kredit sistemi.

VII. Dinləyərək şifahi tərcümə edin (vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur):

Maliyyə-kredit sistemi hələ də başqasının elektron pulunu bilənlər üçün “dadlı tikə” olaraq qalır. Bu və ya digər bankın mühafizəsini dağıtmaq cəhdləri demək olar ki, hər gün baş verir. Amma bankirlər hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına müraciət etməyə tələsmirlər. Müəssisənin işgüzar nüfuzuna vurulan zərbə pul itkisindən qat-qat ağırlı ola bilər. Bundan əlavə, kompüter ekspertizası ən azı iki ay ərzində informasiya daşıyıcılarının çıxarılmasını tələb edir. Aydın məsələdir ki, öz müştərilərinin hesablarını bu qədər uzun müddətə ləngitmək bankın fəaliyyətinə son qoymaq deməkdir.

Rusiya hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları yüksək texnologiyalar sahəsində yeni kriminal ideyalar ortaya atan cinayətkarlarla bərabər öyrənirlər. Ölkənin bütün güc idarələrində müvafiq şöbələr yaradılıb.

VIII. Hazırlıqla ingilis dilinə vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Kompüter informasiyası sahəsində törədilən cinayətlər hələ ki, nadir hallarda baş verir. 90-cı illərin əvvəllərindən, kompüterlərin

alınmasına qoyulan çoxsaylı məhdudiyyətlərin aradan qaldırıldığı vaxtdan indiyədək kompüter üzrə “fitri istedad” sahiblərinə 200-dən çox iş açılmışdır.

Bu sahədə ən səs-küylü cinayət 1994-cü ildə “Vladimir Levin və C” tərəfindən törədilib. Standart modifikasiyalı adi kompüterdən istifadə etməklə “City Bank of America”nın bir neçə müdafiə xəttini dəf edərək, Levin ümumi məbləği on milyon dollardan çox olan 40-a yaxın pul köçürməsi həyata keçirmişdir. Bir adam dünyanın maliyyə sistemini tamamilə məhv edə bilərdi.

Bu il oktyabrın 27-də məhkəmə bir qrup kompüter dələduzları barədə hökm çıxarıb. Əsas müttəhim 21 yaşlı İlya Qofman idi. Keçən ilin payızında bu gənc oğlan qlobal İnternet şəbəkəsində “səyahət” edərkən ABŞ-nin virtual mağazalarından birində mal alarkən həyata keçirilən pul köçürmə proqramını aşkar etmişdi. Proqramı ev kompüterinə köçürdükdən sonra o, mağazanın həm satıcısı, həm də alıcısı adından fəaliyyət göstərməyə başlamışdı.

Başqasının adından sifariş verib, pulunu başqasının plastik kartından ödəyən gənc son anda alışdan imtina edir və geri qaytarılan pulu virtual dostlarının hesabına köçürürdü. Bu sistem sayəsində qrup Rusiya və bir neçə xarici ölkə banklarının müştərilərinin hesablarından yüz min dollara yaxın vəsait “yükləmişdi”. Qrup üzvləri 50 min “yaşıl” banknotu nağdlaşdıraraq öz aralarında bölmüşdülər.

İş Moskva Daxili İşlər Baş İdarəsinin İstintaq İdarəsinin 2-ci İstintaq şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən aparılmışdı. Cinayətkarlar arasında elektron poçt yazışmalarından dəlil qismində istifadə edilmişdi. Bütün iştirakçılar bir-birini ilk dəfə yalnız müstəntiqin iş otağında görmüşdülər.

Bu, yeganə hadisə deyil. 1997-ci ildə hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları ilk Moskva hakerini ələ keçirdilər. Şebko soyadlı biri öz proletar nifrəti ilə adi fərdi kompüterin köməyi ilə evdən çıxmadan pul oğurlayaraq kompüter mağazalarının açıq hesablarını dağıtmışdı.

Yüksək texnologiyalar sahəsində cinayətlər başqalarının məlumat bazalarını sındırmaq və bank hesablarından vəsait oğurlamaqla

məhdudlaşmır. Kredit kartları ilə cinayət əmələrində Moskva vilayəti və təəccüblü deyil ki, Altay diyarı liderdir.

Digər əməllərlə yanaşı, kompüter dahiləri kompüterin işini iflic edən və ya onun yaddaşındakı məlumatları tamamilə məhv edən hər cür zərərli proqramlar və viruslar icad edirlər.

IX. Qeydlər aparmaqla dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Hackers Sentenced

MOSCOW (AP) – Two leaders of hacker who manipulated cash machines in Moscow to steal about \$1 million from foreign bank accounts were sentenced to five years in prison, a newspaper reported Monday.

A wave of ATM fraud in Moscow in 1999 and 2000 caused panic among foreigners living in Moscow and caused many banks to temporarily shut down their cash machines.

Kommersant reported two of the ringleaders were sentenced Friday to five years in prison. However, the main organizer of the swindle was given three years and immediately freed under an amnesty for petty offenders.

Four our defendants were given three-year suspended sentences, the newspaper said.

sentence [ˈsentəns] – qınamaq

bank accounts – bank hesabları

fraud [frɔ:d] – aldatma, dələduzluq

temporarily [ˈtempərəri] – müvəqqəti.

swindle [ˈswɪndl] – aldatmaq.

offender [əˈfendə] – qanunu pozan, cinayətkar.

petty offender – xırda cinayətkar.

X. “İnformasiya texnologiyaları sahəsində cinayətlər” mövzusunda məlumat hazırlayın və tərcüməçi qismində çıxış edin.

XIX DƏRS

ALKOQOL VƏ NARKOTİK

Sözlər və ifadələr

poliklinikanın travmatologiya şöbəsi	Hospital casualty department
alkoqol sərxoşluğu nəticəsində təxirəsalınmaz yardım şöbəsinə qəbul olma	emergency admissions through drink
uçmaq; süzmək, hündürdə uçmaq	to soar [sɔ:]
alkoqol qəbulu üzrə islahatlar	drinking reforms
alkoqol qəbulu ilə bağlı klinikaya qəbul olma	alcohol-related casualty admissions
təxirəsalınmaz/təcili tibbi yardım	emergency medicine
son/yaxınlarda keçirilmiş tədqiqatlar	a recent study
<i>burada</i> : təcili yardım işçiləri	paramedics
dəhşətli travmalar/zədələr	horrific injuries
vəfat etmək	to decease [di'si:s]
qarşısını almaq; yeni hadisə barədə xəbərdar etmək	to warn [wɔ:n] of a new phenomenon
“tral ilə balıq tutmaq”	“minesweeping”
ichmək/qalmış qalıqları içmək	drink the dregs
ailəvi axşam qonaqlıqları	family parties
tör-töküntü; pozğun ünsürlər	dregs
küçə termini	a street term
narkomanlar	addicts
QİÇS – qazanılmış immun çatışmazlığı sindromu	AIDS
şpris/iynə vasitəsilə qazanılan xəstəliklər	needle-borne diseases
kontrabandçılar	the smugglers
təsdiq edilmiş İİÇV hadisələri	confirmed HIV cases
fəlakət zonası	a disaster zone
cəhənnəmə yeni yol	the new highway to hell

narkotiklər alveri	the drug trade
BMT-nin qiymətləndirməsinə görə	according to U.N. estimates
qatillər bandası / silahlı quldurlar	a gang of gunmen
cinayət təşkilatçıları / cinayətkar qrupların başçıları (və s.)	the crime bosses
yoxsulluq səviyyəsindən aşağı yaşamaq	to live below the poverty line
narkotiklər üzrə qərb mütəxəssisləri	Western narcotics specialists
yüngül pullar cazibəsi	the lure [ˈljʊə] of easy money
narkotik təminatçılarını dayandırmaq	to stop the traffickers
yerli kənd əhalisi	local villagers
aludəçilik, narkomaniya	addiction

ŞƏRH

Alkoqol və narkotiklər bəşər cəmiyyəti üçün şər və bəla rəmzinə çevrilib.

Yerli və xarici kütləvi informasiya vasitələrində alkoqol və narkotiki pisləyən yazılar tez-tez dərc olunur. Mətlərdə personajların təsviri ilə yanaşı, kimya, tibb və hüquq sahələrinə aid terminologiyadan da geniş istifadə olunur. Tərcüməçi çox vaxt təsviri tərcümə, kalka etmə və transformasiyalardan istifadə etməli olur: needle-borne diseases – şpris/iynə vasitəsilə qazanılan xəstəliklər; alcohol-related casualty admissions – alkoqoldan istifadə ilə bağlı klinikaya qəbul edilmə və s.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

1. Dinləyərək yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) horrific injuries; 2) təxirəsalınmaz tibbi yardım; 3) hospital casualty department; 4) ailəvi axşam qonaqlıqları; 5) addicts; 6) needle-borne diseases; 7) kontrabantçılar; 8) confirmed HIV cases; 9) fəlakət zonası; 10) the drug trade; 11) BMT-nin qiymətləndirməsinə görə; 12) the crime bosses; 13) yoxsulluq səviyyəsindən aşağı yaşamaq; 14) the lure [ˈljʊə] of easy money; 15) to stop the traffickers.

II. Hazırılıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:
Consequences of Drug Addiction

Drugs, pills and so on, no matter how you call it. It is all the same. It doesn't matter if it is organic or synthetic. They all have the same action.

They are replacing some substances in your body, making you feel odd, or completely out of this world. That is not the problem by itself, it becomes worse as the time passes, you are smoking a pot, your body changes.

Molecules of the drug become the crucial parts of your metabolism process literally you cannot live without them.

What is worse, drugs affect your DNA. That is more critical for girls. The kids that could be born by the drug addicted woman would suffer from the diseases on genetic level.

Almost everyone, who gets addictive to some sort of drink or drug declares that he (or she) could quit quite easily, but most of them cannot do it, it is impossible for most of the people to quit themselves.

III. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur. Mətnin tərcüməsi zamanı istifadə olunan ən tipik üsulları və transformasiyaları təhlil edin:

Alcohol “is to blame for most weekend casualty admissions”

UP to 70 per cent of visits to **hospital casualty departments** are alcohol-related, MPs were told yesterday.

In London, the number of **emergency admissions through drink** has **soared** by 11 per cent in one year.

Experts blamed Labour's 24-hour **drinking reforms** for the crisis, saying the relaxation of licensing laws had “sent the wrong message”.

Official statistics put the percentage of **alcohol-related casualty admissions** on Friday and Saturday evenings at around 20 per cent, the Commons health select committee was told.

But Robin Touquet professor of **emergency medicine** at St Mary's Hospital in London, told MPs **a recent study** had estimated

the true figure was around 70 per cent. He said: “Alcohol has pro rata got cheaper and more available. It sends the wrong message to young people that alcohol is safe.

Alcohol is not safe.” Brian Hayes, from the London Ambulance Service, said official statistics showed that 20 per cent of all calls on Thursday, Friday and Saturday evenings were alcohol-related – up 11 per cent in a year.

Paramedics were having to deal with “**horrific injuries**”, he added. “We’re talking about people that because of alcohol have jumped on a wall because of bravado in front of their mates, not realising the other side is a 60 ft drop – and they’ve gone down it,” he said.

“Their big massive night out has ended with a family with someone who is **deceased**. It’s not an occurrence that happens every so often, this is every weekend this is happening.”

He **warned of a new phenomenon** called “**minesweeping**”, where children at **family parties** go round all the glasses and **drink the dregs**. “It’s amazing but there is actually a **street term** for this,” he said.

IV. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. Fəlakət zonası	1. The drug trade
2. BMT-nin qiymətləndirməsinə görə	2. The lure of easy money
3. Cinayətin təşkilatçıları	3. To live below the poverty line
4. Narlotiklər alveri	4. Needle-borne diseases
5. Yoxsulluq səviyyəsindən aşağı yaşamaq	5. Horrific injuries
6. Yüngül pullar cazibəsi	6. A disaster zone
7. Dəhşətli travmalar	7. According to U.N. Estimates
8. Şpris vasitəsilə qazanılan xəstəliklər	8. The crime bosses

V. Dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Bu gün cəmiyyətimizdə problemlər az deyil. Ən kəskinlərindən biri kontrafakt alkoqoldur. Qeyri-leqal araç çox zaman insanlar arasında tanınan markaların etiketləri arxasında gizlənərək minlərlə insanın həyatına son qoyur.

Alkoqol sahəsi üzrə EKSPERTLERİN məlumatlarına görə, ən çox saxtalaşdırılan məhz araçdır. Bu içkinin populyarlığı qısa müddətdə zənginləşmə vəd etməklə cinayətkarları cəlb edir. Nəticədə, “qırx dərəcəli”nin təxminən yarısı son dərəcə şübhəli və ya açıq şəkildə cinayət mənşəlidir. Və bu, ilk növbədə, tanınmış brendlərə aiddir.

Gözətçilər narkotiki tomatla səhv saldılar

The Sun

Britaniyalı məhbus beş ay ərzində kamerasında narkotik maddə yetişdirib və mühafizəçiləri bunun pomidor şitilləri olduğuna inandırıb. 28 yaşlı Mohammed Callo hətta həbsxana işçilərindən bitkilərdən birini Milad bayramına yaxın bəzəmək üçün icazə alıb: “milad ağacı”nın hündürlüyü 1,2 metr olub. Kamera yoldaşlarından biri paxıllıqdan cinayətkarı ələ verib.

VI. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Ən iri opiatlar istehsalçısı

Ekspertlərin məlumatına görə, 2002-ci ildə Əfqanıstan dünyanın ən böyük qanunsuz opiatlar istehsalçısı olub. Son bir ildə, əldə olan məlumatlara görə, Əfqanıstanda narkotik tərkibli bitkilərin əkilməsinin 70 faiz artdığı bildirilir. BMT ekspertlərinin fikrincə, onların istehsalının artım tendensiyası bu il də davam edəcək.

Rusiya Xarici İşlər nazirinin bu günlərdə qeyd etdiyi kimi, Əfqanıstan sənayesinin yalnız Əfqanıstanın özündə gəliri keçən il təxminən 1,2 milyard dollar təşkil edib. Yəni, faktiki olaraq, onlar həcm baxımından Əfqanıstana 2002-ci ildə Tokio və Cenevrə konfranslarında elan edilmiş beynəlxalq yardımla müqayisə edilə bilər. Şübhə yoxdur ki, bu nəhəng məbləğlərin əhəmiyyətli bir hissəsi

Əfqanıstanla qonşu dövlətlərin hüdudlarından kənarında təhlükəsizlik təhdidləri yaradaraq beynəlxalq terrorçu strukturları “qidalandırır”.

Rusiya, təbii ki, Əfqanıstanın keçid administrasiyasının narkotiklərin qeyri-qanuni istehsalının, dövriyyəsinin və istifadəsinin qadağan edilməsinə yönəlmiş tədbirlərini, habelə beynəlxalq birlik tərəfindən onlara göstərilən yardımı alqışlayır.

Lakin bu səylər kifayət etmir. Beynəlxalq fəaliyyətin effektiv kompleks strategiyayı gərəklidir ki, bu halda da Əfqanıstan daxilindəki tədbirlər onun xaricindəki səylərlə üzvi şəkildə tamamlanmalıdır. Xüsusilə də Əfqanıstanın xarici sərhədlərinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində beynəlxalq fəaliyyətdən danışmaq olar.

Bu gün artıq hamıya məlumdur ki, Əfqanıstan ərazisindən gələn narkotik təhlükəsi qlobal xarakter daşıyır. Əfqan narkotiklərinin qeyri-leqal marşrutları Qəndəhardan Londona qədər uzanmışdır. Son zamanlar əfqan tiryəki və heroini ABŞ, Yaponiya və Avstraliya da daxil olmaqla yeni bazarları fəth edir. Narkotik vasitələrin Rusiya ərazisindən qeyri-leqal tranziti ölkədə heroin asılılığının daha sürətlə inkişafına səbəb olub. Digər nəticə isə narkotik cinayətlərinin miqyasının artmasıdır, cinayətkarların əksəriyyəti isə gənclərdir.

tiryək – opium ['ɔpiəm]

heroin – heroin

dövriyyə – turnover, circulation, round

qidalanma – feeding, supply

VII. “ABŞ və Böyük Britaniyada alkoqol və narkotika” mövzusunda 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın.

XX DƏRS

DONUZ QRİPİ, QUŞ QRİPİ VƏ QARAYARA

Sözlər və ifadələr

donuz qripri	Swine flu
adi qrip	ordinary flu
daha çox gənc və sağlam insanlara zərər vurmaq	to affect mostly the young and healthy
yüksək ölüm səviyyəsi/göstəricisi	high death toll
təbii immunitet	natural immunity
yeni nəhəng xüsusiyyətlərə malik olmaq	to gain new genetic features
birinci variant	the first version
müqavimətlik/dayanıqlıq inkişaf etdirmək/formalaşdırmaq	to develop resistibility
respirator xəstəliklər	a respiratory disease
insandan insana keçmək	to spread from person to person
yoluxucu/infeksiyon respirator/nəfəs damcı hissəcikləri	infectious respiratory droplets
xəstə insanın öskürdüyü, asqırdığı və danışdığı zaman ayrılan	released when a person coughs, sneezes or talks
nəyə isə toxunduqda yoluxmaq, nəyə isə toxunma nəticəsində infeksiyaya yoluxmaq	to get the infection by touching something
qapı dəstəkləri	doorknobs
klaviaturalar, pultlar	keyboards
piştaxtalar, dirəklər	counters
gigiyenaya tam riayət etmək	to observe good hygiene [ˈhaidzi:n]
izdihamlı yerlər	crowded places
doydurucu qida/yemək	nutritious food
yaxşı sağlam vərdislərə yiyələnmək; sağlam həyat tərzi keçirmək	to practice good health habits
müqavimətliyi/dayanıqlığı yaxşılaşdırmaq/yüksəltmək	to boost the resistibility

vitaminlər qəbul etmək	to take vitamins
çoxlu tərəvəz yemək	to eat plenty of vegetables
pandemiya zamanı fəaliyyət planı	Pandemic Action Plan
maska taxmaq	to wear a mask
rüşeym, mikrob	germ [dʒə:m]
çox sayda olduqca təhlükəli qarayara sporlarını qoruyub saxlamaq	to harbor vast amounts of highly infective anthrax spores
bakteriya	bacterium [bæk'tiəriəm]
məhdudlaşdırılmış zona ərazisini/rayonunu təmizləmək	to decontaminate an area of limited zone
zərər yetirmək / ziyan vurmaq	to cause harm
təhlükəli zona “Giriş qadağandır!”	“Keep Off”
təhlükəsizlik məqsədilə	for security reason
sınaqlar keçirmək	to carry out experiments
vəhşi quşlar	wild birds
köçəri quşlar	migratory birds
yüksək səviyyədə mühüm görüş təşkil etmək/keçirmək	to hold the emergency summit
quş qripinin yayılması problemini müzakirə etmək	to discuss an avian influenza [ˌɪnfluˈenzə] outbreak
30 milyon toyuğun məhv edilməsi	destruction of 30 million chickens
quş qripinin təhlükəli ştammi	the virulent [ˈvɪrələnt] strain of bird flu
quş qripisi ştammi	strain of bird flu
HSN ştammi	the H ₅ N ₁ strain
insan üçün çox təhlükəli deyil	it is extremely dangerous to humans
yoluxucu, infeksiyon	contagious [kənˈteɪdʒəs]
köçəri quşlar	migratory birds
ev quşu	domestic poultry
toyuq ətinin idxalına qoyulmuş qadağaya ciddi riayət etmək	to enforce strictly an import ban on poultry meat

ŞƏRH

Son illərdə kütləvi informasiya vasitələrində müxtəlif xəstəliklər – qarayara, quş qripisi, donuz qripisi və s. mövzusu daim yer alır. Səciyyəvi terminlərə aid edilir: *infection*, *pandemic*, *flu*, *hygiene* və s.

Xəstəliklərlə bağlı mətnləri tərcümə edərkən kalka edilmə və digər üsullardan, müxtəlif transformasiyalardan – leksik, qrammatik və üslubi – istifadə etmək lazım gəlir.

to keep off, to keep out – *İçəri girmə! Yaxınlaşma!* fraza feillərinin antonimik tərcüməsinə diqqət yetirin.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Sol və sağ sütunlardakı söz birləşmələrini uyğunlaşdırın:

1. İzdihamlı yerlər	1. To enforce strictly an import ban on poultry meat
2. Ərazini yoluxmadan təmizləmək	2. To gain new genetic features
3. Zərər yetirmək	3. To launch a bioweapons program
4. Nəyə isə toxunmaqla yoluxmaq	4. The island was heavily contaminated with anthrax
5. Quş gripinin təhlükəli ştammi	5. To spread from person to person
6. Yeni genetik xüsusiyyətlərə malik olmaq	6. To get the infection by touching something
7. Bioloji silah proqramını işə salmaq	7. Crowded places
8. Toyuq ətinin idxalına qadağaya ciddi riayət etmək	8. To decontaminate an area
9. Ada qarararaya çox güclü yoluxmuşdu	9. To cause harm
10. İnsandan insana keçmək	10. The virulent strain of bird flu

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1. The H5N1 flu virus has been circulating continuously in poultry in southeastern China for a decade, scientists have found. A massive genetic analysis shows the virus has mainly been spread by poultry, but also that wild birds carried it from southeast China to Turkey.

2. The H5N1 strain has shown itself capable of jumping the “species gap” to humans, and has killed more than 60 people since 2003, most of them in Vietnam. It is extremely dangerous to humans once caught, killing between half and a third of all those sickened. Most of those infected are believed to have been sickened by close contact with diseased birds, in regions where millions live in close contact with live poultry.

3. During World War II, British Scientists had secretly detonated several anthrax laden bombs on Gruinard to study their potential for biological warfare against the Germans. Scores of sheep died after inhaling the bacteria.

4. Finally, in 1986, the British Government decided to undertake a large-scale cleanup of Gruinard. After testing various chemical agents, the scientists hit upon the best one formaldehyde [fə:'mældɪ,həɪd]. They built an entire irrigation system on the island, an intricate network of spray tubes, and soaked the ground in 280 tons of formaldehyde [fə:'mældɪ,həɪd], deluted in 2,000 tons of seawater, for about one year. Soil samples were tested at various distances away from the center of the anthrax bomb explosions. “When we got three samples that weren’t contaminated, we stopped,” says Mr. Manchee, the cleanup leader.

III. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Swine Flu: How Serious is the Threat?

Text by Anastasia Kachevskaya

(an extract)

Swine flu unlike ordinary flu, which mostly carries off the old, **affects mostly the young and healthy** and is a sign of a **highly pathogenic virus** strain. A highly pathogenic virus is rare, and historically-speaking, usually brings high death tolls. There is no **natural immunity** and the virus is prone to evolve **gaining new genetic features** with each successive wave. We have only seen **the first version** of this virus. Chances are high that a mass use of the currently effective antivirals (Tamiflu and Relenza) will prompt the virus **to develop resistibility** and become extremely aggressive.

To Those Who do not Want to Catch Swine Flu

As swine flu is a **respiratory disease**, it **spreads from person to person** in the same way other flu viruses do – through **infectious respiratory droplets**. **Released when a person coughs, sneezes or talks** at a distance of up to a meter or so. Sometimes people may **get the infection by touching something** with the flu virus on it (**doorknobs, key-boards, counters**) and then touching mouth or nose.

So, the best way you can protect yourself is **to observe good hygiene**. Avoid surface contact as well as people who are obviously or might be sick, wash your hands frequently with soap and water or cleanse them with an alcohol-based hand rub, avoid touching your face, and if you do, be sure your hands are clean. Reduce the time spent in **crowded places**, improve airflow in your living space by opening windows and **practice good health habits** including sleep, eating nutritious food, and keeping physically active. **To boost your resistibility, take vitamins, eat plenty of vegetables** and a minimum of 4 pieces of fruit a day, drink less alcohol, smoke less, restrict travel, monitor your friends and colleagues and get regular check-ups with your doctor. Better strike pork off your diet for a while. Remember, home cleanness and hand washing are essential. At work, check with your HR department what is being planned to be done as part of your company's **Pandemic Action Plan**.

What about a mask? If you are not sick you do not have **to wear a mask**. Yet if you are caring for a sick person, you should wear a mask when you are in close contact with them and dispose of it immediately after contact, and cleanse your hands thoroughly afterwards. If you are sick and must travel or be around others, cover your mouth and nose.

Chances are high that a mass use of the currently effective antivirals (Tamiflu and Relenza) will prompt the virus to develop resistibility and become extremely aggressive.

IV. Abzaslarla yazılmaqla dinləyərək ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur.

Swine flu, panic and how to make a big profit?

Daily Mail

Friday, May 8, 2009

COULD the swine flu “pandemic” be a **hoax**, dramatised by those who have the power to do so in order to become richer – or is this just another conspiracy theory?

Headline after headline, bulletin after bulletin are dedicated to the question: “Is the human race about to be wiped out?”, whipping the population into a **frenzy**. The flu may be real enough, but is the panic surrounding it designed to make a windfall for powerful individuals?

As the World Health Organisation raises the swine flu alert to level five, pursuit of an antidote is paramount. Who holds shares in this prime **medication**? Each dose of Tamiflu costs nearly £70.

Medicating 20 million Americans would net the drug’s developers an obscene amount. Tamiflu is produced by Swiss company Roche, but was developed by Gilead Sciences. In 1997, none other than Donald Rumsfeld was appointed chairman of Gilead Sciences before becoming Defence Secretary in President Bush’s administration.

With the outbreak of avian flu in the early 2000s, panic whirled around America and demand for Gilead Science products went ballistic. Rumsfeld became the richest man in Bush’s cabinet. Sceptics believe something similar is happening with the swine flu endemic but on an even-larger scale.

Today the biggest shareholder in Gilead Sciences is the FMR Corporation, owned by powerful and influential Republican activist Grover Glenn Norquist. The idea that the panic has been **stoked** up to make billions may be speculation, but is it a coincidence that the people who have the power to intensify panic are financially involved in the product which can protect the world from a pandemic?

Surely that’s just too cynical, or is it...?

Gabrielle Pickard, Cheadle Hulme, Cheshire.

a hoax [houks] – yalan, mistifikasiya
a frenzy – ağılsızlıq, quduzluq, hiddət
to medicate – dərmanlarla müalicə etmək
to stoke – odu saxlamaq, alovlandırmaq

V. Dinləyərək yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) təbii immunitet; 2) daha çox gənc və sağlam insanları yoluxdurmaq; 3) yeni genetik xüsusiyyətlər qazanmaq; 4) müqavimətliyi inkişaf etdirmək; 5) insandan insana keçmək; 6) xəstə insanın öskürəyi, asqırmağı və danışığı zamanı ayrılan damcılar; 7) çoxlu tərəvəz yemək; 8) ərazini yoluxmadan təmizləmək; 9) təhlükəsizlik məqsədilə; 10) yüksək səviyyədə mühüm görüşü təşkil etmək; 11) quş qripinin təhlükəli ştammi; 12) toyuq ətinin idxalına qoyulmuş qadağaya ciddi riayət etmək (to enforce strictly an import ban on poultry meat); 13) “Girmək olmaz”.

VI. Hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Donuz qripi: pandemiya olacaqmı?

Mariya Strelets

Yeni virus rəsmi ad aldı – “Kaliforniya 04/2009”.

Donuz qripi planeti gəzir. Avropada da ilk yoluxanlar var. Həkimlər isə xəbərdarlıq edirdilər: bəşəriyyət yaxın zamanda quş qripindən, atipik pnevmoniya və hətta ölümcül İspan qripindən də pis bəla ilə qarşılaşacaq. Bəlkə rəngləri tündləşdirmişik? Vəziyyəti aydınlaşdırmaq üçün Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının Qrip Elmi-Tədqiqat İnstitutunun virus infeksiyalarından yeni müdafiə vasitələri laboratoriyasının (Sankt-Peterburq) rəhbəri, tibb elmləri doktoru Mariana Yerofeyevaya müraciət edilib.

– **Donuz qripi kimi bəla HARADAN gəlib?**

– Xəstəliyi məhz bu cür adlandırmaq düzgün deyil. Böyük ehtimalla, bu, özündə donuzların, quşların və insanın genetik materialını cəmləşdirən hibrid qripdir. Qısaı, insanın qrip virusu donuz orqanizminə düşüb, dəyişib və yoluxma xüsusiyyətlərinə malik olub. O, quş qripindən fərqli olaraq hava damcılarını ilə asanlıqla insandan insana

na ötürülür: ona birbaşa quşlardan yoluxublar. Yeri gəlmişkən, Atlantada peyda olmuş yeni H1N1 virusunun rəsmi adı var – "Kaliforniya 04/2009".

– **Hər dəfə payızda biz qripin hər hansı bir növünə yoluxuruq. Niyə yeni virus ətrafında belə hay-küy qalxıb?**

– Çünki bu, yüksək patogenli ştammdir və ondan ölüm hallarının faizi yüksəkdir. Meksikada xəstələnen 1600 nəfərdən, demək olar ki, 150-si ölmüşdür. Bu çoxdur! ABŞ, Kanada, İspaniya, Yeni Zelandiyada yoluxanlar var. Doğrusu, indiyə qədər bütün hadisələr Meksikadan "idxal edilib" və bu, görülən tədbirlərin (o cümlədən Rusiyada) epidemiyanın pandemiyaya çevrilməsinə imkan verməyəcəyinə ümid etməyə imkan verir. Rusiyada quş qripisi zamanı olduğu kimi təhlükəsizlik tədbirləri görülüb: hava limanlarında və qatarlarda "şübhəli" reyslərin sənişinlərini yoxlamadan keçirirlər. ABŞ və Meksikadan donuz ətinin alışı dayandırılıb.

– **"Kaliforniya 04/2009"un simptomları hansılardır?**

– Başlanğıcı adi qripə oxşardır: yüksək temperatur, angina, öskürək. Lakin diarreya və burun qanaxmaları qoşula bilər. İstənilən qrip kimi, bu da ağırlaşmaları, deyək ki, ağ ciyərlərin iltihabı ilə təhlükəlidir. Vaxtında yardım edilməsə, xəstə ölə bilər.

– **Bəs nə cür xilas olmaq lazımdır? Vaksini axı yoxdur.**

– Həqiqətən, məhz bu qripə qarşı hələ ki, vaksin yoxdur.

Adətən fevral-mart aylarında ÜST bu epidemiya mövsümündə hansı virusun yayılacağını təhlil etdikdən sonra istehsalçılara tövsiyələr verir. Lakin yeni virus tamamilə gözlənilməz oldu və ona qarşı peyvənd nəzərdə tutulmayıb. Doğrudur, qrip infeksiyalarının mövsümi artımına 4 ay qalıb. Və fəvqəladə rejimdə "Kalifornia 04/2009"-a qarşı peyvəndi hazırlamaq imkanı var. Bu halda peyvənd olunanlara xəstəliyin ölümcül nəticələrinə qarşı zəmanət veriləcəkdir.

– **Bəs vaksin tapılana kimi xəstələnsən, necə?**

– Yeni qripisi dəf etmək olar. Xəstəliyə nə qədər tez "tutulsan" yaxşıdır. Virus əleyhinə vasitələr var. Doğrudur, alışıdığımız REMANTADİN kömək etməyəcək. Amma yeni virusa TAMİFLYU (Teraflyu ilə səhv salmayaq) və ya RELENSA kimi vasitələr təsir göstərir.

– **Mariana Konstantinovna, sizcə donuz qripi bakterioloji silah deyilmi? Çox tez ortaya çıxdı, tez yayıldı ...**

– Düşünürəm... Onda istənilən qrip bioterrorizm kimi təsnif edilə bilər. Axı istənilən qrip virusu çox tez yayılır. Sağlamlığa da ziyan vurur, hətta qəbrə də aparır.

– **Nə tövsiyə edərdiniz?**

– Risk etməyin! Meksika, ABŞ və əlverişsiz epidemioloji vəziyyəti olan digər ölkələrə səyahət etməkdən çəkinin. Temperatur yüksəlsə, boğaz ağrıyarsa, bədən ağrıyarsa – dərhal həkim çağırın. “Keçib gedər” deyib gözləməyin! Əgər yaxınlarınız xəstələnibsə, maska taxın. Əllərinizi tez-tez yuyun – virus əl sıxma ilə ötürülür! Və vitaminlər qəbul edin.

VII. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Donuz qripi nədir?

Donuz qripi – donuz populyasiyalarında epidemik yayılması ilə xarakterizə olunan qrip virusu ştammlarının yaratdığı xəstəlikdir. Avstraliya, Afrikanın əksər hissəsi və əlbəttə ki, Antarktida istisna olmaqla, demək olar ki, hər yerdə donuzlar arasında geniş yayılmışdır. Donuz qripi ilə Şimali və Cənubi Amerikada, Avropada, Çində, Tayvanda, Yaponiyada və digər Asiya ölkələrində, eləcə də Afrikanın bir hissəsində yaxşı tanışdırlar. Virus həm donuzlar, həm də digər məməlilər, həmçinin insanlar və quşlar arasında dövr edir, bu halda mutasiyaya uğrayır. Donuz qripi virusu nadir hallarda heyvandan insana ötürülür.

2009-cu ilin partlayışı

2009-cu ildə dərhal “donuz qripi” adlandırılan virusun yeni bir ştamminin partlayışı baş verdi. Buna genetik olaraq daha çox donuz qripi virusuna oxşar olan H1N1 alttipli virus səbəb oldu. Bu ştammin virusları insandan insana ötürülür və adi qrip simptomları ilə xəstəliklərə səbəb olur. Lakin çoxlarını çaşıran epidemiyanın əsl donuz qripi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur: insanlar arasında “donuz qripi” epi-

demiyası ilə bağlı KİV-də isteriya başlayan son həftələrdə bir donuz belə xəstələnmədi. Xəstəliyin “donuz qrip” adının qəzetçilər tərəfindən ortaya atıldığı aldığı güman edilir. Son zamanlarda xəstəlik barədə danışarkən “yeni qrip” adından istifadə olunur.

Xəstəliyin coğrafiyası

Hazırkı epidemianın başlanğıcı Meksiko şəhərində xəstəliyin ilk dəfə qeydə alındığı 18 mart tarixinə təsadüf edir. Sonralar qrip Meksikada (bu günədək 49,370 hadisə) və ABŞ-nin cənub-qərbində yayılmağa başladı. Meksikadan əlavə, indi ən çox xəstə ABŞ-də (rəsmi olaraq – 44550-dən çox və qeyri-rəsmi olaraq – 70000-dən çox) və Avstraliyadadır (37640 xəstə). “Donuz qrip” virusuna demək olar ki, bütün Avropa ölkələrində rast gəlinib, lakin Avropa ölkələri arasında ən çətin vəziyyət Böyük Britaniya (demək olar ki, 16940 xəstə) və Almaniyada (təqribən 22930 nəfər) müşahidə olunur. Mayın 20-də Rusiyada da ilk yoluxanlar aşkarlandı, oktyabrın 30-na kimi Rusiyada “donuz qrip”nə yoluxma hallarının rəsmi təsdiqlənmiş sayı 956-ya çatdı. Ümumilikdə dünyada 30 oktyabr 2009-cu il tarixinə ÜST-ün məlumatına görə – 537248 yoluxma hadisəsi və 6972 ölüm hadisəsi qeydə alınıb.

“Yeni qrip”in simptomları

Donuz qripinin simptomları adi qripin simptomlarından fərqlənir. Bunlar baş ağrısı, yüksək temperatur, titrəmə, bədəndə zəiflik, öskürək, boğaz ağrısı, burun axması, əzələ ağrıları, oynaq ağrıları, tez-tez qusma və mədə pozulmalarıdır.

Nə ilə müalicə olunmaq

ÜST bu qripin qarşısının alınması və müalicəsi üçün ştammin əksər variantlarının onlara həssas olduğunu əsas gətirərək “Ozeltamivir” və “Zanamivir” istisna olmaqla virusa qarşı heç bir başqa dərmanı tövsiyə etmir. Rusiyada “Ozeltamivir” “Tamiflyu” adı ilə satılır. Lakin bir sıra KİV-lərdə “Tamiflyu”, “Triazoverin”, “İnterferon” kimi dərmanlarla müalicənin lazım olduğuna dair iddialar daha çox

marketing hiyləsinə bənzəyir. Bir reklam olaraq, o əla işləyir: “Tamiflyu”nun donuz qripinə qarşı mübarizədə effektivliyi haqqında KİV-də yayılan məlumatlardan sonra virusa qarşı dərman üçün kifayət qədər yüksək qiymətə (5 günlük müalicə kursu üçün kifayət edən qutusu təxminən 2 min rubl) baxmayaraq, bir çox Moskva apteklərinin rəflərindən süpürüldü. Doğrudur, bu vasitənin "donuz qripini" ilə mübarizədə effektivliyi təsdiqlənməyib. Bu vasitə bir vaxtlar epidemiyası 2004-cü ildə baş vermiş "quş qripini"nin əlacı adlanırdı. Hər halda, o zaman xəstəlikdən dünyasını dəyişənlərin 70 faizi “Tamiflyu” qəbul edirdi.

Xəstəlikdən nə cür qorunmalı

Qrip və kəskin respirator infeksiyaların epidemiyası zamanı görülən adi tədbirlərlə. İnsanların çox olduğu yerlərdən uzaqlaşmaqla, donuz qripini epidemiyasının qeydə alındığı bölgələrə getməməklə. Lakin Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı insanların yerdəyişmə etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasını, eləcə də karantinlərin təşkilini effektiv və məqsədəuyğun hesab etmir.

Vaksin

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının mütəxəssisləri və müxtəlif ölkələrin virusoloqları A/H1N1 virusuna qarşı vaksini yalnız 2009-cu ilin oktyabrında hazırlaya bildilər. Bu ay, avqustun 6-da başlayan iki aylıq klinik sınaqlar başa çatdıqdan sonra Rusiyada A/H1N1 qrip virusuna qarşı dörd peyvənd rəsmi qeydiyyatla alınıb. Hazırlanmış peyvəndlər “MonoQrippol”, “MonoQrippol Neo”, “İnflyuvir” və “Pandeflyu” adlandırıldı.

“Donuz qripini” belə təhlükəlidirmi?

“Yeni qripini” pandemiyası “adi qripini” kimi təhlükəli ola bilər. Lakin hər il planetdə 10 milyona qədər insan qripə yoluxur, yarım milyon insan ölür. Rusiyada hər il minlərlə insan qripdən ölür. Bir çox həkimlər hesab edirlər ki, bu halda xəstəliyin özü deyil, təlaş daha qorxuludur. Bu arada KİV-də “donuz qripini”nin yayılması ilə bağlı

yayılan xəbərlər məhz vahiməli görünür. Jurnalistlərin səylə qorxutduqları auditoriya isə bəşəriyyət üçün son dərəcə təhlükəli adlandırılan “quş qripi” və “inək quduzluğu”nun bu yaxınlarda baş vermiş epidemiyasını xatırlayır. Lakin onların insan üçün planetar miqyasda ciddi fəsadları olmadı və bütün "dəhşətlər" daha çox media səhifələrində, veb saytlarda və televiziya ekranlarında baş verdi.

VIII. “Donuz qripi, quş qripi və qarayara” mövzusunda məlumat hazırlayın və digər məlumatların (məruzələrin) tərcüməçisi qismində çıxış edin.

XXI DƏRS

UZUNÖMÜRLÜLƏR FƏRQLİDİRLƏR

Sözlər və ifadələr

100 yaşınadək yaşayan insanlar / uzunömürlülər bizdən fərqlidirlər	Centenarians are different from the rest of us
seçilmişlər qrupu	a select group
müharibələrdən, xəstəliklərdən, təbii fəlakətlərdən və bədbəxt hadisələrdən keçmək	to persist through wars, diseases, disasters and accidents
adi bəndələr (insanlar)	ordinary mortals
qocalığa səbəb olan amilləri öyrənmək	to study aging cite factors
ətraf mühitin təsiri	environmental influences
yaxşı qidalanma və sağlam/faydalı vərdişlər	good nutrition [nju: 'trifən] and health habits
statistik tədqiqatlar	a statistical study
potensial/mümkün öncədən görənlər	potential predictors
uzunömürlülük	longevity
böyük ailələr	large families
daha gec doğulmuş uşaqlar	later-born children
yaşlı adamlar	people of advanced age
daha uzun ömür güman edilməsi	longer life expectancy
kiçik rol oynamaq	to play a small role
yersiz	irrelevant
həyat üslubu, həyat tərzii	the lifestyle
genetika	the genetics
irsən mənimsəmək	to inherit
qəribə/heyranedicii öncədən görmələr	odd predictors
bir neçə maraqlı şeyləri/məqamları söyləmək/qeyd etmək	to say some interesting things
nə insan ömrünü bu cür uzadır	what makes one person live so long
nisbətən gənc valideynlərin övladı olmaq	to be born of relatively young parents

mövsümi vitamin çatışmazlığı	seasonal vitamin deficiencies
mövsümi xəstəliklər	seasonal illnesses
səhhətdə problemlər	health problems
ərzaqlar zənginləşir	foods are fortified
təzə tərəvəz ilboyu mövcuddur	fresh vegetables are available year round
vaksinlər əlçatandır	vaccines are commonplace
sanitar şərait yaxşılaşmışdır	sanitation is improved
tibbdə yaxşılaşmalar/təkmilləşmələr	improvements in medicine
daha çox yaşamaq	to live longer
inanılmaz çoxluq	an incredible array

ŞƏRH

Uzunömürlülük məsələləri müxtəlif ölkələrdə bir çox alimləri və sadə insanları narahat edir. Tədqiqatların nəticələri qəzet və jurnalların səhifələrində dərc olunur, bir dildən digər dilə tərcümə olunur.

1. “Genetika” – “genetics” kimi terminləri tərcümə edərkən fellə uzlaşmaya diqqət yetirilməlidir: *Genetics is the study of how characteristics are passed from one generation to another by means of genes.*

2. Tərcümə zamanı çox vaxt leksik, qrammatik və üslubi transformasiyalardan istifadə olunur. Məsələn, tək halda isim cəm halda isimlə tərcümə oluna bilər: *a statistical study – statistik tədqiqatlar*; antonomik tərcümədən istifadə olunur: *to play a small role – kiçik rol oynamaq* və s.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Dinləyərək yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) environmental [in'vaiəronmənt(ə)l] influences; 2) a statistical study; 3) large families; 4) people of advanced age; 5) to play a small role; 6) seasonal vitamin deficiencies; 7) seasonal illnesses; 8) health problems; 9) fresh vegetables are available year round; 10) sanitation is improved; 11) an incredible array.

II. Vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (sol və sağ sütunları cəmləşdirin və tərcümə edin):

1. A centenarian is	1. Long life
2. A centenary is	2. A feeling that something exciting is about to happen.
3. Genetics is	3. A person who is a hundred years old or older.
4. Longevity is	4. Organic substances in food which you need in order to remain healthy.
5. Odd is	5. A year when people celebrate something important that happened one hundred years earlier.
6. Expectancy is	6. The study of how characteristics are passed from one generation to another by means of genes.
7. Vitamins are	7. A large number of different things.
8. An array of things is	8. Strange or unusual.

III. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

For People Who Live to 100, It All Begins at Birth

By Henry Fountain

Centenarians are different from the rest of us, and it's not just that they are a lot older. They are a select group, having **persisted through wars, diseases, disasters and accidents** that kill tens of millions of **ordinary mortals** every year.

In looking at what makes a 100-year-old so special, those who **study aging cite factors** like genetics (85 percent of centenarians are women) and **environmental influences like good nutrition and health habits**.

But a **statistical study** of centenarians by researchers at the University of Chicago has found some other **potential predictors of longevity**. Women and men who were the first born in **large families**, the study found, were two to three times more likely to make it to 100 than **later-born children**. Those raised in the rural

West had a better chance of reaching that age. And **people of advanced** age who were born in October and November had **longer life expectancy** than those born in April through June.

Nevertheless, experts say factors like birth order and birth month **play a small role**, at best, in the likelihood of reaching advanced age.

“You have to remember, this is for populations, not for individuals,” said S.Jay Olshansky, a professor in the school of public health at the University of Illinois at Chicago, commenting on the study. “For an individual, the month you were born is going to be largely **irrelevant**. What really will matter is **the lifestyle** you lead and **the genetics** you **inherited**.”

Still, **odd predictors** like birth month may **say some interesting things** about **what makes one person live so long**.

“In the case of birth order, we were really surprised,” said Leonid A. Gavrilov of the National Opinion Research Center at the University of Chicago.

What may improve the chances of first-borns reaching 100 is that in general they **are born of relatively young parents**.

Similarly, birth month, which has also been correlated to life expectancy in other studies, may be an indication of **seasonal vitamin deficiencies or seasonal illnesses**.

In the United States, those **health problems** were more serious a century ago than now, when **foods are fortified, fresh vegetables are available year round, vaccines are commonplace and sanitation is improved**.

Mr. Olshansky said centenarians are going to seem less extraordinary as **improvements in medicine** and other factors make it easier to live longer. “Centenarians today had to survive **an incredible array** of environmental insults and infections that make them, a much more highly selected group of individuals than we’re going to see in the future,” he said.

IV. “100-ə qədər yaşayan insanlar üçün hər şey doğulandan başlayır” (For People Who Live to 100, It All Begins at Birth) mətninə 5 sual və cavab hazırlayın. Digər təhsilalanlar tərəfindən hazırlanmış sual və cavabların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

V. Dinləyərək şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

1) ətraf mühitin təsiri; 2) yaxşı qidalanma; 3) statistik tədqiqatlar; 4) uzunömürlülük; 5) böyük ailələr; 6) kiçik rol oynamaq; 7) yersiz; 8) səhhətlə bağlı problemlər; 9) təzə tərəvəz ilboyu mövcuddur; 10) daha uzun ömür sürmək; 11) inanılmaz çoxluq.

VI. Hazırlıqla vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

The older they get, the more cost

How much spending on health care goes to old people?

IN THIS election no group is treated with more respect than “seniors” are. One in six adult Americans is above 65 years old, but they may well account for: one in four voters; hence the attempts to spend ever more on their health. But do the elderly really get such a rough deal?

The main chunk of public money spent on old people’s health is **Medicare**, which cost \$281 billion – 2.6 % of GDP-in, 2003. Not all this money goes to old people: around 15 % of **Medicare’s** 41 m beneficiaries in 2003 were under 65, because the programme also covers some of the working-age disabled. But the oldsters more than make up for this elsewhere.

Take, for instance, Medicaid, the joint federal-state programme that pays for health care for poor people and cost about \$270 billion last year, according to the Congressional Budget Office. Some three-quarters of the 51 m individuals enrolled in Medicaid in 2003 are poor children, their parents and pregnant women. Yet they receive little more than a quarter of the benefit payments. The lion’s share of the money goes to the old and the disabled. The old, who comprise only 10 % of the beneficiaries, account for 28 % of Medicaid spending.

Put these numbers together, and the elderly, who make up about 12 % of America's total population, consume nearly 60 % of spending on the country's two biggest health-care programmes: an amount equal to around 3 % of GDP. And that does not include other ways in which old people get their health care paid for by the government – such as the close-to-\$30-billion that goes to veterans', health care.

In one way there is nothing unusual in this. The costs of medical care are concentrated in the final years of life-something that is reflected in health-care spending in every country. But two things may begin to irk younger Americans. First; America's generosity to the old stands in marked contrast to the lack of coverage offered to other age groups – notably the 45 m people who have no health insurance.

Second, the elderly's share of the pie is bound to increase. At the end of this decade, the huge generation of baby-boomers will start to swell the ranks of the old. By 2024, outlays on **Medicare** will exceed those on the Social Security pension system. By 2030, when there will be almost 80 m beneficiaries, spending on **Medicare** along will reach 7 % of GDP-the same proportion as Britain spends on its National Health Service, which covers everyone.

medicare – (amer.) tibbi yardımla bağlı hökumət proqramı (xüs. ahıllar üçün)

VII. Vizual-yazılı tərcümə və tərcümə ilə nəql etmə üçün tövsiyə olunur:

Uzunömürlülük

Uzunömürlülük – canlı varlığın (bitki, heyvan, insan) orta göstəricidən yüksək ömür uzunluğudur. Adətən uzunömürlülük sağlam həyat tərzini və ətraf mühitin əlverişli şəraiti sayəsində əldə edilir.

Geniş ictimaiyyət üçün uzunömürlülük “uzun ömür”, xüsusən də adətən gözləniləndən daha uzun ömür sürmək deməkdir. "Uzunömürlülük" terminindən tez-tez əhalinin çoxalmasının qanunauyğun-

luqlarını öyrənən elmlərdə – demoqrafiyada, qocalma proseslərinin qanunauyğunluqlarını öyrənən herontologiyada, ömür uzunluğunun artırılması metodlarının işlənilib hazırlanmasında istifadə olunur.

Bəzi alimlərin hesablamalarına görə, bir insanın orta növ ömrü 95 ± 2 ildir. Bununla belə, insanın maksimum mümkün (sənədləşdirilmiş) ömrü 150-160 ilə çatır. Halbuki, tarixi məlumatlara istinad etsək, o zaman bəzi insanların ömrünün 300 ildən 500 ilə qədər davam etdiyini görürük.

Uzunömürlülüyə baxışlar

İnsan təbiəti qocalığa və ölümə təslim olmaq istəmədiyi səbəbdən bir çox təşkilatlar qocalmanın səbəblərini araşdırmaq, qocalmanı ləngitmək və ya qarşısını almaq yollarını axtarmaqla məşğuldur. Bəziləri buna transhumanizm və ölməzliyə nail olma forması kimi baxırlar. Əbədi həyatı istəməyənlər arasında belə, həyatda daha çox təcrübə əldə etmək və ya bəşəriyyətə daha çox töhfə vermək üçün uzunömürlülük daha çox arzu edilir. Lakin ömrün uzadılması üsullarının işlənməsinə qarşı çıxan təşkilatlar da mövcuddur. Onlar hesab edirlər ki, uzunömürlülük yeni nəslin maraqlarına uyğun deyil və qeyri-təbii və ya qeyri-etikdir.

Uzunömürlülüyə təsir edən amillər

İnsanın uzunömürlü olmasına müxtəlif amillər təsir göstərir. Maksimum ömür müddəti yaşlanma normaları, genlərdən və xarici ekoloji amillərdən asılı olan anadangəlmə meylliliklə müəyyən edilir. İnsanın ömrünün uzunluğuna təsir edən əsas əhəmiyyətli amillərə cinsiyyət, genetika, səhiyyənin səviyyəsi, gigiyena, pəhriz və qidanın keyfiyyəti, fiziki aktivlik səviyyəsi, həyat tərzi və sosial mühit daxildir. Orta ömür uzunluğu müxtəlif ölkələrdə fərqlidir.

Uzunömürlülük və din

Uzunömürlülük təkcə elmi ictimaiyyət üçün mövzu deyildir, həm də müxtəlif mədəniyyətlərdə və fəlsəfələrdə geniş şəkildə nəzərdən keçirilir. Qədim Roma alimi Böyük Pliniy özünün “Təbii ta-

rix”ində hiperboreyalılar haqqında belə yazmışdır: “Hətta ölüm hiperboreyalılara həyatdan doymaqdan qurtuluş kimi gəlir və onlar həzz alaraq özlərini dənizə atırlar (Plin. Nat. hist. IV 26).

Herodotun fikrincə, ilk dəfə misirlilər “insan ruhunun ölməzliyi haqqında öyrədiblər. Bədən öləndə ruh məhz həmin məqamda doğulan başqa bir varlığa keçir”.

Yaşı İncildə qeyd olunan ən yaşlı insan 969 il yaşamış Mafusaildir.

VIII. “Uzunömürlülər” mövzusunda 5-7 dəqiqəlik məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

XXII DƏRS

OLİMPİYA İDMAN OYUNLARI

Sözlər və ifadələr

adi insanlar	grassroots
tədbirlər paketi/kompleksi	a package of measures
yarışmaq/rəqabət aparmaq/ üstünlük əldə etməyə çalışmaq	to emulate
məşqçi/təlimçi	a couch
narahatlıq, həyəcan, vurnuxma	flurry
qurd çalası, tələ, pusqu	a pitfall
etirazı öncədən görmək	to predict an outcry
iddiaçılar / medala namizədlər	medal contenders
qeyri-rəsmi olimpiya komandası	unofficial Olympic Team
100-metrliyi qaçmaq	to run the 100 meters
həyəcanlandırmaq	to thrill
ağırliq qaldırmada dördüncü növbəti qızıl medalı qazanmaq	to win a fourth consecutive gold in weight lifting
yeni insanların axını/gəlişi	the influx of fresh faces
üzgüçü	the swimmer
sprinter / qısa məsafələrə qaçış üzrə atlet	the sprinter
liderliyə/ulduz olmağa namizədlər	candidates for stardom
medal pyedestalında	on the medal stand
velo-yarışlar	cycling
qayıqlarda avarçəkmə yarışları / avarçəkmə	rowing
üzmək	swimming
yüngül atletika	track and field
voleybol	volleyball
kayaklarda yarışlar	kayaking
əl topu / həndbol	handball
stolüstü tennis	table tennis
gimnastlar	gymnasts

yüngül atletikada darmadağın edilmə/ məğlub olma	a rout [raut] in the track and field events
anlayışlı/həssas qavrama	a sensible assumption
Olimpiya oyunları peşəkarlara yarışlarda iştirak etmək imkanı verirdi	the Olympics allowed professionals to compete
məşqləri azaltmaq/ixtisara salmaq	to curtail the training
cəld əvəz olunma	to be quickly replaced
hər zaman / daim məşğul olan idmançılar	athletes practicing full time
indossament (köçürülmə) sazişlər	endorsement contracts
Geniyalı qaçıcılar	the runners from Kenya
səxavətli sikl	a virtuous [və:tjuəs] cycle
idmançılar/atletlər yarışmanı davam etdirirlər	athletes keep competing
azarkeşləri heyrləndirmək/şoka salmaq	to shock fans
iki gümüş medal qazanmaq	to win two silvers
ala-qaranlıq/tutqunluq/qeyri-müəyyənlik	the twilight ['twailait]
çox qoca olmaqla bağlı şikayətə son qoymaq	to stop moaning about being too old
televiziya və ticarətdən ayrılmalarmın kəskin şəkildə artması	a sharp rise in television and marketing revenues
oyunların xərci/məbləği	the Games package
Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin prezidenti	the president of the International Olympic Committee
təhlükəsizlikdə olmaq	to be secured

ŞƏRH

Olimpiya Oyunları müntəzəm olaraq qış və yay aylarında keçirilir və tərcüməçilər terminologiya və reallıqlarla zəngin müxtəlif idman mətnlərini tərcümə etməlidirlər: track and field – yüngül atletika; rowing – qayıqlarda avarçəkmə yarışları, avarçəkmə; endorsement contracts – indossament sazişlər. Tərcümə üçün xüsusi çətinlik

doğuran olimpiya oyunlarına ev sahibliyi edən ölkə ilə bağlı reallıqlardır: BOA – the British Olympic Association – Britaniya Olimpiya Assosiasiyası; FTR – Federal Target Programm – federal məqsədli proqram.

İngilis dilində Olympic böyük hərflə yazılır, Azərbaycan dilində ənənəvi olaraq “olimpiya” (təyin) kiçik hərflə yazılır, lakin ingilis dilinin təsiri altında bir çox tərcümə mətnlərində “Olimpiya” (təyin) hətta adi ifadələrdə belə böyük hərflə yazılır: International Olympic Committee – Beynəlxalq Olimpiya Komitəsi.

GİRİŞ TAPŞIRIQLARI

I. Hazırlıqla vizual-şifahi və ya şifahi ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur (idman terminologiyasına diqqət yetirin):

The 2012 London Olympics

Don't make grassroots pay for Olympics

A year ago The Observer's Vote Sport campaign highlighted the shameful record of investment in sport by successive governments. At last there is a sign of change in the Budget – but there is a long way to go yet, say five sporting figureheads.

Sunday March 26, 2006

The Observer

Last Wednesday was quite a day for sport. England's cricketers were celebrating an outstanding Test win in India, and Britain's athletes were leading the way at the Commonwealth Games in Melbourne. The result that mattered most, though, was achieved a lot closer to home: the funding boost given to British sport in the Budget. There has been intensive debate over the past few months about how much money would be needed to take Britain to fourth place in the medal table at the 2012 London Olympics. Because a large part of the success of the Games will be judged by the medal haul, this is not surprising.

Yet in all the heat and light that this debate has sparked, attention has been diverted away from by far the most important target in this government's sports policy: increasing participation in sport and physical activity across the nation by one per cent a year. So Gordon Brown and Tessa Jowell should be applauded for the Government's announcement of **a package of measures** for sport not just at the elite level, but for community, school and **grassroots** projects across the country. Our five sports – football, cricket, rugby union, rugby league and tennis – were hugely supportive of, and gave great backing to, the bid to bring the Olympics to London. We remain excited by the tremendous opportunities the Games offer to increase awareness of, and participation in, sport. There is no better way of getting the nation's young people to play more sport or get involved than to give them heroes to emulate, and what better than home-grown Olympic heroes? But we must set this in the context of our country's sporting infrastructure and interests. Britain's hosting of the Olympics could act as a huge inspiration, but only if there is a proper strategy in place to encourage many more people to play sport, places for them to play, coaches to bring them on and a volunteer network to make it happen.

The Chancellor began to address this with a **flurry** of announcements unprecedented for sport in a Budget: Exchequer funding of £34 million for the National Sports Foundation, £200 m of government money to match £300 m of Lottery investment in "2012 Olympic champions", new funding for community football projects, £7 m for an annual Schools Sport Festival, an Olympic Trust Fund proposal and £150 m for volunteering programmes.

There is still a lot more to be done, though, and there are a number of potential **pitfalls**. Long-term investment plans for sport are unclear. In the next few years, £340 m is to be taken away from the Sports Lottery Fund to feed the Olympics project, with the possibility of a further £410 m being diverted through rearrangement of percentage shares of National Lottery proceeds. This could lead to a substantial reduction in funding for **grassroots** sport, affecting

clubs and community facilities across the country. Lord Carter, chairman of Sport England, is right **to predict an outcry** from the nation's sports community should they feel their sporting activity is disadvantaged in this way.

The government must take a long, hard look at its sports investment strategy, and how it will be brought to life, so as to ensure that the Olympics is complementary, not contradictory, to the objective of increasing participation across the country. We need to see a detailed analysis of what the Olympic funding plans will mean for our sports up to 2012 and beyond, so we can all plan for an active Britain.

grassroots – adi/sadə insanlar

a package of measures – tədbirlər paketi / tədbirlər kompleksi

to emulate – yarışmaq/rəqabət aparmaq/üstünlük qazanmağa çalışmaq

flurry – narahatlıq, həyəcan, çaxnaşma

a pitfall – qurd çalası, tələ, pusqu

to predict an outcry – etirazı öncədən görmək

II. Vizual-yazılı və vizual-şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur (başlığın tərcüməsinə diqqət yetirin):

Athletes Slow Down More Slowly

By David Leonhardt

They are old enough to remember the United States' boycott of the 1980 Moscow Olympics. Their careers started before Courtney McCool, a gymnast whose name you will soon know, was born. And they do not need to hear that they are an inspiration simply by making this year's Olympics, thank you.

They are all serious **medal contenders**, and there are now enough of them to talk about as if they were their own **unofficial Olympic team**. They make up the great nation of 30-something.

Gail Devers, 37, will try to add to the gold medals she won in 1992 and 1996 when she **runs the 100 meters** this week and the 100 hurdles next week. Akakios Kakiasvili, 35, will try to thrill his fellow

Greeks by **winning a fourth consecutive gold in weight lifting**. Aleksandr Popov, a 32-year-old Russian, will again **vie for the title of the world's fastest swimmer**. Jeannie Longo-Ciprelli of France – who at 45 is an honorary member of team 30-something – will climb onto her bike for a sixth consecutive Summer Games.

The aging of the Olympic athlete has gone largely unnoticed by most fans, shrouded by **the influx of fresh faces** at each Games. Teenagers are again likely to dominate much of the discussion, with the 16-year-old McCool, **the swimmer** Michael Phelps, 19, and **the sprinter** Allyson Felix, 18, all **candidates for stardom**. **On the medal stand**, though, teenagers are increasingly the exception. The winners in almost every major sport – **cycling, rowing, swimming, track and field, volleyball** – and many minors ones – **archery, kayaking, handball, table tennis** – have become older during the last three decades. Gymnasts, seemingly the ultimate symbol of Olympic youth, became younger in the 1970's and 80's, but have aged somewhat in the last decade.

At the 1976 Olympics in Montreal, teenagers and the 30-and-older crowd earned 10 medals each in track and field. Four years ago, in Sydney, Australia, the oldsters beat the teenagers in **a rout in the track and field events**, 46 medals to 4.

The shift has helped to alter athletes' and scientists' understanding of when the human body peaks. For years, people assumed that the early- and mid-20's marked the last time athletes could run their fastest or jump their highest. It was **a sensible assumption**, because that was the age of the world's champions.

But it now looks as if the reason was more economic than biological. Before **the Olympics allowed professionals to compete**, athletes had to retire, or **curtail their training**, and find jobs before they turned 30. They **were quickly replaced** in the winner's circle by younger **athletes practicing full time**.

“What we thought was aging,” said Joel M. Stager, a professor of kinesiology at Indiana University, “was really just inactivity.”

Today, **endorsement contracts** with clothing and equipment companies like Speedo allow athletes to continue competing long after college. The deals often pay \$25,000 a year or less, but it can be enough. For athletes from poor countries, like **the runners from Kenya**, saving even a small amount of the pay can make them wealthy when they do eventually retire and return home.

“It’s a completely different ball-game when you can make a living,” said Rowdy Gaines, a former world-record holder and winner of three gold medals at the 1984 Los Angeles Games in swimming. He is now a commentator for NBC Sports. “It keeps you in the sport much longer.”

A **virtuous cycle** is then formed: **athletes keep competing** because they can and because they have new hope of winning as they age. Advances in training, reducing injury risks and teaching athletes how to eliminate tiny inefficiencies in their technique allow some to continue even as they reach beyond 30-something.

Merlene Ottey, 44, not only remembers the Moscow Games, but also competed in them for Jamaica, winning bronze in the 200 meters; it was her first of eight Olympic medals. She may no longer be a threat to win, but she will be sprinting again this year, as a naturalized citizen of Slovenia. Martina Navratilova, a tennis star for almost 30 years, has a chance to win a medal for the United States in doubles at age 47.

On reflection, perhaps this all should have become obvious much earlier than it did. In 1940, a 22-year-old American named Barney Ewell was probably the world’s fastest man, but World War II canceled the Games that year and again in 1944.

After serving in the United States Army, Ewell **shocked fans** by qualifying for the 1948 London Games and, at age 30, **winning two silvers** and a gold as a sprinter. This newspaper called him Ol’Bamey.

All these years later, noted Dave Johnson, director of the Penn Relays, Ewell looks less like an exception and more like a once-rare example of an athlete allowed to keep running into **the twilight** of his prime.

The lesson for all of us who will be spending much of the next two weeks in front of the television seems clear enough. Grab a ball or throw on some sneakers sometime soon, and **stop moaning about being too old.**

III. “İdmançılar daha asta şəkildə yavaşyırlar” mətninə dair məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

IV. Dinləyərək vizual-şifahi və ardıcıl tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Athenes

This is not the stuff of Olympic warfare. Even state-run systems no longer skew investment toward sports in order to score ideological points. While isolated drug scandals have roiled the American and Australian teams, Frederic Donze of the World Anti-Doping Agency says, “Systematic doping on a national level doesn’t seem to exist anymore.” That couldn’t be said four years ago in Sydney, when drug charges still dogged China. Now big powers no longer think it’s worth cheating to achieve Olympic domination. This new, saner sense of priorities shows up in the medal counts. The share of medals taken by the top-10 nations has fallen from 74 percent in 1988 to 56 percent in 2000, and Dartmouth University Olympics watcher Andrew Bernard predicts it will fall to 53 percent in Athens. This leveling is encouraged by the International Olympic Committee, which devotes some of the broadcast revenue, already a record \$1.48 billion in Athens, to help small powers participate. That’s how Iraq managed to field a team.

2014 Winter Olympics

<http://en.wikipedia.org/wiki/>

The Winter Olympics, officially known as the XXII Olympic Winter Games, is an international winter multiple sports event that will be held from February 7 to February 23, 2014. The host city,

Sochi, Russia, was elected on July 4, 2007, during the 119th International Olympic Committee (IOC) Session in Guatemala City, Guatemala. This will be the first time that the Russian Federation will host the Winter Olympics; the Soviet Union hosted the 1980 Summer Games in Moscow.

Functions

Planning the events of the 2014 Olympics and Paralympic Winter Games in Sochi;

Provision of IOC regulations and observation for the project planning and construction of sports venues and infrastructure facilities as well as the IOC regulations for transportation system, security issues, medical service and others;

Execution of financial planning and monitoring of the Sochi 2014 budget implementation; provision of financial reports for the IOC on a regular basis;

Provision of financing for all the activities in the framework of the Sochi 2014 preparation and execution including educational, cultural and promotional events;

Protection of the IOC intellectual property rights.

Construction

The Olympic infrastructure is being constructed according to a Federal Target Programme (FTP). In June 2009 the Games organizers reported they are one year ahead in starting building the main Olympic facilities as compared to all of the latest Olympic Games.

Telecommunications

According to the FTP, \$580 million will be spent on construction and modernization of telecommunications in the region.

Expected to be built:

A network of TETRA mobile radio communications for 100 user groups (with capacity of 10 thousand subscribes).

700 km of fiber-optic cables along the Anapa–Dzhubga–Sochi highways and Dzhubga–Krasnodar branch.

Digital broadcasting infrastructure, including radio and TV broadcasting stations (building and communications tower) with coverage from Grushevaya Polyana (Pear Glade) to Sochi and Anapa cities. The project also includes construction of infocommunications centre for broadcasting abroad via three HDTV satellites.

During the Olympic Games, the telecommunications backbones of UTK, Rostelecom and TransTeleCom providers will be used.

The fiber-optic channel links Sochi between Adler and Krasnaya Polyana. The 46 km long channel will enable videoconferencing and news reporting from the Olympics.

Power infrastructure

A five year strategy for increasing power supply in the Sochi region was presented by Russian energy experts during a seminar on May 29, 2009, held by the Sochi 2014 Organizing Committee, and attended by International Olympic Committee (IOC) experts and officials from the Russian Ministry of Regional Development, the Russian Ministry of Energy, the State Corporation Olimpstroy and the Krasnodar Region's administration.

The event was a part of the Olympic Games Knowledge Management (OGKM) program by the IOC.

According to the strategy, the capacity of the regional energy network will increase by two and a half times by 2014, guaranteeing stable power supply during and after the Games.

V. Sualları tərcümə edin və onları cavablandırın:

1. Siz idmanla məşğul olursunuzmu?
2. Hansı idman növlərini xoşlayırsınız?
3. Futbola və hokkeyə münasibətiniz necədir?
4. Olimpiya Oyunları haqqında nə bilirsiniz?
5. Rusiyalı olimpiya çempionlarından kimləri tanıyırsınız?

6. Olimpiya oyunları zamanı idmançılar nə cür ünsiyyət saxlayırlar?

7. Olimpiya oyunlarında tərcüməçi qisminə iştirak etmək üçün nə lazımdır?

8. Daha çox Olimpiya çempionlarımızın olması üçün nə etmək lazımdır?

VI. Dinləyərək şifahi tərcümə üçün tövsiyə olunur:

Turin meri Serco Kyamparino:

Olimpiada-2006 – müasir Turinə çağırışdır

Cənab mer, turinlilərin XX Qış Olimpiya Oyunlarının keçirilməsinə münasibəti necədir?

– Biz Turin sakinlərinə yarada biləcəyimiz narahatlığı nəzərə alaraq, şəhər daxilində tikinti işlərini mümkün qədər ehtiyatla aparmağa çalışırıq. Əlbəttə ki, mərkəzdə bağlanmış küçə və ya tikinti sahəsi az adamı sevindirir bilər. Amma ümumilikdə turinlilər Olimpiadını müsbət qarşılayırlar. Görün onlar fiqurlu konkisürmə üzrə Avropa çempionatına necə maraqlı göstərdilər. Və sonra, belə genişmiqyaslı idman tədbirindən sonra Turin və onun sakinləri tamamilə yeni beynəlxalq görünüşə sahib olacaqlar. Bizim üçün bu çox vacibdir.

2006-cı ilin Olimpiya Oyunlarının keçirilməsi Turinin inkişafına necə təsir edəcək?

– Olimpiada və onunla bağlı yeni obyektlərin tikintisi layihələri şəhərin və onun ətraf rayonlarının müasirləşdirilməsinə, yüksək sənaye şəhərimizin Turinin bütün infrastrukturunun yeni əsrin tələblərinə uyğun yenilənməsində yeni zirvələri fəth etməsinə yönəlmiş global şəhərsalma layihələrimizin məntiqi davamına çevrilir. Bu planları həyata keçirmək üçün çox böyük dövlət və özəl investisiyalara ehtiyac var ki, bunu da yalnız Olimpiada kimi mühüm tədbirin keçirilməsi ilə təmin etmək olar.

Sizin üçün Olimpiadaya hazırlıqda solçuların təmsilçisi kimi sağ qüvvələrin nümayəndələrindən ibarət region hökuməti ilə əməkdaşlıq problemi varmı?

– Heç bir çətinlik yoxdur. Söhbət Olimpiya oyunlarına hazırlıqda ayrı-ayrı şəxslər arasında deyil, hökumətin müxtəlif institutları arasında əməkdaşlıqdan gedir. Biz ümumi, çox vacib bir iş görürük. Bunu hamımız başa düşürük.

Olimpiadadan sonra Olimpiya obyektlərindən necə istifadə olunacaq?

– Əvvəlcədən hər bir olimpiya obyektinə texniki cəhətdən asanlıqla sərgi pavilyonuna, konsert zalına, yarmarkaya, sonra yenidən stadionla çevrilə bilən çoxfunksiyalı obyekt kimi planlaşdırılıb. Olimpiya tikintisi hesabına mənzil fondunun zənginləşməsi də planlaşdırılıb.

Olimpiya obyektlərinin tikintisi üçün işçi qüvvəsinin axını ilə bağlı immiqrasiya probleminə necə baxırsınız?

– Bu axın qaçılmaz və zəruridir. Olimpiya tikintisi İtaliyanın cənubundan və digər ölkələrdən olan mütəxəssislər və işçilər üçün əla trampindir. Biz bunu başa düşürük. Sonda “immiqrantlar problemi” anlayışının “immiqrasiya resursları” anlayışına çevrilməsi vacibdir.

Turin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələsində Afina Olimpiadasının uğurunu təkrarlamaq biləcəkmiz?

– Şübhəsiz ki. Turində Olimpiya oyunlarının həm iştirakçılarının, həm də tamaşaçıların özlərini inamlı və sakit hiss etmələri üçün hər şeyimiz var. Bu, təkcə idman tədbirlərinə deyil, həm də mümkün qədər təhlükəsiz olmalı olan geniş mədəni proqrama da aiddir.

VII. Vizual-yazılı tərcümə üçün tövsiyə olunur (şəhər, ölkə adları və şəxsi adam adlarının verilən zaman istifadə olunan üsullara diqqət yetirin):

Qış Olimpiya oyunları – 2014

XXII qış Olimpiya oyunları

<http://ru.wikipedia.org/wiki>

Qış Olimpiya oyunları – 2014 (ing. 2014 Winter Olympics, fər. Jeux Olympiques d’hiver de 2014, rəsmi adı – XXII qış Olimpiya oyunları) – 2014-cü ilin 7-23 fevral tarixlərində keçiriləcək beynəlxalq idman tədbiridir. Olimpiadanın paytaxtı Soçi (Rusiya) Qvatemalanın paytaxtı Qvatemala şəhərində BOK-nın 119-cu sessiyası zamanı seçilmişdir.

Rusiya ərazisində Olimpiya oyunları ikinci dəfə (bundan əvvəl Moskvada, onun SSRİ-nin paytaxtı olduğu zaman 1980-cı ilin Olimpiya Oyunları keçirilmişdir) və Qış Olimpiadası ilk dəfə keçiriləcəkdir.

Soçidə Olimpida-2014-ün təşkilinə əvvəlcə Baş nazirin müavini Aleksandr Jukov məsul şəxs təyin edilmişdi, 2008-ci ilin 14 oktyabr tarixindən isə Dmitri Kozak (həmçinin Baş nazir müavini rütbəsində) təyin olundu.

10 avqust 2007-ci ildə prezident Rusiyanın peşəkar idmanının inkişafına dair "Nəticə" şərti adı altında Federal Hədəf Proqramının layihəsini təsdiqlədi.

Soçi sakinləri xizəkdə sürüşən delfini Olimpiada-2014-ün talismanı və rəmzi seçdilər. Səsvərmə 2 mart 2008-ci ildə, Rusiya Prezidentinin seçkiləri ilə birlikdə şəhərin bütün seçki məntəqələrində 270 min seçici arasında baş tutdu. Lakin səsvərmənin nəticələri dərc olunduqdan sonra Soçi-2014-ün təşkilat komitəsinin nümayəndəsi qeyd etdi ki, qış Oyunlarının talismanı rəsmi olaraq 2011-ci ildən əvvəl elan edilməyəcək.

VIII. "Olimpiya oyunları" mövzusunda məlumat hazırlayın və digər məlumatların tərcüməçisi qismində çıxış edin.

**Tərcümə, referat və annotasiya
hazırlamaq üçün əlavə mətnlər**

MƏTN 1

Russia, U.S. Sign Nuclear Pact

The Moscow News

Nuclear Power

“The deal signed by Mr. Burns and Sergei Kiriyenko will give the US access to state-of-the-art Russian nuclear technology”.

MOSCOW (AP) – Russian and U.S. officials signed an important, agreement on civilian nuclear power on Tuesday that will give the U. S. access to Russian technology and could hand Moscow lucrative deals for storing spent fuel.

The deal, signed on the eve of Dmitry Medvedev’s inauguration as President, signals a reversal in U.S. policy on cooperating with Russia on nuclear issues. Cooperation had cooled in recent years, mainly due to disagreements over how to handle the perceived nuclear threat from Iran.

“The U.S. and Russia were once nuclear rivals,” U.S. Ambassador William Burns said after a signing ceremony. “Today, we are nuclear partners with unique capabilities and unique responsibilities for global nuclear leadership.” The deal signed by Mr. Burns and Russian atomic energy chief Sergei Kiriyenko – will give the U.S. access to state-of-the art Russian nuclear technology.

That is important for the U.S., where nuclear development has been virtually dormant since a 1979 reactor accident at Three Mile Island in the U.S. and the 1986 Chernobyl nuclear explosion in the Soviet Union, experts say.

The U.S. is especially interested in learning about developments regarding fast-neutron reactors, as well as in recycling nuclear fuel and buying Russian – enriched uranium.

The deal would potentially allow other countries to transfer to Russia for storage spent nuclear fuel from the U.S., according to a U.S. Embassy fact sheet. The fuel storage plans have caused outrage

among environmentalists and ordinary Russians, who fear such, a project would turn the country into the world's nuclear dump.

But Mr.Kiriyenko said the deal did not mean Russia would be importing nuclear fuel from other countries. "Russia is not importing and will not import nuclear fuel."

Work on the agreement began after Putin and Bush promised in 2006 to increase nuclear cooperation.

MÖTN 2 **GDP Fell 10.9 % in 2nd Quarter**

The Moscow Times

Thursday, September 10, 2009

Combined reports

The economy shrank the most on record in the second quarter as plunging capital investment triggered a slump in industrial production and companies struggled to raise funds, the State Statistics Service said Wednesday.

Gross domestic product fell 10.9 percent in the quarter from a year earlier, after a 9.8 contraction in the previous period.

"The economy seems to have finally reached the bottom," said Vladimir Osakovsky, an economist at Uni-Credit. "We expect to see some improvement in the future as the high base effect fades and we see some improvement in month-on-month readings for industrial output and investment."

Manufacturing contracted an annual 18.7 percent in the quarter compared with a 23.5 percent drop in the first quarter, according to the statistics service.

Construction dropped 20.5 percent in the period after a 20.9 percent annual decline in the first three months. The retail industry fell an annual 11.3 percent in the second quarter, more than twice the pace of its decline in the first quarter, when it shrank 4.9 percent.

GDP may slump as much as 8.5 percent for all of 2009, the government forecasts, after growing 5.6 percent in 2008 and 8.1 percent the year before.

The Economic Development Ministry revised up its forecast for expansion in 2010 to 1.6 percent from 1 percent, minister Elvira Nabiullina said Wednesday at a government meeting. Industrial production will probably expand by

1.4 percent compared with a previous forecast of 0.8 percent, she said.

Manufacturing contracted last month at the slowest pace in 11 months as new business and output grew simultaneously for the first time, since September, VTB Capital said on Sept. 1.

Even so, President Dmitry Medvedev said Wednesday at a government meeting that it was too early to speak of a “stable, positive dynamic” in the economy and too soon to halt economic stabilization measures.

“Anti-crisis policy should be still carried on,” Medvedev said. “But I propose to start looking at post-crisis development.”

The packet of anti-crisis measures the government approved last year was one of the biggest in the world, accounting for about 4.1 percent of gross domestic product this year, and 1.3 percent next year.

Economists said quarter-on-quarter growth of a nonseasonally adjusted 7.4 percent, also reported Wednesday, was not a reliable indicator.

Nonseasonally adjusted figures are “not interesting,” Qsakovsky said.

Also at the government meeting, Central Bank Chairman Sergei Ignatyev said the government would continue to ease its monetary policy in the near future.

“The refinancing rate will likely continue to be lowered in the near future,” Ignatyev told President Dmitry Medvedev at a meeting at the president’s residence.

The Central Bank has cut interest rates five times since April 2009 by a total of 225 basis points, taking advantage of easing inflation.

(Bloomberg, Reuters, MT)

MOTN 3

Ford's return to profit gives hope to struggling US motor

www.fi.cam/usview

Chicago

By Hal Weitzman

Ford Motor yesterday offered a rare ray of hope for a car industry in the doldrums by reporting that it had made a \$1bn (£610 m) profit in the third quarter.

The carmaker also reported its North American arm returning to profitability after four-and-a-half years and raised its official view on its outlook, saying it was on course to be “solidly profitable” by 2011.

Ford, the only one of the US's big three carmakers to avoid bankruptcy this year, was boosted by cost-cutting, increased market share and government-sponsored incentives such as the “cash for clunkers” programme in the US.

Ford's net income in the quarter was \$997 m or 29 cents per share, compared with a net loss of \$161 m or 7 cents a share in the same period last year. Analysts had expected on average that the company would post a loss of 13 cents a share.

It reported its first pre-tax operating profit – \$1.1bn – since the first quarter of 2008. That was largely driven by the performance of Ford North America, which posted its first profitable quarter since the first quarter of 2005, with a pre-tax operating profit of \$357 m, compared with a loss of \$2.6 bn a year ago.

Ford's expectation that it would be “solidly profitable” by 2011 upgraded its prior statement that it would “break even or better” by that year. However, Alan Mulally, president and chief executive, said the outlook for next year was doubtful. “We're not sure about the strength of the recovery,” he said.

The company warned that poor sales in Europe would weigh on its performance next year. “Looking at 2010, there is a high likelihood of a substantial decrease in European industry volume,” Ford said.

Ford's plans could be upset by industrial relations problems. The main union representing its US workforce was expected to announce yesterday that workers had voted against an agreement to ban strikes until 2015, freeze pay of new workers and combine job classifications.

Chrysler and General Motors, Ford's main US rivals, have secured similar concessions from their workforces.

Fitch changed its ratings outlook on Ford from "stable" to "positive". Ford shares were up 8.7 per cent by late morning in New York yesterday.

MÖTN 4

Dragon Oil agrees \$1.14 bn Dubai buy-out move

Source: Thomson Reuters Datasreal

By William MacNamara

Dragon Oil has agreed to become a full subsidiary of Dubai's national oil company, its majority share holder, in a deal worth \$1.14 bn (£693 m).

Advisers to the Dublin and London-listed oil and gas producer, which operates in the Caspian Sea, negotiated for five months with Emirates National

Oil Company (Enoc), which owns 52 per cent of Dragon shares and has been expected for years to table a take-out bid.

The two companies agreed a cash offer of 455 p a share for Dragon's minority shareholders. The offer values Dragon at \$2.36 bn and requires approval of 75 per cent of minority shareholders to complete.

The offer is a 35 per cent premium to the closing share price on June 3, the day before Enoc approached Dragon with interest in paying a "modest" premium.

Analysts questioned whether the offer was fair value when the bidder is a majority shareholder facing no obvious competitors. "We think this level of bid passes too high a proportion of future Value to Enoc and represents a level that Enoc can afford to pay, not what the stock is worth" said analysts at NCB.

They raised their target price for Dragon shares to 805 p, based on their assumed value of the offshore oil and gas fields in Turkmenistan that are Dragon's crown jewel.

"We have brought [Enoc] to within a range of what is recommendable," said Philip Wolfe, an HSBC banker who advised Dragon over the unusually long offer period.

The offer is "fair and reasonable", according to the independent committee Dragon appointed to assess the offer and avoid conflicts of interest.

Enoc, based in Dubai, said a takeover of Dragon would be a "major step" to its goal of becoming an integrated oil and gas producer.

Dubai's deep indebtedness has loomed over the transaction since the June approach. Some analysts said at the time that Enoc, owned by the emirate's government, would be forced to sell its share in Dragon rather than make a competitive offer. Dragon held cash and deposits totalling \$875 m on June 30.

Standard Chartered and Goodbody advised Enoc, while HSBC and Davy advised Dragon.

Dragon shares rose 36 'A p to 446 'Jl p.

MÖTN 5

Dollar at critical juncture ahead of policy meetings

Source: RAB Capital

Financial Times

Nov. 3, 2009

News analysis

Moves by three central banks will set wider trends in investment, says Peter Garnham

The dollar stands at a critical juncture as investors await policy decisions from three of the world's main central banks this week.

The Federal Reserve delivers its verdict on monetary policy tomorrow, while the European Central Bank and the Bank of England give their verdicts on Thursday.

The decisions come as the rallies in risky assets such as stocks, commodities and higher-yielding currencies look vulnerable. This

has stoked haven demand for the dollar, pulling it back from multi-month lows.

Since hitting a 14-month low of \$1.5061 against the euro at the start of last week, the dollar has rallied 2 per cent as global stocks have retreated.

Analysts say investors are feeling increasingly uneasy over the sustainability of the global economic recovery as ultra-loose monetary policy accommodation is gradually removed.

“The world is a bit like an alcoholic that’s become too reliant on central bank liquidity,” says Steve Barrow at Standard Bank.

“We might still be many, many months away from the first rate hikes from the likes of the Fed, ECB and the Bank of England, but it seems that the market wants to panic now, rather than wait.”

Some central banks have already moved to withdraw monetary accommodation. Commodity-rich Australia and Norway raised interest rates last month, while India moved to tighten monetary policy by increasing the capital requirements of commercial banks.

But it is the actions of the main central banks, particularly the Fed, that will determine wider trends in the currency market.

Analysts say this week’s Fed meeting is likely to prove key in determining whether the current downward correction in risky assets and the dollar rally extend further.

There has been growing speculation that the Fed will drop its commitment to maintain loose monetary policy for an “extended period” at upcoming meetings.

“If we do get a change in forward-looking language, markets would likely view this as a signal that the Fed is getting closer to tightening monetary policy,” says Ray Farris at Credit Suisse.

“The dollar would stand to benefit from a consequent move higher in yields to the extent it moved interest rate differentials back in the dollar’s favour and also served to exacerbate pressure on risky positions more generally.”

But analysts say the Fed faces a delicate balancing act. The equity market rally has partly been driven by US investors seeking

higher returns on the cash stockpiles parked in low-yielding money market funds after the financial crisis. Thus, dollar weakness and global equity market strength have run hand in hand.

But analysts say concerns over long-term inflation risks in the bond market have risen. This spilled over into the currency markets last month, sending volatility, and thus the price of insuring against a rise in the dollar, sharply higher.

In turn, the rising cost of hedging currency risk increased the cost of holding short positions in the dollar, undermining the funding position for equity markets that had been supported by cheap dollar liquidity.

Hans Redeker, at BNP Paribas, says understanding this mechanism is important for trading the currency markets successfully.

“The source of rising currency volatility is in bond markets and the related assessment of long-term inflation risk,” he says.

Mr Redeker says that the Fed therefore is facing a dilemma when it decides on the wording of the statement after its policy meeting.

He says leaving the statement unchanged signals that the central bank will keep the floodgates of monetary accommodation open for an extended period, which might be initially cheered by equity markets.

“But in order to get the all-clear for further dollar weakness, the bond market has to remain constructive,” says Mr Redeker. “If the bond market loses confidence in the Fed’s stance of guaranteeing price stability, the equity market rally will soon hit the wall again, with a stronger dollar working as the catalyst.”

The ECB’s decision on Thursday is likely to have less impact on market sentiment, with the vast majority of forecasters expecting no change in policy outlook or interest rates.

But the Bank of England’s decision is likely to be more closely watched amid speculation that the central bank could extend its quantitative easing programme by as much as £50 bn (\$82 bn) to £225 bn after the surprising fall in third-quarter UK GDP.

Mr Barrow says the BoE's decision on QE could be crucial, not just for UK markets but for global markets too.

“If the Bank goes against the consensus and pauses or, worse still, stops quantitative easing, the market's fears about liquidity withdrawal will rise even more and there could be a bloodbath in stocks,” he says.

MÖTN 6

G20 Key to Global Growth

The Moscow Times

By Lee Myung-bak and Kevin Rudd

Despite positive news that points to a global recovery, the world faces difficult challenges that will require leadership from the G20.

Confronted by a financial and economic shock unmatched in the postwar era, leaders of the Group of 20 have been united in their commitment to take all necessary action to restore global growth. To date, the fiscal, monetary and financial policy response across the G20 countries has been unprecedented – amounting to the largest global stimulus the world has seen.

Signs of renewed stability in global financial markets confirm that the G20 policy measures put into place are working. China, South Korea and other Asian countries are leading the way, while in June France, Japan and Germany recorded their first quarter of growth since early 2008.

While such positive news has helped restore confidence, a global recovery is not assured. This – is no time to be complacent. The world faces several new challenges that will require leadership from the G20.

The first is to follow through on existing commitments. In many countries, much of the announced fiscal stimulus is yet to be delivered. There is more work to do to implement G20 commitments to reform financial systems, modernize the international financial institutions and support developing countries.

The second global economic challenge is to manage the transition from crisis to recovery. While the extraordinary fiscal, monetary and financial policies implemented during the crisis have been necessary to support growth, governments will be required to execute a significant shift in policy settings as damage to fiscal positions and a return of inflation.

In the late 1930s, exit strategies were poorly managed, with fiscal and monetary policies undermining recovery and leading to a double-dip recession in many countries. This time it is important that we get it right.

Unwinding the policies of the crisis will involve complex challenges of timing, coordination and credibility. The G20 needs to lead the process of communicating a transparent and clear way forward on the unwinding of fiscal, monetary and financial interventions, including bank guarantees. It can also play a role by facilitating international agreements on shared principles and implementing a global monitoring and peer review process.

The transition toward more balanced global growth is the third major challenge. Meeting it will require both flexibility and cooperation from the G20 – flexibility because each country will have its own national trajectory toward sustainable growth, and cooperation because the crisis taught us that macroeconomic strategies developed in isolation can lead to dangerous imbalances.

Developing a flexible framework for coordinated macroeconomic policy will be a central challenge for the G20. The opportunity for G20 leaders to launch a process to guide the global transition. They should agree to a three-stage process. First, national governments should develop their own national strategies for recovery. Second, they should agree to deliver these strategies to the International Monetary Fund before the end of the year and ask the IMF to report back on their consistency with balanced and sustained global growth. Third, G20 leaders, should meet again in 2010, when South Korea is the chair of the G20, to agree on their responsibilities and actions to achieve this goal within the framework of post-crisis global economic management.

This process should be consistent with, and an important input to, the development of a global framework of principles such as the current proposal from Germany for a charter for sustainable economic activity. It would also recognize that there is no one-size-fits-all approach. Each country must find its own development strategy tailored to its unique economic circumstances. But these strategies must be consistent, and together they must be compatible with balanced global growth.

Australia and South Korea are committed to work together and with other countries to develop and implement effective strategies at Pittsburgh and beyond to ensure that the recovery is sustained and economic and financial stability are maintained. As open and dynamic economies, we know that our own prosperity depends on strong global economic growth and stability.

*Lee Myung-bak is president of South Korea, and
Kevin Rudd is prime minister of Australia.*

MƏTN 7

25 ildən sonra faciə

Əsrin dördü birindən sonra texnogen fəlakətin qurbanı
faciənin nəticələrindən danışdı

Elizabet Bro

25 il əvvəl Hindistanın Bhopaldakı zavodunda metillizosianat qazının kütləvi sızması 20 mindən çox insanın həyatına son qoydu. Sanya Varmanın valideynləri bu nəhəng fəlakətin qurbanları sırasında idilər.

“Mən bu baş verəndə cəmi altı aylıq idim”, – deyər Sanya xatırladı. “Bacım sayəsində sağ qaldım. O məni yorğana bükdü və fəlakət zonasından çıxartdı. Beş qardaşım və valideynlərim həlak oldular. Mənim, bu fəlakətin bütün qurbanları kimi, görmə problemlərim var, dörd il əvvəl isə zərbə aldım, nəticədə bədənimin bütün sol tərəfi tamamilə iflic oldu”.

Energetika üzrə mütəxəssis Malkolm Qrimston deyir: “Zavod müdiriyyəti hökumətə güzəştə getməyib nəzarəti “öz əlində” saxlasaydı, bələdan yaxa qurtarmaq olardı”.

Yapon mütəxəssisləri soyğunçuları qoxu ilə necə müəyyən etməyin yolunu tapdılar

CNN

Püskürdücü birbaşa cinayət hadisəsi yerində çağırılmamış qonaqları bir neçə dəqiqədən sonra xoşagəlməz qoxu yayan və soyğunçuları üzə çıxaran maddə ilə tozlandırmaq imkanı verir. Üç yapon şirkətinin iştirakı ilə yaradılan “Saxlanılma” cihazının banklarda, mağazaların, ofislərin girişində, vitrinlərdə quraşdırılması təklif olunur. Püskürdücü avtomatik olaraq və ya gizli düyməni basmaqla işə Salınır. Cihazın dəyəri təxminən min dollardır.

MƏTN 8

Ada əhalisi nağd pulların ləğvinə yaxındırlar

Praktiki olaraq Yeni Zelandiya kredit kartlarına keçdi
Svyatoslav Tarasenko

Uzaq Yeni Zelandiya sakinləri ən çox kağız pulların tam ləğvi üçün hazırdırlar. Bu nəticəyə ölkədə elektron ödənişlərin 60%-ə qədərini həyata keçirən yerli “Paymark” şirkətinin analitikləri gəlib. Sakinlərin 83%-dən çoxu MKX daxil olmaqla mal və xidmətləri bank kartlarından istifadə edərək ödəyirlər.

Kağız və plastik. Adaların hökuməti hər cür yolla əhalini əskinazlardan imtina etməyə çalışır. Səbəb ondan ibarətdir ki, vəsaitlərin elektron axınlarını izləmək və onlara nəzarət etmək daha asandır, deməli, vergilərin ödənilməsindən boyun qaçırmaq daha da çətinləşir; hüquq müdafiəçiləri prosesin əhalinin ümumi nəzarətinə gətirib çıxaraçağına işarə edərək, artıq həyəcan təbili çalırırlar. Bank kartlarından istifadədə Yeni Zelandiya ilk dəfə olaraq daimi lider – Yaponiyanı qabaqlamışdır. Doğulan Günəş ölkəsi artıq çoxdan nağd pulların ləğv ediləcəyi inqilabi eksperiment məkanına çevrilməyə can atır. Belə bir təşəbbüslə Liberal-Demokrat Partiya çıxış edir. Yaponiyalı ekspertlər hesab edirlər ki, ölkə tanış əskinazsız mövcud ola bilər.

İqtisadçılar hesab edirlər ki, dünya obyektiv olaraq nağd pulların əhəmiyyətinin azalmasına doğru hərəkət edir. Bu eyni zamanda həm sakinlər, həm də biznes üçün rahatdır.

Aparıcı banklardan birinin analitiki faktı belə şərh edir: “Elektron biletlərin tətbiqi aviaşirkətlərə onların çapında və xəzinədarlar ştatında 20-40%-ə qədər qənaət etməyə imkan verir ki, bu da gəlirin eyni həcmdə artımını təmin edir. İctimai nəqliyyatda elektron ödəniş kartlarından istifadə daha da çox qənaət etməyə və buraxılma qabiliyyətini artırmağa imkan verir.

İqtisadiyyatın bir çox sahələrində vəziyyət bu cürdür. Lakin elektron ödənişlərə tam keçid hər halda yaxın illərdə baş verməyəcəkdir.

“Kağızları” ləğv etməyin mənfəi tərəfi bazaların fırladaçılar qarşısında zəifliyidir. Lakin bu, müsbət cəhətlərlə tam ödənilir.

MƏTN 9

ABŞ RMS Rusiya raketlərinin Arktikadan buraxılışını gözləmir

RİA Novosti

Moskva, 15 iyul

Çərşənbə axşamı Rusiya Hərbi Dəniz Qüvvələrinin strateji atom sualtı qayıqlarından (ASQ) iki raketin buraxıldığı Şimal qütbünün ərazisi ABŞ və NATO-nun raket hücumu xəbərdarlığı sistemləri üçün tamamilə gözlənilməz oldu. Bu barədə çərşənbə günü “РНА НОВОСТИ” Agentliyində Rusiyanın kəşfiyyat qurumunda çalışan yüksəkrütbəli mənbə məlumat verib.

Şimal Donanmasının “Yekaterinburq” və “Bryansk” iki strateji nüvə sualtı qayıqları (layihə 667 BDRM, kod “Delfin”, NATO təsnifatına görə Delta-IV) 13-14 iyulda Şimal qütbü rayonundan balistik trayektoriya üzrə Kamçatkadakı Kura və düz trayektoriya ilə Çij (Ağ dəniz) poliqonlarına RSM-54 ballistik raketlərin təlim-döyüş buraxılışını həyata keçirib.

“Amerikanın raketdən müdafiə sistemi, şübhəsiz ki, raket atışlarının özlərini qeydə aldı, lakin buraxılışların həyata keçirildiyi ərazi

onlar üçün tamamilə gözlənilməz oldu” – deyə agentliyin əməkdaşı bildirib.

O izah edib ki, Rusiyanın strateji ASQ-lərinin təxmin edilən vaxtda gəldiyi buzla örtülmüş Arktika rayonu Rusiya Hərbi Dəniz Qüvvələrinin Şimal Donanmasının çoxməqsədli sualtı qayıqları tərəfindən izlənilməsi üçün bağlanmışdı. Nəticədə amerikalıların bu ərazidə Rusiya ASQ-nın olması ilə bağlı operativ məlumatı olmayıb: “Öz növbəsində ABŞ-nin kosmik aşkarlama sistemləri raketdən müdafiə elementi kimi sualtı qayıqların Arktika buzları altında olmasını izləyə bilmir”, – deyə mənbə bildirib.

Onun sözlərinə görə, Arktika buzları bölgəsi raket buraxılışları zamanı onların hədəfə yaxınlaşma vaxtını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa imkan verir və izləmə sistemləri üçün görünməzliyi təmin edir.

MƏTN 10

Samsung Android əməliyyat sistemi bazasında telefon təqdim edir

Kommunikator, yoxsa smartfon? İstədiyiniz kimi adlandırın! Samsung 17500 – 320 x 480 piksel təsvir ölçülü, 3,2 düymlük AMOLED-displey və 7,2 Mbps LED-HSDPA və Wi-Fi şəbəkə protokollarını dəstəkləyən müasir sensor ekranlı telefondur. Bununla da istifadəçiyə İnternetə və Google Mobile xidmətlərinə yüksək sürətlə çıxış təklif olunur.

Samsung Electronics-in icraçı vitse-prezidenti və Mobile Communication bölməsinin rəhbəri K.Şin bütün əməliyyat sistemlərinin dəstəklənməsi strategiyasını bəyan edir. Bu dəfə “Android bazasında ən innovativ mobil telefonda” üstünlükləri qiymətləndirmək və çatışmazlıqları tapmağa cəhd etmək lazım gələcəkdir. Dəqiqləşdirək ki, Rusiya bazarı üçün “bu dəfə” yalnız bu ilin üçüncü rübündə, Avropa bazarı üçün – iyunun sonunda gerçəkləşəcəkdir.

Hələlik isə yeni modelin xüsusiyyətləri ilə kağız üzərində tanış olaq. Telefonun bütün texnoloji həlləri qalınlığı cəmi 11,9 mm olan nazik və yığcam korpusa yerləşdirilib. Bu parametrlə, eləcə də bütöv-

lükdə dizaynla, əlbəttə ki, markanın pərəstişkarlarını təəcəübləndirmək mümkün deyil. Samsung digər “fişkalarla” heyrləndirəcək. Məsələn, Google Search, Google Maps, Gmail, You Tube, Google Calendar və Google Talk daxil olmaqla Google bütün Google xidmətləri paketinə girişlə.

Quraşdırılmış GPS-qəbuledicisi My Location, Google Latitude, Street View kimi Google Maps imkanlarından tam şəkildə istifadə etməyə, məkan axtarışı, həmçinin marşrutu yerləşdirməyə və ətraflı təsvirini verməyə imkan yaradır. Wikitude əlavəsi Vikipediya ensiklopediyasındakı məqalələr vasitəsilə istifadəçilərə görməli və ya bilmədikləri yerlər haqqında məlumat verəcək.

Məsələnin texniki tərəfi barədə. 17500 LED-fənərli və avtofokuslu 5 meqapiksellik kameraya malikdir və hazırda bu populyar sinfə aid olan digər cihazlar kimi müxtəlif video-formatları dəstəkləyir. Akkumulyatorun tutumu – 1500 mAh. Samsung 8 GB yaddaşa sahibdir, MicroSD kartları vasitəsilə daha 32 GB əlavə edilə bilər.

MƏTN 11

Ekoloji problem müasir dövrün global problemi kimi

Ətraf mühitin əsas komponentləri təbii ekoloji sistemlərdir: torpaq, onun təkisi, yerüstü və yeraltı sular, atmosfer havası, canlılar aləmi, təbiət qoruqları və milli parklar – ümumi olaraq təbii ətraf mühit adlanan hər şey.

Təbii sərvətlər cəmiyyətin məhsuldar qüvvələrinin inkişafının hazırkı mərhələsində istehlak əşyaları və ya istehsal vasitələri kimi istifadə oluna bilən və ictimai faydalılığı insan fəaliyyətinin təsiri altında dəyişən (birbaşa və ya dolayısı yolla) təbiət cisimləri və qüvvələridir.

Təbii ehtiyatlar ölkənin milli sərvətinin mühüm hissəsi, maddi sərvətlər və xidmətlərin yaranma mənbəyidir. Yenidən istehsal prosesi mahiyyət etibarilə cəmiyyət və təbiət arasında davamlı qarşılıqlı əlaqə prosesidir ki, bu prosesdə cəmiyyət ehtiyacları ödəmək üçün təbiət qüvvələrini və təbii ehtiyatları özünə tabe edir. Təbii ehtiyatlar

əsasən ölkənin və regionun sosial-iqtisadi potensialını və ictimai istehsalın səmərəliliyini deyil, həm də əhəlinin sağlamlığını və ömür uzunluğunu müəyyən edir.

Bəşəriyyət mövcud olduğu müddətdə, xüsusən də XX əsrdə planetin insan fəaliyyəti tullantılarını təkrar emal etməyə qadir olan bütün təbii ekoloji (bioloji) sistemlərin təxminən 70 faizini məhv edib və onların məhvini “uğurla” davam etdirir. Biosferə mümkün təsirin həcmi indi bütövlükdə dəfələrlə yüksəlmişdir. Üstəlik, insan ətraf mühitə heç vaxt onun tərkibində olmayan və çox vaxt təkrar emal edilməyən və ya zəif emal edilən minlərlə ton maddə tullayır. Bütün bunlar ona gətirib çıxarır ki, ətraf mühitin tənzimləyicisi qismində çıxış edən bioloji mikroorqanizmlər artıq bu funksiyanı yerinə yetirə bilmirlər.

Mütəxəssislərin təsdiq etdikləri kimi, 30-50 ildən sonra XXI-XXII əsrlərin qovşağında qlobal ekoloji fəlakətə səbəb olacaq dönməz proses başlayacaq. Xüsusilə narahatedici vəziyyət Avropa qitəsində yaranıb. Qərbi Avropa öz ekoloji resurslarını əsasən tükəndirib və müvafiq olaraq başqalarından istifadə edir. Avropa ölkələrində demək olar ki, toxunulmamış biosistem qalmayıb. Norveç, Finlandiya, müəyyən qədər İsveç və təbii ki, Rusiyasının Avrasiya əraziləri istisna təşkil edir.

Rusiya ərazisində (17 milyon kv.km) 9 milyon kv.km toxunulmamış və bu səbəbdən də işlək ekoloji sistemlər mövcuddur. Bu ərazinin əhəmiyyətli hissəsi bioloji cəhətdən məhsuldar olmayan tundradır. Lakin Rusiyanın meşə-tundrası, tayqası, sfagnum (torf) bataqlıqları onlarsız bütün Yer kürəsinin normal fəaliyyət göstərən biosistemini təsəvvür etmək mümkün olmayan ekosistemlərdir.

*Kitab «Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində
səhifələnmiş və çap olunmuşdur.*

Çapa imzalanıb: 03.02.2025
Format: 60x84 1/16. Qarnitur: Times.
Həcmi: 16,75 ç.v. Tiraj: 100. Sifariş № 17.

**TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ**

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125/139b
Tel./faks 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru
www.mutercim.az